

ad sacrificandum in festo Tabernaculorum, pluri quoque ex Jerusalem et Juda afferant suos lebetes, non tantum pro se, sed et pro aliis, qui gratis eos advenis commodabunt, ut a mercatoribus eos emere vel conducere non sit opus; ac peractis sacrificiis relinquent eos templo, Deoque dicabunt in perpetuum: quo fiet ut tantus sit lebetum sanctorum numerus, quantus est phialarum, utque pene tam sacri habeantur (utpote Deo tanta devotione consecrati, et tot carnum Dei immolarum contactu sanctificati), quam phialæ, itaque in phialarum dignitatem et sanctitatem quasi transire videantur. Hoc ad litteram impletum sub Machabæis, cum ipsi repurgarunt templum, ejusque dedicationem et encœnia celebrarunt cœlitus recepto igne divino, qui sacrificia consumpsit, quo miraculo viso certatim omnes concurrerunt ad offerendas victimas, quas hic ignis Deo concremaret.

Mystice, lebes est sacerdos. Hinc mystice, lebetes sunt sacerdotes: sicut enim in lebetibus igne subjecto coquebatur caro victimæ; ita a sacerdotibus ignea vi et virtute Spiritus Sancti consecratur et conficitur Eucharistia, quam deinde fidelibus distribuunt quasi panem cœlestem et vivificum, *q. d.* Tantus in lege nova erit sacerdotum numerus, quantus in lege veteri fuit phialarum, aliorumque vasorum sacrorum.

Et mens fidelis. Ita a Castro. Generalius Remigius et Vatablus per lebetes accipiunt mentes christianorum, in quibus igne charitatis consumuntur carnis vitia, et coquantur preces et vota ad Dominum: eædem sunt phialæ, in quibus thymiama devotionis et laudis ad Deum jugiter exhalat et fragrat, *q. d.* Tanta erit fidelium copia, qui seipsos in corde quasi victimas mactabunt, et quasi thymiama suavissimum Deo offerent, quanta fuit lebetum ad sacrificia, et phialarum ad odoramenta in veteri Testamento. Paulo aliter S. Hieronymus; ipse enim lebetes et ollas carnum assignat judæis, phialas vero aromatum christianis: « Ament, ait, æneos lebetes, qui amaverunt ollas Ægyptias; et carnes, et pepones, et allia, et cape, et cucumeres. Nos judæicos lebetes in quibus coquebantur carnes victimarum, vertamus in phialas aromatum coram altari Domini, de quibus sponsa dicit ad sponsum *Cant. vi*: Fratruelis meus descendit in hortum meum ad phialas aromatum, pascere in hortis, et colligere lilia, etc., ut impleat phialas animarum credentium, et Domino ex eis liba defundat. Istiusmodi lebetes cum versi fuerint in phialas Domini, et dicere potuerint: Christi bonus odor sumus; et pro virulentia carnum varios cœperint flores gestare virtutum, tunc erunt in Jerusalem et in Juda sanctificati Domino. Jerusalem enim visionem pacis, Judas exprimit confidentem. » Huc alludit Ecclesia, cum canit de S. Magdalena:

Fit ex lebe te phiala
In vas translata gloriæ,
Ex vase contumeliæ.

q. d. Quæ prius erat atra lebes, plena carnibus, gula, vino et venere, facta est phiala aurea offerens thymiama pœnitentiæ et charitatis Christo. Unde suos capillos, aromata, cæteraque lenocinia, et lebetes, id est gulæ et libidinis instrumenta, in Christi honorem impendit, eique quasi in phiala obtulit, uti unguenta pretiosa rupto alabastro in caput ejusdem effudit. Ita S. Hieronymus, Cyrillus et Haymo mystice hæc exponunt de mortificatione, qua lebetes, id est quidquid in nobis est ollare et carneum, igne Spiritus Sancti ita excoquitur, ut totum exhalet transeatque in spiritum; quo fit ut talem odorem Deo et angelis aspiret caro mortificata, qualem habere solent phialæ aromate fragrantæ, ait Sanchez. Sane hic sensus apposite respondet sensui literali, et differentiæ inter lebetem et phialam, quam paulo ante assignavi. Huc quoque allusit Apostolus II *Tim. ii*, 20, et *Rom. ix*, 21, ubi docet in domo Dei esse vasa alia in honorem, alia in contumeliam; ac peccatorem, qui est vas contumeliæ, si pœniteat, seque a peccatis expurget, fieri vas honoris et gloriæ. Sic enim Magdalena, quæ peccatrix erat lebes ignominie, pœnitens facta est phiala gloriæ.

Vers. 21. 21. ERIT OMNIS LEBES (scilicet ad sacrificia necessarius) SANCTIFICATUS DOMINO, — *q. d.* Abundabit templum vasis rebusque necessariis ad Deum cultum, ita ut nihil cuiquam ad sacrificandum, Deumque rite colendum desit. Aut, *q. d.* Omnis lebes qui est in domo Domini, uti dixit versiculo præcedenti, jugiter ibi manebit quasi sanctificatus Domino, nec inde extrahetur ut applicetur usibus profanis. Calices enim et vasa sacra semel consecrata Deo, manent in æternum sacra, nec fas est ea reducere ad usus profanos. Aut, ut Palacius, *q. d.* Tanta erit immolantium multitudo, ut ex omni Jerusalem et Judæa certatim adducantur lebetes, in quibus carnes victimarum coquantur, ac deinceps lebetes illi, quasi jam victimis hisce sanctificati, in usum templi remanebunt, eruntque Deo et templo consecrati. Hoc verum fuit in Machabæis, verius in christianis; hi enim abundant calicibus, thuribulis, lebetibus omnibusque vasis ad sacrificium Dei que cultum opportunis. His enim divites sunt Ecclesiæ, monasteria, templa, ad invidiam hæreticorum.

Mystice, omnis lebes, id est omnis sacerdos, adeoque omnis fidelis, manebit sacerdos et fidelis, id est Dei cultui addictus, et quasi Deo consecratus, ut in suo gradu fideliter et pie Deo serviat, nec amplius ad infidelitatem, scelera usque profanos redeat, id est licite redire nequeat; et si talem se præstet qualem professus est, nunquam reipsa rediturus sit.

Ex hoc loco liquet hæc potius spiritualiter, quam corporaliter esse accipienda. Nam corporaliter in rigore falsum est, quod omnis lebes in Jerusalem et Juda fuerit sanctificatus Domino; alioqui enim Hierosolymitæ et Judæi debuissent

Lebes est mortificatio carnis.

Vers. 21.

z. l. a. b. c. d. e. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z.

omnes suos lebetes deferre ad templum, et dicere Deo, nec ullos domi ad proprios usus retinere potuissent, quod liquet esse falsum. Spiritualiter autem verum est, quod omnis lebes, id est omnis sacerdos et fidelis in ordinatione et baptismo sit consecratus Domino. Unde S. Petrus loquens fidelibus etiam laicis; « Vos, ait, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum, » I Petr. II, 9. Et S. Paulus: « Obsecro vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum, » Rom. XII, 1. Et: « Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est fructum laborum confitentium, non mini ejus. Beneficentiae autem et communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus, » Hebr. XIII, 15.

ET COQUENT IN HIS, — q. d. Judaei sub Machabaeis in suis lebetibus coquent carnes, quas Deo immolaverunt christiani vero praesertim sacerdotes, in mentibus suis coquent pia et ardentia desideria, proposita et vota, quasi victimas Dei, tum contritionis et penitentiae, tum laudum et hymnorum, tum charitatis, praesertim circa conversionem animarum, ut scilicet proximos doceant res salutis, a peccatis avocent virtutes, vitamque sanctam et perfectam inducant: haec enim sunt victimae Deo uti honorificentissimae, ita gratissimae et jucundissimae. Addit a Castro alium sensum, q. d. Christi fideles eligent ex viris Deo sacris, quos ubique reperient, quem voluerint, ut per eum offerant Deo sacrificium verum Christi, puta Eucharistiam, sine quaestu et sumptibus, quibus olim opus erat ad coemendas victimas, ollasque conducendas, ad coquendas carnes sacrificiorum. Unde sequitur:

ET NON ERIT MERCATOR. — Hebraei et Septuaginta: Non erit Chananæus, id est mercator, ut vertunt Aquila, Chaldaeus et Noster. Olim enim Chananæi in mercatura erant celebres. Jam sensus est, q. d. In templo erit abundantia lebetum, phialarum et caeterorum vasorum, quae necessaria sunt ad sacrificandum, ac proinde non erunt mercatores, qui ea peregrinis venientibus in Jerusalem ad sacrificandum vendant aut elocent. Aut, ut Palacius, q. d. Tanta erit charitas concurrentium ad templum, ut quisque alteri, praesertim advenae et peregrino, lebetes et phialas sine pretio gratis exhibeat et commodet; tanta etiam venientium erit devotio et diligentia, ut quisque sibi necessaria ad sacrificium secum

afferat, ac proinde mercatoribus, qui ea in festis vendere solent adventantibus, non erit opus. Id factum est sub Machabæis.

Jam sub hoc typo parabolice significatur, apud christianos volentes Deo sacrificare, non fore mercatores, qui vendant oves, boves, columbas, aliasque victimas, quas Deo immolent, aliaque ad sacrificium necessaria, uti erant apud Judaeos, eo quod sacrificium christianorum futurum sit, non carnale boum et ovium, sed mysticum, puta Eucharistiae; aut spirituale et mentale, puta orationis, contritionis, charitatis, etc., q. d. In Ecclesia Christi facile et sine pretio licebit Deum colere, eique sacrificare. Hujus rei symbolo Christus e templo ejecit ementes et vendentes, Matth. XXI, 12. Hinc Stunica sic exponit: Non erit Chananæus, id est Gabaonita, qui more suo (Gabaonitas enim Josue cap. IX, 27, damnavit ad ligna et aquam comportandum pro sacrificiis templi) necessaria ad sacrificium suppeditet. Verum Gabaonites non erant mercatores, sed servi Hebraeorum. Rursum non erit in Ecclesia mercator, scilicet rerum spiritualium, id est simoniaeus, qui scilicet Eucharistiam, resque sacras pretio vendat aut emat, quia Christus praecipit Apostolis eorumque posteris: « Gratis accepistis, gratis date, » Matth. cap. X, 8. Ita Lyranus et Vatavius. Porro non erit simoniacus, id est licite esse non poterit, nec ut sit permittetur; quia, a praelatis Ecclesiae punietur, et beneficio quod simoniace obtinuit, si res constat, privabitur.

Aliter Theodoretus, Albertus et Clarus: hi enim per Chananæum intelligunt sceleratum et improbum. Tales enim olim erant Chananæi, ideoque a Deo per Hebraeos e terra sancta expulsi sunt, q. d. Christiani non erunt scelerati, sed pii et sancti; intellige quantum est ex vi christianismi, et gratiae Christi: omnes enim qui huic gratiae obsequuntur et cooperantur, sancti sunt; si quis vero id nolit, non mirum si sceleratus evadat, sed sua culpa et malitia. Insuper si sceleratus sit, Ecclesia eum corrigere sataget; si monitus, secundo et tertio se corrigere nolit, Ecclesia eum excommunicabit, et e coetu fidelium expellet, juxta praecipitum Christi, Matth. XVIII, 17: « Dominus omnipotens, ait Theodoretus, hanc vocem veram esse hoc tempore praestet, ut nemo in nobis Chananæus videatur, sed omnes secundum traditionem Evangelicam, vivamus, et beatam spem expectemus, adventumque magni Dei conservatoris nostri Jesu Christi, cui cum Patre, gloria et cum Spiritu Sancto nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen. »

(4)

... ..

COMMENTARIA

IN

MALACHIAM PROPHETAM.

ARGUMENTUM.

Origenes censuit Malachiam, Aggaeum et Joannem Baptistam fuisse angelos.

Quæritur PRIMO, quis fuerit Malachias? Respondet primo Origenes apud S. Hieronymum et Cyrillum, eum fuisse angelum qui corpus assumpsit, illudque sibi hypostaticè univit, ut esset typus Christi, et ut hæc Dei oracula Judæis enuntiaret. Id probat ex eo quod Malachias hebraice idem sit quod angelus Domini. Et ita vertunt cap. 1, 1, Septuaginta et ex iis Clemens Alexandrinus lib. 1 *Stromat.*, et S. Augustinus lib. XX *De Civit. cap. xxv.* Et S. Chrysostomus orat. 2 *Contra Judæos*, et homil. 14 *in epist. ad Hebr.*: « Lege, ait, quid dicat Aggæus, quid Zacharias, quid angelus (puta Malachias), quid Esdras incuset. » Simili argumento motus Origenes, censuit Aggaeum et Joannem Baptistam fuisse angelos incorporatos, eo quod in Scripturis vocentur angeli, ut patet *Aggæi* 1, 13, et *Matth.* xi, 10. Cum Origene sensisse videtur Tertullianus lib. *De Carne Christi*, cap. iii et vi, ubi probat non fuisse Verbo Dei impossibile carnem assumere, ex eo quod id angelis fuerit possibile: quod nisi de assumptione hypostatica intelligas, ejus ratio inutilis esset et nullius momenti. Porro Origenes hanc sententiam tradit tum alibi, tum diserte tomo II *in Joannem*, explicans illa Malachiæ verba: « Ecce ego mitto angelum meum. » Verum hic est error. Nam de fide est Joannem Baptistam fuisse hominem, generatum ex Zacharia et Elisabeth, ut patet *Luc.* 1, 15, et *Joan.* 1, 6. Et certum est omnès Prophetas fuisse homines. Unde *Eccli.* cap. xlix, 12: « Et duodecim Prophetarum ossa, inquit, pullulent de loco suo. » Si habuerunt ossa, eaque rursus pullulabunt et resurgent; ergo fuerunt veri homines: hi enim constant carne et ossibus. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus et alii passim. Ad argumentum respondeo Prophetas vocari angelos, id est nuntios et legatos Dei. Sic quilibet sacerdos a Malachia vocatur angelus, cum ait cap. ii, 7: « Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est. » **Secundo**, vocantur angeli ob angelicos mores, for-

mam et vitam. Simili modo multi hodie filiis suis induunt nomen *angelus*, ob devotionem quam habent erga angelos, utque eorum puritatem imitentur. Ita S. Epiphanius lib. *De Vita et moribus Proph.* in Malachia et Aggæo, qui et addit ex sententia Hebræorum, Malachiam vocari angelum, eo quod quæcumque prædicaret, eadem ab angelo de caelis veniente docerentur et confirmarentur. Sed hujus rei fides sit penes Hebræos; certe videtur olere fabulam et figmentum Rabbinicum (1). **Secundo**, veteres Hebræi, æque ac moderni tradunt Malachiam fuisse Esdræ sacerdotem et scribam. Hanc traditionem referunt et sequuntur S. Hieronymus, Remigius, Rupertus, Ribera et alii. Rationes et conjecturæ hujus sententiæ sunt variæ. **Prima**, quia Malachias idem argumentum tractat quod Esdras, scilicet taxat neglectum legis cultusque Dei, ac nominat matrimonium cum alienigenis, quæ Esdras culpatur cap. ix. **Secunda**, quia Esdras eodem tempore vixit quo Malachias, ac meminit cap. v, 1, Aggæi et Zachariæ, non tamen Malachiæ: ergo signum est ipsum fuisse Malachiam, qui ita dictus sit, cum a Deo quasi angelus, id est nuntius et propheta, ad populum missus est, ut eos induceret ad penitentiam, qua imminentes clades effugerent. **Tertia**, quia Esdras vir mire sanctus, zelosus et egregius prædicator, omnino videtur fuisse propheta, nec alius esse potuit, quam Malachias. **Quarta**, quia *Ecclesiasticus* cap. xlix, cum laudat Zorobabel, Jesum, Nehemiam, præterit Esdræ, qui illis virtute et gestis non cedit: ergo verisimile est ipsum eum laudasse inter 12 Minores Prophetas, sub nomine Malachiæ. Ex adverso Jo-

An Malachias sit Esdras?

(1) Sunt etiam quidam inter Hebræos qui putant Malachias nomen, non esse verum et proprium nomen Prophetæ, sed factitium et figurativum, ut puta officii, ab ipso Propheta formatum. Hæc vero interpretatio eo minus potest admitti, quod nullum aliud in librorum veteris Testamenti inscriptionibus exstet exemplum positi nominis solius officii scriptoris, omisso nomine ejus proprio.

sephus in libris *Antiq.* et Eusebius in *Chronico*, meminere Esdræ, sed non Malachias, quasi unus idemque fuerit: Eusebius tamen lib. X *Præpar.* cap. III, meminit Malachias, eumque Aggæo et Zachariæ associat.

Respon-
deo ne-
gative.

Verum alii passim Malachiam ab Esdra distinguunt. *Primo*, quia Esdras ubique vocatur Esdras, nusquam Malachias: sicut Malachias ubique vocatur Malachias, nusquam Esdras: nec Malachias ullam dat significationem Esdræ. *Secundo*, quia Esdras ubique scriba vocatur, Malachias vero ubique propheta. *Tertio*, quia Malachias ultimus fuit omnium Prophetarum, in eoque desit propheta apud Hebræos, uti ipsimet fatentur. Hic omnium Prophetarum fuit junior, uti scribunt S. Epiphanius, Dorotheus et Isidorus in ejus Vita: Esdras autem fuit senior Aggæo et Zacharia, qui post reditum e captivitate Babylonica, æque ac Malachias, prophetaverunt. Esdras enim natus est ante captivitatem, vel certe anno 1 captivatis, ut patet ex eo quod illo anno Saraias pater ejus occisus sit a Nabuchodonosore, mox a capta Jerusalem, in Reblata, *Esdræ* VII, 1, juncto cum IV *Reg.* XXV, 18 et 21. Jam captivitas duravit 70 annis: quare si ejus initium ponas in excidio Jerusalem, sequitur Esdras in ejus fine 70 ut minimum fuisse annorum: sin autem ejus initium ponas annis 11 citius, in strage Joakim et captivitate Joachin, sequitur Esdras in ejus fine fuisse 59 annorum: quibus adde annos 3 Cyri, 8 Cambysis, 36 Darii Hystaspis, 20 Xerxis, 7 Artaxerxis (anno enim 7 Artaxerxis, missus est ab eo Esdras in Jerusalem, *Esdræ* VII, 1 et 6) habebis annos 133 vitæ Esdræ; post quos adhuc superstes fuit, et gessit ea quæ a capite VII, Esdræ ad finem libri enarrantur. Quare necesse est eum fuisse valde senem et grandævum: ergo Esdras non fuit Malachias, qui juvenis obiit, uti tradunt Epiphanius, Isidorus et Dorotheus in ejus Vita. *Quarto*, Esdras vitam pene egit in Babylone; unde fuit pincerna Artaxerxis: Malachias autem vixit in Judæa, ibique natus est post reditum populi e Babylone, uti docent Epiphanius, Dorotheus et Isidorus. *Quinto*, quia Esdras a Malachia distinguunt S. Chrysostomus initio citatus, Theodoretus præfat. in *Cantica*, S. Augustinus lib. XVIII *De Civit.* cap. XXXVI, Athanasius in *Synopsi*, Lyranus, Vatablus, Clarius, a Castro, Arias et alii. Quin et Hebræi apud Genebrardum in *Chronolog.*, sub principium sextæ ætatis, tradunt Hebræos celebravisse concilium ad conscribendum canonem librorum canonicorum, in eoque præsedisse Danielelem, Aggæum, Zachariam et Malachiam, scribam vero fuisse Esdras. Hinc patet responsio ad argumenta.

Ad *primum* enim respondetur, Prophetas plerosque idem pene argumentum tractare quod alii, scilicet minas excidii Jerusalem per Chaldaeos.

Ad *secundum*, Esdras non meminit Malachias,

quia eo fuit prior: post eum enim ultimo loco prophetavit Malachias. Adde Esdras tantum meminisse Prophetarum qui populum incitarunt ad restaurandum templum: tales autem fuerunt Aggæus et Zacharias, non vero Malachias, utpote qui post restauratum templum prophetavit.

Ad *tertium* jam dixi, Esdras fuisse historicum et scribam, Malachiam vero fuisse prophetam, idque disertè docet S. Augustinus lib. XVIII *De Civit.* cap. XXXVI. Deus enim dona sua, præsertim prophetiæ, distribuit prout vult: unde et sanctioribus subinde eam negat, minus sanctis vero, imo impiis eam communicat, uti asserit Christus *Matth.* VII, 22.

Ad *quartum*, Ecclesiasticus non meminit omnium virorum illustrium, sed aliquorum duntaxat: hinc sicut Esdras, ita et Danielelem omittit. Idem dico de Josepho, et Eusebii *Chronico*. Adde forte Josephum et Eusebium secutos esse Hebræorum traditionem, quod unus idemque fuerit Esdras et Malachias, uti eandem secutus est S. Hieronymus.

Prophetavit Malachias sub Dario Hystaspis, ac deinceps, sub quo et Aggæus et Zacharias prophetaverunt; sed post eos. Ita S. Hieronymus, qui et secutus Hebræos, hunc dat canonem chronologicum Prophetarum. Tradit enim dicitque, « in quibus (Prophetis) tempus non præfertur in titulo, sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus et hi qui ante eos habent titulos prophetarunt. » Rursum prophetavit non ante, uti videtur velle S. Hieronymus, sed post consummationem fabricæ templi, uti apparebit, si quis caput II cum cap. IX et X *Esdræ* conferat. Taxat enim cap. I et II, sacerdotes, eisque minatur maledictionem, quod templo et altari incurie et impie deserviant, reprobat solemnitates, quas Judæi in templo peragebant indevote, avare et indecore; ac præsertim quod eas celebrarent polluti tum aliis peccatis, tum conjugii infidelium, quod peccatum pariter culpat et corripit Esdras cap. IX et X. Unde ad eum alludens Malachias cap. II, 7: « Labia, ait, sacerdotis (Esdræ) custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus. » Esdras enim diu post consummatum templum (hoc enim factum est anno 6 Darii Hystaspis), puta anno 7 Artaxerxis e Babylone venit in Jerusalem, ibique populum in lege Dei instruxit, ac matrimonia cum alienigenis redarguit et dissolvit. Ita Cyrilus, Theodoretus et alii. Quare paulo ante annum 7 Artaxerxis, hæc de uxoribus alienigenis repudiandis videtur monuisse, et jussu Dei præcepisse Malachias. Nam anno hoc 7 supervenit Esdras, qui Malachiam adjuvans, reipsa Judæis earum repudium persuasit, ut ulteriore Malachias monitione jam non esset opus (1).

(1) Fuisse Malachiam Aggæo et Zacharia posteriorem, intelligimus ex eo quod, quo tempore vixit, templum erat instauratum, cap. I, 10; III, 1, 10. Eodem tempore præfectum provincie Persicum habebant Judæi, cap. I, 8;

Ma-
chias
tia
pro-
phetavit
Dario
Hys-
p

Malachia argumentum.

Quæritur secundo, quodnam sit argumentum Malachiae? Respondeo primo, arguit Judæos ingrati- tudinis, et sacerdotes negligentiae et impie- tatis in Deum; quod cum angeli Domini esse debeant, tam doctrina quam vita, neutrum ta- men præsent. Secundo, prædicat abolendum sa- cerdotium et sacrificium Aaronicum in Jerusa- lem, eique successurum sacrificium purum sanc- tumque Eucharistiae, celebrandum in toto mun- do. Tertio, reprehendit Judæos qui suas uxores repudiabant, et ducebant alienigenas. Quarto, prædicat adventum Christi, ejusque præcurso- rem Joannem Baptistam. Quinto, maledicit Judæorum frugibus, ob negatas Deo decimas et primitias. Sexto, prænuntiat diem judicii, ejusque prænu- tium et prodromum Eliam, qui convertet corda patrum ad filios (1). Quocirca Malachiae prophe- tia sententiis brevis est, sed secunda mysteriis, præsertim futuris in novo Testamento, quæ cla- rius cæteris, utpote ultimis, et vicinior Christo et Apostolis, enuntiat, eisque prophetiae quasi lampada tradit, dum ipsorum quasi index et lu- cifer, in eos desinit et conquiescit. Unde S. Hieronymus ad Paulinum: « Malachias, inquit, aperte et in fine omnium Prophetarum, de abjec- tione Israel et vocatione Gentium: Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab or- tu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda. » Vitam vero Malachiae paucis hisce verbis com- plexus est S. Epiphanius lib. De Vita Prophet.: « Malachias, inquit, e tribu Zabulon, post reditum populi e Babylone natus perhibetur in So- pha. Is ab ineunte ætate, dumque juvenis esset, vitam inculpatam egisse fertur. Super adventu Domini deque vita functionum judicio nonnulla ab eo vaticinata sunt, quodque ritus cum legi- bus Mosi commutabuntur, et emendabuntur.

Vita.

itaque summum imperium adhuc erat penes Persas. Ac- curatius ætas vatis definiri vix poterit, ait Maurer. Equalem Nehemiae fuisse colligunt ex cap. II, 10-16, col- latis cum Nehem. xii, 10, 12, 31. Sed uxores alienigenas Judæi duxerant jam superiore tempore, Esdr. ix, 1 et seqq.; nec improbable est in magna qua colonia confie- tabatur rerum necessariorum penuria, sæpius decimas Judæos non persolvisse Levitis. Quid? quod cap. I, 8, leguntur, videntur, ut recte observavit Hitzigius, aliena esse a Nehemia, cf. Nehem. v, 14. (Maurer.)

(1) Eandem divisionem sequitur Jahn (Introduct. in L. S. V. T. cap. v, § 161, Viennæ, 1814). Affirmat Eichornius Malachiam vaticinia, ut hodie constant, non integros hujus Prophetae sermones, sed primas tantum ru- desque delineationes et veluti summaria exhibere. Quod probare nititur, eo quod vates sæpe sæpius argumentum mutat in tam breviori prophetia, et eadem sæpe retractat, scilicet malam populi ingratiæque erga Deum men- tem. Quam infirmum sit illud argumentum quisque in- telligat ipse. Cæterum illud fortiter et plene refellit Hengstenberg, Christologie, Th. III, S. 375, ff. ex quo, et hujus prophetiae explanatione constat, unius esse argu- menti, omnesque libri partes arte inter se cohærere.

Cæterum cum populus eum universus, ut virum non minore sanctimonia, quam mansuetudine præditum coleret, indiderunt illi nomen Mala- chiae, id est angelus: erat quippe forma oppido quam præstanti. Quaecumque præterea dixit in prophetia Malachias, visus est angelus eum in diés instituere, et declarare, etc. Ante diem vero adhuc juvenis fato est functus, juxtaque majores suos in proprio agello repositus. » Eadem quasi ad verbum habet Dorotheus. Addit Isidorus eum angelum vocari, eo quod oraculis ejus ita cre- deret populus, ac si a Deo per angelum edita fuissent. Addit a Castro Deum ejus ore carpere et instruere Judaicos sacerdotes, ac promittere au- reos in novo Testamento; hi ergo cum sint an- geli, angelorum prophetam et doctorem, puta Malachiam, postulabant.

Vocatus angelus, cur?

Jure itaque Malachias, id est angelus, nuncu- patus est; cujus vultus, animus, actus, sermo erat angelicus: qua de causa crebro cum angeli et de angelis loquitur, ut cap. II, 7, sacerdotem vocat angelum Domini, et cap. III, 1, tam Chris- tum quam Joannem Baptistam angelos nuncupat: « Ecce, inquit, ego mitto angelum meum (Joan- nem Baptistam), et præparabit viam ante faciem tuam. Et statim veniet ad templum suum domi- nator quem vos quæritis, et Angelus Testamenti (novi, puta Christus Dominus, qui est magni consilii Angelus) quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum. Et quis poterit cogi- tare diem adventus ejus? et quis stabit ad viden- dum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum, et sedebit conflans et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum, et quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. » Unde eundem soli comparans cap. IV, 2: « Et orietur, ait, vobis timentibus nomen meum sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus; et egrediemini, et salietis sicuti vituli de armento. » An non hæ exsultantis, celestis et angelici spiritus voces et jubili sunt? Merito ergo Malachias angelorum choro, et Sanctorum catalogo ascriptus legitur in Romano Martyrologio, die 14 januarii.

Quocirca ad eum alludens S. Bernardus serm. De Malachia Archiepiscopo Hiberniæ, utpote illi uti appellacione et cognomine, ita et moribus consi- mili (2): « Dilectus, ait, Deo et hominibus Malachias, piscopus.

S. Mala- chias Hi- berna- Archie- piscopus.

(2) Stylo utitur Malachias pro sæculi sui genio, satis eleganti, terso ac nitido, conciso tamen, et ad aculeos in legentium animis relinquendos composito, et argu- mento suo tam in correptionibus quam in promissis scite attemperato. Sic Rosenmüller (in Malach. Proœmium). Minus favent stylo Malachiae Lowthius, Eichornius et Jahn, qui fatentur equidem illum in reprehendendis vi- tiis esse vehementem, cæteroque prosaicum et durius- culum. De Wette longius adhuc progreditur, fereque omnem indolem poeticam, sed præter æquum, Mala- chiae abjudicat.

Subjicitur elenchus eorum qui Malachiae librum seor- sim scriptis illustrarunt: inter catholicos interpretes:

hodie in consortium angelorum recipitur, re adeptus quod nomine dicebatur. Et quidem ante angelus erat non minus puritate quam nomine; sed nunc felicitus gloriosi in eo interpretatio nominis impletur, quando pari cum angelis gloria

et felicitate lætatur. » Et mox : « Lætetur quod angelus noster ascendit ad cives suos, pro filiis captivitatis legatione fungens, corda nobis concilians beatorum, vota illis intimans miserorum. »

Mathurini Quadrati *Homilies in Malachiam*, Parisiis, 1576, 1577; Gabrielis Acostæ *Commentarius in librum Ruth..... et Malachiam*, Lugduni, 1641; Augustini de Quiros (diversi a Ludov. Bern. de Quiros, et a Petro de Quiros) *Commentarii in Prophetas Nahum et Malachiam*, Hispali, 1622; Lügduci, 1623; Jahn, qui in *Appendice hermeneutica*, fasc. 1; Viennæ, 1813, explanationem Malachias exeregeticam dedit.

Malachius Propheta, cum Commentariis Rabbini, etc., Rostoch. 1637; Jo. Henr. Ursini *Commentarius in Malachiam*, Francof. 1652; Salom. Van Til, *Malachias illustratus, seu novo Commentario analytico et exeregetico ad planiorum sensus evolutionem elucidatus, etc.*, Lugd. Batav. 1701; Joan. Wesseli *Malachias enucleatus*, Lubeca, 1729; Herm. Venema *Commentarius ad librum elenchtico-propheticum Malachias*, Leovard. 1759; Car.

Ex acatholicis interpretibus: Jo. Draconitis *Malachias Propheta hebraice, cum versionibus Chaldaea, etc.*, Lips. 1564; David Chytræi *Explicatio Malachias Prophetæ, et Chronologia, etc.*, Rostoch. 1568; Henr. Molleri *Expositio Malachia Prophetæ*, Witemberg. 1569; Sam. Rohllii

Frid. Bahrdt *Commentarius in Malachiam, cum examine critico, etc.*, Lips. 1768; Joan. Melch. Faber *Commentatio in Malachiam Prophetam* [Oholdi] 1779; Hengstenberg, qui in *tertia Christologia* parte fere totum Malachia librum exeregetice exposuit.

...et de Malachia librum exeregetice exposuit.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Arguit Deus Judæos ingratiitudinis : quia Jacob, inquit, dilexi quasi filium, Esau autem odio habui. Ubi est ergo amor meus, et timor meus? Secundo, vers. 7, arguit sacerdotes, quod offerant panem pollutum, et hostias cæcas et mancas. Hinc, tertio, vers. 11, iis amotis novos se surrogaturum promittit, qui in omni loco offerant panem et sanctum purissimum et augustissimum mincha, id est sacrificium Eucharistiae (1).

1. Onus verbi Domini ad Israel in manu Malachiae. 2. Dilexi vos, dicit Dominus, et dixistis : In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Jacob, dicit Dominus, et dilexi Jacob, 3. Esau autem odio habui? et posui montes ejus in solitudinem, et hæreditatem ejus in dracones deserti. 4. Quod si dixerit Idumæa : destructi sumus, sed revertentes ædificabimus quæ destructa sunt : hæc dicit Dominus exercituum : Isti ædificabunt, et ego destruam, et vocabuntur termini impietatis, et populus cui iratus est Dominus usque in æternum. 5. Et oculi vestri videbunt : et vos dicetis : Magnificetur Dominus super terminum Israel. 6. Filius honorat patrem, et servus dominum suum : si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? dicit Dominus exercituum; ad vos, o sacerdotes, qui despicitis nomen meum, et dixistis : In quo despeximus nomen tuum? 7. Offeritis super altare meum panem pollutum, et dicitis : In quo polluimus te? In eo quod dicitis : Mensa Domini despecta est. 8. Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est? et si offeratis claudum, et languidum, nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum. 9. Et nunc deprecamini vultum Dei ut misereatur vestri (de manu enim vestra factum est hoc) si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum. 10. Quis est in vobis, qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito? non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum : et munus non suscipiam de manu vestra. 11. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus : et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda : quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum. 12. Et vos polluistis illud in eo quod dicitis : Mensa Domini contaminata est : et quod superponitur, contemptibile est, cum igne, qui illud devorat. 13. Et dixistis : Ecce de labore, et exsufflastis illud, dicit Dominus exercituum, et intulistis de rapinis claudum, et languidum, et intulistis munus : numquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus? 14. Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino : quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, et nomen meum horribile in gentibus.

Vers. 1. 1. ONUS VERBI DOMINI AD ISRAEL. — « Onus, » id est tristes et onerosa prophetia, uti jam sæpius dixi; cujus horrorem temperat dicens, « ad Is-

rael, » q. d. Deus in ore meo posuit hoc onus, ut eo quasi deportem illud ad Israel, eique illud

(1) Propheta in hoc capite vicissim universum populum ob ingratiitudinem, et speciatim sacerdotes ob profanationem sacrorum vehementer expostulat.

Quoad populum, primo, exponit amorem Dei præferentem Judæos Idumæis, primo, conspicuum jam in prædilectione Jacobi præ Esau, 2; secundo, conspicuum adhuc in vastatione Idumæorum continuanda, sorte autem Judæorum restituenda, 3-5.

Secundo, reprehendit honorem Patri et timorem Domino Deo non redditum, 6.

Quoad sacerdotes (vers. 9 dimidia parte) primo, in sacrificiis, primo, reprehenditur pollutio panis et altaris, 7; secundo, vituperatur victimarum illegalis conditio, 8; tertio, inculcatur emendatio et deprecatio, 9.

Secundo, in ministeriis sacris, primo, exponitur Levitarum cupiditas mercenaria, cum eorum reprobatione futura, 10; secundo, annuntiatur institutio novi sacrificii in Eucharistia futura, 11; tertio, exprobratur tum sacrificantium, tum offerentium, contemptus altaris et ignis sacri, 12; indignitas legalis victimarum, 13; impletio votorum manca et plena defectibus, 14.

promam et exponam. Israelem enim ut filium suum amat Deus, ideoque eum hoc onere corripit et castigat. Aptius ergo magisque proprie hebraeam *אֱלֹהֵינוּ*, Noster vertit, *ad Israel*, quam Tigurina, *contra Israel*.

AD ISRAEL. — Ad duas tribus, videlicet Juda et Benjamin. Hæ enim solæ, decem tribubus in Assyriam abductis, sibi priscum et avitum Israelis nomen vindicaverunt, præsertim quia multi ex Israel, id est ex decem tribubus, vel reliqui, vel profugij junxerunt se duabus jam dictis, et in eandem cum iis gentem et rempublicam coaluere, uti dixi in *Zacharia*. Ita S. Hieronymus, Remigius, Hugo et Lyranus. Ubi moraliter discit Israel, id est validos cum Deo, et per Deum esse non posse nisi eos, qui unionem et societatem fraternam colant; invalidi enim et inermes sunt, qui sibi solis præfisi, a fratrum et sociorum consortio et auxilio se segregant. Scitum est illud: « Concordia res parvæ crescunt, discordia res magnæ dilabuntur. »

IN MANU MALACHIE. — Id est per Malachiam quasi manum, id est organum et instrumentum. Os ergo hic vocatur *manus* per catachresim: quia manus est organum organorum, ut ait Philosophus.

Moraliter, monitor est angelus.

Moraliter, discit hic eum qui de vitiis vel erroribus suis te corripit vel castigat, esse Malachiam, id est angelum, ac quasi angelum a Deo coelitus tibi missum, immo coeleste oraculum, munusque ingens tibi deferentem, a te reverenter suscipi, coli et amari debere. Qui itaque corripit alium, cogitet se angeli Dei vices obire; ac proinde ministerium hoc divinum explere angelice, id est sine ira, aliave passione, sincere, imperturbate, modeste, leniter ostendendo viscera charitatis et compassionis, sicuti angeli compatiuntur humanæ infirmitati et ignorantiae, quæ ad plenum perspecta habent, dum homines corripiunt, juxta illud documentum Apostoli, *Galat. vi, 1*: « Vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris. » Vide ibi dicta. Vicissim qui corripitur cogitet se ab angelo corripit, ab eoque sibi hoc onus castigationis, esto duriusculum, jussu Dei imponi, ideoque ei gratias agat; uti faciebat S. Carolus Sacerdotes, qui præter alios, duos ex professo sacerdotes graves constituerat, omnium actionum suarum inspectores et censores. Illis enim hoc officium dederat, ut jugiter in omnia verba et facta sua invigilarent, notarentque sicuti quid peccaret, de eoque libere et sincere sese admonerent, quos benigne audiebat; et monitus de errore quopiam, illico eum corripiebat: ita habet Vita ejus, lib. VIII, cap. XVI. Nimirum id ipsum didicerat ab antecessore suo S. Ambrosio, qui, ut habet ejus Vita, monitus a quopiam, monitori gratias agebat, dicitans se ingens ab eo accepisse beneficium. Vere dixit Sapiens *Prov. XVII, 5*: « Melior est manifesta correptio, quam

Exemplum S. Borromæi.

amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula blandientis. » Et cap. IX, 8: « Argue sapientem, et diliget te. » Et Ecclesiastes cap. VII, 6: « Melius est a sapiente corripit, quam stultorum adulatione decipi. » Ex adverso superbi, quia insipientes sunt, « cum se impeti redargutione concipiunt, gladium persecutionis credunt, » ait S. Gregorius lib. X *Moral.* cap. III. Quin et Sapiens: « Qui odit, ait, increpationes, insipiens est, » *Prov. XII, 1*. « Non amat pestilens eum qui se corripit: nec ad sapientes graditur, » *Prov. XV, 12*. Et vers. 10: « Qui increpationes odit, morietur. » Et vers. 32: « Qui abjicit disciplinam, despicit animam suam: qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis. » Hoc est quod lugentes angeli edicunt *Jerem. II, 9*: « Curavimus Babylonem, et non est sanata: derelinquamus eam. » Nam « qui non vult corripit, non vult corrigi. Et qui odit correptionem, vestigium, » id est certum indicium, « est peccatoris, » id est peccatis affixi, obstinatique instar diaboli, *Eccli. XXI, 7*.

Quocirca S. Basilius in *Regul. brevior.* Reg. 159: « Qui hujusmodi est, inquit, hujus conversatio inter reliquos fratres perniciosa est. » Unde idem alibi jubet eos quasi pestes a congregatione segregari. Idem, *Regul.* 158: Sicut, ait, infirmus anxius de salute corporis, libenter suscipit quidquid ordinat medicus, licet acerbata sit et aspera curationis ratio; sic humilis, et qui vere salutem animæ desiderat, prompte et hilariter suscipit correptionem, quantumvis mordacem et acrem. Scripsit hac de re Galenus librum *De Cognoscendis curandisque animi morbis*, ubi docet, sicut unica ægroti spes recuperanda sanitatis sita est in medico, ita totam salutis spem consistere in eo, si quis quærat et inveniat virum virtute et prudentia præditum, illique se totum instruendum, corrigendum et formandum tradat, illique credat, non sibi, etiamsi defectus quos ipse notat, in se non videat. Hoc est quod ait *Eccli. XX, 4*: « Quam bonum est correptum manifestare penitentiam? » Ita fecit S. Petrus correptus a S. Paulo, *Galat. II, 11*, Theodosius imperator ob eadem Thessalonicensium correptus a S. Ambrosio, uti refert *Histor. Tripart.* part. II, lib. VII, cap. VI. In Chronicis Ordinis Cisterciensis narratur, olim in monasterio Clarevallensi pium hunc fuisse monachum, ut si quis ab alio de aliquo defectu moneatur, vel reprehenderetur, illico reprehensus pro reprehendente, in gratiarum actionem recitaret orationem Dominicam.

2. DILEXI VOS. — Opponit Deus Esau Jacobo, vers. 2: quod hunc dilexerit, illum odio habuerit. Per Jacob intellige familiam potius, quam personam Jacob, puta ejus posteros, scilicet Jacobæos: sic per Esau intellige Idumæos, Esau posteros. Porro dicit: *Dilexi in præterito, non in præsentem diligo, q. d.* inquit S. Hieronymus: Olim dilexi Jacobæos, cum me colerent et redamarent: at jam cum me

aversentur, ego pariter eos aversor. Nam « amare non redamantem, est amoris impendia perdere. » Verum alii melius *dilexi* exponunt per omnem temporis differentiam, *q. d.* Jacob dilexi, diligo et diligam. Sic enim Hebræi sæpe per unam temporis differentiam, cæteras omnes significant. Id ita esse patet ex eo, quod hisce verbis arguit præsentem Judæos, eo quod amoris suo non respondeant, sed amoris rependant odium, *q. d.* Ego vos ab olim dilexi: nam sicut patres vestros dilexi, ita et vos filios eorum diligo. Alioqui enim excepissent Judæi, dicendo: Quid ad nos quod patres nostros dilexeris, cum nos ipsos oderis? Porro dilectio Dei est efficax, et fons omnis boni et doni: ex amore enim et benevolentia nascitur omnis beneficentia. Dilexi ergo vos, ideoque ex Ægyptia servitute eduxi, in Synagogam meam elegi, legem de cælo dedi, vos manna pavi, columna ignis et nubis per desertum deduxi, victorias miraculosas vobis de hostibus dedi, in Chanaan vos deduxi, firmavi, protexi, alui, ditavi; regibus, prophetis, bonisque omnibus vos cumulavi.

Et dixistis. — Hebræum *vau* est conversivum, cuius officium est vertere præteritum in futurum. Unde Vatablus vertit, *et dicetis*; Chaldæus, *quod si dixeritis*, Hucusque enim hoc non dixerunt, quia necdum audierant a Deo: « Dilexi vos; » sed eo audito obstrepere cœperunt, ac dicere:

In quo dilexisti nos? — Quo signo, quo dono, quo beneficio tuam in nos dilectionem ostendisti? Vide hic insignem populi ingratitude, qua non tantum tot Dei beneficiis ingrati sunt, sed et eorum obliti, adeo ut ea non agnoscant; perinde ac si Deus eis peregrinus esset, nec quidquam boni unquam contulisset; cum tamen ex libris Mosis, Judicum, Josue, Regum et cæteris S. Scripturæ constaret innumera, et maxima eos a Deo dona percepisse. Hoc est quod eis improperat Psaltes *Psal. lxxvii, 11*: « Obliti sunt benefactorum ejus, et mirabilem ejus quæ ostendit eis. » Huic ingratorum quæstioni respondet Deus, aitque:

2 et 3. NONNE FRATER ERAT ESAU JACOB (isque gemellus. ex eodem partu?) ET (tamen) DILEXI JACOB, ESAU AUTEM ODIO HABUI? — Ita et Syrus, et Arabicus uterque, *q. d.* Jacob cum suis posteris Jacobæis præelegi, et prædilexi præ Esau et posteris ejus Idumæis. Idque primo, cum de utroque adhuc in utero matris Rebeccæ existente, ideoque ante omne eorum meritum vel demeritum dixi et prædixi matri: « Major serviet minori, » puta Esau Jacobo, *Gen. xiv, 23*; ubi adverte odium hoc Esau non fuisse proprium et formale (nec enim Deus odisse poterat Esau antequam peccaret), sed tantum minorem amorem, quod scilicet Esau post-poneretur Jacobo, eique in donis cederet et subiceretur. Sic *Genes. xxix, 31*, pro eo quod Noster vertit: « Videns autem Dominus quod (Jacob) despiceret Liam, » Hebræus, Chaldæus et Septuaginta habent: *Videns autem Dominus quod odio haberetur*

Lia; ubi neglectus Lia, ejusque minor amor quam Rachelis, vocatur odium: nec enim Jacob proprie oderat Liam, quam ut conjugem amabat et alebat. Secundo, cum Judæos prætulit Idumæis, dando Judæis meam legem, Ecclesiam, templum, Prophetas, regnum, etc., eisque subjiciendo Idumæos. Tertio et maxime ad rem præsentem, cum Judæos Babylone liberavi, Idumæos in gratiam vestri ibidem captivos dereliqui; unde explicans subdit: « Et posui montes ejus solitudinem, » etc.

Nota ex S. Hieronymo, Theodoro, Lyrano, Vatablo, Aria, Ribera et aliis, Malachias ad litteram loquitur non de prædestinatione Jacob, et reprobatione Esau, *q. d.* Jacob et Jacobæos prædestinavi, Esau vero et Idumæos reprobavi et gehennæ addixi; nam hoc constat esse falsum: quia multi Jacobæi damnati sunt, et multi Idumæi, ut Job cum suis amicis, salvati: sed loquitur de præelectione Jacob præ Esau ad bona temporalia. Respicit enim ad illud matri utriusque, prægnanti adhuc, promissum *Gen. xxv, 23*: « Duæ gentes sunt in utero tuo, et duo populi ex ventre tuo dividuntur, populusque populum superabit, et major serviet minori, » puta Esau serviet Jacobo, et Idumæi Jacobæis; qui locus manifeste loquitur de præelectione ad dominium temporale, non spirituale. Sensus ergo est, *q. d.* Dilexi vos, o Judæi, magis quam Idumæos fratres vestros, cujus rei hoc vobis do signum et argumentum: cum tam vos quam Idumæos, propter multiplicia peccata, Chaldæis vastandos tradidissem, ego vos diligens, pristinamque in patres vestros dilectionem conservans, paulo post e captivitate reduxi, et in patriam restitui: Idumæos vero, quia fuerunt vestri hostes, in gratiam vestri in ea reliqui, eorumque terram in solitudinem redactam, draconibus habitandam dedi. Hunc esse sensum litteralem et genuinum patet ex sequentibus. Ex quo allegorice Apostolus *Rom. ix, 13*, assurgit ad prædestinationem et præelectionem ad bona spiritualia, cujus illa præelectio Jacob ad bona temporalia erat typus. Sicut enim Deus Jacobæos in opibus terrenis prætulit Idumæis, ita in spiritualibus fideles in fide infidelibus, justos in gratia injustis, electos in gloria reprobis præfert et anteponit. Ita S. Hieronymus et alii passim, quos sequuntur scholastici, ac nominatim Gabriel Vasquez, I part. *Quæst. XXIII, disp. xciv, num. 45*. Vide ea quæ dixi *Rom. ix, 13 (1)*.

Jacob dilectus præ Esau ad bona temporalia.

vers. 2
et 3.

Oidium
vocatur
mor mi-
nor.

(1) Apostolum non in sensu litterali allegasse hunc locum, vel sequentia docent: « Et posui montes ejus solitudinem, » etc. Deus igitur, inquit Rosenmuller, non dicit, qua in re olim Judæos Edomitibus prætulit, sed quoniam isto, dum hæc loquebatur, tempore esset majoris benevolentia indicium, declarat; scilicet, cum utraque, inquit, gens nuper felicibus Nabuchodonosoris armis subacta et vastata fuisset, poteram utramque destruere, sed, Edomitibus repudiatis, vos Israelitas restitui. Cf. Calmetum ad hunc versum.

Moraliter, hic discat quisque aestimare Dei in se amorem et beneficentiam, qua multis aliis praelatus est, v. g. si religiosus est, praelatus est secularibus : si sacerdos, laicis : si doctus, indoctis ; si fidelis, infidelibus, etc., adeoque si quisque suas nature et gratiæ dotes consideret, inveniet se peculiare et proprias aliquas a Deo accepisse, quibus alios superat ; sicut vicissim in nonnullis ab aliis superatur ; ut hinc ansam habeat humilitatis, inde laudis et gratiarum actionis. Vide dicta Exod. cap. xxv, 4. Sic in quolibet sancto suo modo, verum est illud Abrahæ eloquium : « Non est inventus similis illi in gloria, qui conservavit legem Excelsi, » Eccli. xliv, 20. Et illud S. Pauli : « Unusquisque proprium donum habet a Deo, » alius quidem sic, alius vero

alio modo. Et posui montes eius in solitudine. — « Eius, » scilicet Serr, ut quidam codices cum Ruperto legunt, hoc est Idumææ : hæc enim sita est in montibus, sicut Tyrolis et Helvetia in Alpibus, Probat esse odio habuisse, et habere Esau, id est Idumæos, sex eo quod eorum regionem vastavit, per Nabuchodonosorem ; adeo ut civibus in Babylonem abductis, nec inde redactis, ferarum facta sit lustrum et draconum cubile. Ita Lyranus, Vatablus, Ribera et alii. Nabuchodonosor enim post excidiam Jerusalem invasit, et excidit Idumæam, ut dixi in Abdia.

VERS. 4. DESTRUCTI SUMUS. — Hebraice : *ruasas sumus*, id est deperati sumus, et ad extremam pauperiam redacti : ita Chaldaeus, Pagninus, Vatablus et Arias ; scilicet per vastationem agrorum et urbium, quod Noster clare verit, « destructi sumus ; » Septuaginta, *subversa est Idumæa.*

SED REVERTENTES EDIFICABIMUS QUE DESTRUCTA SUNT. — Hebraice : *charabot*, id est quæ desolata et deserta sunt ; sicut videmus Judæos, aliquorum æmuli sumus, e Babylone in patriam reversos, suas domos et urbes reedificasse sub Cyro, Dario et Artaxerxe (1).

HEC DICIT DOMINUS : ISTI EDIFICABUNT, ET EGO DESTRUAM. — Ecce odium Esau, et dilectionem Jacob, q. d. Vos, o Judæi, reedificastis Jerusalem et templum, egoque fabricam vestram protexi et promovi : volent vos æmulari Idumæi, et urbes suas pari modo restaurare ; at ego eis ob-

(1) Quæ vastatio quo tempore et a quo facta sit quaerentibus Rosenmuller, et Hesselbergus et alii, armis Nebucadnezaris, respondent. Sed e contra Maurer : Haud profecto probabile est, vastasse Chaldaeos terram eorum, qui in expugnandis Hierosolymis ipsorum socii fuerant. Itaque cum alia vastatio Idumææ ex historia non pateat, Hitzigius factum prorsus ignotum respici putat. Nos vastationem intelligendam putamus factam ab iis populis, adversus quos quinto post expugnatam Hierosolymam anno Chaldaei bellum gesserunt, a vicinis, inquam, Aegyptiorum, Ammonitarum, Moabitarum populis (Joseph. *Archæol.* lib. X, cap. ix) : nam qui Chaldaeorum hostes fuere, fuerunt etiam Idumæorum. Istos igitur populos Idumæorum in regionem irruptiones fecisse putamus.

sistam, ac fabricas eorum impediam et destruam. « Nisi ergo Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam, » *Psalm.* cxxvi, 1.

ET VOCABUNTUR TERMINI IMPIETATIS, — q. d. Idumæa vocabitur terra inops et maledicta, terra ob impietatem desolata ; terra quæ impietatis uti habuit culpam, ita et sustinet poenam, adeo ut omnes transeuntes eam exsibilent et subsannent, dicentes : Quam scelerata fuit hæc terra, quam Deus ita desolavit, et quasi Sodomitam e celo sideravit. Alludit vox *ruasas*, id est impietatis, ad *ruasas*, id est deperatus est, q. d. Idumæa fuit populus *ruasas*, id est impietatis ; ideo *ruasas*, id est deperatus et desolatus est. Inde enim *ruas*, vel *rus* est pauper ; perinde ac si latine dicas : Idumæus fuit Cyrus, sicut dicitur ; fiat ergo Irus : fuit Cyrus, si non ditior, certe dirior et impietior ; fiat ergo Iro pauperior. Sicut Cyrus, cæcus a Tomyri regina Scythiæ, factus est Irus, cum caput ejus culeo pleno sanguinis inclusum ab ea subsannante audivit : « Cyre, bibe sanguinem quem tantopere sitiisti. »

ET POPULUS CUI IRATUS EST DOMINUS USQUE IN ÆTERNUM. — Est metonymia : sub causâ enim intelligit effectum, puta sub ira vindictam ex ira manantem, q. d. Idumæi sunt populus, cui Dei ira et vindicta in æternum incumbent : quia eos æterna vastitate, excidio et desolatione puniet. Quæres, quomodo hoc sit verum ? Nam uti Judæi, ita et Idumæi excidio Chaldaeorum fuerunt superstites. Idumæos enim post hæc tempora subegit Simon Machabæus, ejusque filius Hyrcanus, teste Josepho lib. XIII *Antiquit.* cap. xvi et xvii, imo Idumæi interfuerunt bello Judaico sub Tito, teste Josepho lib. VI *Belli*, cap. vii. Respondeo : Id verum est, primo, quia captivitas eorum nunquam fuit publico decreto revocata, nec generali reditu soluta ; quia ipsi turmatim omnes fuere abducti in Babylonem, sed turmatim ex ea non fuere reducti, uti fuere reducti Judæi per edictum Cyri, I *Esdræ*, 1, 1. Manserunt tamen in Idumæa et vicinis locis aliquæ reliquiæ, quæ sensim succreverunt seque propagarunt ; additis etiam colonis aliarum gentium, quæ in Idumæam utpote derelictam et cuilibet patentem, transmigrarunt : quo factum est, ut incolæ non essent puri Idumæi, sed mixta et quasi nova gens. Vide dicta *Jerem.* xliv, 13. Secundo, hæ Idumæorum reliquiæ subactæ sunt ab Hyrcano, uti jam dixi, qui eos coegit ad circumcisionem et judaismum ; adeoque ex Idumæis fecit Judæos. Tunc ergo Idumæa gens et superstifio excisa fuit, tumque impletum hoc Malachiæ oraculum : « Vocabuntur populus cui Dominus iratus est in æternum : » quia in æternum sustulit eorum rempublicam et Synagogam infidelem, eamque transmavit et transtulit in Synagogam et rempublicam Judæorum, fecitque ut Judæis essent subditi, tam in civi-

Idumæi perierunt

libus, quam in sacris. Quocirca cum Titus oppugnaret Judæos, in eorum auxilium venire viginti millia Idumæorum, ut pro Judæis quasi fratribus, imo patribus, heris et dominis suis dimicarent. Denique post bellum Judaicum sensim Idumæi ita extincti sunt, ut ne quidem nomen eorum supersit, uti superest gens, licet vaga, nomen et distinctio Judæorum: ubique enim Judæi ab indigenis distinguuntur et secernuntur. Perperam Judæi per Idumæos accipiunt Romanos, uti dixi in *Abdiâ*.

Tropologie. pugna Jacob et Esau notat pugnam virtutum et vitiorum.

Tropologie Remigius: « Esau et Jacob, inquit, fratres, de una stirpe generati, vitiorum atque virtutum figuram præterdunt: quæ duo licet sint contraria, ex uno cordis fonte procedunt. Nam quia liberi sumus arbitrii, pro nostra voluntate aut ad vitia deflectimus, aut ad virtutes. Primogenitus est Esau: quia priora sunt vitia per infantiam, adolescentiam et juventutem: post nascitur Jacob, qui supplantator interpretatur; quia errores fragilioris ætatis firmior succedens corrigit et supplantat. Unde bene major frater, hispidus et agrestis venator, et sylvis assuetus dicitur fuisse; minor lenis et simplex; habitasse domi perhibetur. Itaque sub nomine Esau Deus vitia odio habere asseritur, non naturam quam bonam fecit: et propterea fines ejus ponit in solitudinem; ut omne malum extirpetur, et vitia non succrescant. Quod si impudens malitia ea quæ sunt destructa rursus ædificare conetur, Dominus iterum destructurum se proficitur. Quod facit duobus modis, sive dum corriguntur peccatores, sive cum pertinaciter peccantes justa ultione damnantur. »

isacchi scilicet Esau

Huc accedit Georgius Venetus, tom. II *De oraculis Prophet.* sect. VII, num. 318, ubi querit cur Esau vocetur Seir, ac respondet: quia Seir significat turbinem, horrorem, pavorem, hircum, pilosum, faunum (*Seirim* enim sunt Satyri), dæmonem; quæ omnia recte conveniunt improbis, viventibus secundum carnem et sanguinem, quorum finis est interitus, et stipendium mors (ut ait Apostolus) ac gehenna. Horum ergo sors est dæmoniaca, formidolosa, horrore, dolore et angustia plena. Hinc Christus venit ut hominem animalem de Seir erueret, et duceret in Jerusalem, id est in visionem pacis. Itaque Seir et Edom sunt impii, et præsertim damnati in inferno. De his enim verissime dicitur: « Et vocabuntur termini impietatis, et populus cui iratus est Dominus usque in æternum. » Damnati enim sunt folles et fomenta gehennæ, quorum capiti jugiter incumbit ardens Dei ira et indignatio, eaque efficacit ignita, vomens flammaram incendia, quibus eos cremabit in æternum. Væ, væ, væ sceleri et malis! Deus hanc maledictionem a cervicibus nostris avertat.

Vers. 5.

5. MAGNIFICETUR DOMINUS SUPER TERMINUM ISRAEL. — Opponit « terminum, » id est regionem Israel, termino, id est regioni impietatis, puta Idumææ,

vers. 4, q. d. Glorificetur Dominus qui punit improbos, et præmiat probos: quia scilicet vastavit impiam Idumæam, et piam Judæam exaltavit; imo impiam piæ subjugavit, itaque ex infideli et impia fidelem et piam effecit. Id factum est per Hyrcanum, uti jam dixi. Unde *secundo*, Chaldaus vertit: *Multiplicetur gloria Domini: etenim dilatavit terminos Israelis*, scilicet usque in Idumæam.

Tertio, alii sic exponunt, q. d. Extendat Deus terminos et dominium Israelis, ut eo modo pariter extendat suam gloriam et magnificentiam, atque a gentibus Israeli subjectis cognoscatur et colatur. *Quarto*, alii vertunt: *Magnificetur Dominus ultra terminum Israel*, q. d. Gloria et magnificentia Dei non arentur angustiis Israelis terminis, sed ultra eos se propagent et distendant per totum orbem. Hoc coepit fieri sub Machabæis, per eorum victorias cœlitus a Deo obtentas; sed allegrice plene factum est per Christum et Apostolos. In omnem enim terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Verus enim Israel est Ecclesia et populus christianus, qui se a Judæa propagavit per universum mundum. Ita hodie veri fideles subjugata Bohemia, Austria, Hungaria, etc., gaudent ob dilatatum imperium non tam republicæ, quam Ecclesiæ, dicuntque: *Magnificetur Dominus super terminum Israel.*

Anagogice, q. d. Laudetur Deus ob gloriam, triumphos et multitudinem Israelis, id est sanctorum et electorum. Hi enim mirifice laudant Deum, quod videant in se cecidisse sortem, tam felicem, maxime cum vident terminos impietatis, id est cœtum damnatorum, præsertim amicorum et sociorum suorum, a Deo ita puniri et comburi, seque ab eorum sorte per Dei gratiam fuisse erutos et salvatos. Ita S. Hieronymus. Vide Apostolum, ob hoc beneficium, celebrantem et glorificantem Deum toto cap. I *ad Ephes.*

6. FILIUS HONORAT PATREM. — Recensitis snis in Judæos beneficiis, Deus hic transit ad eorum maleficia, quæ ipsi ingrâte rependerunt. Ingratitudinem ergo et irreverentiam eorum culpât et accusat. Nota, « honorat, » id est jure naturæ, divino et humano honorare tenetur, et, si vere filius talis est, qualis esse debet, reipsa honorat. Jam honor in hoc præcepto: « Honora patrem et matrem, » quatuor complectitur, scilicet: *primo*, amorem; *secundo*, reverentiam; *tertio*, obedientiam; *quarto*, beneficentiam et alimoniam, si ea indigeant, ut dixi *Deut.* v, 16.

SI ERGO PATER EGO SUM, UBI EST HONOR MEUS? ET SI DOMINUS EGO SUM, UBI EST TIMOR MEUS? — Patri enim proprie a filio debetur honor, dominò a servo timor, non tantum servilis, sed et liberalis, qui reverentiam, amorem ac obsequium sedulum et exactum complectitur. Porro Deus est pater fidelium: *primo*, creatione; *secundo*, conservatione et gubernatione; *tertio*, alimonia; *quarto*, cura et providentia paterna; *quinto*, per fidem et gratiam qua nos justificat, sibi que in filios et hæ-

isacchi scilicet Esau

isacchi scilicet Esau

Vers. 6.

redes regni sui adoptat. Idem est dominus iisdem titulis, aliisque, ut quod nos redemerit, et sanguine Filii sui sibi quasi coemerit; quod sit summa majestas, cui omnis creatura servire tenetur; quod nos quasi servos et operarios ad vineam suam excolendam, proposita mercede gloriæ æternæ conduxerit, etc. Hisce titulis Deus omnium, etiam laicorum, est pater et dominus. Unde ad omnes Judæos, etiam laicos, hic dirigi a Deo sermonem, eosque ingratitude, irreverentiæ et impietatis accusari, quod suæ dilectioni, de qua dixit: « Jacob dilexi, » non responderint; sed Deum amantem se odio habuerint, inhonorarint et contempserint, censent S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius et Hugo.

Audi S. Ambrosium in *Malachiæ verba*, in fine tomi II: « Si servus es, inquit, redde domino timoris obsequium; si filius, exhibe patri pietatis affectum. Tu autem cum gratias non agis, Deum nec diligis, nec vereris. Unde aut contumax servus, aut superbus es filius. Qui est ergo utilis christianus, semper debet patri ac domino suo laudes dicere, et in ejus gloriam, omnia procurare; sicut ait B. Apostolus I. *Corinth.* X, dicens: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Videte quale veri christiani Apostolus voluit esse convivium; ut magis fides Christi, quam prandii sagina comedatur; et plus reficiat hominem Dominici nominis frequens invocatio, quam epularum multiplex et copiosa collatio, meliusque pascat esurientem religio, quam sagina. » Vide sequentia, ubi pulchre docet christianum debere Deo Patri tam mane, quam vespere instar lusciniæ, aliarumque avium, gratias agere, et laudes canere. Audi et S. Bernardum serm. 16 in *Cantic.*: « Ita ipse, inquit, patrem se exhibuit mihi; sed non ego me vicissim illi filium. Quanam fronte attollo jam oculos ad vultum patris tam boni, tam mali filius? pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanto patri vixisse degenerem. Exitus aquarum deducite, oculi mei, operiat confusio faciem meam, » etc. Et serm. 83: « Exigit, ait, Deus timeri ut dominus, honorari ut pater, ut sponsus amari. Quid in his eminet? nempe amor. Absque hoc, et timor penam habet, et honor non habet gratiam. Et qui de amore non venit honor, non honor, sed adulatio est. Et quidem soli Deo honor et gloria: sed horum neutrum acceptabit Deus, si melle amoris condita non fuerint. »

Magis tamen proprie et genuine ad sacerdotes hic loqui Deum, patet ex eo quod sequitur: « Dicit Dominus exercituum ad vos, o sacerdotes. » Hebræa enim habent: *Dicit Dominus exercituum vobis sacerdotibus, despicientibus nomen meum. Dicit*, scilicet id quod præcessit: « Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? » Unde Complutensia ita legunt et dispungunt, ut hæc omnia conjungant hoc modo: *Ubi est timor meus? dicit Dominus exercituum ad vos, o sacerdotes.* Ita Lyranus, Pag-

nius, Vatablus et alii. Ubi nota, sacerdotes præ laicis vocari filios Dei, tum quia Deo dicati et consecrati sunt, ut ad ejus quasi familiam pertineant; tum quia justus et sanctus esse debent, ut sancta sacrificia et preces pro populo Deo offerant: sancti enim sunt filii Dei adoptivi; tum proprie, quia in lege veteri levitæ et sacerdotes pro primogenitis filiorum Israel, quos Deus ab angelo percutiente et a morte liberarat, ideoque sibi depoposcerat, Deo oblatis et dati sunt; *Exod.* cap. XIII, 2; et *Num.* cap. VIII, 16. Sensus ergo est, q. d. Vos, o sacerdotes, imprimis arguit et culpatur Deus, quod cum sitis ejus primogeniti, peculiariter præ laicis cæterisque Israël filiiis ab eo dilecti, et in sacerdotes electi; tamen eum non ut patrem honoretis, nec ut dominum revereamini; sed eum ejusque cultum et victimas inhonoretis et despiciatis. Timor enim hic et alibi, reverentiam, adorationem, sacrificium, omnemque cultum Dei denotat: « Qui enim metuit, non scrutatur, sed colit; observat, adorat, honorat, glorificat, laudat, commendat, » ait S. Chrysostomus homil. 2 *De Incomprehens. Dei natura.*

Incipit Malachias prophetiam et correctionem suam a correctione sacerdotum: quia reformatio reipublicæ et laicorum pendet a reformatione cleri et sacerdotum: qualis enim est sacerdos, talis est et populus. Sane hoc sæculo hæresi Lutheri occasionem dedit inscitia, et mala vita plurimum sacerdotum. Quocirca et Christus initio, æque ac in fine prædicationis suæ, redarguit vitia sacerdotum. Docet id egregie Auctor *Imperfecti*, apud S. Chrysostomum, initio homil. 38 in *S. Matth.*, ubi recte sacerdotes comparat stomacho; explicans enim ingressum solemnem Christi die Palmarum in Jerusalem, quo primo templum adiit: « Et intravit, inquit, Jesus in templum Dei: Hoc erat proprium boni filii, ut et veniens ad domum curreret patris, et illi honorem redderet qui genuit eum, ut tu imitator Christi factus, cum in aliquam ingressus fueris civitatem, primum ante omnem actum ad ecclesiamurras. Hoc erat boni medici, ut ingressus ad infirmam civitatem salvandam, primum ad originem passionis intendere. Nam sicut de templo omne bonum egreditur, sic et de templo omne malum procedit: quemadmodum medicus quando primo ingreditur ad infirmum, statim de stomacho ejus interrogat, et eum componere primum festinat: quia si stomachus sanus fuerit, totum corpus validum est; si autem dissipatus fuerit, totum corpus infirmum est: ita si sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret; si autem corruptum fuerit, omnium fides marcida est. Cor autem et stomachus sacerdotes intelliguntur: quia in rebus spiritualibus per eos totus populus gubernatur. Et sicut cor sapientiæ locus est, ita sacerdotes sunt receptacula sapientiæ spiritualis, Isaia dicente de regibus quidem: Omne caput in dolore; de sacerdotibus autem: Omne cor in tristitia. »

Sacerdotes præ laicis sunt filii Dei tribus titulis.

Reformatio laicorum inchoanda a reformatione sacerdotum.

Moraliter, Deo ut patri debetur amor, ut domino timor.

6 mrc
L o'g
C'initiv
agil-
aib

Quod stomachus est in corpore, hoc sacerdos in populo.

Explicat id, munia stomachi analogice applicando sacerdotibus, dicens: « Sicut enim stomachus accipiens cibum coquit eum in seipso, et per totum corpus dispergit; sic et sacerdotes accipiunt scientiam sermonis per Scripturas ex Deo, et excoquentes eam in se, id est tractantes et meditantes apud se, universo populo subministrant. Et sicut stomacho subministrante unumquodque membrum suscipit nutrimentum, et convertit ipsum in se secundum suam naturam; ut puta quod suscipit jecur, totum fit sanguis; quod autem suscipit fel, bilis efficitur totum; quod vero ascendit in pulmonem, phlegmata fiunt; quod autem in mamillas, totum efficitur lac: sic sacerdotibus in Ecclesia loquentibus Dei verbum, omnes suscipiunt; unusquisque autem convertit illud secundum proprium cor, ita ut unum id ipsum verbum in cordibus quidem rectis procedat ad vitam; in cordibus autem perversis suscitetur iracundiam, quasi bilis: in aliis autem operatur dilectionem dulcissimam, quasi lac; in aliis autem odia, quasi phlegma nocivum et expendum. Videte ergo, sacerdotes, quomodo vos componatis in verbo et opera. Quoniam sicut in corpore, si aliquod infirmatum fuerit membrum, non omnino languet et stomachus; si autem stomachus languerit, omnia membra inveniuntur infirma: sic si aliquis christianorum peccaverit, non omnino peccant et sacerdotes; si autem et sacerdotes fuerint in peccatis, totus populus convertitur ad peccandum. Ideo unusquisque christianorum pro suo peccato reddet rationem: sacerdotes autem non solum pro suis, sed et pro omnium peccatis redditori sunt rationem. Vidit arborem pallentibus foliis marcidam, et intellexit studiosus agricola, quia læsuram in radicibus haberet. Nam vere quemadmodum cum videris arborem pallentibus foliis marcidam, intelligis quia aliquam culpam habet circa radicem; ita cum videris populum indisciplinatum et irreligiosum, sine dubio cognosce, quia sacerdotum ejus non est sanum. » Hæc prolixius recitavi, quia singula aurea ab ore aureo.

ET DIXISTIS: IN QVO DESPEXIMUS NOMEN TUI? — Hebraice בַּזִּימָה *bazim*, id est *sprevimus*; Chaldaeus, *contempsimus*; Tigurina: *Quanam re vile habuimus nomen tuum, illudque nobis sordet?* Respondet Deus: « Offertis super altare meum panem pollutum. » S. Hieronymus, Remigius, Hugo et Lyranus, per panem intelligunt panes propositionis, censentque culpam hic sacerdotes, quod eos non triticeos, aut non azymos, ut lex jubebat, sed siligineos, hordeaceos, fermentatos, aut alia ratione vetulos Deo offerrent. Addit S. Hieronymus, Remigius, Haymo, Albertus, Hugo et Lyranus, taxari sacerdotes, quod panes hosce ex quovis frumento conficerent, cum juxta eorum traditionem, ex patrum religione et pio usu acceptam, non nisi ex selecto frumento con-

fici deberent, quod ipsimet sacerdotes sevisissent, messuissent, moluissent et coxissent. Quod notent christiani, præsertim sacerdotes, ut discant qualia, quam pura et selecta Deo offerre debeant.

Verum quia panes propositionis non offerebantur in altari, quod tamen de suo panem ait hic Malachias, sed in mensa panum propositionis: nec enim erant victimæ, sed meræ oblationes; hinc melius per panem pollutum accipias victimam pollutam, tum similes et panum, quos quasi sacrificia concremabant Deo in altari, vocabantque *mincha*, ut patet *Levit. II*; tum carniem, puta boum, ovium, hircorum, quos sacrificabant Deo. Ita Chaldaeus, Vatablus; Clarius et Arias. Hebraei enim panem vocant omnem escam, etiamsi caro sit; ac præsertim bos, capra, agnus, et quævis victima Deo oblata vocatur *panis*, id est cibus Dei, uti ostendi *Levit. XXII, 25*, et cap. *XXI, 6* et *8*; *Numer. XVIII, 2*. Rationem dedit *Levit. II*, nimirum quod sacrificium sit convivium Dei; in quo Deus cum hominibus quasi comedere et bibere videtur. Quocirca carnes Deo immolatae, erant quasi panis, id est cibus, quo vescabatur Deus: vinum Deo libatum erat quasi potus quem bibeat Deus. Quod enim ignis devorabat et consumebat, hoc censebatur Deus per ignem representatus edere et consumere: « Panem ergo pollutum » vocat victimas cæcas, claudas, mancas, quas contra legem *Levit. XII, 19* et *22*, Deo offerebant. Ita enim se explicat Malachias vers. 8. *Secundo*, « pollutum, » quia non offerebant eo ritu et cæremoniis, quas præscribit lex *Levit. cap. I, II, III, IV, etc. Tertio*, « pollutum, » ob impietatem et scelera sacerdotum eum offerentium. Sacrificia enim Judæorum valebant, et vim impetrandi habebant non ex opere operato, uti habet nostrum Eucharistiæ, sed ex opere operantis, puta ex dignitate et devotione sacerdotis sacrificantis, qui hic erat sceleratus et impius: quocirca ejus oblatio magis Deum irritandi, quam impetrandi vim habebat.

Porro Gentiles adeo deorum suorum reverentes erant, ut, priusquam victimas immolarent, eas sollicite explorarent, an puræ essent. Hinc et meliores e grege seligebant, easque Apollini candidas, quarum, si majores essent, cornua inaurabant. Unde Ascanius lib. *X Æneid.*

Et statuam ante aras aurata fronte juvenum
Candentem.

Et Ovidius:

Blandis indotæ cornibus aurum
Conciderant icta, nivea cervice juvenæ.

Quod si color hic victimæ deesset, cretam superinducebant. Unde illud Juvenalis, *satyra X*:

Duc in Capitolia magnum
Cretatumque bovem.

Sacrificium est panis, id est cibus Dei.

Gentilium religio in victimis seligendis.

Testatur Arnobius lib. II *Contra Gentes*, olim in Albano monte non alios licuisse, quam nivei candoris immolare tauros.

Vers. 7. 7. ET DICITIS: IN QUO POLLUIMUS TE? — id est pollutum panem, id est victimam, obtulimus tibi? Nota hic, o sacerdos, qui pollutus pollutum offert Deo sacrificium, Deum ipsum quasi polluit et conspurcat: quia mensam, victimam et cibum Dei conspurcat, præsertim in lege nova, ubi victima est ipse Christus Deus noster. Quocirca Apostolus I *Cor.* cap. XI, 27, diserte asserat: « Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini, » *q. d.* Erit quasi Christicida et Deicida, perinde ac Judas proditor: « Dum enim sacramenta violantur, ipse cujus sunt sacramenta violatur, » ait S. Hieronymus.

In eo quod dicitis: MENSAM DOMINI DESPECTA (contemptibilis) EST. — Quia scilicet dicitis: Jam viluit altare Domini; ac proinde villa quælibet in eo offerri possunt. Mensam enim vocat altare, quia, ut jam dixi, sacrificium est quasi convivium, in quo conviva est Deus: mensa est altare, esca est victima, potus est libamen, ministrans est sacerdos. Tangit hic radicem mali, aitque causam contemptus sacrorum esse ipsam altaris vilitatem, *q. d.* Vos, o sacerdotes, vilipenditis meum altare, dicitisque illud evuluisse, ideoque parum referre quid, et quale in eo offeratur: quocirca offertis in eo victimas cæcas, claudas et mancas.

Quæres, qua causa et titulo dicebant altare evuluisse? Respondeo *primo*, ob longam sacrorum cessationem: quia per septuaginta annos captivitatis caruerunt templo, altari et victimis. Hæc enim in animis accolarum generare solet sacrorum oblivionem, neglectum, incuriam, contemptum, uti vidimus in pagis Belgii, tempore belli Hollandici a sacerdotibus desertis, ubi rustici præsertim juvenes et pueri qui nunquam viderant sacerdotem, ut primum eum viderunt, stabant attoniti; vel diffugiebant, putantes se non hominem, sed monstrum videre, vel spiritum, uti mihi ibidem olim videre et experiri contigit.

Secundo, quia videbant templum a se reedificatum non æquare gloriam templi prioris, quam viderant senes, et juvenes a senibus audierant; ac putabant deesse religionis sanctionem, quia deerat reedificationis ambitio, » ait S. Hieronymus; cum e contrario, « Deus non tam altaris ornatum, quam offerentium devotionem requirat, » ait Remigius.

Tertio, quia Judæi nuper Babylone redeuntes pauperes erant; unde non poterant opulentas dare oblationes sacerdotibus, qui proinde negligebant altare, aliisque negotiis se dabant quibus compararent sibi victimam. Sic enim hodie videmus, subductis, vel pereuntibus redditibus templorum, perire quoque vel minui sacerdotum curam et ministeria. Ita

Quarta, Vatablus. *Quarto*, quia videbant Deum victimas

hasce non edere, sed eas igne consumi. Unde meliores sibi reservabant, aut cum deterioribus commutabant, censes satius esse deteriora dare igni, meliora ventri. Audi S. Hieronymum: « Quid prodest, inquit, si offeramus optima? qualiacumque fuerint quæ offeruntur, igni sunt devoranda; » erat hic prætextus avaritiæ et gula. Sic hodie videmus sacerdotes et prælatos nonnullos in mensis et conviviis esse splendidos, in altari et templo sordidos; in mensis adhibere mappas pretiosas et vina falerna, in altari verolinteæ lacera, et villum potius quam vinum. Quæ de re jure queritur Cardinalis Bellarminus in *Gemitu columbae*.

Moraliter, discce hic *primo*, Deo, utpote auctori omnium, non qualia qualia, sed optima et præstantissima esse danda. *Secundo*, contra hæreticos, Deum honorari et delectari magnificentia templorum, altarium, vasorum sacrorum, etc., quia ipse major est omni laude, et omni magnificentia magnificentior. Famosa et magna fuit mensa sacra, quam, teste Cedreno, Baronio et aliis, Justinianus imperator in augusto S. Sophiae templo erexit. Constat enim auro, argento, omnisque generis lapidibus, lignis, metallis, omnibusque rebus quas terra fert, mare et totus mundus. Ex omni materia pretiosa plura, meliora, potiora collegerat, liquatisque his quæ fluunt, sicca illis immiserat, atque in formam mensæ concinnarat: ita omne varium illud opus intuentibus erat stupori. In orbem hanc ostentabat epigraphen: « Tua de tuis tibi offerimus servi tui, Christe, Justinianus et Theodora. Ea tibi propitius accipe, Fili Dei Verbum, qui nostri causa carnem assumpsisti, et cruci affixus fuisti, ac nos in tua recta fide conserva. Et quam nobis commisisti rempublicam eam ad tuam gloriam auge et tuere, intercedente sancta Deipara Virgine Maria. »

Celebrat Josephus lib. XII *Antiq.* cap. II, mensam, quam templo Hierosolymitano dono misit Ptolemæus Philadelphus rex Egypti, ut ab Eleazaro pontifice impetraret septuaginta interpretes, qui S. Scripturam ex hebræo in græcum idioma converterent. Erat enim tota ex auro, longa duos cubitos cum dimidio, lata unum, alta sesquicubitum. Ornata erat cymis versatilibus, et sculpturis egregiis. Exterior autem loriceæ facies gemmis pulchris, ovali specie distinguebatur. Huic subjecta erat corona per circuitum, omne genus fructuum representans, dependentibus racemis, et spicis emergentibus, et malis punicis intersertis, quæ omnia constabant et lapillis colorem nativum fructuum referentibus, et auro circum totam mensam revinctis. In mensa autem sculptus erat Mæander magni pretii, gemmis per medium tanquam stellis variegatus, carbunculo et smaragdo suavissime radiantibus. Basis facta erat e carbunculo palmum lata, crepidinis specie; qua vero pedes innitebantur, octo digitorum

Quatuor
causa
neglectus
sacrorum.
Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Testatur
Arnobius
lib. II
Contra
Gentes,
olim in
Albano
monte
non alios
licuisse,
quam
nivei
candoris
immolare
tauros.

Moraliter,
discce
hic
primo,
Deo,
utpote
auctori
omnium,
non
qualia
qualia,
sed
optima
et
præstantissima
esse
danda.

Mensa
pretiosa
Justiniani
imperatoris.

8. 217

Mensa
sacra
Ptolemæi
Philadelphii.

latitudine. Tanta erat artis subtilitas, ut perflante vento agitata, naturæ, non artis, opus videretur: crassitudo autem mensæ erat semicubitalis. Hæc et plura Josephus.

Mystice, Ab his discamus exhibere Deo mensam honoratam et magnificam, non cum Judæis vilem et despectam. Id faciemus mystice, si animam nostram omni virtutum genere adornatam Deo offeramus. Ipsa est enim quasi microcosmus Deus, qui macrocosmus est, dicanda; ac præsertim si opera charitatis exerceamus. Hisce enim mensam instruimus, non tam pauperibus quam ipsi Deo: in hac enim ipse delectatur et quasi epulatur.

Tropologice S. Hieronymus: «Polluimus, ait, panem, id est corpus Christi, quando indigne accedimus ad altare, et sordidi mundum sanguinem bibimus et dicimus: Mensa Domini despecta est, non quod hoc aliquis audeat dicere, sed opera peccatorum despiciunt mensam Dei.» Unde de talibus ait Apostolus I Cor. cap. x, 20: «Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum; non potestis mensam Domini participare esse, et mensam dæmoniorum,» etc. Rursum;

polluit panem et mensam Dei, ac in ipsum Deum jacit contumelias, ait S. Hieronymus, doctor et predicator, qui verbum Dei, quod est panis animæ, docet propter lucra, vel humanam gloriam, ac divitiis blanditur, peccatores honorat, et pauperes sanctos repellit, «mensam Scripturarum Dei mensis idolorum, sæcularisque doctrinæ putans esse communem;» etc.

Presertim cum panem, id est corpus Christi, quando indigne accedimus ad altare, et sordidi mundum sanguinem bibimus et dicimus: Mensa Domini despecta est, non quod hoc aliquis audeat dicere, sed opera peccatorum despiciunt mensam Dei. Unde de talibus ait Apostolus I Cor. cap. x, 20: «Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum; non potestis mensam Domini participare esse, et mensam dæmoniorum,» etc. Rursum;

polluit panem et mensam Dei, ac in ipsum Deum jacit contumelias, ait S. Hieronymus, doctor et predicator, qui verbum Dei, quod est panis animæ, docet propter lucra, vel humanam gloriam, ac divitiis blanditur, peccatores honorat, et pauperes sanctos repellit, «mensam Scripturarum Dei mensis idolorum, sæcularisque doctrinæ putans esse communem;» etc.

polluit panem et mensam Dei, ac in ipsum Deum jacit contumelias, ait S. Hieronymus, doctor et predicator, qui verbum Dei, quod est panis animæ, docet propter lucra, vel humanam gloriam, ac divitiis blanditur, peccatores honorat, et pauperes sanctos repellit, «mensam Scripturarum Dei mensis idolorum, sæcularisque doctrinæ putans esse communem;» etc.

Vers. 8. 8. SI OFFERTIS CECUM AD IMMOLANDUM, NONNE MALUM EST? — Ita et Septuaginta ac Chaldaeus vertunt interrogative, q. d. Omnino malum est, quia contra legem Levit. cap. xxi, 22, quæ poscit victimam integram et vilio carentem. Recentiores, ut Vatablus et Tigurina, vertunt affirmative; «Cum hostiam cæcam sacrificatis (supple, dicitis), non est malum,» sed bonum et licitum.

Peccabant ergo avari sacerdotes, qui ut oblationes suas suave lucra augerent, nullam respuebant victimam a populo oblatam, etiamsi cæca esset vel manca; imo pro integra a populo oblata, ipsi e suo grege substituebant claudam vel mutilam, integram sibi reservantes.

Ita peccant hodie christiani, qui pro decimis et primitiis dant manipulos, vel animalia deteriora, meliora sibi retinentes; qui filios claudos, luscos, stolidos, ineptos detrudunt in monasteria, vegetos et acres tradunt mundo; qui tempus juventutis floridæ dant carni et sanguini, tempus senectutis effæte dant pietati et Deo, etc.; qui meliores horas dant studiis, deteriores orationi: Dei enim majestatem contemnunt, qui ei seipsos anteponunt, ut sibi potiora, Deo pejora attribuunt. Si tales et talia offerrent principi, vel regi, nonne vapularent? Qui semesa a porcis vel canibus escas regi apponeret, mulcetur; non mulcabitur is qui offert Deo semesa a diabolo, et aliquid adhuc diabolicum exhalantia?

Ita peccant hodie christiani, qui pro decimis et primitiis dant manipulos, vel animalia deteriora, meliora sibi retinentes; qui filios claudos, luscos, stolidos, ineptos detrudunt in monasteria, vegetos et acres tradunt mundo; qui tempus juventutis floridæ dant carni et sanguini, tempus senectutis effæte dant pietati et Deo, etc.; qui meliores horas dant studiis, deteriores orationi: Dei enim majestatem contemnunt, qui ei seipsos anteponunt, ut sibi potiora, Deo pejora attribuunt. Si tales et talia offerrent principi, vel regi, nonne vapularent? Qui semesa a porcis vel canibus escas regi apponeret, mulcetur; non mulcabitur is qui offert Deo semesa a diabolo, et aliquid adhuc diabolicum exhalantia?

Ita peccant hodie christiani, qui pro decimis et primitiis dant manipulos, vel animalia deteriora, meliora sibi retinentes; qui filios claudos, luscos, stolidos, ineptos detrudunt in monasteria, vegetos et acres tradunt mundo; qui tempus juventutis floridæ dant carni et sanguini, tempus senectutis effæte dant pietati et Deo, etc.; qui meliores horas dant studiis, deteriores orationi: Dei enim majestatem contemnunt, qui ei seipsos anteponunt, ut sibi potiora, Deo pejora attribuunt. Si tales et talia offerrent principi, vel regi, nonne vapularent? Qui semesa a porcis vel canibus escas regi apponeret, mulcetur; non mulcabitur is qui offert Deo semesa a diabolo, et aliquid adhuc diabolicum exhalantia?

Ita peccant hodie christiani, qui pro decimis et primitiis dant manipulos, vel animalia deteriora, meliora sibi retinentes; qui filios claudos, luscos, stolidos, ineptos detrudunt in monasteria, vegetos et acres tradunt mundo; qui tempus juventutis floridæ dant carni et sanguini, tempus senectutis effæte dant pietati et Deo, etc.; qui meliores horas dant studiis, deteriores orationi: Dei enim majestatem contemnunt, qui ei seipsos anteponunt, ut sibi potiora, Deo pejora attribuunt. Si tales et talia offerrent principi, vel regi, nonne vapularent? Qui semesa a porcis vel canibus escas regi apponeret, mulcetur; non mulcabitur is qui offert Deo semesa a diabolo, et aliquid adhuc diabolicum exhalantia?

Ita peccant hodie christiani, qui pro decimis et primitiis dant manipulos, vel animalia deteriora, meliora sibi retinentes; qui filios claudos, luscos, stolidos, ineptos detrudunt in monasteria, vegetos et acres tradunt mundo; qui tempus juventutis floridæ dant carni et sanguini, tempus senectutis effæte dant pietati et Deo, etc.; qui meliores horas dant studiis, deteriores orationi: Dei enim majestatem contemnunt, qui ei seipsos anteponunt, ut sibi potiora, Deo pejora attribuunt. Si tales et talia offerrent principi, vel regi, nonne vapularent? Qui semesa a porcis vel canibus escas regi apponeret, mulcetur; non mulcabitur is qui offert Deo semesa a diabolo, et aliquid adhuc diabolicum exhalantia?

Symbolice, Remigius et S. Hieronymus: «Victima, inquit, Dei est bonum aliquod, ut oratio, elemosyna, etc. Verum cæca est victima; si animus offerentis non est illustratus luce veritatis; vel si non est simplex intentio ejus qui offert, Clauda est orationis victima ejus, qui duplicemente accedit ad deprecandum Dominum: Debitus est, qui Christum non habet, qui est Dei virtus et sapientia. Istiusmodi victimæ si offerantur, minime Deo placere possunt, sed potius reum faciunt offerentem.» Manca est obedientia, quæ subjicit superiori voluntatem, non intellectum; manum, non animum (1).

— OFFER ILUD DUCI TUO (et vide) SI PLACERIT EI; — q. d. Videbis utique quod non placebit ei; sed summe displicebit, donaque tua respuebit, quin et indignabitur tibi: censebit enim se a te contemni et vilem reputari, quod tam vilia; puta cæca, clauda, manca animalia offeras, et integra tibi reserves. Si ergo talia non auderes offerre duci tuo homini mortali, quomodo Deo immortali ea offerre audes, qui est Rex regum; et Dominus dominantium?

— AUT SI SUSCEPERIT FACIEM TUAM, — puta te tuumque munus, quod ore et facie tua ei obversa offeris: facies enim index est animi et mentis, totumque hominem et personam ipsam representat. Nam facies decora; honesta; liberalis; reverens, meretur suscipi; hilarique et benigno vultu a principe, et multo magis a Deo suscipitur: facies vero indecora, turpis, avara, impudens; irreverens, ab iisdem despicitur et rejicitur, q. d.

Dux et princeps tam avaram et impudentem faciem, quæ tam avarum et impudens munus sibi offert, non acceptabit, sed adversabitur; quanto magis ego eadem non acceptabo, sed aversabor? Sic de Job reverente, patiente et pio ait Deus cap. xlii, 8: «Job autem servus meus orabit pro vobis, faciem ejus suscipiam.»

9. ET NUNC DEPRECAMINI. — Hisce verbis non ironice, ut volunt Clarius et Arias, sed serio hortatur eos ad pœnitentiam, ut patet ex sequentiibus. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Haymo, Rupertus, Lyranus et alii.

DE MANU ENIM VESTRA (ita Hebræus, Chaldaeus, Septuaginta, Tigurina et alii: perperam ergo Pagninus vertit: De manu nostra) FACTUM EST HOC; — q. d. Non patrum hoc scelus est, sed vestrum; non tam laicorum est culpa, quam vestra, o sacerdotes (eos enim alloquitur, ut patet vers. 6). Vos ergo suppliciter deprecamini vultum Dei, qui eum offendistis et ad indignationem concitastis. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Lyranus

et alii. — (1) Vers. 7. «Offertis super altare meum panem pollutum,» id est sacrificia impura, ut ex vers. seq. patet. **לֶחֶם** lechem universim cibum et victum notat. Et omne quod Deo offertur, sive panis sit, sive victima, dicitur panis Dei, Levit. iii, 11; xii, 8. Notandum membrum primum versus septimi responsum continere ad interrogationem propositam versus sexto extremo.

et alii. — (1) Vers. 7. «Offertis super altare meum panem pollutum,» id est sacrificia impura, ut ex vers. seq. patet. **לֶחֶם** lechem universim cibum et victum notat. Et omne quod Deo offertur, sive panis sit, sive victima, dicitur panis Dei, Levit. iii, 11; xii, 8. Notandum membrum primum versus septimi responsum continere ad interrogationem propositam versus sexto extremo.

et alii. — (1) Vers. 7. «Offertis super altare meum panem pollutum,» id est sacrificia impura, ut ex vers. seq. patet. **לֶחֶם** lechem universim cibum et victum notat. Et omne quod Deo offertur, sive panis sit, sive victima, dicitur panis Dei, Levit. iii, 11; xii, 8. Notandum membrum primum versus septimi responsum continere ad interrogationem propositam versus sexto extremo.

et alii. — (1) Vers. 7. «Offertis super altare meum panem pollutum,» id est sacrificia impura, ut ex vers. seq. patet. **לֶחֶם** lechem universim cibum et victum notat. Et omne quod Deo offertur, sive panis sit, sive victima, dicitur panis Dei, Levit. iii, 11; xii, 8. Notandum membrum primum versus septimi responsum continere ad interrogationem propositam versus sexto extremo.

et alii. — (1) Vers. 7. «Offertis super altare meum panem pollutum,» id est sacrificia impura, ut ex vers. seq. patet. **לֶחֶם** lechem universim cibum et victum notat. Et omne quod Deo offertur, sive panis sit, sive victima, dicitur panis Dei, Levit. iii, 11; xii, 8. Notandum membrum primum versus septimi responsum continere ad interrogationem propositam versus sexto extremo.

et alii. — (1) Vers. 7. «Offertis super altare meum panem pollutum,» id est sacrificia impura, ut ex vers. seq. patet. **לֶחֶם** lechem universim cibum et victum notat. Et omne quod Deo offertur, sive panis sit, sive victima, dicitur panis Dei, Levit. iii, 11; xii, 8. Notandum membrum primum versus septimi responsum continere ad interrogationem propositam versus sexto extremo.

et alii. — (1) Vers. 7. «Offertis super altare meum panem pollutum,» id est sacrificia impura, ut ex vers. seq. patet. **לֶחֶם** lechem universim cibum et victum notat. Et omne quod Deo offertur, sive panis sit, sive victima, dicitur panis Dei, Levit. iii, 11; xii, 8. Notandum membrum primum versus septimi responsum continere ad interrogationem propositam versus sexto extremo.

et alii. — (1) Vers. 7. «Offertis super altare meum panem pollutum,» id est sacrificia impura, ut ex vers. seq. patet. **לֶחֶם** lechem universim cibum et victum notat. Et omne quod Deo offertur, sive panis sit, sive victima, dicitur panis Dei, Levit. iii, 11; xii, 8. Notandum membrum primum versus septimi responsum continere ad interrogationem propositam versus sexto extremo.

et alii. Aliter Vatablus, *q. d.* De manibus vestris, id est ab operibus manuumstrarum profecta est hæc maledictio, de qua dicitur in sequentibus, vers. 14 : « Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino. »

Si QUOMODO SUSCIPIAT FACIES VESTRAS, — id est vos vestrasque oblationes, ut dixi vers. 8. Aliqui ex hebræo sic vertunt : *Nam auferet*, id est *si quo modo auferat a vobis faciem*, scilicet suam iratam, aut vestram tristem malisque oppressam, ostendendo vobis faciem hilarem, eaque vos exhilarando. Hebræum enim נָסַוּ *nasa* et suscipere, et tollere vel auferre significat. Aliter Theodoretus, *q. d.* Num sine penitentia et deprecatione veniæ vos in gratiam recipiam?

Vers. 10. 10. QUIS EST IN VOBIS QUI CLAUDAT OSTIA (templi) ET INCENDAT (perperam Complutensia legunt, non incendat) ALTARE (hoc est; altaris ignem, et per ignem victimas ac thymiamata, quæ quotidie in altari cremantur Deo) MEUM GRATUITO? — *q. d.* Nemo vestrum gratis templo et altari servit, sed laboris sui stipendia percipit, et ex altaris oblationibus sustentatur et vivit; cur ergo illud meumque in eo cultum negligitis, et negligenter peragitis? Si enim non religionis et Dei intuitu, certe mercedis respectu, et obligatione justitiæ obstricti, deberetis hoc munus vestrum ad quod pretio conducti estis, diligenter et accurate obire et præstare. Ita S. Cyrillus, S. Hieronymus et alii. Nota, ad verbum ex hebræo sic vertit Tigurina : *Ad hæc quis ex vobis ostia claudat? num vero in ara mea gratis incenditis?* quod Noster aliis verbis, sed clariore sensu expressit, dum vertit : *Quis est in vobis qui claudat ostia, et incendat altare meum gratis?* Alii vero cum Septuaginta et Chaldæo contrarie vertunt hoc modo : *Quis est in vobis qui claudat fores, ut non accendatis altare meum gratis?* *q. d.* Utinam aliquis vestrum clauderet fores templi, ut non uratis super altare meum victimas hæc pollutas frustra, sive in vanum. Nam illæ mihi non placent, sed placet pura *mincha* Christi, quæ toto orbe offertur, ut sequitur. Ita Theodoretus, Vatablus et Clarius. Unde et S. Hieronymus notat græcum δωρεάν, id est *gratuito*, verti posse, *in gratia* : « ut videlicet, inquit, gratiam non habeant altari Domini serviendi, sed ea priventur. » Hic secundus sensus valde tam hebræo, quam sequentibus cohæret et respondet : atque hebræum חִנָּם *chinnam* sæpe significat gratis, frustra, in vanum, ut *Psalin.* xxxiv, 19 : « Odio habuerunt me gratis, » hebraice *chinnam*.

NON EST MIHI VOLUNTAS IN VOBIS, DICIT DOMINUS. — Tigurina : *Non est mihi in vobis beneplacitum*, id est non mihi placetis, non estis mihi grati ob vestram irreligiositatem, neglectum et contemptum sacrorum. Hebræum enim חֶפְצִי *chepets* significat placitum, beneplacitum, complacentiam, affectumque amoris et benevolentiae, quem Septuaginta vertere et vocare solent εὐδοκία. « Et (id est

idcirco) munus (hebraice מִנְחָה *mincha*, de quo paulo post) non suscipiam de manu vestra. » Vetera enim sacrificia non placebant ex opere operato, uti placent in lege nova, sed tantum ex opere operantis. Cum ergo hic operantes et sacrificantes displicerent Deo, displicebant et sacrificia; ideoque per Christum cum Synagoga, lege et gente sunt abolita. Idem fiet christianis. Audi S. Chrysostomum in cap. xx *S. Matth.* : « Prius, ait, in vallibus fiet obscuritas, die declinante ad occasum. Quando ergo colles videris obscurari, quis dubitat, quin jam nox est? Sic primum in sæcularibus et laicis christianis incipit prævalere obscuritas peccatorum. Nunc autem quando jam vides, quod sacerdotes positos in summo vertice spiritualium dignitatum, qui montes et colles dicuntur, apprehenderit iniquitas tenebrosa, quomodo dubitetur quia finis est mundi? » Idem in cap. xxiv *Matth.* homil. 47 : « Si pars aliqua domus, inquit, fuerit decisa, cum labore tamen possibile est ut reparetur. Si autem ipsum fundamentum fuerit conquassatum, quid faciet paterfamilias, nisi in aliquo loco nova jaciatur fundamenta, et lapides de priori loco transvectans, aliam sibi ædificet domum? Sic et in spiritualibus, si quidem populares peccaverint, per penitentiam corriguntur; si autem dissipatum fuerit ipsum sacerdotium, quod est populi fundamentum, quid faciat Deus? juxta illud Christi : Vos estis sal terræ, quod si sal evanuerit, in quo satietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculetur ab hominibus, » *Matth.* cap. v, 13.

11. AB ORTU ENIM SOLIS USQUE AD OCCASUM, MAGNUM EST NOMEN MEUM IN GENTIBUS, — *q. d.* Nolo amplius angustis Judææ finibus contineri, arcta mihi est Jerusalem, angustum templum : coarctor in Palæstina, cælum enim et terram ego impleo. Quare par est ut totus mundus sit mihi templum, ut omnes gentes ubique me colant victimis et sacrificiis. Quocirca brevi per Christum efficiam ut nomen meum gentibus toto orbe prædicetur, illæque me ubique agnoscant, adorent, celebrent.

ET IN OMNI LOCO SACRIFICATUR, ET OFFERTUR NOMINI MEO OBLATIO MUNDA. — « Sacrificatur et offertur, » id est brevi per Christum et Apostolos sacrificabitur et offeretur : Propheta enim propheticæ loquitur, et prophetat de futuris, *q. d.* Nolo, o sacerdotes Judaici, vestra sacrificia, sed brevi ea abolebo, tum quia impura et polluta sunt, tum quia uno in loco a pauculis Judæis offeruntur. Quocirca eis per Christum surrogabo sacrificium aliud, quod in se purissimum erit et sanctissimum, quodque ubivis terrarum a quibuslibet gentibus mihi offeretur.

Quæres, quænam hæc oblatio munda? *Primo*, Judæi respondent esse preces, quas Judæi pii inter gentes dispersi ubivis locorum Deo offerebant. Unde Chaldæus vertit : *Ego recipiam preces*

Oblatio munda quæ? Prima sententia.

vestras, et nomen meum sanctificabitur per manus vestras, et erit sicut oblatio munda coram me. Verum hoc ex textu patet esse falsum. Nam rejicit hic Deus sacrificia Judæorum dicens: « Non est mihi voluntas in vobis. Et munus non suscipiam de manu vestra; » eisque opponit sacrificia gentium, eaque acceptat.

Secunda. *Secundo*, Hugo censet esse oblationem quam gentes proselytæ et Deum Judæorum agnoscentes offerebant in templo Hierosolymitano. Sed obstat *in omni loco*, quod perperam invertit Hugo, explicatque, q. d. *Ex omni loco*.

Tertia. *Tertio*, Arias accipit oblationes et victimas, quas gentes tempore Malachiæ, Deum verum ex motu cælorum et gubernatione universi agnoscentes, ubivis locorum ipsi offerebant. Verum gentes sacrificabant Jovi, Herculi, Belo, non Deo vero: Jovem enim ponebant gubernatorem universi. Pauci enim gentilium, ut Job ejusque amici, Deum verum agnoverunt et coluerunt: cæteri omnes coluerunt idola, quæ proinde in Scriptura dii gentium nominantur.

Quarta. *Quarto*, Calvini et hæretici, qui negant omne sacrificium legis novæ proprie dictum, accipiunt oblationem mysticam, puta Dei cultum per fidem, spem, charitatem, orationem, invocationem et laudem, atque opera pia, præsertim charitatis et eleemosynæ, aut conversionis animarum. Idem censent Clarius et Vatablus, quibus favere videtur Tertullianus lib. V *Contra Judæos*: sed idem adversatur iis, lib. III *Contra Marc.* XII, ubi se explicat, et per oblationem mundam accipit sacrificium Eucharistiæ, Dei que laudes et hymnos, qui cum ea cani solebant; qua de causa ipse sub oratione et hymnis solet intelligere Eucharistiam, sicut et alii Patres subinde eam vocant *oratio*, id est *orationem*, precessionem sacram, liturgiam; imo idcirco vocatur Eucharistia, id est gratiarum actio.

Quinta. *Verum dico*, de fide est hanc oblationem mundam esse sacrificium corporis et sanguinis Christi in Eucharistia. Unde patet contra hæreticos, Eucharistiam non tantum esse sacramentum, sed et sacrificium. Probatur primo, quia pro oblatio hebraice est *מִנְחָה mincha*, quæ vox licet ex sui origine significet quodvis munus, donum, oblationem, sacrificium; tamen a Mose et Deo appropriata est uni sacrificio, ut scilicet proprie significet sacrificium farreum, quod fiebat ex farina vel pane, quodque describitur *Levit. II*, ut ibi dixi. Hoc autem *mincha*, sive sacrificium farreum, erat proprie dictum sacrificium, ut patet *Levit. II*, eratque typus sacrificii eucharistici: utrobique enim offertur farina et panis, sed in Eucharistiam transsubstantiatus et transmutatus in corpus Christi. Cum ergo *mincha* typicum et judaicum fuerit proprie dictum sacrificium, sequitur multo magis *mincha* verum et christianum, puta Eucharisticum, esse verum et proprium sacrificium. Unde Septuaginta vertunt: *In omni loco*

*incensum offertur mihi, et sacrificium mundum; Arabicus: Ab ortibus solis ad occasus ejus nomen meum glorificatum in gentibus, et afferunt ad me victimas, et incensa nomini meo in omni loco; Syrus: In omni loco faciunt mihi incensa, et offerunt nomini meo oblationes mundas; Tigurina: In omni loco nomini meo incensum, et mola pura offertur. Mola enim pura est sacrificium farreum, vel farina qua victimæ immolandæ caput aspergebant: unde ab hac mola dictum est verbum immolare. Alludit Malachias ad sacrificium juge, quod quotidie tam mane quam vespere offerebant, in quo victima erat agnus, cum decima parte similæ, conspersæ oleo, *Exod. cap. XXIX, 38*. Agnus enim representabat Christum, simila speciem panis, sub qua ipse in Eucharistia immolatur.*

Secundo, idem innuit vox *munda*, q. d. *Hoc mincha* erit in se munda et sancta victima; ita ut semper maneat munda, etiamsi eam offerentes sint immundi. Talis autem est sola Eucharistia, in qua victima est ipse Christus mundissimus, et Sanctus sanctorum.

Tertio, quia Malachias solis hic loquitur sacerdotibus Aaronicis, ut dixi vers. 6, eorumque mensæ et victimis pollutis opponit sacerdotem, altare, et victimam mundam legis novæ. Ergo loquitur de sacrificio non metaphorico et mystico; sed genuino et proprie dicto. Hæc enim tria, scilicet sacerdos, altare et sacrificium sunt correlativa, ut ubi unum est, cætera duo adesse necessent. Sacerdos enim est sacrificii, quod in altari offertur, sacerdos; et vicissim, sacrificium in altari oblatum, est sacerdotis in altari sacrificantis sacrificium. Cum ergo hæc tria vere fuerint in veteri lege, quæ fuit typus legis novæ, sequitur in lege nova quoque veros et proprios esse sacerdotes, altaria et sacrificia, præsertim quia nullamquam Ecclesia, aut religio, imo nulla gens, Deum vel idolum colens, fuit sine sacerdote et sacrificio. Natura enim dictat Deum colendum esse patria et sacrificio.

Quarto, idem convincit vox *sacrificatur*, pro qua hebraice est *מִקְרָב muqra*, id est *adoleitur*, incenditur, suffumigatur, crematur. Oratio autem non incenditur, nec crematur, sed victima propria dicta. Unde *muqra* idem est quod *sacrificatur*, quia olim omne sacrificium Deo cremabatur. Jam autem in Eucharistia non crematur, sed alio modo digniore Deo sacrificatur, et in honorem ejus transsubstantiatur, et manducando consumitur: de quo mox plura.

Quinto, idem ostendit *in omni loco et in gentibus*. Nullum enim est sacrificium quod ubivis gentium a fidelibus offeratur, nisi Eucharisticum.

Sexto, ita hunc locum intelligendum esse docet Concilium Tridentinum, *sess. XXII, cap. I*, omnesque Patres et doctores, nimirum S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Rupertus, Haymo, Hugo, Lyranus, Ribera hic, item Clemens Romanus, lib. VII *Constitut. Apost. cap. XXXI*, S. Martialis,

epist. ad Burdegal. cap. III, Irenæus lib. IV, cap. XXXII, Justinus Contra Tryphon., Cyprianus lib. I Contra Judæos, cap. XVI, Cyrillus, Catech. 16, Eusebius lib. I Demonstrat. cap. VI, S. Augustinus lib. XVIII De Civit. cap. XXXV, S. Chrysostomus in Psalm. xcvi, et orat. 2 Contra Judæos, Tertullianus loco citato, Damascenus lib. IV cap. XIV, insuper Rabbinus, ut R. Samuel, tract. De vero Messia ad R. Isaac, cap. XX, et alii apud Galatinum lib. XI, cap. XI; vide Bellarminum lib. I De Missa, toto cap. X, ubi omnia hæreticorum effugia confutat (1).

Objiciunt Calvinus et Antonius Sadeelius, alique qui Missam missam faciunt, *mincha* hic tropice sumi pro pura religione et spirituali Dei cultu, quo Deum mente colimus et adoramus: quia, inquit, pro *sacrificatur* hebraice עֶבֶר *muctar*, id est offertur thymiama, adoletur suffitus, vel incensum, ut vertunt Septuaginta: Atqui nullum est thymiama quod in lege nova proprie dictum Deo offerimus, sed tantum mysticum, scilicet oratio et purus Dei cultus: ergo ille hic intelligitur. Respondeo, radix *muctar* est עָרַב *catar*, quod licet proprie significet *suffire*, suffumigare, adolere incensum; tamen sæpe per metalepsin significat *sacrificare*: quia in sacrificio olim victima incendebatur, itaque per ignem et fumum ascendebat ad Deum: ita docent omnia lexica, omnesque Hebræi. Eucharistia ergo est oblatio munda, quæ *muctar*, id est *sacrificatur* Deo. Adde, alludi ad *mincha* vetus et judaicum, cui thus imponebatur, quod totum Deo proprie *muctar*, id est suffumigabatur et cremabatur, juxta legem Levit. cap. II, 2: per thus enim, quod omnium gentium usu et ritu Deo adoletur, significabatur rem hanc, puta *mincha*, id est sacrificium farreum, Deo offerri et sacrificari. Unde et in nostris solemnibus Missis adhibetur thurificatio. Per hanc ergo thurificationem Propheta metonymice intelligit sacrificium, cujus illa est index et symbolum, imo pars aliqua; sed de hoc mox plura. Jam verba singula pressius examinemus.

IN OMNI LOCO, — quia nihil ita Dei nomen et gloriam toto orbe celebrat et magnificat, ac sacrificium Eucharistiæ, quo Christus ipse se in vic-

(1) Et verissime non potest, ut observat Dr. Frid. Liebermann in Institut. Theol. tom. IV, part. I, nostro loco aliud sacrificium intelligi, quam Eucharistia. Non sacrificium crucis, quod non offerebatur in omni loco; non sacrificium precum et bonorum operum: nam primo, Propheta loquitur de quodam sacrificii genere, quod ante non fuit: sed spiritualia sacrificia in veteri etiam lege fuerunt; secundo, Malachias loquitur de sacrificio externo et visibili, per quod nomen Dei inclarescit; illudque opponit sacrificiis Judæorum, quæ polluta erant. Quænam autem esset hæc oppositio, si de spirituali sacrificio ageret? An ex parte offerentium? Sed etiam inter christianos impuri esse possent. Ergo in hoc oppositio est, quod res ipsa, quæ nunc offertur, impunda esse nequeat.

timam Deo Patri offert per manus sacerdotum suorum, uti paulo post ostendam.

SACRIFICATUR. — Septuaginta, Tigurina et Pagninus, *incensum offertur*; Syrus, *ponunt incensa, thurificant*; Arabicus Antiochenus, *faciunt mihi incensa*; Arabicus Alexandrinus, *afferunt ad me incensa*. Hebræum enim *muctar* est participium passivum conjugationis Hophal, quod proinde vel ut nomen, significans *thymiama*, incensum, suffitum; vel ut verbum, aut potius verbale, significans *adoletur*, incenditur, accipi potest; ut nomen acceperunt Septuaginta, ut verbale Noster.

Ubi nota Eucharistiam hic vocari *incensum* vel *thymiama*. Primo, quia continet Christi corpus quasi hostiam, Deo in ara crucis igne charitatis incensam, quæ quasi thymiama odorem suavissimum Deo exhalavit, quo ejus iram placavit, eumque hominibus reconciliavit. Secundo, quia Eucharistia conficitur et conditur sacris precibus, quæ sunt thymiama Deo, juxta illud Psalm. CXL, 2: «Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.» Ita S. Chrysostomus in Psalm. xcvi: «Dilucide, inquit, mysticum interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama vero purum appellat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. Hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui a terrenis radicibus sumitur, sed qui a puro corde exhalatur.» Denique Eucharistia vocatur *incensum*, quia non tantum representat, sed et reipsa continet Christum in ara crucis pro nobis incensum, id est dolore et amore totum, Deoque sacrificatum.

Tropologice, thymiama sunt ignitæ orationes, suspiria et vota tam sacerdotum quam fidelium, dum Eucharistiam vel consecrant et conficiunt, vel sumunt et manducant, juxta illud quod Apocalyp. cap. IV, 8, angeli dicuntur habuisse et obtulisse Deo «phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.» Quocirca S. Chrysostomus, homil. ad popul. Antioch.: «Igitur, inquit, tanquam leones ignem spirantes ab illa mensa recedamus, facti diabolo terribiles et caput nostrum mente revolventes, et charitatem quam nobis exhibuit.»

OFFERTUR. — Hebraice מִגַּג *muggas*, id est affertur, adducitur, offertur, applicatur, propinquat fit. Radix enim מִגַּג *nagas* significat *accedere*, appropinquare: victimæ enim et dona quæ Deo offeruntur, ad illum quasi accedunt et appropinquant, præsertim Eucharistia, in qua victima est ipse Christus Dei Filius.

OBLATIO. — Hebraice מִנְחָה *mincha*, id est munus, donum, quod Deo adducitur, donatur, offertur, a radice מָנַח *nacha*, id est adduxit, dedit, obtulit. Porro *mincha* proprie erat sacrificium farreum, puta farinæ et panis; Levit. II, quod proinde sua forma et specie, erat expressa figura Sacramenti et sacrificii Eucharistiæ: unde et cum illo in jugi sacrificio agni, quotidie libabatur vinum juxta legem Exod. cap. XXIX, 40, quod re-

Euc
ristia
catur
cens
vel
miat
cur?

lar
can

est

ab
ab
ab
ab

præsentabat alteram speciem Eucharistiæ, scilicet vini, sub qua ex vi verborum consecrationis ponitur et immolatur sanguis Christi, uti sub specie panis vi eorundem ponitur corpus Christi. Insuper, cum *mincha* adolebant et offerebant oleum, thus et sal : oleum significat misericordiam Christi, quam in hoc Sacramento et sacrificio quotidie quasi novam et redivivam nobis exhibet ; thus, ejusdem religionem et odorem suavissimum, quo se Patri in cruce immolavit, et rursum in Eucharistia immolat : sal, æternitatem et incorruptionem, quam in beata resurrectione per Eucharistiam nobis afferret, uti ipse promisit Joannes cap. vi, 53. Plura de his dixi *Levit. ii*. Sic et priscas gentilium, qui pulvis et pane potius quam carne vescabantur, victimas fuisse incruentas et puras, id est, farreas, non carneas, docet Ovidius lib. I *Fastor.*

adon I
Olim victima erat far: non caro, 77
78
110

Ante deos homini quod conciliare valeret
Far erat, et puri lucida mica salis.

Ideoque in sacrificiis mola, quæ vocabatur, ex farre et sale constabat : Mola enim, ait Festus Pompeius, nihil aliud erat, quam far tostum et sale aspersum ; et quod eo molito hostiæ aspergerentur, inde molæ nomen invenit : quam proinde, Virgilius lib. II *Æneid.*, salsas fruges appellat : Et salsæ fruges, et circum tempora vitæ,
Sic et Tibullius lib. III, *eleg. IV* :

Mola sal-
sa qua?

Et vanum metuens hominum genus, omnia noctis
Farre pio placent, et saliente sale.

Rursum Ovidius lib. IV *Fastor.*

Farra Deæ, micaque licet salientis honorem
Detis, et in veteres thurea grana focos.

Idem, lib. I *Fastor.*

Inde vocor Janus, cui cum cereale sacerdos
Imponit libum farraque mixta sale.

Quin et Arnobius lib. II *Contra Gentes*, docet farreas victimas fuisse ante thuris notitiam et usum : « Thus, ait, neque ipse Romulus, aut religionibus artifex comminiscendis Numa, aut esse scivit, aut nasci, ut pium far monstrat, quo peragi mos fuit sacrificiorum solemnium munia. »

Eucha-
ristia di-
citur
mundata
triplici-
ter.

Munda, — primo, quia corpus Christi, quod in Eucharistia offertur, est mundissimum et sanctissimum, utpote ex Virgine opera Spiritus Sancti efformatum, ipsique Deo hypostatice unitum. **Secundo**, quia nulla indignitate aut malitia sacerdotum, vel offerentium inquinari potest, inquit Concilium Tridentinum, Sess. XXII, cap. i. Etsi enim sacerdos esset impiissimus, Eucharistia tamen semper suam munditiam retinet, vimque mundandi ex seipsa, sive ex opere operato. **Tertio**, quia Eucharistia homines non tantum a peccatis, sed a peccatorum causis, puta a concupis-

centiis, tentationibus, passionibus emundat, ac peccandi occasiones vel amovet, vel ad eas superandum robur addit.

Denique tres erant species sacrificii a Deo Judæis præscriptæ, *Levit. i*. **Prima** erat holocaustum, puta bos, ovis aut columba, quæ tota in Dei honorem comburebatur. **Secunda**, hostia pro peccato, ad illud scilicet expiandum. **Tertia**, victima pacifica, qua scilicet pro pace, id est salute et beneficiis, vel jam obtentis, Deo gratias agebant, vel pro obtinendis supplicabant. Hisce tribus in lege nova successit unicum sacrificium Eucharistiæ, quod eminenter tres hasce species in se complectitur. Ipsa enim est dignissimum Deo holocaustum, quo summa Dei majestas colitur et honoratur, estque refectio et repetitio holocausti illius, quo Christus se totum Patri in ara crucis obtulit et immolavit. Ipsa pariter est sacrificium propitiatorium pro peccatis, juxta illud *Hebr.* cap. x, 6 : « Holocaustumata pro peccato non tibi placuerunt ; tunc dixi : Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam, Deus, voluntatem tuam. » Et vers. 10 : « In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem Jesu Christi. » **Tertia**, Eucharistia est sacrificium pacificum, quo Deo de omnibus donis perceptis gratias agimus, et pro percipiendis obsecramus.

Moraliter, disce quam purus et sanctus debeat esse sacerdos, qui oblationem purissimam, imo ipsam puritatem, Christum, inquam, Sanctum sanctorum, consecrat, tangit, manducat, distribuit, quod angelis non est concessum. Angelica ergo, et plusquam angelica puritas requiritur, ut angelorum Dominum suscipiamus, imo conficiamus. Judæis itaque, et multo magis christianis edixit Deus, *Levit. cap. xx, 26* : « Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, et separavi vos a cæteris populis, ut essetis mei. » Et cap. xxii, 32 : « Ego Dominus qui sanctifico vos. » Vide ibi dicta, et *Levit. ix*, in fine cap. Vere nos ter Thomas Theodidactus lib. IV *De Imitat. Christi*, cap. xii : « O quam magnum, inquit, et honorabile est sacerdotum officium, quibus datum est Dominum majestatis verbis sacris consecrare, labiis benedicere, manibus tenere, ore proprio sumere, et cæteris ministrare ! O quam mundæ debent esse manus illæ, quam purum os, quam sanctum corpus, quam immaculatum cor sacerdotis, ad quem toties ingreditur auctor puritatis ! Ex ore sacerdotis nihil nisi sanctum, nihil nisi honestum et utile procedere debet verbum, qui tam sæpe Christi suscipit Sacramentum. Oculi ejus simplices et pudici, qui Christi corpus solent intueri. Manus puræ et in cælum elevatæ, quæ Creatorem cœli et terræ solent contrectare. Sacerdotibus specialiter in lege dicitur : Sancti estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester. »

Moraliter, quam purus debeat esse sacerdos.

QUIA MAGNUM EST NOMEN MEUM IN GENTIBUS. — VOX quia partim proprie et causaliter accipi potest,

q. d. Causa cur gentes Deo offerent oblationem tam puram et nobilem, quam est ipsa Christi Filii Dei caro et sanguis, est, quia magni me meumque nomen aestimabunt; credent enim et profitebuntur me esse summum et augustissimum numen, ideoque summam et augustissimam hostiam jam dictam mihi offerent. Partim improprie et consecutive, ut more Hebræo quia non significet causam, sed consecutionem et effectum, q. d. Ex hac hostia Eucharistia consequetur ut nomen meum magnificetur; per hanc hostiam mire glorificabor ego, nomenque meum.

In Eucharistia summe honoratur Deus octo de causis. Prima.

Quæres: Unde, et qua ratione? Respondeo primo, quia Judæi et gentiles offerebant Deo, vel diis suis oves, boves, capras, fruges, aliasque creaturas; ut protestarentur Deum esse omnium creatorum causam, principium et finem, seque ab illo omnia bona accepisse, accipere et postulare. Christiani vero loco creaturarum offerunt Deo in Eucharistia Christum Dominum Dei Filium, qui est primogenitus omnis creaturæ. Quanto ergo Christus creator nobilior est omni creatura, tanto magis hac sui victoria honoratur et glorificatur Deus præ victimis Judæorum et Gentium.

Secunda. Secundo, quia oves, boves et capræ non sunt condigna pretia peccatorum: Christi autem caro et sanguis condigna sunt. Iis ergo satisfit ex æquo offensæ et justitiæ Dei, ac consequenter Deus Deique justitia per illa summe honoratur, placatur, conciliatur.

Tertia. Tertio, quia per Eucharistiam Deo uni veroque oblatam, exclusa sunt idola et idolothyta, id est sacrificia idolis immolata; ac consequenter Deo sua unitas, dignitas et majestas apud gentes toto orbe est restituta. Agnoscunt enim et profitentur in Eucharistia, se nulla alia deorum numina quæ prius coluerant, sed solum Deum verum credere, colere et adorare.

Quarta. Quarto, quia per hanc Christi victimam agnoscitur summa Dei bonitas, quæ filium suum nobis dedit in redemptorem: et justitia, qua peccatum punivit morte sui Filii unigeniti: et sapientia, qua modum invenit salvandi nos; sed ita ut simul satisfaceret suo honori, et justæ vindictæ; nimirum mittendo filium suum in carnem; qui in ea patiens et moriens satisfaceret læsæ majestati divinæ: et potentia, qua tam augustam hostiam sibi commensam et æqualem instituit. Idem videre est in cæteris Dei attributis, quæ per Christum orbi innotuerunt.

Quinta. Quinto, quia in Eucharistia « memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, » dum « escam » tam augustam « dedit timentibus se, » *Psalm. cx, 4.* Eucharistia enim reficit nobis beneficium creationis, redemptionis, justificationis, glorificationis, cæteraque omnia; uti ostendi *Zachar. cap. xi, 17.*

Sexta. Sexto, quia Eucharistia est miraculum miraculorum, opus operum Dei, portentum sæculorum, juxta illud *Zachar. cap. ix, 17*: « Quid enim bo-

num ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines? » Quapropter S. Dionysius, *Eccles. hierarch. cap. ii*, Eucharistiam vocat « omnium sacramentorum consummationem, divinissimum et sacrosanctum Sacramentum, sacrosancta et augustissima mysteria. » S. Martialis, *epist. ad Burdegal. cap. iii et iv*, Eucharistiam nuncupat « communionem Dei vivi, mensam divinam, et escam in fide perfecta totam cœlestem, » Irenæus *lib. IV, cap. xxxii*, « novi Testamenti novam oblationem; » S. Cyprianus *lib. De Carna Domini*, « cibum inconsumptibilem; » Optatus Milevitanus, « pignus salutis æternæ, tutelam fidei, spem resurrectionis; » S. Ephrem, *lib. De Natura Dei minime scrutanda*, « ignem immortalem, » Hoc sane, inquit, excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemque sermonem, quod fecit nobis unigenitus Filius Christus salvator noster: ignem et spiritum manducandum ac bibendum præstitit mihi, corpus scilicet et sanguinem suum. » S. Chrysostomus, *homil. 14 in epist. I ad Cor.*: « Cum benedictionem, inquit, dico, Eucharistiam dico, et dicendo Eucharistiam, omnem benignitatis Dei thesaurum aperio. Etenim cum calice inenarrabilia Dei beneficia consecuti sumus, » etc. S. Cyrillus *catech. 4*, ait per Eucharistiam nos fieri « christophoros, et divinæ naturæ consortes. »

Septimo, quia per Eucharistiam participat tam sacerdos, quam offerentes et assistentes, imo omnes fideles totius Ecclesiæ, sanguinem, redemptionem, omniaque merita Christi. Rursum, per illam omnis gratia cum suo fonte et auctore, puta Christo, ad nos derivatur. Quocirca vere et sapienter noster Thomas Theodidactus, *lib. IV De Imit. Christi, cap. v*: « Quando, ait, sacerdos celebrat, Deum honorat, angelos lætificat; Ecclesiam ædificat, vivos adjuvat, defunctis requiem præstat, et sese omnium bonorum participem efficit. » An non hæc est magna nominis Dei gloria, magna Dei laus et glorificatio? Hinc vocatur *Eucharistia*, quia ipsa est summa gratiarum actio. Nihil enim majus pro beneficiis naturalibus et supernaturalibus quæ accepimus, Deo reddere possumus, quam Christum ipsum: Christus enim omnia alia Dei beneficia exæquat, imo in immensum superat. Quocirca S. Chrysostomus *lib. VI De Sacerdotio*: « Per id tempus, ait, et angeli sacerdoti assident, et cœlestium potestatum univrsus ordo clamores excitat, et locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. » Confirmat id visione viri sancti, asserentis se in Missa « angelorum multitudinem conspexisse, fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium, sic capite inclinatorum, ut si quis milites præsentem regem stantes videat. » Idem, *homil. De Eucharistia in Eucantis*: « Agnus, ait, Dei immolatur, Seraphim astant sex alis faciem tegentia, » Idem, *homil. 24*

in I ad Corinth. : « Dum in hac vita sumus, ut terra nobis cœlum sit, facit hoc mysterium. Ascende igitur ad cœli portas, imo non cœli, sed cœli cœlorum, et tum quod dicimus intueberis. Etenim quod summo honore dignum est, id tibi in terra ostendam, etc. Neque enim angelos, neque archangelos, non cœlos, non cœlos cœlorum; sed ipsum horum omnium tibi Dominum ostendo. » Idem, lib. III *De Sacerdotio*: « Hoc ergo mysterium maxime horrendum verendumque quis tandem qui insanus minime sit, quique a potestate non exierit fastidire ac despiciari poterit? » S. Gregorius IV *Dial.* cap. LVIII: « Quis, ait, fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Jesu Christi mysterio angelorum choras adesse summis ima sociari, terrena cœlestibus jungi, unum quid ex visibilibus atque invisibilibus fieri? »

Octava. *Octavo*, quia in Eucharistia exercentur summa fides, spes, charitas, religio, cœteræque virtutes, quibus Deum colimus et glorificamus. Fides, quia credimus Deo dicenti ibi vere esse corpus Christi, etiamsi visus, gustus, tactus, omnesque sensus contrarium iudicent, scilicet esse panem et vinum. Spes, quid enim non speremus a Deo, quem credimus nobis dare Filium suum in cibum et sacrificium? Charitas, quis enim ea non accendatur, cogitans immensum Dei et Christi in nos amorem, quo se nobis totum dat et communicat? Religio, quis enim non summa veneratione colat Deum, quem presentem credit et videt? et ita de cœteris. Atque hæc fuit una e causis præcipuis, quare Deus Eucharistiam instituerit, nimirum ut daret objectum et materiam exercendi omnes virtutes, ut iis eum coleremus et honoraremus. Denique Eucharistia est manna omne delectamentum in se habens, et omnem saporis suavitatem, ideoque magnifice Deum datorem celebrans et deprædicans, ac quasi muta voce clamans: « Panem cœli dedit eis: panem angelorum manducavit homo. O quam suavis est, Domine, Spiritus tuus, qui ut dulcedinem tuam in filios demonstrares, pane suavissimo de cœlo præstito esurientes repleas bonis fastidiosos divites dimittens inanes! » ut canit Ecclesia.

Mira sacerdotis dignitas.

Sacerdos ergo, iturus ad altare, cogitet quantum opus adeat. Cogitet, et stupeat se esse legatum Ecclesiæ, imo totius orbis ad Deum, ut cum eo summa negotia tractet, nimirum ut nomine totius creaturæ homagium Deo præstet, ac doxologiam et gratiarum actionem pro omnibus beneficiis a qualibet creatura perceptis; ut oret et propitiæ Deum pro peccatis totius mundi; ut peccatoribus in infernum ruituris liberationem, veniam et gratiam impetret; ut omnium afflictorum morbos, tentationes, ærumnas Deo representet; opemque posecat; ut singulis fidelibus Dei gratiam, virtutum augmentum omniaque bona impetret; ut pro defunctis exoret, et pro tot mille-

nis animabus quæ in Purgatorio uruntur, supplicet. Denique ut sit mediator Dei et hominum, ac Christi ipsius personam subeat, iteretque illud idem sacrificium quod Christus obtulit in cruce, ubi ipse tam victima fuit quam sacerdos. Qui hæc perpendens non percellatur, non stupeat, non accendatur?

12. ET VOS POLLUISTIS ILLUD (scilicet, nomen meum vile et quasi pollutum effecistis) IN EO QUOD DICITIS (non tam verbis, quam re ipsa et factis): MENSÀ DOMINI CONTAMINATA EST. — « Mensa Dei est altare. Redit ad sacerdotes sui ævi, quos arguere cepit vers. 5, q. d. Talis erit mea mensa et victima tempore Christi, qualem jam descripsi; Vos vero, o sacerdotes judaici (uti cœpi dicere vers. 5) ex adverso ita viliter, sordide et indigna tractatis altare meum, meaque sacra et sacrificia, atque si essent res viles, sordidæ et pollutæ; ac hostia altari superposita esset res contemptibilis, pariter et ignis sacer, qui illam devorat et consumit. Ita S. Cyrillus. Causa hujus indignitatis fuit diuturnus in captivitate sacrorum neglectus, item paupertas Judæorum, ac avaritia sacerdotum, uti dixi vers. 7. De igne etiam altaris contemnendo occasio fuit, quod hic post reditum e Babylone, non e cœlo, uti prior, datus sit, sed ex aqua crassa accensus, ut patet II *Machob.* cap. 1, 21. Hebræa ad verbum habent: *Fructus, vel proventus ejus contemptibilis, et comedens illum* (hoc enim est אוכלו *ochelo*): *fructus altaris est victima quæ in eo offertur: comedens illum, est ignis qui eam eromat et consumit. Unde Noster clare vertit: « Quod supponitur (altari puta holocaustum, aliave victima) contemptibile est cum igne qui illud devorat. » Jam aliis punctis legunt אוכלו *ochlo*, id est cibus ejus. Unde vertunt: *Fructus ejus contemptibilis, cibus ejus*, q. d. *Fructus mensæ Dei, qui est cibus in ea Deo appositus, puta hostia, vel victima altari imposita, est contemptibilis. Unde Chaldæus vertit: Mensa Domini despecta est, et despecta sunt dona ejus; et Tigurina: Proventus ejus, nempe cibus ejus vilis: quia adeps victimæ, et intestina, quæ in altari Deo cremantur, sunt res viles et sordidæ, ait Vatablus. Aliter S. Hieronymus: Fructus, ait, vel proventus altaris est ignis (hic enim ex altari quasi nascitur et prodit); cibus vero ignis sunt victimæ, q. d. Vilis est ignis altaris; quia viles sunt victimæ, quas quasi cibum devorat.**

13. ET DIXISTIS: ECCE DE LABORE (Septuaginta, hæc de afflictione sunt, q. d. Causam cur altare meum et victima sunt vilia et sordida, rejicitis in vestros labores: excusatis enim vos paupertate et ærumnis, dicitisque quod nuper magna fatione et sumptu redeuntes e captivitate Babylonica, per omnem laborem vestrum vix adhuc tantilla, et tam vilia comparare et offerre possitis): ET (dum hæc dicitis) EXSUFFLASTIS ILLUD, id est exsufflatione mea dignum fecistis. Ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus et Lyranus.

Addit Cyrillus, *q. d.* Hæc victima non ex se, sed ex labore itineris facta est macra, manca vel clauda (1).

Aliter recentiores, R. David, Pagninus et Vatablus: hi enim pro מתלאת *metelaa* per *tsere*, id est *de labore*, ut legerunt Septuaginta, Chaldaeus et Noster, legunt מתלאת *mattelaa*, vertuntque, *esse labor*; vel potius, ut R. Abraham, *mattelaa* conflatur ex מתלאת *ma telaa*, id est *quis labor*, *q. d.* O quantum laboris subii in afferenda hæc victima! quam mihi meisque humeris fuit onerosa! quam eâ apportanda defatigatus et anhelus sum! quam fuit mihi gravis, crassa et pinguis hæc hostia? Unde Pagninus vertit, *ecce labor, et projecistis illum*, *q. d.* Projecistis in terram victimam, quasi ejus onere quo oppressi estis, vos levaturi, ideoque, ut Noster vertit, *exsufflastis illud*, quasi anhelii insufflatione halitum attractari. Ita dicunt ipsi, sed mentiuntur: nam hostia eorum adeo vilis, macra et exilis est, ut exsufflari flatuque depelli, imo exanimari possit, cogitque ut halitum suum tenuem efflet et expiret. Septuaginta in editione Romana vertunt, *exsufflavi illud* (licet in editione Regia habeatur, *exsufflastis illud*, itaque legunt S. Hieronymus et Theodoretus) per antithesin et collusionem contrarii sensus, *q. d.* Vos exsufflastis et suspirastis præ nimio onere: ego vero tanquam rem levissimam et vilissimam exsufflo, levi flatu repello, refuto, atque adeo abominor. Sic parasitus apud Plautum gloriosum militem titillat, dicens: « Cujus tu legiones difflasti spiritu, quasi ventus folia. » Addit S. Hieronymus: « In Hebræo legi potest: Et exsufflasti me (legendo אותי *oti*, id est *me*: jam tamen omnes legunt אותי *oto*, id est *eum*), *q. d.* Non sacrificio, sed mihi fecistis injuriam; » me enim tacite irrisistis, exsufflastis et exsibilastis.

Nota ad populum magis, quam ad sacerdotes hæc dici. Sicut enim prius taxavit incuriam sacerdotum in sacerdotibus, ita hic eandem taxat in populo, qui de more sacerdotes suos in scelere et avaritia sequebatur, imo præibat. Unde de populo subdit, dicens: « Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino. » Ita S. Hieronymus, Remigius, Hugo, Lyranus, licet aliqui, ut a Castro et Sanchez, censent continuari hic sermonem ad sacerdotes. Illis enim pergit loqui initio capitis sequentis. Dicamus utrosque hic culpari.

DE RAPINIS. — Elidit Deus falsam populi excusationem, *q. d.* Dicitis vos ex labore vestro has hostias, quales quales comparasse. Mentimini: nam ex rapinis eas parastis, rapuistis eas; atque ex raptis claudas et languidas mihi obtulistis, in-

(1) *Exsufflastis illud*, id est contemni facitis illud. Flare enim, observat Rosenmüller, est gestus contemnentium, qui si quid flocci faciunt, vel efflant, vel difflare se posse aiunt. Sic sacerdotes tenuitatem reddituum exaggeraturi vel flatu dispelli posse, quidquid e sacerdotio lucrentur, affirmabant.

tegras vero, pingues et vegetas vobis reservastis. Duplex est ergo, imo triplex crimen vestrum: primum rapinæ, secundum irreverentiæ et irreligiositatis, tertium mendacii. Numquid hoc seculus patiar? numquid munus tam fœdum et sordidum de manu vestra suscipiam? Absit. Ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus et Lyranus.

14. MALEDICTUS DOLOSUS QUI HABET IN GREGE SUO MAS-
MASCULUM, ET VOTUM FACIENS IMMOLAT DEBILE DOMINO. — « Masculum, » id est robustum, perfectum, integrum, sine vitio.

Nota primo, *Levit. cap. xxii, 23*, sanciri ut si hostiæ sint votivæ, sive ex voto oblatæ, sint perfectæ; sin voluntariæ, id non requiri, sed permitti ut sint mutilæ et imperfectæ. Causam ibidem assignavi. Hic ergo Deus juxta legem, in voto requirit victimam masculam, tum proprie dictam; tum masculam, id est perfectam: opponit enim eam debili, vel, ut Tigurina vertit, *vitiato*; Pagninus, *maculoso*; Chaldaeus, *corrupto*. Hebræum enim מִשְׁכָּחֵת *mascat*, quod Noster vertit, *debile*, significat succisum, excisum, mancum, corruptum. Sic ait Virgilius in *Pharm.*:

Verbenasque adole pingues, et mascula (id est, fortia et egregia) thura.

Sic Persius, *satyr. 5*:

Calido sub pectore mascula bilis
Intumuit, quam non exstinxerit urina cicuta.

Sic vocamus mascula vina, maseulos animos; id est fortes et generosos.

Nota secundo: In solo holocausto, utpote perfectissimo sacrificio, Deus requirit victimam masculam, *Levit. cap. i, 3*. Unde in hostiâ pacificâ, si sit voluntaria, permittit ut sit femina, *Levit. cap. viii, 1*. Dico, si sit voluntaria: nam si esset votiva, id est ex voto debita, debebat seligi melior, ideoque mascula, ut patet ex hoc loco Malachiæ. Quare si quis Deo vovisset ex grege suo ovem, seligere debebat masculam, non feminam; cujus rei causam tropologicam assignavi *Exod. cap. i, 16*, nimirum quod Deus amet, ideoque a voventibus sibi consecrari velit, mascula, id est generosa et virilia, non feminea, id est languida et infirma. Optima ergo sunt Deo vovenda et offerenda, idque summo studio, ait S. Cyrillus.

Nota tertio, *si habuerit*, nam, ut ait S. Hieronymus: « Si non habes masculum, nihil tibi nocet ista maledictio. Hæc autem dicendo, ostendit eos habere quæ optima sunt, et offerre quæ mala sunt. » Femina ergo se dicans Deo, illi perplacet: æque ac vir offerens ovem feminam, cum non habeat masculam.

Nota quarto: *Tu dolosus* significat hic peccari non tantum contra religionem, sed et contra justitiam. Sicut enim mercator qui emptori certo pretio suas merces addicit, si postea ei illas tradat vitiatas et corruptas, peccat dolo malo, est-

que injustus; ita et qui Deo victimam promisit, scilicet Deo dignam, et juxta legis præscriptum integram et perfectam, fraudulentus est, et peccat contra justitiam, si postea eidem tradat mancam, mutilam et vitiatam, facitque furtum in sacra, ideoque sacrilegium.

Morali-
ter, res
vota libe-
rit op-
tima.

Discant hic religiosi et voventes, sua vota debere esse mascula; atque id quod voverunt debere Deo dari integram, virile, perfectum et optimum. Ergo castitas eorum debet esse omni ex parte illibata et integra; paupertas perfecta, obedientia virilis et mascula. Hoc enim exigit reverentia summæ et divinæ majestatis, cui se consecrant, ut ei summa, optima et perfectissima offerant; nimirum ut faciant se holocaustum Deo, totas facultates ei offerendo per votum paupertatis, totum corpus per votum castitatis, totam animam per votum obedientiæ. Quocirca S. Basilius serm. 1 *De Monast. instit.*, asserit eum qui nuntium sæculo remisit, divinum quoddam vas effectum esse; ac proinde ei cavendum ne vitioso usu polluat; seque ipsum custodire debere velut quiddam Deo dicatum, ne sacrilegii crimen incurrat; si videlicet corpus quod Deo sacravit, rursus ministerio vitæ communis contamine. Hinc S. Gregorius homil. 12 *in Ezech.*, docet religiosos esse holocausta Dei: « Qui, inquit, cuncta quæ mundi sunt deserunt, et totam mentem igni divini amoris incendunt; hi nimirum omnipotenti Deo sacrificium et holocaustum fiunt. » Idem docet D. Thomas, II II, *Quest. CLXXXVI*, art. VII. Quin et S. Augustinus lib. X *De Civit.* VI: « Ipse homo, inquit, Dei nomini consecratus ac devotus, in quantum mundo moritur ut Deo vivat, sacrificium est, » in quo scilicet victima est homo, cultus est sui odium et abnegatio, mors est abdicatio vitæ secularis ut spiritualem capessat, ignis est amor Dei, ligna sunt orationes et pietatis exercitia, sacrificium est ipsa sui per tria vota oblatio et consecratio. Ita S. Theresia, ut habet ejus Vita, vovit se in qualibet re facturam id quod optimum esset, perfectissimum Deoque honorificentissimum. Ita masculam victimam offerunt Deo, qui per continentiam omnes cupiditates, utpote feminarum femineas, trucidant. Rursum, qui pudorem metumque omnem pro Dei gloria contemnant. Insuper, qui persecutiones, exsilia, famem, carceres, tormenta et mortem pro Deo generose sustinent et superant, ut fecerunt martyres.

Sic masculum animum, et septem proles masculas quasi victimas pro lege Dei ad martyrium obtulit Machabæa mater et virago, quæ « singulas hortabatur voce patria fortiter repleta sapientia, et femineæ cogitationi masculinum animum inserens dixit: Nescio qualiter in utero meo paravistis, » etc., II *Machab.* cap. VII, 21. Totidem masculos secum Deo ad martyrium obtulit S. Felicitas sub Marco Aurelio imperatore, anno Domini 173, quæ Publico præfecto suadenti ut sibi et

filiis consuleret, obediendo imperatori et sacrificando ejus diis, respondit: « Tua compassio est crudelitas, tuum consilium illecebrosum et crudele; » ac conversa ad filios: « Aspicite, ait, o filii, cælum, ubi Christus vos spectat et expectat cum suis sanctis: certate viriliter pro salute animarum vestrarum: ostendite vos fideles et constantes in amore Christi Jesu. » Quibus vocibus animati filii ad unum omnes sua corpora in prædam dederunt, ac gloriosam pro Christo mortem obierunt, æque ac post ipsos mater. Totidem masculos secum Deo obtulit S. Symphorosa cum marito Getulio, qui omnes martyrii lauream adepti sunt sub Adriano imperatore, anno Domini 138, quibus competit illud Sapientis *Prov. XXXI*, 10, 17, 19, 25: « Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus pretium ejus. Accinxit fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum. Manum suam misit ad forcia. Fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo. »

QUIA REX MAGNUS EGO, DICIT DOMINUS, — et proinde magna mihi conveniunt et debentur, eximia scilicet et perfectissima, ideoque mascula, non feminea: valida, non debilia; integra, non manca vel mutila.

ET NOMEN MEUM HORRIBILE. — Hebraice נורא *Horribile*, id est tremendum et reverendum; Chaldaeus *potens*. Respicit ad vers. 6: « Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus? Et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? » Horribile ergo idem est, quod summe pavidum et reverendum. Reverentia enim quando est eximia, ex profunda consideratione tantæ majestatis generat tremorem, horrorem et stuporem. Hic est horror sacer, de quo Virgilius *Aeneid.* I:

Horrentique atrum nemus imminet umbra.

Et Lucanus:

Arboribus suis horror inest.

Rursum *horribile*, id est *terribile*, ut vertit Pagninus, et formidabile: quia ipse sui suorumque sacrorum neglectum horribiliter castigat et punit. Hinc Sophonias cap. II, 11, ait: « Horribilis Dominus super eos, et attenuabit omnes deos terræ, et adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ gentium. »

Septuaginta hebræum נורא *nora*, non a נורא *iare*, id est *territus*; sed a נרא *raa*, id est *vidit*, deducentes vertunt, *ἐπιφανής*, id est, *illustre est nomen meum in gentibus*. Hoc verum fuit tempore Malachiæ et Machabæorum, quorum victoriæ cælestes Deum toto orbe cunctis gentibus illustrem et formidabilem fecerunt; verius est in Christo et christianis: omnes enim gentes celebrant Christum, ejusque Deum Patrem. Ita Theodoretus.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Malis sacerdotibus in cultu suo incuriis minatur Deus egestatem, maledictionem, infamiam, eo quod eorum sit custodire scientiam, cum sint angeli Domini : Mittam, inquit, in vos egestatem, et maledicam benedictionibus vestris. Et vers. 9 : Propter quod et ego dedi vos contemptibiles, et humiles omnibus populis.

Secundo, vers. 10, multis arguit sacerdotes et populum, quod repudiarent suas uxores Israelitides, et dicerent alienigenas, ideoque pariter, vers. 13, protestatur se eorum victimas repudiaturum. Duas ergo hic datur causas cur ei displiceant ipsorum hostias : prior est, quod sint viles et illegitimæ; posterior, quod offerantur ab iis qui conjugio cum idololatris sunt maculati et polluti (1).

1. Et nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes! 2. Si nolueritis audire, et si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum : mittam in vos egestatem, et maledicam benedictionibus vestris, et maledicam illis : quoniam non posuistis super cor. 3. Ecce ego projiciam vobis brachium, et dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum, et assumet vos secum. 4. Et sciatis quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum. 5. Pactum meum fuit cum eo vitæ et pacis : et dedi ei timorem, et timuit me, et a facie nominis mei pavebat. 6. Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non est inventa in labiis ejus : in pace et in æquitate ambulavit mecum, et multos avertit ab iniquitate. 7. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus : quia angelus Domini exercituum est. 8. Vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos in lege : irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum. 9. Propter quod et ego dedi vos contemptibiles, et humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, et accepistis faciem in lege. 10. Numquid non pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creavit nos? quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum? 11. Transgressus est Juda, et abominatio facta est in Israel et in Jerusalem : quia contaminavit Judas sanctificationem Domini, quam dilexit, et habuit filiam dei alieni. 12. Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, magistrum, et discipulum de tabernaculis Jacob, et offerentes munus Domino exercituum. 13. Et hoc rursus fecistis, operiebatis lacrymis altare Domini, fletu et mugitu, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra. 14. Et dixistis : Quam ob causam? quia Dominus testificatus est inter te et uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti : et hæc particeps tua, et uxor fæderis tui. 15. Nonne unus fecit, et residuum spiritus ejus est? Et quid unus quærit, nisi semen Dei? Custodite ergo spiritum vestrum, et uxorem adolescentiæ tuæ noli despiciere. 16. Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israel : operiet autem iniquitas vestimentum ejus, dicit Dominus exercituum : custodite spiritum vestrum, et nolite despiciere. 17. Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, et dixistis : In quo eum fecimus laborare? In eo quod dicitis : Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent : aut certe tibi est Deus judicii?

(1) Continuatür increpatio sacerdotum in capite præced. incepta, primo, ob profanationem sacrorum in neglectu honoris divini, ob quem Deus comminatur primo, egestatem et maledictionem, 2; secundo, mercedem ministerii cessuram in damnum, 3.

Quarto, ob socordiam in neglecto pacti divini cum Levi initi, 4. Equidem hoc pactum observatum fuit a

Levi ejusque filiis successoribus, primo, cum timore reverentiali, 5; secundo, cum veritate oris, 6; tertio, cum æquitate et pace, scilicet cum pacifica conversatione, bonitate actionis et efficacia exempli, 6; quarto, cum instructione ac interpretatione legis, 6, 7. Sed illud pactum violatur a presentibus neglectu legis, pravitate scandali, acceptione personarum, 8, 9, 10; et vindicabitur

Vers. 1. 1. ET NUNC AD VOS MANDATUM HOC, O SACERDOTES! — Redit a populo ad sacerdotes, quasi ad mali fontem: eorum enim avaritiam et sacrorum incuriam taxavit cap. I, 6 et seq. Hanc Dei increpationem audiant, sibi que a Spiritu Sancto dictam putent sacerdotes novæ legis, a quibus uti majorem sanctitatem jure requirit Deus, ita gravius eos puniet, si in officio suo sint incurii, aut scandalosi.

Vers. 2. 2. SI NOLUERITIS AUDIRE, ET SI NOLUERITIS PONERE SUPER COR, UT DETIS GLORIAM NOMINI MEO, — *q. d.* Si nolueritis mihi monenti, et scelera vestra arguenti obedire; si, inquam, nolueritis firmiter apud vos decernere, cordique vestro imprimere, quod deinceps debite me coletis, curabitisque ut meo altari, victimis et cultui suus constet decor, honor et gloria, offerendo scilicet mundas, legitimas, meque dignas victimas. Nota hebraismum: « Ponere super cor, » vel in corde, est cordi imprimere, cor applicare, cor flectere et dirigere, corde ferri et intendere. Per *cor* intellige mentem et voluntatem, ejusque propositum, resolutionem et decretum.

Quæres: Quid jubet Deus hic poni super cor? Respondet Chaldaeus, sui timorem; vertit enim: *Nisi ponatis timorem mei super cor, ut detis gloriam nomini meo.* Hic enim timor non tantum servilis, sed et filialis, est quasi pondus grave cordi hominis impositum, quod illud premit impellitque ut Deo se submittat, et per omnia obediat; perinde ac pondera in horologio ejus rotas pre-mendo commovent, aguntque ut indicem horarum stata temporis mensura circumagant, ad horas quaslibet diei indicandas et monstrandas.

demum contemptu et ignominia levitarum, vers. 9, 10. — Sequitur expositio ad populum, ob matrimonia cum alienigenis, repudiata uxore hebraea.

PRIMO, hoc peccatum objicitur, 11. SECUNDO, ejus malitia et gravitas exaggeratur, primo, ob vindictam Dei intentatam, et merorem repudiarum, 12, 13; secundo, ob violatam legem matrimonialem, quod septem argumentis Propheta demonstrat, primo, quia Deus in paradiso sanxit matrimonii vinculum et voluit esse perpetuum, 14; secundo, quia uxor prima est legitima cui homo adolescens amore conjunctus est, 14; tertio, quia prima uxor datur a Deo in adjutorium tam generationis quam vitæ, 14; quarto, quia hæc est uxor cum qua primum matrimonii fœdus iniit, 14; quinto, quia Deus unus primitus fecit unam feminam et unum marem, ut inter hos duos et consequenter inter ceteros esset unum et indivisibile conjugium, 15; sexto, quia Deus ex se humanum spiritum, halitumque vitalem creavit, cujus unam quasi partem dedit Adamo, alteram reliquam feminæ, quam unitatem scindere non debent divortio, 15; septimo, ex fine quem in conjugio a se sancito intendit et quærit, 15; octavo, ob illius legis violationem penam intentat secuturam, 16.

TERTIO, redarguitur aliud crimen Judæorum, qui pauperes e captivitate reversi, videntes vicinos idololatrias et Persas florere divitiis, et prospere agere, divinam providentiam Deumque incusabant, quod suos cum ærumnis conflictare pateretur, infideles vero et impios omnis generis bonis auget, 17.

Simili modo enim pondus cordis nostri est timor et amor Dei, juxta illud S. Augustini, lib. XI Civit. XXVIII: « Amor meus pondus meum, illo feror quocumque feror. Velut amores corporum, ait S. Augustinus, momenta sunt ponderum. Ita enim corpus pondere, sicut animus amore fertur, quocumque fertur. » Secundo, Vatablus respondet præcepta Dei juberi hic poni super cor, *q. d.* Nisi adverteritis ad præcepta mea, nisi cor applicaveritis ad ea quæ vobis præcipio. Ubi nota sapientes et probos Dei præcepta ponere super cor, ut illi quasi incumbant et dominantur, illudque agant ad ea exsequendum: insipientes vero et improbos ponere ea sub corde, ut cor eis dominetur, eaque capessat, si, ubi, et quando velit; si nolit, ea pessundet et negligat. Tertio, simplicius et facilius dici potest, jubere hic Deum sacerdotibus, ut gloriam nominis divini imponant cordi suo, ut scilicet decernant in corde dare et procurare gloriam Dei in ejus sacrificiis. Propheta enim explicat quid jubeat « ponere super cor, » dum illico subdit: « Ut detis gloriam nomini meo. » Nam gloria Dei est pondus, quod cor sacerdotis premeret et impellere debet ad sacerdotii munia pie riteque obeundum. Finis enim et scopus sacerdotii, est gloria Dei. Quocirca sacerdos in omnibus suis actionibus hunc finem et scopum spectare debet, easque ita religiose obire, ut per eas honoretur et glorificetur Deus. Ita S. Ignatius, fundator Societatis nostræ, hoc firmiter cordi impressum habebat, tanquam totius vitæ suæ principium et regulam: « Ad majorem Dei gloriam. »

MITTAM IN VOS EGESTATEM. — Hebraice, מַאֲרָה מְעֵרָה, id est maledictionem. Unde sequitur: « Et maledicam benedictionibus vestris. » Ita Septuaginta, Chaldaeus, Pagninus, Vatablus et alii. Jam maledicere Dei est efficax, idemque quod malefacere; sicut ex adverso benedicere, Dei est benefacere. Quocirca maledictio Dei accipi potest paupertas, infamia, sterilitas, pestis, omniaque mala et adversa. Noster tamen vertit, « egestatem, » tum quia hæc maxime et sæpissime Judæis a Deo fuit comminata et intentata, hancque maxime Judæi terreni et carnales extimescebant; tum quia propria et condigna pœna avaritiæ est egestas, *q. d.* Vos, o sacerdotes! conamini per avaritiam, suffurando mihi victimas meliores, easque vobis arrogando, vos ditare: quocirca ego efficiam ut vos de-pauperent: efficiam enim ut propter eas egestatem, quam per eas inique fugere cogitabatis, incurratis.

Notent hic avari, præsertim ecclesiastici, æterna Dei lege justissime sancitum esse ut cupiditates contrariis pœnis puniantur, et per quæ quis peccat, per eadem et plectatur; scilicet ut superbi puniantur ignominia, gulosi esurie, invidi exaltatione æmuli cui invident, acedi labore et fatione, ac consequenter avari penuria et eges-

Amor est pondus cordis.

Pii ponunt legem supra cor, impii sub corde.

Gloria Dei est scopus sacerdotis.

Avaritia pœna est egestas.

tate. Hanc ergo sciant et cogitent sibi, et posteris suis a Deo certo infligendam, tum in hac vita, tum in futura. Quocirca desinant avaritiæ servire, utpote quæ illis non divitias, quas ambiunt; sed inopiam sit paritura: studeant vero eleemosynæ, quæ opes omnes cis conciliabit.

MALEDICAM BENEDICTIONIBUS VESTRIS. — *Primo*;

q. d. Privabo vos bonis quæ vobis dedi, quæque ex mea benedictione possidetis, auferam vobis oblationes; meliores et pinguiores, quia vos eas mihi suffurati estis; faciam ut populus parce, et pejora vobis offerat, quia vos pejora mihi obtulistis; juxta illud: « Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet; » II Cor. IX, 6. Benedictiones enim Dei sunt fruges, opes et gratiæ, quibus ipse nos cumulat, nobisque benefacit. Unde et præcessit: « Mittam in vos egestatem. » Ita S. Cyrillus; Remigius et Vatablus.

Secundo, q. d. Hominibus, bestiis; agris et domibus, quibus vos, o sacerdotes irreligiosi, benedixeritis; ego maledicam et malefaciam; affligam; evertam. Ita S. Hieronymus.

Tertio, q. d. Habebo vestras benedictiones pro execrationibus. Unde Chaldaeus vertit: *Maledicam benedictioni vestrae, et execrabor eam.*

Symbolice, Theodoretus per benedictionem accipit sacerdotium; q. d. Auferam a vobis sacerdotium, quia vos eo indigni estis, eoque abutimini, præsertim quando illud cum lege veteri abolebo, novumque et sanctum per Christum instituum.

Tropologicè; S. Hieronymus: « Qui, inquit, sanitate abutuntur in libidinem, et divitias vertunt in luxuriam; bonamque famam sordida conversatione deturpant, hi benedictiones Dei mutant in maledictionem. » Item proprie sacerdotes: « qui adulantur peccatoribus, dummodo divites sint, atque eorum vitis plandiuntur, de quibus dictum est *Isai. III*: Popule meus, qui beatos vos dicunt; seducunt vos, et semitas pedum vestrorum supplantant. »

ET MALEDICAM ILLIS. — Idem repetit et inculcat, q. d. Omnino et graviter maledicam benedictionibus vestris. *Secundo*, Pagninus et Vatablus vertunt, *quin etiam maledicti*, id est maledicere cepti, *illis*, scilicet cuilibet benedictioni vestrae; Chaldaeus, *execrabor illam*. Maledicere Dei est efficax, idemque quod malefacere, hominum vero est inefficax: nam sæpe quibus homines maledicunt, Deus benedicit. Ita ocimum, inquit Plinius lib. XXIX, cap. VII, « cum maledictis ac probris serendum præcipiunt » hortulani superstitiosi, « ut lætius proveniat. Et cuminum qui serunt, precantur ne exeat. » Deus tamen illi benedicit, ut copiose succrescat.

VERB. 3. 3. ECCE EGO PROJICIAM VOBIS BRACHIUM. — Proprojiciam hebraice est זרעו *goer*, quod proprie, ut vertit Chaldaeus, significat *increpare*, et per metalepsin increpando projicere, corrumpere, disper-

dere. Rursum pro *brachium* hebraice est זרעו, quod si punctes זרעו *zera*, significat semen; sin punctes זרעו *zeraa*, significat brachium: *zera* legunt rabbiim et recentiores; unde Pagninus vertit: *corrumpo vobis semen*, q. d. Ecce maledicam benedictionibus vestris, uti dixi, quia semen quod seminastis in terra corrumpam, faciamque a vobis erodi, ut parum vel nihil segetis succrescat, quod metatis. Tigurina: *Increpabo et increpando disperdam vobis semen*, sive frumenti, sive filiorum, q. d. Et fruges; et stirpem vestram subvertam; disperdam vos cum semine; id est cum filiis vestris.

Verum Septuaginta et Noster pro *zera*, id est semen, legunt *zeraa*, id est brachium; hoc est armum dextrum victimæ pacificæ. Hic enim ex lege *Levit. VII*, 31, cedebat sacerdoti; quo tropologicè monebatur sacerdos strenue operari, « ut non solum sit ejus operatio utilis, sed etiam singularis; ut sicut subditos honore ordinis superat, ita etiam morum virtute transcendat, » ait S. Gregorius II part. *Pastor. cap. III*. Sensus est, q. d. Armum quem in lege vobis separavi et dedi, indignanter vobis relinquam, et quasi indignabundus projiciam, dum faciam ut offerentes contemptibiliter et indignabunde vobis armum et victimas in faciem projiciant, eo quod videant vos tam viles, incurios et irreligiosos, tam negligenter et irreverenter Dei sacrificia tractare et peragere. Ita S. Hieronymus, Remigius et Hugo. Accedit huc Lyranus, qui per *brachium*, accipit robur et alimoniam, q. d. Alimoniam quam ex victimis percipiebatis, vobis auferam: aut brachium, id est robur vestrum, projiciam, ne quid magni vel heroici operetur, sed hostibus succumbat. Utamque lectionem, *zera* et *zeraa*, amplectitur Arias et a Castro, qui sic explicat, q. d. Ego projiciam brachium; quo mihi mincha, id est farinam seminis et tritici vestri, offertis, ipsamque farinam in facies vestras indignans respersam.

Tertio, Aquila vertit: *Ecce ego vos increpabo cum brachio*, q. d. Meo brachio, meaque potentia vos projiciam et disperdam. Alludit partim ad duces belli, partim ad oratores brachio minantes et pugnantes. Nam « brachium procerius projectum, est quasi quoddam telum orationis, » ait Cicero lib. III *De Oratore*.

Symbolice Theodoretus, q. d. Brachium, sive armum, hoc est victimas et cæremonias vestras, ob vestrum neglectum et abusum abijciam et abolebo, novasque per Christum et Apostolos inducam et sanciam. Denique in Hebræo elegans est allusio inter *zera* et *zeraa*, et זרעתי *zarati*, id est dispergam, q. d. Dispergam brachium vestrum, et semen per illud a vobis in agro sparsum.

ET DISPERGAM SUPER VULTUM VESTRUM STERCUS. (Hebraice ad emphasis et majus probrum, repetitur vox *stercus*: *Et spargam vobis stercus in facies, stercus, inquam*) **SOLEMNITATEM VESTRARUM.** — Per

stercus, accipe cum Septuaginta ventriculum, qui stercus conficit et continet: ventriculus enim in victima pacifica cedebat sacerdoti, juxta legem *Levit. vii, 31*. Sensus est, *q. d.* Quia vos mutilas, viles et illegitimas victimas offertis, ego indignans dabo, et per offerentes projiciam vobis ventriculum, quem per legem vobis assignavi, ita ut stercus eo contentum, hoc jactu excussum, vultum vestrum conspergat et conspurcet, illudque « assumet vos secum, » ut scilicet vos stercore hoc involuti, mihi et omnibus sitis risui et contemptui, et vocemini stercorearii, viles et abjecti, uti Heli comminatus sum, et reipsa præstiti, *I Reg. ii, 30*. Porro stercus symbolum est probri et ignominie, quo vos afficiet Deus, dum ob sacrorum neglectum, ignorantiam malamque vitam, faciet vos populo contemptibiles et exosos, dumque vos puniet inedia, fame et bello, tradetque Antiocho Epiphani, aliisque hostibus vexandos et illudendos. Unde Chaldaeus vertit: *Revelabo confusionem scelerum vestrorum in facies vestras.*

Vers. 4.

4. ET SCIRTIS, — *q. d.* Jam mihi comminanti non creditis, sed poena vos docebit, nimirum « Phryges non nisi plagis sapiunt. » Cum enim videritis vos contemni et puniri, uti hic prædico, tunc scietis mandatum illud de religione, munditie et sanctitate sacerdotum, deque victimis mundis rite et legitime offerendis, olim in *Levitico* a me sancitum, nunc vero per Malachiam renovatum et refricatum, fuisse a me, puta a Deo vestro editum ad hoc, ut « pactum meum olim cum Levi, » id est tribu levitica, ininitum, firmum et illæsum consisteret (1). Videbitis enim vos bona pacto a me promissa perdidisse, quia pacti conditiones violastis; insuper et puniri. Ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus, Hugo et Lyranus, qui per Levi accipiunt non personam, sed tribum Levi, id est levitas, ut vertunt Septuaginta. Nec enim hoc pactum ininit Deus cum ipso Levi filio Jacob, sed cum ejus posteris, puta cum Aarone, qui primus a Deo per Mosen consecratus est sacerdos et pontifex Judæorum, ac deinceps sacerdotum et pontificatum ad posterum transmisit, ut patet *Levit. viii*. Unde de illo canit *Ecclesiasticus*, cap. *xlv, 7*: « Excelsum fecit Aaron fratrem ejus et similem sibi de tribu Levi: statuit ei testamentum æternum, et dedit illi sacerdotium gentis, et beatificavit illum in gloria. » Ita Hebræi, Theodoretus, Vatablus et Arias, qui duo per Levi accipiunt quoque Phinees, nepotem Aaronis, ex patre Eleazaro, quia ob zelum ejus, quo vindicavit Dei honorem occidendo cultores Beelphegor, Deus novo promisso consignavit et confirmavit illi et posteris ejus pontificatum in perpe-

(1) Illud porro, ut esset, non puto habitudinem habere cause finalis, sed tantum indicare, quale fuerit pactum illud, *q. d.* Tunc cognoscetis quale fuerit pactum, quod cum Levi, id est, cum sacerdotali ordine jam olim pepigi, nempe non aliter illum futurum esse in honore, nisi ipse meum nomen honoraret. (Sanctius.)

tuum. Imo Hebræi nonnulli, quos sequitur B. Petrus Damiani, *epist. 12*, vel, ut alii notant, *11*, cap. *ii*, ad Nicolaum II Pontificem censent Phinees eundem esse cum Elia, ac proinde eum etiamnum vivere, et victurum usque in finem mundi, ut dixi *Numer. xiv, 11*. Minus recte Rupertus per Levi accipit Mosen, tum quia posteri Mosis non fuerunt sacerdotes, sed posteri Aaronis: tum quia Moses non tam pactum ininit, quasi paciscens cum Deo, quam sequester et mediator fuit pacti, quod Deus pepigit non tantum cum Levitis, sed cum omnibus tribubus Israel. Levi ergo hic significat ordinem sacerdotalem ex Aarone descendentem, qui uti erat magnus honos, ita magnum onus sibi habebat impositum, uti patet ex toto *Levitico*, ac sæpe poenam mortis, si peccarent, ut patet *Levit. x, 8*, et cap. *xxii, 3*.

5. PACTUM MEUM FUIT CUM EO VITÆ ET PACIS, — *q. d.* Scilicet ei dandæ tum in hoc sæculo, tum in futuro; si me rite coleret, measque leges et cæremonias observaret, *q. d.* Pepigi et promisi Aaroni et posteris ejus longam, pacificam, opulentam et felicem vitam, si meum pactum et meas sanctiones custodiret, puta si rite et legitime munia sacerdotis obiret: ita Theodoretus et alii. Id Aaroni reipsa præstitit Deus: nam vitam ei prorogavit ad annum 123, qui fuit quadragesimus a pontificatu ejus, æque ac ab exitu Hebræorum ex *Ægypto*, ejusque pontificatum contra æmulos, Core, Dathan et Abiron, eos vivos in infernum absorbendo, et aridam virgam Aaronis floridam efficiendo, *Numer. xvi* et *xvii*, propugnavit. Hebræi hæc accipiunt de Phinees, quem tradunt pontificem sanum et prosperum vixisse annos trecentos; imo alii censent eum etiamnum vivere; ipsum enim esse Eliam, uti paulo ante diximus. ET DEDI EI TIMOREM. — En pactum Dei cum Aarone et posteris: Deus enim Aaroni promisit longam vitam et pacem, id est prosperitatem, si sibi obediret: Aaron vicissim promisit Deo timorem, quod scilicet eum religiose veneraretur et coleret. Timor enim hic et alibi significat Dei reverentiam et cultum. Porro hunc timorem et reverentiam non ex se habebat, sed a Deo: est enim donum Dei et Spiritus Sancti, ut docet *Isaias cap. xi, 3*. Unde sequitur: « Timuit me, et a facie nominis mei pavebat, » scilicet Aaron, ejusque nepotes Phinees, Onias, Machabæi aliique veri et boni sacerdotes. Tantum enim de bonis loquitur.

Vers. 5.

Prima dos sacerdotis est timor Dei.

6. LEX VERITATIS FUIT IN ORE EJUS, — *q. d.* Aaron legem meam vere et recte populum ore suo docebat. Hæc est secunda pacti conditio, quam ab Aarone exigit Deus, quamque ei præstare debent sacerdos et pontifex, scilicet docere veram Dei fidem, religionem, legem et cultum, ac refutare omnem hæresim et superstitionem, falsumque Dei cultum. Quocirca pontifex in lege veteri pectori inscriptum gerebat *Urim et Tummim*, id est doctrina et veritas. Vide dicta *Exod. xxviii, 30*, et *Levit. x, 8*. Graviter Auctor *Imperfecti in S. Matth.*

Vers. 6.

Secunda veritas.

In sacer-
dota re-
quiritur
libertas
corri-
piendi.

apud S. Chrysostomum homil. 25 : « Non solum, ait, ille proditor est veritatis, qui transgreditur veritatem palam mendacium pro veritate loquitur; sed etiam ille qui non libere pronuntiat veritatem quam libere pronuntiare oportet, proditor est veritatis. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. » Et S. Ambrosius lib. II epist. 17 ad Theodos. imp. : « Nihil, ait, in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat non libere pronuntiare. Siquidem scriptum est : Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebam. Et ideo clementiæ tuæ (o imperator) displicere debet sacerdotis silentium, libertas placere. Nam silentii mei periculo involveris, libertatis bono juvaris. »

INIQUITAS, — id est mendacium, error et falsa doctrina, ait Vatablus, ac falsitas, ut vertit Chaldaeus, adde et fraus, hypocrisis, adulatio, injustitia, et quælibet alia iniquitas.

Pacificus
cum pro-
ximis,
ambulat
cum Deo.

IN PACE ET IN ÆQUITATE AMBULAVIT MECUM, — puta in meis præceptis, q. d. Aaron studuit præcepta mea custodire, servando pacem et æquitatem cum proximis. Ubi nota, qui pacifice et æque versatur cum proximis, hic ambulat cum Deo, qui pacis et æquitatis est amator, auctor et tutor. Unde Septuaginta vertunt : *In pace dirigens* (id est in pace et rectitudine, vel planitie) *ambulavit mecum*. Hæc est tertia conditio pacti, quam ab Aarone et quoque sacerdote exigit Deus, nimirum æquitas et pax, sive pacifica conversatio, ut in ea ambulet cum Deo, sicut Henoch *Genes. v. 22*, et Noe *Genes. vi. 9*. Vide ibi dicta.

Tertia,
PAL.

ET MULTOS AVERTIT AB INIQUITATE. — Hæc est quarta conditio veri Aaronis et veri sacerdotis, ut verbo et exemplo satagat omnes retrahere ab impia et iniqua vita ad piam et sanctam. Quocirca S. Chrysostomus lib. III *De Sacerdotio*, sacerdotes vocat parentes nostros : « Parentes enim, inquit, nos in præsentem, sacerdotes in vitam æternam generant. » Jure queritur S. Gregorius : « Ecce, ait mundus sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe Dei rarus valde invenitur operator, quia officium quidem sacerdotale suscipimus, sed opus officii non implemus. Fructus quippe sanctæ Ecclesiæ in stipendio quotidiano percipimus, sed tamen pro æterna Ecclesia minime in prædicando laboramus. » Plura vide hom. 17 in *Evangel.* Graviter vero S. Chrysostomus in *Matth.* cap. XIII, hom. 43 : « Multi, ait, sunt sacerdotes et pauci sacerdotes : multi nomine, et pauci in opere. Videte ergo quomodo sedeatis super cathedram, quia cathedra non facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram : non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Qui bene sederit super cathedram, honorem accipit ab ea : qui male sederit, injuriam facit cathedræ. In judicio enim sedes. Si bene vixeris, et bene docueris, judex omnium eris : si autem bene docueris, et male vixeris, tui solius. Nam bene vivendo et bene do-

Quarta,
zelus ani-
marum.

Gnomæ
Patrum.

endo, populum instruis quomodo vivere debeat : bene autem docendo et male vivendo, Deum instruis quomodo debeat te condemnare. » Idem in cap. XXV *Matth.* : « Bene agente populo, unusquisque pro suo merito remuneratur ; sacerdos autem pro bonis omnium. Habebit enim pro propriis lauream, pro acquisitione aliorum laureolam. » Rursum S. Gregorius hom. 11 in *Ezechiel.* : « Nos, ait, qui sacerdotes vocamur supra ea mala quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus ; quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepide et tacentes videmus. Tunc subjectus moritur sine te, quando in causa mortis contradictorem te pertulerit : nam mortuo, cui non contradicis, adjuveris. » S. Isidorus, lib. III *De Summo bono* : « Sacerdotes, ait, pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiunt, aut peccantes non arguunt. Sicut enim peccatorem convenit argui, ita justum non exulcerari. » Hugo de S. Victore, lib. II *De Claustr. animæ* : « Tres, ait, sunt pastoris voces, scilicet suavis, dulcis, alta. Suavis ad infirmum, ad morientem dulcis, ad surdum pertinet alta. »

7. LABIA ENIM SACERDOTIS CUSTODIENT (id est cus-
todire debent) SCIENTIAM, ET LEGEM REQUIRENT (id est
est requirere debent, et de facto requirent) EX
ORE EJUS. — Dat rationem ejus quod dixit vers. 6 :
« Lex veritatis fuit in ore ejus, » quia scilicet fecit
quod facere debuit. Nam sacerdotis est cognoscere
legem, eamque alios docere, juxta illud
Ecclesiastici de Aarone, cap. XIV, 11 : « Et dedit
illi in præceptis suis potestatem docere Jacob tes-
timonia (id est leges suas : hæc enim sunt testimonia
voluntatis divinæ, quid scilicet a nobis fieri, vel
non fieri velit Deus), et in lege sua lucem dare Is-
rael. » Sic S. Paulus *ad Titum* 1, ab eo exigit, « ut
sit potens exhortari in doctrina sana, et contra-
dicentes revincere, » ait S. Hieronymus. Quocirca
S. Ambrosius lib. III *De Fide*, cap. VII, Biblia, quæ
continent legem Dei, vocat « librum sacerdotalem, »
quasi sacerdotibus proprium, et ab illis assidue
legendum. Notat S. Hieronymus non dici : Proferent
scientiam, sed *custodient*, ut scilicet eam loquantur
opportune et congrue, dando conservis cibum in
tempore suo, ut monet Christus *Matth. XXIV*, 45,
ita ut os sacerdotis sit arca quædam salutaris,
unde quisque sibi depromat necessaria, quæ ibi
Deus ad communem ejusque utilitatem et instructionem
recondidit. Quocirca Auctor *Imperfecti* apud S. Chrysostomum,
homil. 38 in *Matth.* : « Sicut, ait, stomachus accipiens
cibum coquit, sic et sacerdotes accipiunt scientiam
sermonis per Scripturam a Deo, et excoquant eam in se,
id est tractantes et meditantes apud se universo populo
subministrant. » Et S. Ambrosius *serm.* 13, sacerdotes
comparat apibus : « Sicut apes, inquit, de divinarum
Scripturarum flosculis suavia mella conficiunt, et
quidquid ad medicinam pertinet animarum, oris sui arte
componunt; »

Vers 7.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Sacerdotis est

scire et

docere

legem Dei.

Præclare S. Bernardus lib. II *De Consid. ad Eugen.* cap. XIII : « Inter sæculares, ait, nugæ, nugæ sunt, in ore sacerdotis blasphemiae. Consecrasti os tuum Evangelio : talibus jam aperire illicitum, assuefacere sacrilegium est. Labia sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, et legem requirent ex ore ejus, non nugas profecto, vel fabulas. Verbum scurrile, quod faceti urbanive nomine colorant, non sufficit peregrinari ab ore, procul et ab aure relegandum est. Fæde ad cachinnos moveris, foediis moves. » Particulatim vero S. Chrysostomus, hom. *de eo qui incidit in latrones* : « Meminerit, ait, sacerdos se speculatorem esse cunctorum, ut ovibus pascuas salubres tribuat, agnis puri fontis undas exhibeat, exterminet ab ovibus lupos, ab agnis nocivas bestias excludat, vulneratos curet, errantes revocet, ignaros instruat, erigat lapsos, generaliter omnes, specialiter singulos doceat, suæ vitæ universos provocet exemplo : sit ejus doctrina duplex, ut ejus verbis facta convenient, atque doctrinæ respondeant : in nullo sit minor qui cunctis est potior. Charismatibus splendeat, fulgeat officiis. Sit cum auctoritate humilis, cum humilitate sublimis. Nec ideo sit melior, quia major; sed ideo major, quia melior. Multiplicet populos, et eos docendo meliores faciat quam accepit. Sic fiet ut dum hominibus ferventer insistit, Dominum sibi constituat debitorem. » Quocirca S. Ambrosius lib. *De Dignitate sacerdotis*, cap. VI, ait sacerdotes esse oculos Ecclesiae, ut per eos reliquum corpus ducatum lucis accipiat : « Nam quid aliud, ait, interpretatur episcopus, nisi superinspector? maxime cum in Ecclesia solio editiore resideat, et ita cunctos respiciat, ut et cunctorum oculi in ipsum respiciant. Ergo si ita est, cur te velut tetrum speculum universorum oculis demonstras? »

QUIA ANGELUS DOMINI EXERCITUM EST. — Septuaginta : *Quia angelus Domini omnipotentis est.* Hebraice est מלאך malach, sive Malachias : « Exponit, ait S. Hieronymus, nomen suum Esdras sacerdos Dei, hoc est Malachias (ipse enim cum Hebræis censet Malachiam fuisse Esdras) quod angelus Domini interpretatur. Angelus autem, id est nuntius, sacerdos Dei verissime dicitur : quia Dei et hominum sequester est, ejusque ad populum nuntiat voluntatem : et idcirco in sacerdotis pectore rationale est, et in rationali doctrina et veritas ponitur, ut discamus sacerdotem doctum esse debere, et præconem Dominicæ veritatis. » Sacerdos ergo est angelus Dei : primo, quia est nuntius Dei ad homines. Unde Tigurina vertit : *Legatus enim est Domini exercituum.* Sicut enim legatus non aliud quam principis se legantis voluntatem annuntiat, eique nihil addere aut demere potest : ita et sacerdos Dei voluntatem annuntiat populo, eique nihil addere aut demere potest, ait S. Chrysostomus homil. 2 *in epist. ad Rom.* Ac vicissim vota populi refert ad

Deum. Est ergo tam legatus populi ad Deum, quam Dei ad populum, puta inter utrumque internuntius, mediator et sequester : « Deus, ait Tertullianus lib. *Contra Judæos*, cap. IX, eos vocare consuevit angelos, quos virtutis suæ ministros præfecit. » Secundo, sicut angeli ministrant Deo, ita et sacerdotes. Unde Chaldaeus vertit : *Quia minister est coram Domino exercituum.* Unde Plato in *Phædro* ait triplicem esse exstasin et furorē : primo, vatum; secundo, sacerdotum; tertio, amantium. Nec enim aliquid ab hisce tribus digne fieri posse, nisi animus a corpore sevoceatur, et extra in se ardorem et quasi furorē rei amatæ, præsertim cœlestis et divinæ, rapiatur. Tertio, sicut angeli jugiter adstant Deo, in eum intentam habent aciem mentis, ei jubitant et psallunt jugiter : Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum (« angelorum enim opus est laudare Deum, » ait S. Basilius in *Psalm. XXVIII*) ita et jugiter orare ac psallere debet sacerdos, juxta illud *Psalm. CXXXVII*, 2 : « In conspectu angelorum psallam tibi. » Quarto, quia angelorum veritatem, sinceritatem, castitatem, puritatem, virtutem et zelum imitari debet, ac quasi angelus esse inter homines quasi magister inter pueros, quasi pastor inter animalia. Quocirca apte ex hoc loco Isidorus Pelusiota Dorothei presbyteri levitatem castigat, lib. I, *epist. 319* : « Cum sacerdos, ait, gregis forma, et Ecclesiae lumen dictus sit, ac revera sit, subditus, ut ceram sigillo, sic ipsius moribus imprimi necesse est. Quocirca si lumen esse vis, scurrilitatem ac risus petulantiam odio insectare : ne alioqui multos petulantiam ac procacitatem doceas. Sacerdos enim Domini omnipotentis angelus est : angelus autem risum nescit, Deo cum metu ac pavore ministrans. » Quinto, sacerdos est angelus consecratione divina, qua potestatem majorem quam habeant angeli, a Deo accipit. Sexto, angelorum tria sunt munia, scilicet purgare, illuminare et perficere, ut ait S. Dionysius in *Cœlest. hierarch.* Et, « angelorum perfectio est sanctificatio, » ait S. Basilius hom. *De Spiritu Sancto*. Eadem sunt munia sacerdotis. Ejus enim quasi mediatoris est reducere populum ad Deum : hinc oportet ut jugiter in mente habeat videatque Deum, ad quem intendit populum reducere. Porro quomodo quis Deum videre possit, pacis et pulchre docet Plotinus, platonicus licet, lib. *De Pulchr.* cap. IX : « Efficiatur, ait, divinus, pulcher et deiformis, qui divinam pulchritudinem sit inspecturus. » Audi et S. Ambrosium lib. *De Initiandis*, cap. II : « Sacerdos est angelus, qui regnum Christi, et vitam æternam annuntiat : non specie tibi æstimandus, sed munere. » Socrates dicebat « os sapientis (qualis est sacerdos) esse quasi ostium templi, » quia sicut hoc, ita et illud non nisi sacra pandit et promit. Septimo, angelorum est perseverare in sanctitate et sanctificatione, ait ibidem Basilius : qui enim in ea

sacerdos
est angelus
se
em titu
lia.
rimus.

Secun-
das.

Secun-
das.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

Septi-
mus.

non perseverarunt, facti sunt dæmones : ita sacerdoti necessaria est perseverantia in suo opere et officio.

Si id verum fuit in Aarone et sacerdotibus veteribus, certe longe verius est in christianis qui sacrificia et mysteria longe augustiora et diviniora conficiunt et tractant. De quibus aurea est sententia S. Gregorii Nazianzeni, *Apol. I* : « Veritatis, ait, antistes et propugnator, cum angelorum classe atque ordine est, cum archangelis Deum celebrat, ad supernum altare sacrificia transmittit, simulque cum Christo fungitur sacerdotio, figmentum instaurat, imaginemque Creatori sistit, et supernum mundo opificem agit, et ut quod majus est dicam, Deus est, aliosque deos efficit. » Rursum S. Chrysostomus, *hom. 2 in epist. II ad Timoth.* : « An ignoras, ait, quid sit sacerdos? angelus utique Domini est. Non ex seipso loquitur. Si despicias, non illum despicias,

Græcæ
Patrum.

01 2197

sed Deum qui illum ordinavit. » Sacerdos enim in ordinatione sua a solo Deo accipit potestatem remittendi peccata, consecrandi corpus Christi, docendi, prædicandi, etc. Idem, *lib. III De Sacerdotio* : « Etenim, ait, sacerdotium ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum celestium classem ordinemque referendum est. Quippe non mortalis quispiam, non angelus, non archangelus, non alia quævis creata potentia, sed ipse Paracletus ordinem hujusmodi disposuit, qui mortalibus hominibus etiamnum in carne manentibus auctor fuit, ut angelorum ministerium animo conciperent. Idcirco necesse est sacerdotem sic esse purum, ut si in ipsis cælis collocatus, inter cælestes illas virtutes mediis stare. »

Ille
Auctor
ob
analogiam

Idem, *homil. 5 De verbis Isai.*, demonstrat sacerdotem majorem esse rege, et sacerdotium majus esse regno : quia rex in terram duntaxat, sacerdos etiam in cælum jus habet : « Sacerdoti, ait, thronus in cælis collocatus est, et de cælestibus negotiis pronuntiandi habet auctoritatem. Quis hæc dixit? Ipse cælorum Rex : Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælis ; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælis ; etc. Itaque medius stat sacerdos inter Deum et naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, et nostras petitiones illuc deferens, Dominum iratum reconcilians utrique naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Ideoque Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subjecit. » Sacerdotium ergo est cæleste regnum. Hinc Auctor *Imperfecti*, *hom. 18 in Matth.*, ait : « Sacerdotes esse vicarios Christi, et Christum : et qui honorat sacerdotem Christi, Christum honorat : et qui injuriat sacerdotem Christi, injuriat Christum. »

Sacerdotes
sunt
apes
ob
tres
analogias.

Apposite S. Ambrosius *serm. 5* sacerdotes comparat apibus ob tres analogias. *Prima* est : « Quia sicut apes, ait, de divinarum Scripturarum flosculis suavia mella conficiunt, et quidquid ad medicinam pertinet animarum, oris sui arte com-

ponunt. » *Secunda* : « quia sicut apes castitatem corporis præferunt, cibum vite cælestis exhibent, aculeum legis exercent. Puri enim ad sanctificationem, suaves ad refectionem, severi sunt ad ultionem. » *Tertia* : « quia velut alveario quodam gratiam matris Ecclesiæ continent, in qua diversorum meritorum cellulas dulcissimis prædicationibus componentes, de uno Salvatoris examine christianorum examina multa producent. » Denique S. Chrysostomus, *lib. II De Sacerdotio* : « Aspiciate, ait, sacerdotis dignitatem. Agitur in terra, sed officium cælestibus negotiis continetur. Non enim homo, non angelus, non archangelus, non aliqua alia creatura, non virtus, sed ipse Spiritus Sanctus hoc munus instituit, atque adhuc manentes in carne ministerio fungi præstitit angelorum. » S. Ignatius, *epist. ad Smyrnenses* : « Sacerdotium, ait, est summa omnium bonorum quæ in hominibus consistunt : quod si quis inhonoraverit, Deum inhonorat, et Dominum Jesum Christum primogenitum totius creaturæ, et solum naturæ principem sacerdotem Dei. » Plura vide apud S. Chrysostomum *lib. III et VI De Sacerdotio*. Quocirca S. Franciscus nunquam sustinuit ordinari sacerdos, dictilans se tanta dignitate indignum. Addebatque : Si hinc occurreret mihi sacerdos, illinc angelus, relicto angelo accurrerem ad sacerdotem ; ejus manus oscularer, peteremque ab eo benedictionem, quia ipse corpus Christi consecrat, nobisque panem vite administrat. Sic et S. Hedwigis, Ducissa Poloniæ, mire venerabatur sacerdotes quasi angelos Dei, supplexque ab eis petebat benedictionem, uti habet ejus Vita.

8. VOS AUTEM RECESSISTIS DE VIA (hac legis, scientiæ, veritatis, æquitatis et timoris divini, quam Aaroni et Levitis præscripsi *vers. 5 et seq.*, ideoque) SCANDALIZASTIS PLURIMOS IN LEGE (dando eis exemplum legis violandæ et contemnendæ) : *IRRITUM FECISTIS PACTUM LEVI*, — non servando pactum dicti conditiones, quas jam recensui. Quocirca vicissim nec ego ea quæ in hoc pacto promisi, vobis servabo aut præstabo.

Vers. 8

9. PROPTER QUOD ET EGO DEDI VOS CONTEMPTIBILES. — Justum enim est ut sacerdos, contemnens Deum, pari modo contemnatur a populo, juxta illud quod Deus intentavit Heli, *I Regum II, 30* : « Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum : qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. » Justum est ut qui honorem sacerdotii commaculavit et inhonoravit, inhonoretur et ipse, eoque magis, quo ex altiore honoris apice in imum vilitatis et contemptus corruit. Ita videmus nonnullos impuros sacerdotes fieri ludibria hominum, et mortalium vilissimos, quisquillas, et peripsemata censi. Pari modo S. Ambrosius *lib. De Dignit. Sacerd.* cap. VI, et S. Gregorius *hom. 17 in Evang.* docent causam cur sacerdotes et clerici despiciantur, esse ipsorum inscitiam, levitatem, et malam vitam. Vere S. Augustinus vel quisquis

Vers. 9

est auctor, lib. *De Bono viduitatis*, cap. VII : « Sicut stella, inquit, differt a stella in claritate, sic sacerdos differt a sacerdote in conversatione. Multorum siquidem est vocari sacerdotes, sed non est omnium esse sacerdotes, » etc. Quocirca ut apicem gradus et honoris sui tueantur, honorent Deum, graduque suo digne vivant, et ministerium tam sanctum sancte obeant. « Sobriam a turbis gravitatem, severam vitam, singulare pondus dignitas sibi vindicet sacerdotialis, » ait S. Ambrosius, *epist.* 26. Et S. Gregorius II part. *Pastor.* cap. I : « Tantum, inquit, debet actionem populi actio transcendere præsulis, quantum distare solet a grege vita pastoris. Sit ergo necesse est cogitatione mundus, actione præcipuus, discretus in silentio, utilis in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus, internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, externorum providentiam in internorum sollicitudine non relinquens. » Denique S. Hieronymus ad *Heliodorum* : « Domus episcopi, inquit, et conversatio quasi in specula posita, magistra est publicæ disciplinæ : quidquid fecerit, id sibi omnes faciendum putant. »

ACCEPSTIS FACIEM IN LEGE. — « Faciem, » id est personam, ut vertunt Septuaginta : personæ enim pars maxime digna et spectabilis est facies, per quam alii placent, alii displicent; unde illi acceptantur, hi rejiciuntur. Est hebraismus : Hebræi enim acceptionem personarum vocant *acceptionem facierum*, ob causam jam dictam. Unde Symmachus vertit : *Reveriti estis facies in lege*, Sensus est, *q. d.* Vos, o sacerdotes, eratis iudices populi, cumque secundum legem judicare deberetis, ac tueri innocentes, orphanos, pupillos et pauperes, judicastis secundum respectum, vel acceptionem personarum; facies pingues, opulentas et splendidas divitum et potentum faciebatur macilentis, egenis, abjectis pauperum prætulistis, divitibus causam et bona pauperum adjudicastis. Verum sic Propheta potius dixisset : *Accepistis faciem in iudicio, non in lege*. Accipere enim faciem in lege, est in lege exponenda; vel exsequenda respicere non tam mentem legis, quam personarum qualitatem et dignitatem, v. g. eximere a lege divites, et eam obligare ac plectere pauperes, juxta illud *Juvenalis satyr.* II :

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.

Multum enim movet aspectus faciei vel ad amorem, vel ad commiserationem, vel ad odium, etc. Quocirca Areopagita iudices incorrupti noctu, vel in tenebris judicabant, ne qua facies illustris, vel abjecta eos moveret ad aliquem affectum, qui rectum iudicium perverteret, ait *Lucianus in Hermotimo*. *Primo* ergo Vatablus exponit,

q. d. Si vobis aliqua quæstio proponitur de lege, o sacerdotes, respondetis habito respectu personarum magis, quam rei et veritatis, adulando divitibus. *Secundo*, Theodoretus, *q. d.* Divitum victimas, etiam mutilas et lege vetitas, accipiebatis et sacrificabatis; pauperum vero rejiciebatis : quod est vitium acceptionis personarum, æque ac sacrilegii. *Tertio*, Rupertus, *q. d.* Respexistis ad facies pulchras et opulentas mulierum alienigenarum, easque duxistis uxores; proprias vero Israelitides ob deformitatem, vel egestatem repudiastis : de hoc enim vitio in sequentibus agit fuse, et ob illud reprobatur et rejicit eorum victimas et sacrificia, vers. 13. Aliter vertunt Syrus et Arabicus uterque, scilicet : *Accepistis in facie legem*, quod aliqui sic explicant : *in facie* id est in superficie, *q. d.* Corticem legis coram hominibus impletis, at non legis mentem et sensum, *q. d.* Hypocritæ estis.

10. NUMQUID NON PATER UNUS OMNIUM NOSTRUM. — Vers. 10.

(1) Transit Propheta ad alterum sacerdotum (hic enim in scelere erant duces) et populi illo ævo vitium, scilicet quod post reditum e Babylonem uxores suas Israelitides, ex paupertate, senectute, labore, morbis et ærumnis repudiarent, ut vult S. Hieronymus aut potius ut ancillas haberent et despicerent, ut vult Lyranus (unde tantum ait, « despiciatis, » idque tertio repetit; et vers. 16, suadet ut potius eas dimittant), ac eorum loco alienigenas, juvenculas, divites et formosos ducerent, contra legem id vetantem, *Deuter.* VII, 3, easque quasi conjuges honorarent. Idem vitium taxat et emendat Esdras Malachiæ coævus, cap. IX et X. Porro utitur duobus argumentis ad amorem conjugum, indeque ad conjugium ipsum reconciliandum et redintegrandum. *Prius* petit a communiione sanguinis, quod scilicet unum eundemque habeant patrem, vel Jacob, ut volunt Hebræi; vel potius primum patriarcham Abraham : hic enim *Eclt.* XLVI, 20, vocatur pater multitudinis gentium. Hoc enim significat hebraice nomen Abraham : et ab eo Judæi se vocabant et jactabant filios Abraham. Ita S. Hieronymus, Remigius, Rupertus, Lyranus et alii. Sensus est, *q. d.* Vos, o Judæi, cum Judæis uxoribus conjugati, invicem estis fratres et sorores : habetis enim unum communem patrem.

(1) Juxta Rupertum, Sanctium, et inter recentiores, Rosenmuller et Ackermann, sermo de conjugii illicito incipit demum versu proximo. In hoc igitur versu indignitatem illius partium studii demonstraturus Propheta, argumentum petit a facti iniquitate, ait Rosenmuller, iniquum enim esse dicit, jus non ex æquo dicere, sed pravo affectu intorquere, ubi lis inter eos componenda est, qui ejusdem sunt dignitatis. Jam ejusdem omnes Judæos juris esse duplici argumento ostendit, quorum alterum a communitate natalium, alterum a pari sorte primæ creationis accersit. Attamen multi alii, inter quos Cornelius noster, D'Allioli, et Maurer referendum hunc versum putant ad ea quæ sequuntur, nam, ait Maurer, si ad præcedentia referas, totius loci sensus pervertitur,

Abraham, æque ac Isaac et Jacob sive Israel, a quo Israelitæ nuncupamini, sicut ab Abraham Abrahamitæ; æquum ergo est ut invicem honoratis et ametis amore et honore fraterno, quasi filios ejusdem domus et familiæ Abrahamæ. Nolite ergo injurii esse Abrahamæ, Isaac et Jacob, despiciendo uxores vestras, quæ sunt filiæ Abrahamæ, Isaac et Jacob; nolite scindere hanc familiæ vestræ unionem; imo unitatem; nolite sororibus vestris præponere extraneas et alienigenas. **Posterius** petit a communione religionis, quod scilicet omnes habeant colantque unum Deum, qui licet creaverit cælum et terram, omnesque gentes, proprie tamen creavit, id est in suam Ecclesiam, populum, gentem efformavit, adscivit et adoptavit Hebræos, quos in sua fide, religione, cultu et Synagoga quasi novum et spirituales populum creavit, infundens sui cognitionem, timorem et amorem; juxta illud *Deuter. xxxii, 6*: « Numquid non ipse pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te? » et vers. 18: « Deum qui te genuit, dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui. » Deus ergo est creator omnium per naturam, sed proprius Hebræorum per fidem et gratiam. Sic Apostolus ait christianos in Christo quasi communi patre per baptismum esse renatos, regeneratos, et factos novam creaturam, non naturalem; sed spirituales, ideoque quasi fratres invicem arctissime uniri; et amare debere, eo quod omnibus sit « unus Deus, una fides, unum baptisma, » *Ephes. iv, 4*. Sensus ergo est, *q. d.* Si Abrahamæ amor et veneratio vos non tangunt, tangant timor amorque Dei vestri: nolite a Deo vestro, ejusque filiabus apostatare ad filias idololatrarum, quæ certo vos ad idola sua abducent, uti abduxerunt Salomonem: nolite Deo id vetanti esse rebelles; alioqui credite et formidate eum sui contemptus acrem fore vindicem, et ultorem fandi atque nefandi. Cum ergo duplici vinculo tam arcto, sanguinis et religionis, uxori-
bus vestris sitis obstricti, nolite illud abrumpere et violare.

QUARE ERGO DESPICIT UNUSQUISQUE NOSTRUM FRATREM SUUM? — Lyranus putat hic redargui odia et lites, quibus inter se dissidebant et contendebant Judæi: unde ut eos ad concordiam redigat, dixit eos unum habere patrem Abraham, et unum colere Israelis Deum. Verum Propheta proprie non de quovis eorum dissidio hic agit, sed de eo quod nascebatur ex eo, quod uxores Israelitides repudiarent, vel potius despicerent, ut ait Propheta, hoc est, eis anteferrent alienigenas pulchras et opulentas, quas honorabant ut conjuges, Israelitides vero deprimebant habebantque ut ancillas vel servas. Inde enim offendebantur non tantum ipsæ, sed et earum fratres, parentes, cognati, ideoque odiis et jurgiis inter se certabant. Sensus ergo est, *q. d.* Cur veteres uxores contemnimus, et fratrum nostrorum abjicimus filias? ait S. Hieronymus qui proinde per fra-

træm accipit socerum: despiciendo enim soceri filiam, despiciebant ipsum socerum cæterosque affines. Rursum sub *fratre* more Scripturæ per enallagen accipe quoque sororem, id est cognatam, vel congenerem, puta hebræam. Sicut enim sub viro subintelligi solet mulier, sic et sub fratre soror. Sensus ergo est, *q. d.* Despiciatis uxores, quæ sunt sorores vestræ, quia ejusdem generis et gentis, puta hebrææ. Ita Arias. Porro modestiæ causa dicit Propheta: « Unusquisque nostrum, » non vestrum, ut correptio sit lenior, utpote qua seipsum includat, cum tamen ipse revera huic culpæ non esset affinis. Sensus ergo est, *q. d.* « Unusquisque nostrum, » id est plerique e populo nostro.

VIOLANS PACTUM PATREM NOSTRORUM. — « Pactum » scilicet, quod cum Deo inivimus, promittendo nos servaturos ejus leges, inter quas una est de non ducendis alienigenis. Per *pactum* ergo, metonymice accipe legem, quæ erat conditio pacti, quod Judæi cum Deo pepigerant: ita S. Hieronymus, Remigius, Rupertus et alii; præsertim quia, ut ait Arias, per has uxores, utpote idololatrias, sensim mariti pelliciebantur ad apostatandum a Deo, et consequenter a pacto quo promiserant se Deum semper culturos, ac ad defleendum ad earum idola, superstitiones et vitia, uti cõtingit Salomoni.

II. TRANSGRESSUS EST JUDA (pactum et legem jam dictam): ET ABOMINATIO FACTA EST IN ISRAEL. — Idem dixit exaggerando aliis et acrioribus verbis. Post reditum enim e captivitate non erat alius Israel, quam Juda et Judæi.

QUIA CONTAMINAVIT JUDAS SANCTIFICATIONEM DOMINI. — Per *sanctificationem*, vel, ut hebraice est *קודש* *codese*, id est *sanctitatem*; Tigurina, *sanctum*; Septuaginta, *sancta*, accipi potest *primo*, *Prima*, sancta Dei lex; *secundo*, sanctus Dei cultus; *ter-* *Secunda*
tio, sanctitas vitæ, ad quam obligabatur Israel *Tertia*, eamque profitebatur, et inde vocabatur *gens sancta*, Deo scilicet dicata et devota, juxta illud *Exod. xix, 6*: « Eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta. » Unde Chaldeus verfit *Violaverunt viri domus Juda animam suam, quæ erat sanctificata coram Domino et dilecta.* Idem tropologicè facit quivis peccator: hic enim per peccatum polluit templum, quod in anima sua sanctificarat sibi Deus, ex eoque facit fanum profanum, imo sacrilegum diaboli, uti docet Apostolus I *Corinth. vi, 19*: « An nescitis, ait, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo? » *Quarto*, *Quarta*, sanctitas fidei et religionis, quia per uxores idololatrias abducebantur a vera Dei fide ad fidem et cultum idolorum: ita Lyranus. *Quinto*, *Quinta*, sanctitas templi: templum enim hebraice *codese*, id est sanctitas, vocatur; quia sanctissimum, et sanctissime colendum. Nam peccatores suis sceleribus polluant terram, et maxime templum in quo versantur, *q. d.* Deus despicit vestras oblationes

et victimas, uti dixi vers. 13; quia vos ejus legem despiciatis, ac templum vestris connubiis cum idololatris polluitis. *Sexto*, sanctitas charitatis, puta generis necessitudo, gentisque suæ sancta unio, quam ipsi violabant contribules suas repudiando, vel despiciendo, et alienigenas superinducendo. *Septimo*, sanctitas matrimonii, quam ipsi per divortium commaculabant. Ita Vatablus. *Octavo*, et optime, sanctitas Judææ erat separatio a Gentibus, qua juxta legem Dei, Juda ut populus dicatus Deo, separabat se a commercio, ac præsertim a connubio Gentium idololatrarum; ita S. Hieronymus, Remigius et Hugo, juxta illud *Psalm. cxiii, 2*: « Facta est Judæa sanctificatio ejus, » id est gens separata ab aliis, quasi Deo dicata et sancta, Deumque colens, celebrans et sanctificans. Denique sanctificatio, vel sanctitas Dei proprie est illa, qua ipse in se sanctus est, ac ut talis ab hominibus cognoscitur et colitur. Hæc enim profanatur, si quis eam cum idolis et idololatris commisceat. Unde causam dat, seque explicat dum subdit: « Et habuit filiam dei alieni. »

Septuplicem Dei sanctitatem poluit peccator. Tropologice, septuplicem hanc sanctitatem poluit et violat quivis fidelis dum peccat. Ipse enim per fidem, baptismum et gratiam est sanctificatus Deique cultui dicatus, ac præsertim sacerdos et religiosus, qui per ordinationem, vel professionem Deo proprie est consecratus. Peccatum ergo septuplicis rei sacræ est pollutio et profanatio (ut patet per singula jam dicta discurrenti, eaque peccato applicanti), ac consequenter quasi octuplex est sacrilegium. Unde Septuaginta vertunt in plurali: *Quia contaminavit Judas sancta Domini in quibus, id est quæ dilexit Dominus, ideoque accurate præcepit voluitque a nobis observari.* Hisce minatur Isaias cap. *xxvi, 10*, dicens: « In terra sanctorum iniqua gessit, et non videbit gloriam Domini. » Porro fideles, et præsertim religiosos, per fidem, gratiam et vota connubium et nuptias inire cum Christo, eique animas suas quasi sponsas despondere; ac proinde si illud peccando violent et dissolvant, spiritualiter adulteros esse, patet ex illo *II Corinth. xi, 2*: « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. » Quod enim in nuptiis carnalibus efficit verbum illud *volo*, hoc in spiritualibus efficit verbum *veo*. Nam, ut ait S. Bernardus serm. 85 *in Cant.*, « non terret celsitudo, quam sociat similitudo, amor conciliat, professio maritat. Professionis forma hæc est: Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ. » Et mox: « Ergo quam videris animam relictis omnibus, verbo votis omnibus inhærere, verbo vivere, verbo se regere, de verbo concipere quod pariat verbo, quæ possit dicere: Mihi vivere Christus est, et mori lucrum, puta conjugem verboque maritatum. » Quocirca S. Agnes, teste S. Ambrosio serm. 90, dicebat juveni se ambientî: « Ipsi sum desponsata, cui angeli serviunt, cujus pul-

chritudinem sol et luna mirantur, cujus mater virgo est, cujus pater feminam nescit: quem cum amavero, casta sum; cum teligero, munda sum; cum accepero, virgo sum. Annulo suo subarrhavit me, et immensis monilibus ornavit me. Ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione committo. » Hoc est quod Deus promittit per Osee, cap. *ii, 19*: « Sponsabo te mihi in sempiternum, et sponsabo te mihi in justitia, et iudicio, et in misericordia, et in miserationibus. Et sponsabo te mihi in fide: et scies quia ego Dominus. » Vide ibi dicta.

ET HABUIT FILIAM DEI ALIENI, — scilicet in conjugem. Nam hebraice est *בַּת אֲלֵנִי baal*, id est maritavit, matrimonio sibi junxit, possedit ut amore ardens maritus. *Filiam dei alieni* vocat alienigenam, quæ colit Deum, non verum Israelis, sed alienum, puta aliarum gentium idolum, et demonem, tanquam Deum et patrem suum.

Tropologice, « filia dei alieni » est concupiscentia carnalis et oculorum, ac superbia vitæ, cui quasi sponsæ, imo adulteræ insano amore copulatur peccator. Audisti culpam Israelis, audi penam; et ex hujus gravitate, illius gravitatem aestima. Ait ergo:

12. DISPERDET DOMINUS VIRUM, QUI FECERIT HOC, MAGISTRUM ET DISCIPULUM. — Hebraice *וְיָרֶם וְיִפֹּט אֶת מַגִּיסְתּוֹ וְאֶת תַּלְמִידוֹ* *er veone*, id est excitantem, vel vigilem, et respondentem. Excitans et vigil est magister, qui vigilat ut vera vestiget, doceat, tueatur, ac mentem discipuli excitet, stimulet et acuat, nunc docendo, nunc disputando, nunc interrogando; respondens est discipulus, cujus est magistro excitanti et interroganti respondere. Sensus ergo est, q. d. Deus disperdet Judæum, qui sua uxore despecta ducit alienigenam, quisquis ille sit, sive doctor, sive discipulus, sive sacerdos, sive laicus, sive nobilis, sive plebeius. Ita S. Hieronymus. *Secundo*, Tigurina *er veone* vertit, *eum qui auctor est, et qui obsequitur*, q. d. Auctorem et exsecutorem sceleris disperdet Deus. *Tertio*, Chaldæus vertit, *filiam et nepotem*. Filius enim est is qui excitat et generat nepotem; unde nepos ei respondet. *Quarto*, Clarius et Arias vertunt, *eum qui in domo pulsat, vel a somno excitat, et eum qui pulsanti vel excitanti respondet*, q. d. Omnes omnino in tali familia disperdet Deus. *Quinto*, Septuaginta pro *וְיָרֶם ad*, id est usque, vertunt: *Donec humilietur de tabernaculis Jacob; hebræum enim וְיָרֶם ana* significat humiliare et respondere.

ET OFFERENTEM MUNUS, — quasi dicat: Etiam si sit sacerdos offerens hostias. Ita Chaldæus et S. Cyrillus.

13. ET HOC RURSUM FECISTIS (Tigurina: *Deinde et hoc adjicitis*; Chaldæus: *Et hoc secundo facitis*, q. d. Priori sceleri, quo alienigenas ducitis, secundum adjicitis, scilicet), OPERIEBATHIS LACRYMIS ALTARE DOMINI, — q. d. Priores uxores quas despiciebatis, ita viliter et misere quasi ancillas et servas tractabatis, imo male mulctabatis, ut illæ afflic-

hæc est

Filia dei alieni est concupiscentia.

Vers. 12.

Vers. 13.

SUPREMA CORTE DE JUSTICIA DE LA NACION

tissimæ confugerent ad templum, ibique ante altare lacrymas uberrimas profunderent, quærentes apud me de vestra injuria, poscentesque opem et vindictam. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus et alii passim, excepto Lyrano, qui sic explicat, q. d. Vos in conjugio cum alienigenis permanentes, ut hoc scelus expietis, curritis ad templum, ibique lacrymis profusis veniam postulatis. Verum frustra, quia propositum vos emendandi non concipitis, sed in scelere et matrimonio illegitimo persistere vultis. Quem sensum secutus S. Chrysostomus, tropologicè hæc refert ad eos qui rapiunt aliena, utque rapinam expient, partem dant templo, vel pauperibus: «Judaica, inquit, hujusmodi eleemosyna est, imo verò diabolica. Non vult Christus rapina nutrirî,» etc. Ita ipse homil. 86 in *Matth.*

Mugitu. — Septuaginta et Chaldæus, *gemitu*; Pagninus, *clamore*; Noster efficacius vertit, *mugitu*. Mugitus enim proprie est vox horrida boum. Unde Statius XI *Theb.*, de Jove in taurum mutato, cum veheret Europam, ita canit: *Mugitus* magna edes, et sic præcipue supponitur, quibusque dignatus virgine nostra. *Abbas* mugitus *leap* Terga premi, et placidas falsum mugire per undas.

Hinc per catachresin cæteris animalibus, et homini, quin et terræ ac mari tribuitur. Unde Virgilius *Æneid.*: «Terram mugire videbis;» et lib. VI: «Solum mugit sub pedibus;» ac Catullus epigr. LXIV *De Berycynthia*: «Fremitu mugienti loca cuncta retonent.» Significat ergo mugitus hic ingentem uxorum a maritis despectarum complorationem, ex ingenti afflictione et dolore manantem, ita ut non mulierum more ejulare, sed boum more mugire viderentur, juxta illud *Æneid.* ad Paridem apud Ovidium:

Implevique sacram querulis ululatibus Idam.

ITA UT NON ASPICIAM ULTRA AD SACRIFICIUM. — Quia aspicio ad lacrymas et mugitum uxorum, quas vos opprimitis; magis enim illæ, utpote justæ et miserabiles, me movent, quam iniqua et impura sacrificia crudelium.

VERB. 14. 14. QUIA DOMINUS TESTIFICATUS. — Hebraice *תִּשָׁחֵד* *heid*, id est *protestatus est*, hanc esse suam mentem et voluntatem, hoc est, præcepit et sanxit matrimonium insolubile, utque maritus amet uxorem, et propter eam relinquat patrem et matrem, *Gen. II, 24*; vos autem hanc protestationem et legem meam violatis, relinquendo et despicendo uxores vestras. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Hugo et Lyranus.

Secundo, hebræum *heid* cum Tigurina verti potest, *testatus est*, et cum Vatablo, *testificari potest*, ut alludatur ad ritum veterum Hebræorum, qui Deo teste et nymphagogo, ut ait Theodoretus, contrahebant conjugium, ut eo sanctius et inviolabilius esset, quo Deo quasi præsentem et paranymphe fuerat conciliatum. Unde Laban, *Genes. XXXI, 49*, invocans Deum in testem, ait ad Jacob

generum suum: «Intueatur et judicet Dominus inter nos, quando recesserimus a nobis, si afflixeris filias meas, et si introduxeris alias uxores super eas: nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens respicit; indeque locus vocatus est Galaad, id est tumulus testis.» Sic et Raguel filiam Saram copulavit Tobiae, invocans Deum, dicensque: «Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob vobiscum sit, et ipse conjungat vos.» Idem apprecatur sacerdos conjugibus christianis, dum eos conjungit et benedicit. Sic et gentilibus adeo sancta erant matrimonii vincula et jura, ut ea non nisi diis testibus et præsidibus invocatis, et per sacrificia conciliatis inirent. Audi Valerium Flaccum lib. VIII *Argonaut.*:

Inde tibi sacrificas cum conjuge venit ad aras, cumque Æsonides, unaque adeunt, pariterque precantur, ut incipiant, ignem Pollux undamque jugalem prætulit, ut dextrum pariter vertantur in orbem. Et paulo post:

Primus et ecce fero, quatioque hanc lampada vestro. Conjugio, primus celebros dotalia sacra.

Quocirca Modestinus leg. I, ff. *De Ritu nupt.*, nuptias definit divini et humani juris conjunctionem: Et Gordianus in leg. *Adversus*, ff. *De Crim. exp. hered.*, uxorem rei divinæ et humanæ sociam appellat. Hinc et nuptias non copulabant, nisi captatis prius auguriis, ut ex deorum voluntate eas auspicas, et prosperas fore renuntiarent auspices. Hinc Claudianus, epist. *ad Serenam*:

Me Jungeret auspex Purpura, me sancto cingeret aula toro.

Idem in *Ruffino*, lib. I:

Hac auspice tædæ Oedipodem matri, nata junxere Thyestæ.

Proprie autem Junonem nupturi invocabant, illique multos habebant honores, quod illam Jungendis et conciliandis conjugis præesse censebant. Docet id Ovidius in epist. *Medæ ad Jasonem*:

Conscia sit Juno, sacris præfecta maritis.

Et in epist. *Hypsipyles*:

Non ego sum furtim tibi cognita, pronuba Juno Adfuit.

Et Virgilius lib. IV *Æneid.*:

Junoni ante omnes, cui vincula jugalia caræ.

Et Statius in *Sylvis*:

Dat Juno verenda Vincula, et insigni geminat concordia tædæ.

Porro Junoni sacra facientes, fel victimæ divulum abiciebant, ut mystice significarent bilem omnem et iracundiam a nuptiis abesse oportere.

Ita Plutarchus in *Conjug. præceptis*. Huc spectat Numæ, qui Romulo successit, lex apud Gellium, lib. IV, cap. III: « Pellex ædem Junonis non tangito; si tangit, Junoni crinibus dimissis agnam feminam cædito. » Invocabant et deum sanctum Fidium, sive Medium Fidium, quasi fidei præsidem, et sancti fœderis conciliatorem et vindicem: de quo Ovidius lib. VI *Fastor.*, et S. Augustinus lib. XVIII *De Civit.* XIX: « Sabini, inquit, regem suum primum Sangum, sive, ut aliqui appellant, Sanctum, retulerunt in deos. Tam sancta erant gentium connubia; quam religiosa ergo et inviolata eadem apud christianos sint oportet! »

Nota: Malachias dehortatur hic Judæos a despectu et repudio uxorum Israeliticarum septem argumentis. Primum est, quia Deus a genesi mundi sanxit matrimonii vinculum, voluitque esse perpetuum. Idem ex more et ritu connubiorum, testis fuit et quasi conciliator matrimonii tui; noli ergo matrimonii tam sancte a Deo sancti jura violare. Ita S. Chrysostomus homil. *De Libello repudii*, tom. IV.

INTER TE ET UXOREM PUBERTATIS TUE. — Est hoc secundum argumentum, q. d. Hæc est uxor tua primâ et legitima, quam in pubertate, id est cum primum factus es puer, puta quam adolescens duxisti; noli ergo primos et teneros ejus amores abrumpere.

QUAM TU DESPEXISTI. — Hebraice, *fraudasti*; Chaldæus, *mentitus es*.

ET HEC PARTICEPS TUA. — Pagninus, *socia tua*; Tigurina, *consors tua*. Est tertium argumentum, q. d. Sicut Deus Adæ dedit Evam in adjutorium tam generationis, quam vitæ; ita idem hanc e gente tua dedit tibi quasi sociam et consortem familiæ, laborum et bonorum omnium, æque ac malorum. Cum ergo hæc tibi tanto tempore fida et individua fuerit comes et socia, noli in extremo vitæ eam deserere; noli hanc maculam dare in gloriam tuam; noli comœdiam et fabulam vitæ tuæ, tam indigna catastrophe concludere.

ET UXOR FŒDERIS TUE. — Est quartum argumentum, q. d. Hæc est uxor, cum qua primum matrimonii fœdus iniisti; noli ergo hoc fœdus infringere, ne voceris et reipsa sis fœdifragus.

15. NONNE UNUS FECIT? — Est quintum argumentum, q. d. Deus unus primitus fecit unam feminam, scilicet Evam; et unum marem, scilicet Adam, ut inter hos duos, et consequenter inter cæteros omnes conjuges ex eis progenerandos, esset unum et indivisibile conjugium; nec enim Adam poterat alteri uxori jungi, quam Evæ, cum non esset alia creata a Deo; nec Eva ad alium virum divertere, quam ad Adam, cum non esset alius vir in mundo. Noli ergo hanc Dei sanctionem et unitatem conjugii infringere: noli proplatorum Adæ et Evæ esse degener. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Lyranus.

Secundo, Chaldæus per unum accipit Abraham; vertit enim: *Nonne unus fuit Abraham, ex quo*

propagatum est sæculum? et quid unus quæsit, nisi ut permaneret sibi proles in conspectu Domini? q. d. Abraham pater vester, ex quo tota gens vestra descendit, non despexit Saram, licet sterilem, sed ea petente duxit Agar; quia ex ea non voluptatem, ut vos, sed prolem quæsit. Et Tigurina, Pagninus et Vatablus: *Annon et unus hoc fecit, in quo excellens* (hebræum enim אֵלֹהִים *sear* et residuum et excellens significat) *fuit spiritus? Quid vero unus ille fecit? quærebat semen Dei; hoc est, Abraham cum unus esset et sine liberis, virque excellentissimus, non fecit hoc quod vos facitis, q. d. Despiciatis et repudiatis uxores vestras sine majorum exemplo, imo contra eorum exemplum; nam vos ex uxoribus procreastis proles, quas quærebat et ex Sara procreare non poterat Abraham; nec tamen idcirco eam despexit, multo minus repudiavit. Estis ergo non legitimi filij Abrahæ, sed degeneres et spurii (1).*

ET RESIDUUM SPIRITUS EJUS EST. — Est sextum argumentum, q. d. Deus ex se unum humanum spiritum, halitumque vitalem creavit, cujus unam quasi partem dedit Adamo, alteram reliquam feminæ, puta Evæ. Ergo non debetis hanc unitatem discindere divortio. Femina enim est quasi dimidium viri, tum corpore, quia ex residuo viri, puta ex costa, formata est; tum spiritu, quia halitum vitalem quem Deus insufflavit in Adam, eum postea divisit cum Eva, cum eundem non numero, sed specie, id est humanum et similem, in eam insufflavit, fecitque ut ipsa esset animal imo homo vivens. Ita S. Chrysostomus homil. *De Libello repudii*. Hinc secundo, potest spiritus accipi pro amore et affectu; quia enim Adam et Eva ex eodem quasi corpore, et halitu vitali effecti sunt et constant, hinc pariter eundem habent spiritum, id est affectum amoris a natura ingeneratum, quo mulier virum, et vir mulierem quasi sui compartem, ac sui dimidium, imo quasi alterum se intime amat et diligit. Causa enim et finis, cur Deus ex viro formarit feminam, fuit, ut iis ingeneraret summum erga se invicem amorem, et conjunctionem in conjugio, ut nunquam cogitarent de divortio vel repudio, quia per hoc discinditur unum quasi corpus viri et feminæ; unusque spiritus, non tantum humanus, sed et

(1) In hac interpretatione acquiescendum putant aliqui ex recentioribus, ut Ackermann, etc. Aliam etiam dat Ludov. de Dieu in *Critica sacra*, pag. 307: אֵלֹהִים *oelo echad*, sicut per *maccaph* conjunguntur, possunt et sensu conjungi, ut sit *non unus*, id est *nullus*, eo sensu sic verto: *Et nullus id facit cui reliquæ spiritus sunt, et quid quisquam id faceret, quærens semen Dei*. Sensus est: Tu perfide agis in uxorem, quæ tibi socia est tibi quæ fœderata. Hoc nemo facit, qui vel tantillum spiritus Dei reliquum habet, et quæso, quomodo quisquam id faceret, qui quærit semen Dei (posterum Deum verum colentes). Huic interpretationi adstipulantur Rosenmuller, De Wette, Maurer; sed secundum membrum, et quid unus quærit, ad Abrahamum referendum censent Rosenmuller et Maurer.

divinus, utpote a Deo eis aspiratus, quasi divina particula auræ. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Albertus, et Lyranus. Aliter Arias; spiritum enim accipit pro mente, consilio, iudicio. Unde sic vertit: *Et non unus fecit, et residuum spiritus illi; et quid unus ille querens? Semen Dei;* sicque explicat, *q. d.* Non unus vestrum hoc peccatum divortii commisit, sed plurimi: unde vix est unus qui habet residuum spiritus, id est sanæ mentis, consilii et iudicii. Quid enim singuli querunt? Anne semen Dei, ut scilicet proles fideles Deo gignant? Nequaquam; sed cupiunt suam explere libidinem.

Septimum. *ET QUID UNUS QUERIT, NISI SEMEN DEI?* — Est *septimum* argumentum, *q. d.* Quid unus, puta Deus, ex unius cum una conjugio a se sancito intendit et querit, nisi filios fideles et sanctos sibi gigni, ex fideli patre et matre, non autem infideles ex alienigenis? Matres enim alienigenæ et idololatæ, quas vos, o Judæi, ambitis, instillabunt suis prolibus amorem et cultum suorum idolorum, in eoque eas educabunt. Ita S. Hieronymus et alii ejus sequaces. Significat Judæos in matrimonio non debere studere voluptati et libidini, ideoque ambire alienigenas; sed proli, ejusque educationi piæ et sanctæ, quam a solis uxoribus Israelitis sperare possunt, ac proinde eas retinendas et ambiendas esse.

Moraliter, notent concionatores hasce, septem rationes, quibus demonstrantur a Deo sanctitas et insolubilitas matrimonii, iisque utantur contra divortia et adulteria, æque ac jurgia et litigia conjugum, ut eis conjugalem sanctumque amorem persuadeant. Item ut dissuadeant Catholicis ne matrimonia ineant cum hæreticis; hi enim sunt alienigenæ, qui proles educabunt in aliena fide, id est in perfidia et hæresi. Exempla illustra amoris conjugalis Gentilium recenset Valerius Maximus lib. IV, cap. VI.

Spiritus octuplex. *CUSTODITE ERGO SPIRITUM VESTRUM.* — *Primo,* « spiritum », id est animam et voluntatem custodite a peccato libidinis, amoris et conjugii cum alienigenis, atque ex adverso a peccato despectus et repudii uxorum pristinarum, quæ sunt Israelitides. Ita S. Hieronymus. *Secundo,* Remigius, Albertus et Lyranus, per spiritum accipiunt uxorem: hanc enim supra vocavit « residuum spiritus » viri, *q. d.* Custodite amorem pristinum erga uxores, quæ sunt quasi dimidium spiritus, id est animæ vestræ. Unde explicans subdit: « Et uxorem adolescentiæ tuæ noli despiciere. » *Tertio,* a Castro, *q. d.* Custodite spiritum Abrahamæ, ut sicut ille amavit Saram, ita vos ametis uxores vestras. *Quarto,* Tigurina vertit: *Vos igitur, quam chara est anima vestra, cavete ne in uxores, quæ vobis in juventute desponsæ sunt, perfidi sitis.* *Quinto,* Arias ex hebræo vertit: *Custodite in spiritu vestro,* *q. d.* In re hæc tanti momenti, ne sinatis vos agi temeritate et libidine, sed agite omnia certo et maturo spiritu ac iudicio. *Sexto,* Vatablus vertit:

Servate igitur vos in spiritu vestro, et ne pravaricemini, hoc est, neque animo, neque corpore peccetis in Deum. *Septimo,* nervosius et germanius per spiritum accipe amorem et affectum, quem vir gerere debet erga uxorem, quasi alteram corporis et spiritus sui partem. Hoc enim significat vox illativa, ergo, scilicet Prophetam respicere ad « residuum spiritus », de quo dixit supra, *q. d.* Mulier et vir habent eundem spiritum, uti vitalem, ita moralem amoris mutui, ut dixi supra; ergo par est ut eundem studiose custodiant. Huc accedit P. Pineda in *Job xix, 17,* qui per spiritum accipit halitum, quem sibi invicem communicant maritus et uxor crebris colloquiis et conversatione. Est ergo in illis reciprocatio spiritus, juxta illud *Jobi:* « Halitum meum exhorruit uxor mea. » Sensus ergo est, *q. d.* Custodite halitum vestrum, ne eum communicetis mulieri alienigenæ, sed tantum uxori legitimæ, hoc est, nobite convivere, conversari, colloqui et commisceri alienigenæ, sed Israelitidi duntaxat, quam primitus conjugem duxistis.

Moraliter, custodiant viri spiritum castum et virilem; quia nihil est quod eum, etiam in Ecclesiasticis et devotis, ita emolliat et effeminet, atque amor etiam in speciem pius feminarum, præsertim alienigenarum. Exemplum est in Sardanapalo, ultimo Ninives rege et monarcha, « quem, ait Justinus lib. I, Arbastus invenit inter scortorum greges purpuram colentem, et muliebri habitu cum mollitiæ corporis, et oculorum lascivia omnes feminas anteeuntem, pensa inter virgines partientem. » Sic Jezabel dominata est Achabo, concubina Salomoni, Dalila Samsoni, Omphala Herculi, uti describit Seneca in *Hippolyto:*

Netus Alcmena posuit pharetram,
Passus aptari digitis smaragdus, etc.

Clarius vero Dejanira apud Ovidium *De Hercule* ita canit:

Vidit in Herculeo suspensa monilia collo,
Illo, cui cælum sarcina parva fuit.
Crassaque robusto deducens pollice fila,
Æquaque formosæ pensa rependis heræ.
Diceris infelix scutiçæ tremefactus habenis,
Ante pedes dominæ pertinuisse minas.

Vide S. Cyprianum, tract. *De Singulari Cleric.* Vers.

16. **CUM ODIU HABUERIS, DIMITTE.** — Varii varie hunc locum vertunt et explicant. *Primo,* R. Hananus apud Ariam sic vertit: *Deus odit eum qui dimittit uxorem suam.* *Secundo,* Pagninus: *Si oderit, dimitte, q. d.* Si uxor tua sit rixosa, teque oderit, dimitte illam. *Tertio,* Chaldaeus: *Quod si oderis, dimitte eam, et ne operias peccatum vestimento tuo, q. d.* Si oderis uxorem, repudia illam, et ne tegas tuum odium illa veste et prætextu; quod illam domi tuæ retineas, quasi illam ames, cum occulte eam tractes ut servam. *Quarto,* sic vertit

et explicat Vatablus : *Qui odio habet, dimittat : at tegit unusquisque vestrum iniquitatem sub veste sua, id est unusquisque vestrum dimittit quidem uxorem quam odit, sed non dato libello repudii : unde fit, ut alteri nubere non possit. Quinto, alii : Qui odit, dimittat, et tegat iniquitatem sub veste sua, q. d. Vir dimittens uxorem, tegat suam infamiam, qua eum uxor, dum domi detineretur et male tractaretur, solebat diffamare. Sexto, alii multi censent esse ironiam, q. d. Si oderis uxorem, dimitte; sed scito quod iniquitas operiet vestem tuam. Nec enim lex ob odium permittebat repudium, sed ob fœditatem uxoris, id est ob fornicationem, lepram, mores incorrigibiles, etc., ut dixi Deut. XXIV, 1. Septimo et planissime, q. d. Cum oderis uxorem, dimitte, dato illi libello repudii, ut alteri nubere possit potius quam eam domi perpetuum ut servam affligas, verberes, multes, vel occidas; sed scito quod iniquitatem non evades. Licet enim minus malum sit dimittere uxorem, quam occidere, tamen in se grande malum est: nec enim ob solam displicentiam, vel odium licet eam dimittere.*

OPERIET AUTEM INIQUITAS VESTIMENTUM EJUS, — scilicet mariti dimittentis, ut patet ex pronomine hebræo masculino, non autem mulieris dimissæ. Est enallage personæ; ponitur enim *ejus protium*. Pro *iniquitas* hebraice est **צמח** *chamas*, id est injuria, vis, violentia. Aliqui vertunt: *Si vir dimittat uxorem, operiet iniquitatem veste sua, q. d. Dimittendo eam, tegat suam injuriam et infamiam libello repudiû, quasi veste, velamine et prætextu, ait P. Prado in Ezech. XIII, 18. Ex adverso Tigurina vertit: Num ergo violentiam vestimento suo teget? q. d. Minime. Aut, ut Clarius, q. d. ne operiat vir odium in corde suo, quasi si maculam sub veste abscondat. Aliter Vatablus et alii, uti paulo ante recensui. Verum nostræ Vulgatæ versionis varia est explicatio. Primo, S. Hieronymus per vestimentum accipit corpus, quod est quasi vestis animæ, juxta illud Apostoli II Cor. V, 4: « Nolumus exspoliari » corpore, in resurrectione et cœlo, « sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est, a vita. » Sensus ergo est, « iniquitas, » id est pœna iniquitatis, operiet vestem, id est corpus tuum, q. d. Deus te acriter in corpore, cujus delicias et libidines injuste sectaris, puniet, affligetque morbis, fame, plagis, etc. Secundo, Septuaginta per vestimentum accipiunt cogitationes. Sicut enim vestis tegit corpus, ita animam tegunt cogitationes, intentiones, desideria et concupiscentiæ, quæ in anima circum se invicem ita in glomum quasi convolvuntur, sicut in capis orbiculi alii aliis, quasi involucra circumvolvuntur et vestiuntur. Vertunt ergo: *Operiet iniquitas super cogitationes tuas. Tertio, alii proprie accipiunt vestimentum, q. d. Iniquitas, id est pœna iniquitatis, operiet vestem ejus: quia scilicet Deus puniet virum ex odio dimittentem uxorem, paupertate et nuditate, ut suis**

rebus, etiam intimis, puta vestibus, spoliatur. Quarto et genuine, vestis hic metonymice capitur pro homine veste induto. Est ergo phrasid hebræa, *operiet vestem*, pro eo quod nos dicimus; operiet hominem vestitum, inde sumpta, quod homo per vestes sit conspicuus et cognoscatur; juxta illud Eccli. XIX, 27: « Amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo. » Sic ex adverso de sanctis dicitur Apoc. VII, 14: « Laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni; » ubi *stolas* vocat conscientias, quæ animæ quasi sunt vestes et stolæ. Quocirca hoc loco hebraice est: *Operiet iniquitas super vestimentum tuum*, id est ita redundabit, eminebit et exuberabit tua iniquitas; ut nullo vestimento occultari aut dissimulari possit. Tanta enim erit, ut te vestemque tuam operiat; tegat et obruat. Similis phrasid est Josue XXIV, 7: « Ad-duxit super eos (Egyptios) mare; et operuit eos; » hebraice est: *Operuit super eos. II Paral. V, 8: « Cherubim expanderent alas suas super locum; » hebraice est: « Operiebant Cherubim super arcam. II Esdræ IV, 5: « Ne operias iniquitatem eorum; » hebraice est: « Ne operias super iniquitatem eorum: præpositio enim super, redundantiam et exuberantiam significat. Ita Lyranus, Arias et a Castro. Denique per iniquitatem, vel, ut hebraice est, injuriam et violentiam, accipe iniquitatis tam culpam, quam pœnam et vindictam, q. d. Si uxorem ob solum odium dimiseris, operiet te gravis culpa, et infamia, æque ac pœna, qua Deus hoc scelus in te vindicabit.*

CUSTODITE SPIRITUM VESTRUM (scilicet affectum et amorem erga uxores vestras), **ET NOLITE DESPICERE** — illas: vide dicta vers. 15.

17. LABORARE FECISTIS DOMINUM IN SERMONIBUS VESTRIS. — Tangit hic aliud Judæorum crimen, blasphemix scilicet, spectans ad atheismum; quod nimirum dicerent non esse numen puniens improbos, et protegens probos. Unde Lyranus et Pagninus hinc incipiunt caput tertium. Septuaginta vertunt: *Provocastis Deum sermonibus vestris*; Chaldæus: *Facessistis negotium coram Domino*; Arias et Tigurina: *Fatigastis et delassastis Dominum*, vestra scilicet continua contentione, sicut homines litigiosi et clamosi suis litigiis et clamoribus fatigant judices, eisque aures obtundunt; Vatablus: *Molestia affectistis.*

Nota hic impios, præsertim blasphemos et atheos, sua improbitate fatigare, affligere et delassare Deum, quantum in ipsis est, etsi revera eum non affligant nec delassent, eo quod ipse afflictionis et lassitudinis non sit capax. Nam si ejus esset capax, utique improbitas hæc affligeret et fatigaret eum; nec ulla alia re, quam hæc Deus affligeret et fatigaretur. Simile est Isaia I, 14: « Solemnitates vestras odivit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens. » Et Ephes. IV, 30: « Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis. » Sensus ergo est,

Conscientia est vestis animæ.

id est

id est

Ver. 17.

Improbi affligunt et delassant Deum.

g. d. Vos, o Judæi, blasphemia vestra molesta affecistis, exacerbastis et fatigastis Deum, dicentes: « Omnis qui facit malum, bonus (Chaldæus, *rectus*) est in conspectu Domini, » q. d. Mali sunt grati Deo, malos amat Deus; malos enim ita prosperat, ditat, exultat, ut eis delectari videatur. Unde explicans subdit: « Et tales ei placent. Aut certe ubi est Deus iudicii? » ubi est Dei providentia? ubi justa ejus judicia? ubi Deus justus vindex impiorum, et protector piorum, qui nos fideles suos ita afflixit, et hostes nostros infideles ita magnificavit? Est dilemma: vel Deus amat malos et mala, vel non amat: si amat, ergo ipse pariter malus est, quod absit: si non amat, cur ergo eos non punit; quinimo eos prosperat, facitque ut dominantur piis, in eosque sæviant, uti nobis contigit?

Querela
implo-
rum de
Dei pro-
videntia.

Causa enim hujus querelæ et blasphemias fuit quod, ut ait S. Hieronymus, « reversus populus de Babylone, et videns cunctas in circuitu nationes, ipsosque Babylonios idolis servientes abundare divitiis, vigere corporibus, omnia quæ bona putantur in sæculo possidere; se vero qui habeat notitiam Dei, squalore, inedia, servitute coopertum, scandalizatur et dicit: Non est in rebus humanis providentia, omnia casu feruntur incerto, nec Dei iudicio gubernantur, quin potius mala ei placent, et bona displicent: aut certe si Deus cuncta dijudicat, ubi est illius æquum justumque iudicium? » Subdit S. Hieronymus: « Istiusmodi quæstionem mens incredula futurorum quotidie suscitatur Deo, cum viderit iniquos potentes, et sanctos humiles, etc. Qualis in Evangelio Lazarus legitur, qui ante fores divitis purpurati desiderat micis, quæ abjiciuntur de mensarum reliquiis, inopem animam sustentare; divitem verò tantæ feritatis et crudelitatis, ut non misereatur homo hominis, cujus etiam canum lingua miseretur; non intelligentes tempus iudicii, nec vera esse bona illa quæ perpetua sunt, dicunt: Mali ei placent, et ubi est Deus iudicii? » Similis querela est *Habacuc* 1. Vide ibi dicta. Eandem iterat Malachias cap. III, 14, eique respondet vers. 16 et seq., scilicet, quod in ea re exspectare debeant tempus vindictæ a Deo defi-

nitum, atque interim laudare Dei patientiam et longanimitatem, quæ differt ultionem ut peccator respiciat, *Rom.* II, 4.

Ubi est Deus iudicii? — Hebraice est demonstrativum, quod magnam habet emphasim: *Ubi est Deus*, חַמְּשֵׁפַת *hammisphat*, id est illius iudicii, scilicet magni, certissimi, exactissimi, acutissimi, omniscii, justissimi, liberrimi, quo nec potentem, nec divitem, nec munera, nec quid aliud præter justitiam respicit. Ipse enim est Deus *hammisphat*, cui scilicet ex natura competit exacto iudicio judicare omnes et omnia; ipsius enim natura est ipsa æquitas, ipsa justitia, ipsa providentia, ipsa gubernatio, eaque justissima et sapientissima. Unde Septuaginta vertunt: *Ubi est Deus justitiæ?* Chaldæus: *Ubi est ergo Deus qui facit iudicium?* cujus scilicet proprium est esse omnium iudicem, ac in omnes rigidum exercere iudicium: nimirum idipsum exercebit planè et plene in decretorio et ultimo mundi die, qui erit horizon hujus vitæ et futuræ, determinans tempus ab æternitate, cælum a gehennâ, beatos a damnatis, in omne ævum, per Christum; quem constituit iudicem universorum, vivorum et mortuorum. Frustra ergo olim clamaverunt, et etiamnum clamant impii et stolidi Judæi: *Ubi est Deus iudicii?* qui nos gentem suam a tot probris et ærumnis, quas a 1500 annis ubique terrarum patimur, iudicet et vindicet. Quocirca æque stolidi Rabbini in Talmud scribunt Deum, quoties reminiscitur calamitatum, quas Judæi a Gentibus ubilibet patiuntur, duas effundere lacrymas in mare Oceanum, et præ dolore pectus utraque manu contundere: quam impiam et ineptam eorum blasphemiam inter alias plurimas recenset et ridet Sixtus Senensis lib. II *Biblioth.* in voce *Talmud*, pag. 142. Verius et sapientius pro Deo contra se sic argumentari deberent: Deus, cum sit justissimus, justo iudicio nos omnes per 1500 annos abjecit, et punit gravissime: gravissimum ergo scelus patravimus, nimirum occidimus Mesiam nostrum, Jesum Christum Deum et Dominum universorum: Deum, inquam, iudicii. Frustra ergo querimus et quærimus: *Ubi est Deus iudicii?* nos enim eum occidimus.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Taxavit cap. II, incuriam et improbitatem sacerdotum veterum; hoc cap. assignat remedium, nimirum, Christum venturum in carnem, suumque templum, et ejus præcursorem Joannem Baptistam; Christus enim, inquit, purgabit filios Levi, etc. et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. Quo simul respondet quæ- reta impiorum in fine cap. II, dicentium: Ubi est Deus judicii? Christus enim erit Deus judicii, imo et testis velox maleficis, et adulteris, et perjuris, etc. Secundo, vers. 8, culpatur Judæos, quod Deum configant fraudando, sibi que arrogando ejus decimas et primitias. Tertio, vers. 14, arguit eos qui dicunt: Vanus est qui servit Deo, quasi Dei cultus sit inutilis; nec Deus suos cultores remuneretur. Quibus respondet vers. 18: In die judicii videbitis quid sit inter justum et impium; et inter servientem Deo, et non servien-

tem et (1). **1.** Ecce ego mitto angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis, et angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum: **2.** et quis poterit cogitare diem adventus ejus, et quis stabit ad videndum eum? ipse enim quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum: **3.** et sedebit conflans, et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum, et quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia. **4.** Et placebit Domino sacrificium Juda et Jerusalem, sicut dies sæculi, et sicut anni antiqui. **5.** Et accedam ad vos in judicio, et ero testis velox maleficis, et adulteris, et perjuris, et qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas, et pupillos, et opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum. **6.** Ego enim Dominus, et non mutor: et vos filii Jacob non estis consumpti. **7.** A diebus enim patrum vestrorum recessistis a legitimis meis, et non custodistis. Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Et dixistis: In quo revertemur? **8.** Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Et dixistis: In quo configimus te? In decimis, et in primitiis. **9.** Et in penuria vos maledicti estis, et me vos configitis gens tota. **10.** Inferte omnem decimam in horreum, et sit cibus in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperuero vobis cataractas cæli, et effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam, **11.** et increpabo pro vobis devorantem, et non corrumpet fructum terræ vestræ; nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. **12.** Et beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum. **13.** Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus. **14.** Et dixistis: Quid locuti sumus contra te? Dixistis: Vanus est, qui servit Deo: et quod emolumentum quia cus-

(1) Hic incipit pars quæ dici potest prophetica libri Malachiae, et in qua prophetat tum de primo Christi adventu, cap. III, tum de secundo, cap. IV.

Initium hujus capituli arctissime coheret cum fine superioris. Cum enim interrogassent Judæi (II, 17), ubinam sit Deus judicium exercens, bonisque et malis pro meritis rependens? jam respondet certissime affuturum esse.

Prænantiator igitur, PRIMO, præcursor Joannes, 1.

SECUNDO, Christus prædicationem inchoans, 2.

TERMO, muneris ab eo suscipiendi, PRIMO, ratio incomprehensibilis, 2; secundo, opus levitis purgandis impensum, 3; tertio, eventus prosper, 4.

Redit Propheta ad questionem cap. II, 17, propositam, ad quam responsum dedit illis certe ingratum, et longe aliud quam expectaverant, Deum, Messiam nempe,

non gentes, sed Judæos puniendum et purgandum esse, variasque correctiones ipsis Judæis vaticinatur.

In PRIMA, primo, intentat variis vitiis apud Judæos grassantibus promptum judicium, 5; secundo, proponit servandum justitiæ tenorem, licet Deus adhuc indulgentior fuerit, 6; tertio, fit adhortatio ad conversionem, 7.

In SECUNDA, primo, exprobrat defraudationem decimarum et primitiarum, jam pœnis castigatam, 8, 9; secundo, commendat emendationem additis promissis abundantiae et felicitatis, 10-12.

In TERTIA, primo, reprehendit dicitia improborum, aequitatem divinæ providentiæ calumniantium, 13-15; secundo, notat proborum his contradicentium colloquia 16; tertio, promittit hic singularem Dei favorem, et experimentum justissimæ providentiæ, 17, 18.

15. ergo nunc beatos dicimus arrogantes : siquidem ædificati sunt facientes impietatem, et tentaverunt Deum; et salvi facti sunt. 16. Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo : Et attendit Dominus, et audivit : et scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, et cogitantibus nomen ejus. 17. Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium : et parcam eis, sicut parcat vir filio suo servienti sibi. 18. Et convertemini, et videbitis quid sit inter justum et impium; et inter servientem Deo, et non servientem ei.

Vers. 1.

1. ECCE EGO MITTO ANGELUM MEUM. — Assurgit Propheta ad tempora Christi duplici de causa. Prior est, quod cap. II, carperit vitia sacerdotum sui ævi. Quocirca hic eorum correctorem suggerit, scilicet pontificem Christum, qui in novo Testamento sit purus et integros sacerdotes instituturus, ac sacrificium Deo gratissimum oblaturus. Ita Rupertus, Ribera et alii. Posterior, ut respondeat Judæis negantibus Dei providentiam, ac dicentibus : « Ubi est Deus Judicii? » Ait enim : En Christum Deum judicii, qui brevi incarnabitur, et sese ostendet in templo. Ita S. Hieronymus, Theodoretus et alii.

Nota hanc esse vocem Filii Dei, non Patris, non Spiritus Sancti; nam Joannes Baptista non fuit præcursor, nec præparavit viam ante Patrem et Spiritum Sanctum, sed ante Filium, solus enim Filius in carnem ad nos descendit. Unde et ipse in veteri Testamento idipsum Prophetis promisit, ideoque iisdem præ cæteris personis apparuit, aut seipsum revelavit, quasi præludens suæ incarnationi. Accedit quod sic explicet Zacharias, *Luce 1, 76*, dicens suo filio Joanni : « Tu puer Propheta Altissimi vocaberis : præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus, » scilicet Christi, « qui per viscera misericordiæ Dei nostri visitavit nos oriens ex alto. » Ita S. Hieronymus, Albertus, Lyranus, Vatablus, Ribera et passim alii.

Dices : Quomodo ergo Christus *Matth. XI, 10*, citans hunc locum, de Joanne ait : « Hic est enim de quo scriptum est : Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te? » Nec enim Christus de se poterat dicere, « ante faciem tuam; » et « ante te; » sed : ante faciem meam, et ante me. Respondet ibidem Jansenius Christum tum qua Deus, tum qua homo est, in Scriptura vocari faciem Patris; quia ipse perfecte Patrem ejusque dotes et virtutes representat, perinde ac facies representat totum hominem : sicut eadem de causa Christus vocatur verbum, os, imago Patris, et character substantiæ ejus, *Hebr. I, 3*. Hinc Psalter orat *Psal. LXXIX, 8* : « Ostende nobis faciem tuam (id est Messiam), et salvi erimus. » Pluribus idipsum probat Galatinus lib. III, cap. XII. Hunc ergo dant sensum : Ecce ego Pater æternus mitto angelum meum, puta Joannem Baptistam, qui præparet viam ante faciem meam, id est ante Christum, qui est facies mea, id est mea imago, mea simi-

Christus est facies Patris, cur?

litudo, meus index. Unde Pater apud S. *Matth. XI, 10*, convertens se ad Christum, vicissim de Joanne ait : « Præparabit viam ante faciem tuam, » id est ante te, o Christe, fili mi : nam tua facies est etiam facies mea. Verum hic sensus subtilior et symbolicus videtur; nam « ante faciem tuam, » ad litteram idem est quod « ante te; » sicut enim se explicat Evangelista subdens : « Qui præparabit viam tuam ante te, » scilicet « ante faciem tuam, » dupliciter ergo respondent interpretes. Primo S. Joannem missum esse tam a Patre et Spiritu Sancto, quam a Filio. Opera enim Trinitatis ad extra sunt indivisa, et tribus personis communia, uti docent theologi : quare quod unus facit, hoc faciunt duo cæteri; cum omnes tres sint unius, uti naturæ, ita et potentia ac operationis. Quocirca Patres censent *Isaiam cap. VI, 1*; cum ait : « Vidi Dominum, » etc., vidisse SS. Trinitatem. Itaque cum Scriptura opus quoddam unius personæ divinæ attribuit, cæteras subintelligit. Christus ergo *Matth. XI, 10*, loquens Judæis, ne ab eis arrogantia insimularetur, noluit dicere se misisse Joannem, sed Patri modestiæ causa id assignat; quem morem perpetuo servavit disputans cum Judæis, ut patet in primis capitibus S. Joannis, ubi omnia sua Patri transcribit. Cum ergo Filius hic dicit : « Ecce ego mitto angelum ante faciem meam; » Pater quoque dicit : « Ecce ego mitto angelum ante faciem tuam, o Christe : Spiritus Sanctus enim misit Joannem; uti et cæteros Prophetas, perque os eorum locutus est. Hic ergo in Malachia loquitur Filius, sed in S. Mattheo loquitur Pater et Spiritus Sanctus. Unde S. Hieronymus in cap. I S. *Marci*, dicit Joannem missum a Spiritu Sancto, illumque intelligi, cum ait Christus : Ecce ego (puta Spiritus Sanctus) mitto angelum meum ante faciem tuam, o Christe. Hac de causa Petrus Chrysologus Joannem Baptistam vocat medium totius SS. Trinitatis, quasi de eo certent, eumque sibi arrogent singulæ personæ SS. Trinitatis.

Secundo, a Castro respondet eandem personam divinam loqui hic apud Malachiam et apud S. Matthæum, scilicet Filium. Dicit ergo hic Filius : Ego mitto Joannem ante faciem meam, scilicet quæ est facies mei incarnati. Idem apud Matthæum dicit sibiipsi, sed homini factò : Ecce ego

Filius Dei mitto Joannem ante faciem tuam, o Christe, fili hominis. Licet enim in Christo sit una duntaxat persona, tamen illa virtute est duplex: quatenus enim sustinet naturam divinam, est persona divina; quatenus vero sustinet naturam humanam, est persona humana. Loquitur ergo Christus Deus Christo homini, quasi alteri a se: quia qua homo alteram, et prorsus diversam a Deo habet naturam; in Christo enim aliud (licet non alius) est Deus, aliud homo.

ANGELUM. — De fide est hunc angelum esse S. Joannem Baptistam. De eo enim hæc Malachias verba explicat Christus *Matth.* XI, 10, verbis paulo ante citatis. Ita S. Hieronymus, Cyrillus Theodoretus, Remigius et cæteri omnes.

Sed cur S. Joannes vocatur *angelus*? Responderi posset; quia Judæi eum ob vitam sanctam eremiticam putarunt esse angelum, non hominem, uti refert Eusebius lib. IX *Demonstr.* 7, et S. Hieronymus. Quinimo e christianis doctoribus Origenes, tom. V in *Joan.*; censuit Joannem Baptistam vere fuisse angelum incarnatum. Argumenta ejus fuerunt duo: Prius, quia Joannes dicitur missus a Deo; *Joan.* I, 6: ergo, inquit, prius existit, non oculique in terra, sed in cælo: ergo fuit angelus. Posterius, quia idem a Malachia hic vocatur angelus. Verba Origenis sunt: « Quoniam legimus Malach. III, 1: Ecce ego mitto angelum meum, nuntiaturum num forte unus angelorum existens, præcursor ad ministerium deputetur Salvatoris nostri. Et mirum profecto nihil, Christi ob amorem hominum incarnati imitatores aliquos existitisse, quibus dulce fuerit ei benignitati inservire eadem corporis similitudine. » Censet ergo angelos aliquos fuisse incarnatos, ut Deo incarnato se assimilarent, eique in carne servirent. Verum hic est error. S. Joannem enim fuisse hominem, non angelum, patet ex *Joan.* I, 6: « Fuit ob homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes; » et *Luc.* I, 1, ubi ejus parentes, conceptio, natiuitas, etc., fuse describuntur. Ita S. Cyrillus lib. I in *Joan.* cap. VII. Ad primum respondeo S. Joannem non ante, sed post natiuitatem, imo post infantiam et adolescentiam, jam virum fuisse missum a Deo, ut sua prædicatione et baptismo præpararet animos hominum ad Christum. Simili modo missi sunt Prophetae omnes ad prophetandum, quos tamen constat homines fuisse, non angelos. Ad secundum jam respondebo.

Quæres, cur ergo S. Joannes hic vocatur angelus? Respondeo, quia angelus fuit non natura, sed gratia, nimirum primo, fuit angelus officio: fuit enim angelus, id est legatus, Dei ad homines adducendos ad Christum. Simili modo Aggæus *cap.* I, 13, in hebræo, et Malachias nomine suo; quin et sacerdotes omnes, *Malach.* II, 7, vocantur *malachim*, id est angeli Domini exercituum.

Secundo, quia sicut angeli infantiam non habuere, sed cum perfecta natura, ratione, judicio et usuque liberi arbitrii creati sunt: ita et Joannes

tantum sex menses habuit infantie; sexto enim mense visitatus a B. Virgine, in utero sanctificatus est, prophetavit, usumque rationis obtinuit. Nam Christum in utero matris agnovit, salutavit, adoravit, ideoque præ gaudio exsultavit, *Luc.* cap. I, 44.

Tertio, quia parcissimi fuit cibi, et pene sine cibo et potu vixit instar angeli. Unde S. Basilius homil. *De Jejunio*, ait totam vitam Joannis fuisse continuum quoddam jejunium.

Quarto, quia purissimus et castissimus fuit, virgoque perpetuus instar angeli. Nam, ut ait S. Athanasius lib. *De Virgin.* sub finem, « virginitas est angelorum vita. » Et S. Augustinus lib. *De S. Virgin.* XIII: « Virginalis, ait, integritas angelica portio est, et in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. » Et S. Hieronymus epist. 22 ad *Eustochium*: « Statim, inquit, ut Filius Dei ingressus est super terram, novam familiam sibi instituit, ut qui ab angelis adorabatur in cælo, haberet angelos in terris. » Et S. Cyprianus tract. *De Habitu virginum*: « Cum castæ perseveratis ac virgines, angelis Dei estis æquales. » Et S. Ambrosius lib. II *De Virgin.*: « Quæ non nubunt, neque nubentur, erunt sicut angeli Dei. Nemo ergo miretur si angelis comparentur, quæ angelorum Domino copulantur. » Amplius audet S. Bernardus epist. 42: « Differt, inquit, homo pedicus et angelus, non felicitate, sed virtute. Nam etsi illius castitas felicior, hujus tamen fortior esse cognoscitur. » Ob quam luctam et victoriam S. Basilius tract. *De Virgin.* cap. LXXIX, ait castos esse angelos, non ex infimo ordine, sed illustrissimos et nobilissimos. Hanc castitatem S. Joannes quasi cum natura hausit a Deo, qui eum concipi fecit ex parentibus senibus et sterilibus, ex corporibus, inquam, a concupiscentia defæcatis, ut ex iis purus formaretur per miraculum, quasi angelus. Denique Joannes pro castitate, quia scilicet reprehendebat adulterium Herodis cum Herodiade, martyr occubuit.

Quinto, quia sicut angeli perpetuo vident faciem Dei, *Matth.* XVIII, 10; ita Joannes a puero secedens in eremum, sanctæ vacans contemplationi cum Deo et angelis conversatus est, indeque angelicam libertatem, constantiam, charitatem, zelum, perfectionem imbibit et induit. Nam, ut docet S. Chrysostomus homil. 32 in *Acta*, in morali, virtus facit angelos, imo Deos Deique filios: « Ergo, inquit, si virtus angelos facit, utique angelos possumus facere, et si non natura, certe proposito et electione. Nam hoc quidem absente, nulla utilitas est angelum esse natura: id quod diabolus indicat, qui antea angelus fuerat. Hoc autem præsentem, nullum damnus est hominem esse natura, ut in Joanne et Elia perspicuum est, qui in cælum ascendit. » Rursum S. Joannes conversatus est cum Verbo incarnato, eique astitit et servivit, sicut angeli astant et serviunt Deo in cælo.

Joannem Baptistam fuisse angelum incarnatum censent Joannes Origenes.

Vocatur angelus ob officio analoga primæ.

Secundo.

Sexta.

Sexto, quia gratiam acceptam nunquam perdidit, quia nunquam peccavit, saltem deliberate aut graviter, sed in charitate suoque gradu perstitit quasi confirmatus in gratia, instar angeli. Hoc eum duxit austera vita et severa penitentia in victu, vestitu, somno, etc. Quocirca Petrus Damianus, *serm.* de eo, vitam ejus vocat continuum martyrium. S. Chrysostomus homil. 10 in *Matth.* eam vocat vitam angelicam. Idem homil. 88: « Joannes, inquit, ita in terris quasi in caelo versabatur. Naturæ namque necessitate superata, mirabile quoddam peregit iter, semper in hymnis, semper in orationibus fuit: nulli hominum antequam ad baptizandum accederet, Deo autem soli suâ semper offerebat colloquia. »

Septima.

Septimo, quia sicut angeli superiores docent inferiores, insuper purgant, illuminant et perficiunt homines; ita idem prestitit Joannes, juxta illud Gabrielis ad Zachariam patrem de Joanne Luc. 1, 16: « Multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum: et ipse præcedet illum in spiritu et virtute Eliæ, ut convertat corda patrum ad filios, et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam. » Et illud ipsiusmet Baptista, Joan. 1, 23: « Ego vox clamantis in deserto: dirigite viam Domini, » etc. Verè B. Petrus Chrysologus *serm.* 127: « Joannes, ait, appellatur schola virtutum, magister vite, sanctitatis forma, norma justitiæ, virginitalis speculum, pudicitie titulus, castitatis exemplum, patrum via, peccatorum venia, fidei disciplina, major homine, par angelis, legis summa, Evangelii statio, Apostolorum vox, silentium Prophetarum, lucerna mundi, præcursor judicis, Christi metator, Domini testis, totius medius Trinitatis. » Adde, Joannes primus explicare prædicavit regnum cælorum, quasi angelus cælestis, dicens: « Penitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum. »

Octava.

Octavo, quia in deserto non habuit alium doctorem, quam Spiritum Sanctum, qui illuminavit eum in altissimis Dei et Christi misteriis, non quasi hominem, sed quasi angelum, ut docent S. Ambrosius homil. *De Nativ. Bapt.*, et S. Chrysostomus homil. 12 in *Joannem*. Ibi a Spiritu Sancto accepit intelligentiam Scripturæ, imo potestatem scribendi et loquendi instar scriptoris hagiographi. Ibi hausit sapientiam et ardorem tanto doctore et prædicatori orbis, ad fidem Christo conciliandam necessariam, ac proinde fuit quasi angelus, non qualis qualis, sed instar unius Cherubini et Seraphini: sanctitate enim et virtute, æque ac officio, superavit S. Joannes omnes inferiores angelos. Quocirca a Judæis pene adoratus et cultus fuit, quasi ipse esset Messias. Vide decem privilegia S. Joannis apud S. Bernardum, *serm.* de iisdem (si tamen ipse ejus est auctor), pag. 393. Item 28 Joannis excellentias, quas recenset noster Barradius lib. VIII, cap. III et IV, tom. I. Denique S. Joannes fuit Christi et

Evangelii aurora, lucifer, iris, lucerna, pronubus, amicus, præcursor sive prodromus, vox, testis, propheta, legis limes, utriusque Testamenti mediator et fibula.

Anagocice Hebræi, teste S. Hieronymo, censent angelum hunc esse Eliam: quia sicut Elias olim vivens fuit typus S. Joannis, qui Eliæ spiritum et zelum induit, ut ait Christus *Matth.* xvii, 12; ita vicissim Joannes, præcurrens et præparans viam Christo, typus fuit Eliæ, qui rediturus est in fine mundi, ut contra Antichristum decertans, viam pararet Christo venturo ad judicium. Ita et Sebastianus Barradius tom. I, lib. VIII, cap. III et IV, ubi 28 prærogativas S. Joannis recenset.

Denique Auctor *Imperfecti*, homil. 27: « Mirabilis est, ait, qui in humanâ naturâ angelicam sanctitatem transgressus est, et obtinuit quod non habuit natura, per gratiam. S. Augustinus *serm.* 4 *De Baptista*: « Quisquis Joannem plus est, non tantum homo, sed et Deus est. » S. Ambrosius *serm.* 94: « Præcellit cunctis, cernit universis, antecellit Prophetas, supergreditur patriarchas: et quisquis ex muliere est, inferior est Joanne. » Gersonius tract. 4 in *Magnificat*: « Videtur Joannes Baptista primus post Mariam, positus in ordine Seraphinorum, loco Luciferi. »

ET PRÆPARABIT VIAM ANTE FACIEM MEAM, — selli cet qui mihi sit proximus, me tamen secundum carnem antecedit, priorque mundo manifestetur. Hoc enim est ante faciem, qui scilicet proximus est alteri, eum tamen, ejusque faciem antecit et præcedit. Hic præparabit viam ante me, hoc est, suo baptismo, testimonio, doctrinâ et prædicatione disponet animos Judæorum, ut, quando ego me mundo patefaciam, ipsi me recipiant ut verum Messiam in lege promissum. Hoc est, Christo præparare viam, idque ante faciem ejus, id est ipso presente, et in mundo jam existente per carnem assumptam. Christum enim ipse signabit, ac digito indicabit, atque de eo testimonium perhibebit, quod scilicet ipse sit Agnus, id est Filius Dei, qui tollit peccata mundi.

Nota: Cæteri Prophete multis sæculis ante Christum missi sunt, ut eum futurum prænuntiarent; Joannes vero missus est, ut jam natum et presentem indicaret, ideoque dicitur missus ante faciem ejus. Alludit ad legatos, quos quasi prodromos rex præmittit in urbem, ad quam ipse mox venturus est, ut civibus suum adventum prænuntient. Hoc enim officium Christo in Judæa prestitit Joannes. Quocirca a Christo vocatur non tantum Propheta, sed etiam plusquam Propheta, *Matth.* xi, 10, quia cum Deo incarnato familiariter conversatus ipsum orbi demonstravit, imo baptizavit. Unde sequitur: « Et statim » post Joannem « veniet dominator, » scilicet Christus. Quocirca S. Joannes fuit horizon legis veteris et novæ, quia, ut ait S. Thomas III part. *Quæst.* XXXVIII, art. 1, « Joannes fuit terminus legis, et

Joannis Baptista elo-gia.

Anagocice, Joannes Elias

S. Augustinus, S. Ambrosius, Gersonius, S. Hieronymus

S. Bernardus, S. Chrysostomus, S. Hieronymus

S. Ambrosius, S. Hieronymus, S. Chrysostomus

Joannes fuit horizon et fibula legis veteris et novæ.

initium Evangelii; » ac, ut ait Nazianzenus *orat.* 21, « mediator novi et veteris Testamenti. » Atque, ut B. Chrysologus *serm.* 91, « Joannes fuit legis et gratiæ fibula, » scilicet, « ad quem desineret judaismus, et a quo inciperet christianismus, » ut ait Tertullianus lib. IV *Contra Marcion.* XXXIII: « Sicut Lucifer finis est noctis et diei initium. »

AD TEMPLUM. — Ad litteram intellige materiale Hierosolymitanum. Ad hoc enim venit Christus infans in festo Purificationis, post nativitatem et oblationem S. Joannis; sed genuine et propriissime post S. Joannis prædicationem, carcerem et decollationem venit Christus ad templum, in eoque prædicavit et fecit miracula, quibus demonstravit Judæis se esse Messiam hic promissum. Ita S. Hieronymus, Albertus, Lyranus et cæteri. Hinc patet contra Arianos Christum esse verum Deum: Dei enim veri erat hoc templum. Ergo cum hoc templum fuerit Christi (ipse enim hic dicitur venturus ad suum templum), sequitur Christum esse Deum. Soli enim Deo dicantur templa (1).

Mystice, templum Dei fuit primo, uteris Virginis. Mystice, per templum hoc aliqui accipiunt: primo, uterum Virginis, in quo quasi in templo purissimo et sanctissimo Christus novem mensibus habitavit, dum ex ea carnem assumpsit, et admirabile incarnationis mysterium in eo, quasi in templo celebravit. Ita S. Cyrillus.

Secundo, humanitas Christi. Secundo, Theodoretus et S. Augustinus lib. XVIII *Civit.* XXXV, templum hoc interpretantur carnem

(1) *Et statim* antequam putatis, veniet ad templum suum; nempe secundum, quod per Messiam adventum gloriosius primo templo futurum esse prædixerat etiam Haggæus cap. II, 7, 9. Cæterum observa subitam personarum mutationem in libris prophetis frequentem; nam qui modo de seipso in prima persona locutus est, de eodem jam vates in persona tertia loquitur: *Dominus ille, quem queritis*, justum judicem de quo cap. II, 17, quo divinum illum regem Messiam dictum hic indicari non est dubium. Cæterum *דָּוִדִּים haadon*, cum he articulo alius semper Deum notat, vide *Exod.* XXIII, 17; XXXIV, 23; *Jer.* I, 24; III, 4; I, 16, 33; XXX, 14. (Rosenmuller.)

Veniet Christus et in templum, ingrediatur, inquam, in templum suum. Ex quo merito, inquit Sanctius, nonnulli colligunt Christum esse Deum, quia non nisi Deo consecratur templum, quod domus illius nominatur Dei.

Vaticinii hujus, inquit Jahn, *Append. hermeneut.*, fasc. 1, pag. 56 et seq., sensus est: Ille quem desideratis, Messias omnino venturus est; sed non erit, quem exoptatis, bellator, qui ethnicorum imperium evertat, et gentes vobis subiciat, sed iudex divina dignitate inlatus, qui improbos Judæos, et in primis duces cæterorum posterus Levi, atrocissimis penis perdet, nihilominus non penitus exterminabimini. Præcedet autem legatus seu Propheta, austeritate vitæ et severitate reprehensionum Eliæ similis, ut animos Judæorum disponat, seu eum sensum ipsis inspiret, quo majores eorum Abraham, Isaac, Jacob, etc., animati erant, quo conatu irrito, regio prorsus vastabitur. Cf. etiam Sanctium in hunc locum, et Hengstenberg; veteres Judæos Malachiæ ut Aggæi vaticinium, de Messia interpretatos esse, ostendit adductis ipsorum testimoniis Schettgenius in *Horis hebraicis et Talmudicis*, tom. II, lib. I, pag. 217, 224 et seqq.

et humanitatem Christi, in qua plenitudo divinitatis habitavit corporaliter, *Coloss.* cap. II, 9. Ita Christus corpus suum vocavit templum, dicens: « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud, » *Joann.* II, 19. Christus enim in corpore quasi in templo suum sacerdotium peregit, ait Rupertus, præsertim dum illud in cruce Deo Patri pro hominum redemptione immolavit.

Tertio, S. Hieronymus cum suis per templum accipit Ecclesiam, vel Synagogam et cæterum fidelium, qui est templum Dei, non litterale et corporale, sed mysticum et spiritale.

DOMINATOR (hebraice *דָּוִדִּים haadon*, id est ille dominus omnium, scilicet antonomastice, qui plenum, eminens, et transcendens in omnes et omnia habet jus, dominium et imperium) quem vos queritis. — Hebræi aliqui, quos sequitur Remigius, uti per angelum accipiunt Eliam, ita, per dominatorem, accipiunt Antichristum: hanc enim volent, et pro Christo recipient Judæi in fine mundi. Verum hoc recte refellit S. Hieronymus. Nec enim Antichristus erit angelus testamenti, qualem hunc dominatorem fore subjungit Malachias. Dominator ergo hic est Christus.

Dominus, Rex regum, et Dominus dominantium, qui mox secutus est Joannem Baptistam. Perperam ergo Judæi hæc referunt ad Christum suum, quem ipsi putant in fine mundi venturum. Nam, ut recte argumentatur S. Hieronymus: « Miror, ait, quomodo rerum exitus eos non doceat veritatem. Quod enim templum suum inveniet Dominator, quod usque ad fundamenta destructum est? aut si ab alio extruendum est antequam Christus adveniat, quid Christus eorum amplius facturus est, cum ab alio restituta sint omnia? » Judæorum ergo Christus non erit alius quam Antichristus; nec enim alius eorum Christus venturus est.

ET ANGELUS TESTAMENTI. — Hebraice *דָּוִדִּים bepriti*, id est fœderis. Testamentum enim in Scriptura sæpe significat pactum et fœdus, uti dixi *Hebr.* cap. IX, 13, et I *Corinth.* XI, 23. Unde Tigurina vertit: *Et legatus fœderis*. Malachias duos hic proponit et promittit angelos: unum nudum, alterum testamenti: priorem scilicet, præcursorem et indicem posterioris. Prior est Joannes Baptistæ, posterior est Christus. Unde de eo ait: « Et statim, » scilicet post priorem angelum, puta post Joannem Baptistam, « veniet ad templum, etc., angelus testamenti, » id est pacti, sive fœderis, ut vertit Syrus. Porro cum duplex sit fœdus Dei cum hominibus, vetus sive judaicum, et novum sive christianum, Christus utriusque fuit angelus et legatus. Christus enim a Patre missus apparuit Mosi in Sina, per eumque vetus fœdus cum Judæis iniit, quo eis promisit se venturum in carnem, ad eorum mundique totius redemptionem: Christus enim fuit angelus in veteri fœdere promissus Abraham et semini ejus, ac præsertim Mosi. Quocirca S. Paulus *Galat.* III, 19,

ait legem veterem datam in manu, id est per manum, mediatoris; ubi multi per mediatorem intelligunt Christum. Hinc et ipse ait *Isaia* LII, 6: « Ego qui loquebar ecce adsum. » Quapropter SS. Basilii, Cyrilli, Eusebii, Ambrosii, aliorumque multorum Patrum sententia est, quod quandoque in veteri Testamento dicitur apparuisse Deus, apparuerit secunda persona, scilicet Filius, ut suum adventum realem in carnem præsignificaret, eique umbraticæ et typicæ in corpore specie tenus assumpto præluderet, ut dixi initio Pentateuchi, cap. XVI (1).

Secundo, genuine et proprie Christus fuit angelus, id est legatus, internuntius et conciliator novi Testamenti, id est fœderis, quod Deus per Christum cum hominibus iniit, quo eis non bona terrena, uti Judæis in fœdere veteri, sed spiritualia, cœlestia et æterna exhibuit, quæ in veteri adumbrabantur, quæque expresse promisit Abrahamæ, dicens: « Benedicentur omnes gentes in nomine tuo, » *Genes.* XXII, 18. Hæc enim Abrahamæ benedictio non fuit aliud, quam remissio peccatorum, gratia, justitia, salus, vita æterna, quæ Christus Judæis imprimis, deinde omnibus gentibus contulit, eaque ratione omnia omnino Dei promissa Abrahamæ et Judæis facta complevit. Et hoc est quod subdit, dicens: « Quem vos vultis, » quem scilicet vos, o Judæi, quasi Messiam redemptorem et salvatorem Abrahamæ promissum, avide expectatis. Ita S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit. Dei*, cap. XXXV. Quocirca Christus a Septuaginta, *Isai.* cap. IX, 6, vocatur: « Magni consilii Angelus. »

Porro Christus fuit angelus novi Testamenti et fœderis. *Primo*, quia iram et inimicitiam Dei contra homines placavit et sustulit. Fuit ergo angelus fœderis, id est reconciliationis. Quocirca ab *Isaia* cap. IX, 6, vocatur: « Princeps pacis, » et ab Apostolo, *Ephes.* II, 14: « Pax nostra; » et *Coloss.* II, 14: « Donans vobis omnia delicta, delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. » *Secundo*, quia vere novum fœdus, vetere Mosaico abolito, inter Deum et homines conciliavit, quo Deus se obligat christianis ad dandam gratiam et gloriam æternam; christiani vicissim se obligant Deo, quod ejus Filio Jesu Christo credent, obedient,

(1) Idem Messias hic porro vocatur nuntius fœderis, id est magnus ille legatus, quocum fœdus pactum est. Artienus $\overline{\text{ה}}$ he voci $\overline{\text{ברית}}$ *berit*, fœdus, præfixus, certum aliquod in vulgus notum ac celebre fœdus ex sententia eorum innuit, quod reapse per omnes libros veteris Testamenti celebratur; quare fœdus hoc ipsis est celeberrimum illud, quod *Exod.* XXII, 20-23; XXIV, 1-8, describitur, et innitebatur fœderi quod Deus cum Abrahamo pepigerat, *Genes.* XV, 8-18, coll. XXII, 11-12, 15-18, et XVII, 31. Quapropter statuant, nostro loco legatum fœderis dubio procul esse illum, quocum fœdus illud percussum fuit, etc., qui ideo jam *Jehova*, jam legatos *Jehovæ* dicitur. (Rosenmuller.)

ejusque legem, doctrinam et vitam capessent. *Tertio*, quia e cœlo in terram descendit quasi angelus, ut carnem assumens in seipso limum Verbo, terram cœlo, hominem Deo vinculo unionis hypostaticæ, quasi aretissimo fœdere copularet. *Quarto*, quia in ultima cœna paulo ante mortem testamentum proprie dictum, continens ultimam suam voluntatem, condidit, illudque institutione Eucharistiæ sancivit dicens: Hic est sanguis novi Testamenti, etc., ut dixi *I Corinth.* XI, 25. *Quinto*, quia Christus hoc fœdus et testamentum ad homines e cœlo quasi angelus detulit, illudque in terrâ instituit triginta tribus annis laborando, prædicando, miracula faciendo, circumcundo per vicos et castella, fatigando se, sudando, in fame, siti, frigore, æstiv, evangelizando; ac tandem illud suo sanguine non tantum roboravit et sigillavit, sed et erit ac comparavit, quasi persoluto pretio ad tantam reconciliationem, tantumque fœdus justo et condigno, idque pro omnibus gentibus, et per omnia sæcula, etiamsi mundus mille annorum millionibus perduraret, imo per totam æternitatem. Hoc enim fœdus sancti et beati in cœlo per gloriam participabunt in æternum, ipsum enim ad cœlum ducit. Unde et cœlestis gloriæ causa a Christo sanctum est. Quocirca ipse confecto hoc fœdere primus in cœlum gloriosus ascendit, quasi pandens iter cœlestis fœderis, suosque fideles eo vocans, et ad se sequendum invitans. Denique S. Augustinus lib. XVIII *De Civit. Dei*, XXXV: Christus, ait, dicitur « angelus, propter Evangelium, quod nuntiavit hominibus. Nam si Græca ista interpretetur, et Evangelium bona nuntiatio est, et angelus nuntius est. » Quod enim melius est nuntium, quam cœlorum regnum prædicare, imo pandere et offerre? Unde Arabicus Antiochenus verit, *nuntius*, vel *apostolus testamenti*. Hujus rei symbolo, angelus Manue nuntians ortum Samsonis ex eo nascituri, qui futurus erat Israelis liberator et vindex, ideoque typus Christi, peracta legatione in flamma victimæ ascendit in cœlum, *Judic.* XV, 20. Quibus de causis omnino par est, ut omnes christiani omnesque omnino homines Christum Domini, quasi angelum testamenti de cœlo venientem, et quasi legatum a Deo ad semissum, summa devotione, honore et amore excipiant; illi immensas gratias agant, illi per omnia obediant, ejus doctrinam et vitam æmulentur, ac eum crucem bajulantem generose sequantur, certi quod per eam post illum ascensuri sint in cœlum: illi totos se dedant; illi totum cor offerant, illudque ejus cordi et amori immergant. Ita avide eum quasi Messiam suum expectabant Judæi, uti etiamnum expectant. Unde de iis subdit Malachias:

QUEM VOS VULTIS. — Hebraice $\overline{\text{חפצתי}}$ *chaphetsim*; Chaldæus, *desideratis*; Tigrurina: Quo vos delectamini; alii: In quo vobis complacitum est. Christus enim quasi malorum omnium depulsor,

et bonorum omnium adductor, a patribus per quatuor annorum millia summe fuit desideratus. Unde a Jacobo patriarcha vocatur « desiderium collium æternorum, » *Genes. cap. XLIX, 26*; et ab *Aggæo*, cap. II, 8 : « Desideratus cunctis gentibus. » Hinc illa Prophetarum suspiria : « Utinam dirumperes cœlos et descenderes, » *Isaiæ LXIV, 1*. « Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant justum. Aperiatur terra, et germinet Salvatorem, » *Isaiæ XLV, 6*. Idem Christi desiderium eo nato habuit S. Simeon, aliique sancti et fideles. Unde de Anna prophetissa ait Lucas, II, 38 : « Loquebatur de eo omnibus qui expectabant redemptionem Israel. » *Secundo*, Arias censet hic Prophetam respondere Judæis dicentibus cap. II, 17 : « Ubi est Deus judicii? » Hisce enim respondet : « Statim veniet dominator, » qui impiis erit terribilis, « Deusque judicii, » piis vero erit « angelus testamenti. »

Unde tropologice S. Bernardus serm. *ad Pastores in Synodo* : « Templum, inquit, Dei sanctum est, quod estis vos. Anima justis sedes et templum Dei est. Dominus in templo suo facit mirabilia, et præbet oracula. Veniat ad templum suum dominator quem quæritis, quo possitis dominari carnalibus desideriis, et diabolicis resistere tentationibus. Veniat et angelus testamenti, quem vos vultis, qui annuntiet vobis suam voluntatem et confirmet promissam hereditatem. Inducant eum in templum suum parentes ejus, pater videlicet, et mater et fratres ejus. Qui sint illi respondeat ipse : Quicumque fecerit voluntatem Patris qui in cœlis est, ipse meus pater, et mater, et frater, et soror est. Pater, generando per verbum prædicationis, ut dicit Apostolus : Ego per Evangelium in Christo vos genui. Mater, pariendo per exemplum sanctæ conversationis. Frater et soror, caste diligendo in amore fraternitatis. Illi parentes estis vos, aut esse debetis. »

ECCE VENIT. — Hebræi, Remigius, Lyranus et S. Augustinus lib. XVIII *De Civit.* cap. xxxv, hæc accipiunt de secundo adventu Christi ad judicium, cujus angelus et præcursor erit Elias. Verum hic sensus est anagogicus. Nam ad litteram hic agi de primo adventu Christi in carnem et mundum, patet ex eo quod sequitur : « Et purgabit filios Levi, » etc. In secundo enim adventu eos non emundabit, sed impuros judicabit et damnabit. Ita S. Cyrillus, Theodoretus, Rupertus, Vatablus, Arias, Ribera et alii. Ait ergo : « Ecce venit. » Vox *ecce* significat primo, rem hanc, puta adventum Verbi incarnati fore novum, admirabilem et stupendum; secundo, fore certum; tertio, fore exoptatum et lætum; quarto, fore celerem, q. d. Videor mihi videre Messiam nostrum adventantem : ecce venit, ecce mox aderit.

2. ET QUIS POTERIT COGITARE? — Hebr. מי ככלכל mi mekalkelel, id est quis feret, quis sustentabit, quis metietur, quis continabit, quis comprehen-

det? Unde Septuaginta et Chaldæus vertunt : *Quis sustinebit?* Pagninus : *Quis ferre poterit diem, quando veniet?* Noster : « Quis poterit cogitare diem adventus ejus? » q. d. Quis poterit capere, et cogitatione comprehendere tantam angeli testamenti, id est Dei in carnem et mundum adventantis, inter homines conversantis, in templo prædicantis suam legem, sacramenta et Ecclesiam sancientis, potentiam, sapientiam, bonitatem, etc. Quis gloriam illius diei, quo Christus in terris nobiscum aget, mente concipiat, aut verbo explicet? Quis animo complectatur, et ore receuseat charismata; virtutes et gratias cœlestes bonaque omnia quæ Christus e cœlo nobis afferet? Hebræum enim mekalkelel derivatur a ככלכל col, id est omne : inde verbum ככלכל kilkel significat omnia complecti, omnia recensere. Nota : Dies adventus Christi ponitur metonymice pro ipso Christo, suo die adveniente, vel potius adventuro.

Secundo, juxta Septuaginta, q. d. Quis ferre et sustinere poterit tantam Christi lucem et maiestatem? Ejus enim respectu omnium angelorum et hominum acies, instar noctuarum hebetatur, caligat, deficit. Quis solem justitiæ clara luce radiantem, adversis et irrelortis oculis intueri valebit? Quomodo hominum infirmitas tantam potentiam, cæcitas tantum jubar, fragilitas tantam efficaciam, impuritas tantam sanctitatem, paleæ tantum ignem sustinebunt? ipse enim quasi ignis conflans. Quis stupore, timore, horrore, et abyssali reverentia tantæ celsitudinis non deficiat, non exanimetur? Quis non liquescat, non tabescat, sicut plumbum et stannum liquescunt et tabescunt coram igne ardentissimo, in fornace qua conflantur? præsertim dum in tanta demissione, exinanitione, amore, dignatione, divinam dignitatem et magnificentiam in Christo incarnato contemplatur et spectat. Hic est sensus genuinus. Quare minus genuine Vatablus hæc refert ad tribulationes christianorum, et persecutiones primitivæ Ecclesiæ, quæ fuerunt ardentissimæ, q. d. Quis ardorem illarum tribulationum sustinebit? Utique nemo viribus humanis, sed multi viribus divinis, suggestis a gratia Christi.

ET QUIS STABIT AD VIDENDUM EUM? — Septuaginta : *Quis stabit in visione ejus* (1)? Quis erit tam durus et ferreus, quem Christi aspectus non sternat et frangat? Quis adeo rebellis et frigidus, cujus animus ignea vis oculorum Christi non capiat et inflammet? Ita Sanchez. *Secundo*, q. d. Quis stare poterit coram eo? Quis attonitus pavore et admiratione non corruat, videns oculis suis tantam Christi claritatem et magnificentiam? Unde Hebraice est : *Quis stabit in videndo eum?* Vatablus : *Quis cum se ad conspiciendum præbebit consistet,*

(1) Metaphora ab eis desumpta est, quorum oculi exorientis solis splendorem ferre nequeunt, et, ut ait Hieronymus : Quis eum poterit lippientibus et cæcutientibus oculis in sua claritate conspiciere?

aut subsistet? Pagninus: Quis poterit stare, cum apparuerit? Chaldaeus: Equis consistet, cum revelatus fuerit? Hæc rumina, o fidelis, o sacerdos, dum Christum in altari præsentem habes, imo conficis et manducas.

IPSE ENIM QUASI IGNIS CONFLANS. — Arabicus, quasi ignis cadens; Septuaginta, quasi ignis constatorii; Tigurina, quasi ignis excoquens. Sic Persæ deum censuerunt esse ignem, quando ignem ut Deum coluerunt. Quin et « Stoici ipsam Deum in ignem dissolutum iri opinantur, » ait S. Justinus orat. ad Antoninum Pium. Imo Plato censuit in ignea substantia esse Deum, ait idem Justinus orat. ad Gentiles; additque: Plato sidera appellat igneam deorum genus. Verum hi errores sunt explorati. Porro Propheta angelum testamenti, id est Christum, comparat igni fornacis ardentissimæ, quo conflantur metalla, ut aurum, argentum, ferrum, stannum, etc., ut significet ignitam et ardentem fore ejus doctrinam, legem et gratiam.

Primo enim, sicut in fornace liquatur aurum; ita Christus dura hominum corda sua gratia emollit et liquat, ac in gemitus et lacrymas compunctionis resolvit. Secundo, sicut ignis quando aurum, ab eo separat alia metalla et scoriam; ita Christus per lacrymas et poenitentiam separat ab anima vitia et concupiscentias inolititas. Tertio, sicut hac separatione aurum purificatur, perficitur, splendescit; ita pariter et anima. Quarto, sicut vi ignis aurum calefit, imo ignescit, ut videatur in ignem transformari; ita vi gratiæ Christi anima accenditur, ut videatur instar ignis se et alios inflammare amore Dei. Hoc est quod Isaias cap. iv, 3, prædicit: « Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, etc., in spiritu judicii et spiritu ardoris. » Et Joannes Baptista, Luc. cap. iii, 16, ait se baptizare aqua, Christum vero igne: « Ipse, inquit, vos baptizabit Spiritu Sancto et igne. » Hac de causa in Pentecoste misit Spiritum Sanctum in Apostolos specie ignis et linguarum ignearum, ut significaret Spiritum Sanctum eos igne charitatis accendere, eisque indere cor amore et zelo igneum, ac linguas igneas. Et Christus ipse Luc. cap. xii, 49: « Ignem, inquit, veni mittere in terram. Et quid volo, nisi ut accendatur? » De quo vide S. Ambrosium serm. 18 in illud Psal. cxviii: Ignitum eloquium tuum vehementer. Quinto, sicut igne aurum, aes et ferrum, licet durissima, non tantum molliuntur et flectuntur, sed et in certam formam, v. g. cacabi, scutellæ, sartaginis, etc., efformantur; ita gratia Christi hos format Apostolos, illos doctores, alios martyres, alios confessores, alios virgines, etc., I Corinth. cap. xii, 4; atque ex uno gradu ad altiorem, imo ad ipsum virtutis et perfectionis apicem conscendunt. Tres enim sunt gradus et status virtutum. Primus est politicus et vulgaris, qualis est virtus communis fidelium, qui honeste pieque vivunt secundum præcepta Dei. Secundus est excelsior trans-

euntium, et in divinam similitudinem tendentium, quorum virtutes vocantur purgatoriae, ita scilicet, ut prudentia omnia mundana divinorum contemplatione despiciat, omnemque animæ cogitationem dirigat in divina: temperantia relinquat, in quantum natura patitur, ea quæ corporis usus requirit: fortitudo efficiat, ut anima propter excessum a corpore, et accessum ad superna, nulla difficultate vel adversitate terreatur: justitia denique faciat, ut tota anima consentiat ad hujusmodi propositi viam. Tertius est divinam similitudinem jam assequentium, quorum virtutes sunt et vocantur animi purgati; qualis est in beatis, et in nonnullis in hac vita perfectissimis: ita scilicet, ut prudentia solum divina intueatur; temperantia terrenas cupiditates nesciat; fortitudo timorem non sentiat, ceterasque passiones ignoret; justitia cum divina mente, eam scilicet imitans, perpetuo federe societur. Ita S. Thomas, I II, Quæst. LXI, art. 5, et Vincentius, III part. lib. I, tract. De Virtute, dist. 7.

Tropologice, ignis quo Deus purificat et excoquit animas, est tribulatio et afflictio. Sicut enim sordes metallorum igne auferuntur, sic peccata afflictionibus, ait Vatablus. Ita martyres, ut S. Laurentius, igne tormentorum excocti, facti sunt hostiæ purissimæ et ardentissimæ Deo, juxta illud Psal. xvi, 3: « Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas. » Hac de causa Deus permisit persecutionem acrem Decii Imperatoris, ut christianorum virtutem et pietatem, quæ in pace, quam habuerant sub duobus Philippis, patre et filio, christianis imperatoribus elanguerat, suscitaret et acueret, uti S. Cyprianus sibi revelatum fuisse scribit lib. IV, epist. 4: « Nam et hoc nobis, inquit, per visionem, fratres charissimi, exprobratum sciatis, quod dormitemus in precibus, etc. Persecutio ista examinatio est, atque exploratio peccati nostri; excuti nos Deus voluit et probari, sicut suos semper probavit: nec tamen in probationibus ejus aliquando auxilium credentibus defuit. Denique ad minimum famulum suum, etc., pro sua circa nos bonitate mandare dignatus est: Dic illi, inquit, securus sit: quia pax ventura est. » Porro inter scelera ob quæ venit ista persecutio, præcipua fuisse sacerdotum et episcoporum negligentiam et cupiditatem, asserit idem Cyprianus tract. De Lapsis.

Anagogice, sicut ignis scoriam comburit, ita Christus in extremo judicio reprobos damnabit ad gehennam, eosque « comburet igne inextinguibili, » ut ait Joannes Baptista Matth. iii, 12. Hinc S. Hieronymus sic exponit: « Ipse veniet quasi ignis conflans: ignis enim in conspectu ejus ardebit, et in circuitu tempestas valida. Tunc vocabit cælum desuper et terram, ut dijudicet populum suum: flumina ignis trahent ante eum, peccatores quosque volentia. Ignis autem dicitur Dominus, et ignis consumens, Deuter. cap. iv, 24, ut ligna nostra, fœnum stipulamque combu-

Tropologice, i ne, id tribulatione excoquit Deus

Persecutio Dei permittit ad accendendam torem christi norum

Anagogice, in die judicii quasi ignis inextinguibilis

Christus est ignis conflans quia tripliciter. Primo. Secundo.

Tertio. Quarto.

Quinto.

Tres virtutum gradus.

rat. Et non solum ignis, sed et herba fullonum. Ipse his qui peccant graviter, ignis conflans est atque consumens; qui autem levia peccata committunt, herba fullonum, ut lotis munditiam restituat. » Felices et sapientes, qui in hac vita malunt emundari herba fullonum quam in futura, puta in gehenna, aut Purgatorio, igne conflagari. Porro S. Augustinus lib. XX *De Civit.* cap. XXV, hoc examen in die iudicii refert ad solos bonos et pios: hi enim sunt filii Levi offerentes Deo sacrificia in iustitia. Unde colligit, in die iudicii « quasdam quorundam purgatorias penas futuras. » Sic et Gennadius patriarcha Constantinopolitanus in *Exposit. Concilii Florentini*, cap. VII, *Contra Græcos*, concedentes quidem Purgatorium post hanc vitam, sed negantes in eo ignem, igneque expiari animas iustorum, ex hoc loco probat in eo esse ignem, eoque expiari animas: ignis enim hic, inquit, conflans et emundans non pertinet ad beatos in cælo, utpote mundissimos, nec ad damnatos in gehenna, utpote inmundabiles et inemendabiles: ergo pertinet ad animas purgatorii: in eo ergo est ignis conflans et emundans animas iustorum a levibus et venialibus maculis. Ita ipse tom. IV *Biblioth. Patrum*.

ET QUASI HERBA FULLONUM.—Hebraice: *Sicut borith lavantium*, scilicet pannos, id est fullonum. Unde Chaldaeus: *Sicut quo dealbantur*, scilicet panni; Septuaginta: *Sicut herba lavantium*. Hinc patet *borith* non saponem esse, ut volunt Arias et Vatablus, sed herbam, uti asserunt Theodoretus, R. Jona, R. Salomon, Tigurina et alii. Unde S. Hieronymus in *Jerem.* cap. II, 22, tradit herbam fullonum in virentibus et humectis Palaestinae locis nasci, et ad eluendas sordes et maculas e pannis eandem vim habere, quam habet nistrum et sapo: unde et herba saponaria tum latine, tum italice vocatur, hortulans notissima, qua vulgo ad maculas e pannis et vestibus extergendas utuntur, uti Romæ meis oculis conspexi. Vide dicta *Jerem.* cap. II, 22. Nota: Sicut paulo ante Propheta comparavit Christum igni conflanti et purificanti aurum, ita hic eundem comparat herbae fullonum pannos emundanti, ut vestem nuptialem suorum emundet, candidamque et splendidam efficiat. Iustorum enim animæ per Christi gratiam cadent ut stolæ, et fulgent ut aurum.

Porro, pro *borith* Syrus et Arabicus uterque vertunt, *sulphur*, quia suo ardore omnia purificat: aut forte בריית *borith* acceperunt pro vicino גופריית *gophriith*, id est sulphur. Unde Syrus vertit: *Quia quasi ignis est qui conflatur, et quasi sulphur dealbens*; Arabicus Antiochenus: *Ipse enim quasi ignis vadens, et quasi sulphur quod candescit*; Arabicus Alexandrinus: *Ipse enim veniet quasi ignis conflans, et quasi sulphur exardescet*. Notus est sulphuris ardor: unde S. Hieronymus hæc refert ad ignem Purgatorii, vel inferni, ubi est ignis ardens pice et sulphure, uti paulo ante dixi.

3. ET SEDEBIT CONFLANS ET EMUNDANS ARGENTUM. Vers. 3. — « Sedebit, » serio et accurate, non obiter et leviter quasi per transennam, conflaturus argentum, id est suos fideles, præsertim sacerdotes, uti subjungit, ut fiant nitidi instar argenti, splendeantque quasi argentei sacerdotes.

Secundo, « sedebit, » quasi discretor et iudex, uti vitia, præsertim ea quæ se specie virtutum velant, puta hypocrises et fucos, a veris virtutibus, ipsosque virtuosos ab hypocritis dijudicet, secernat et separet. Homines enim pro affectu iudicant, et quod virtutis est vitio deputant, et quod vitii est virtuti. Merito hæc de re queritur Sidonius Apollinaris lib. VII *epist.* 9: « Quis, ait, non erubescat, cum videat sordidari virtutum sinceritatem criminatione vitiorum? Si eligimus humilem, vocatur abjectus. Si proferimus erectum, superbus censetur. Si minus institutum, propter imperitiam creditur irridendus. Si aliquid quatenus doctum, propter scientiam clamatur inflatus. Si severum, tanquam crudelis horretur. Si indulgentem, facilitate culpatur. Si simplicem, despicitur ut brutus. Si acrem, vitatur ut callidus. Si diligentem, superstitiosus decernitur. Si remissum, negligens iudicatur. Si solertem, cupidus. Si quietum, pronuntiatur ignavus. Si abstemium producimus, avarus accipitur. Si eum, qui prandendo pascat, edacitatis impetitur. Si eum qui pascendo jejundet, vanitatis arguitur. Libertatem pro improbitate condemnant, verendum pro rusticitate fastidiunt. Rigos propter austeritatem non habent charos; blandi apud eos communiore vilescent. » Christus iudex hæc omnia colat, quid virtus sit, quid vitium acri iudicio discernit: illi suum decus, huic dedecus decernens.

Meminerit sacerdos, præsertim confessarius, se quasi vicarium Christi sedere pro tribunali, ut non leviter hoc iudicium peragat, dicatque cuiuslibet confitenti: Ego te absolvo; sed mature culpas examinet, easque non tegere, non obliuere, non superficialiter delere, sed radicitus eradere satagat; sicut aurifex per ignem ab auro eradit omnem scoriam, et fullo per herbam *borith* a panno omnem, etiam intimum, tollit nævum et maculam. Quid enim prodest pœnitenti absolvi, si radix, puta eadem proclivitas et occasio proxima ad peccandum, resideat, quæ illico eum rursus ad peccandum et ad recidivam impellet? nimirum fiet quod vulgo dicitur: Canis ad vomitum, et sus lota ad lutum. Vis nosse an quis bonus sit confessarius? vide quales sint ejus pœnitentes: si hi vitam mutant, aut in sanctitate valde proficiant, si heroica opera capessant, scito insignem esse confessarium; sin pœnitentes manent iidem, hoc est in eodem statu, vitii aut virtutis, scito enervem esse confessarium, et unum e trivio. « Sæpe, inquit S. Gregorius lib. VIII *Moral.* cap. XI, et reprobi peccata sua confitentur, sed deflere contemnunt: electi autem

Virtutes quasi vitia traducuntur.

20167.0
sini 300
sanhoo
-ut simp
vitoilq
amit
abau2

0167T
0167Q

0167Q

Confessarius ex pœnitentibus agnoscitur.

117 251 I
madat
auf23

culpas suas quas vocibus confessionis aperiunt, districtæ animadversionis fletibus insequuntur.» Et mox : « Psalmista plagam cordis non solum detexerat, sed detectæ etiam medicamentum mœroribus adhibebat, dicens : Iniquitatem meam ego pronuntiabo, et cogitabo pro peccata meo. Pronuntiando enim occultum vulnus detegit, cogitando autem quid aliud quam medicamentum vulneri apponit? » Idem, hom. 34 in *Evang.* : « Pœnitentiam, inquit, agere est, et perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare : nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere, aut dissimulat, aut ignorat. »

Exempla
S. Am-
brosii
Borro-
mai, etc.

S. Ambrosius, pœnitentes audiens, adeo in eos pio commiserationis et opitulationis affectu movebatur, ut in lacrymas prorumperet, flensque ipsosmet flere, et vitam mutare compelleret. Ita habet ejus Vita. Ejus assecla fuit S. Carolus Borromæus. Vide S. Ambrosium serm. 35 *De modo vere agendi pœnitentiam*. Ejusdem est tremenda illa sententia, lib. II *De Pœnitentia*, cap. x : « Facilius inveni qui innocentiam servaverint, quam qui congrue egerint pœnitentiam. Renuntiandum sæculo est, etc. Vivendum ita, ut vitali huic moriamur usui : seipsum homo abneget, et totus immutetur : sicut quemdam adolescentem, fabulæ ferunt, propter amores meretricios peregre profectum, et abolito amore regressum, postea veteri occurrisse dilectæ, quæ ubi non interpellata, mirata putaverit non recognitam, rursus occurrens dixerit : Ego sum; responderit ille : Sed ego non sum. »

Sedendo
homo fit
sapiens
et divi-
nus.

Mystice, sedet homo in sabbato, id est Dominico et festo die, cum ab operibus aliis quiescit, et Deo vacat. Sicut enim homo fit sapiens sedendo et quiescendo, ut ait Aristoteles lib. VII *Physic.*, sic et idem quiescendo illustrationes Dei excipit, quibus purgatur, et divinus efficitur, juxta illud *Thren.* cap. III, 28 : « Sedebit solitarius, et tacebit, quia levabit super se. » Et *Psal.* XLV, 11 : « Vacate et videte quoniam ego sum Deus. » Sicut enim aqua quieta, subsidentibus sordibus, fit limpida et perspicua quasi speculum; ita et anima quieta, subsidentibus passionibus, veritatem cernit, fitque capax cognitionis spiritualis et divinæ, præsertim quia libera a tumultu, et separata ab aliis objectis, uni veritati, unico Deo vacat et intendit. Verum est enim illud :

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

PURGABIT FILIOS LEVI, — tum quia multi levitæ et sacerdotes conversi ad Christum, facti sunt sancti, imo prædicatores, inter quos fuit S. Barnabas, *Actor.* cap. IV, 36, de quibus ait S. Lucas *Actor.* cap. VI, 7 : « Nulla etiam turba sacerdotum obediebat fidei. » Taxavit enim Malachias levitas et sacerdotes Judaicos, quos a Christo reformandos hic prædicit, ita Theodoretus; tum quia Christus veteribus levitis et sacerdotibus

Aaronicis abrogatis, novos instituit sanctæ et angelicæ vitæ. Tales enim fuerunt Apostoli, eorumque discipuli et successores. Hi ergo sunt filii Levi, id est sacerdotes non veteris, sed novi Testamenti; posteri non Aaronis, sed Christi; ita S. Hieronymus, Remigius, Rupertus, Hugo, Lyranus et alii. Simili modo Ecclesia Christi vocatur Sion et Jerusalem, quia in Jerusalem orta, Synagogæ Sionis et Judæorum successit. Meminit purificationis sacerdotum a Christo faciendæ, potius quam laicorum, tum quia summa puritas et sanctitas requiritur in sacerdotibus Christi, eo quod sint vicarii Christi, qui est Sanctus sanctorum, quodque sacramenta sanctissima, præsertim Eucharistiæ tractent, conficiant et administrent; tum quia sacerdotes plebem purificant : hinc quo purior et sanctior est sacerdos, eo purior et sanctior evadit plebs. Sacerdos enim ei suam sanctitatem et verbo et vita aspirat et instillat. Sicut ex adverso impurus sacerdos vitiat totam Ecclesiam, uti ex S. Chrysostomo et aliis ostendi vers. 1, et cap. I, 6. Videant ergo sacerdotes quomodo hoc suum decus tueantur, ne quando de iis dici possit, quod de sui ævi presbyteris ingemiscens dixit S. Bonifacius primus episcopus Moguntinus, Frisias apostolus et martyr : « Olim sacerdotes aurei celebrabant in calicibus ligneis, nunc lignei sacerdotes celebrant in calicibus aureis. » Ita habet ejus Vita.

Tropologice filii Levi, id est sacerdotes spirituales et mystici sunt fideles, qui Deo victimas bonorum operum, orationis, compunctionis, elemosynæ, et præsertim purum cor, sanctaque et ardentia amoris desideria offerunt, juxta illud I *Petri*, cap. II, 9 : « Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum. »

ET COLABIT. — Colare est pauxillatim stillatimque liquorem aliquem, v. g. oleum, vinum, lac, aurum liquatum, etc., per aliquod vas angustum, vel linteolum transfundere aut transmittere, ut quod purum est transeat, quod crassum et impurum excludatur. Unde Plinius lib. XIII, cap. II : « Regale, ait, unguentum colato melle constat. » Et Manilius :

Et colare vagos inductis retibus amnes.

Et Apuleius lib. *Florid.* : « Neque, ait, illi norant colere arvum, vel colare aurum. » Hic pro colabit, Chaldæus vertit, *expurgabit*; Pagninus, *conflabit*; alii, *defacabit*; Septuaginta, *effundet*, sicut e fornace conflatoria stillatim effundi solet liquatum et defæcatum aurum. Porro Christus colat et expurgat sacerdotes per Spiritum Sanctum, sicut colavit Apostolos in die Pentecostes. Spiritus Sanctus enim indit eis spiritum compunctionis et lacrymarum, item charitatem et zelum. Tropologice, per tribulationes et persecutiones, inquit Vatablus, quales passi sunt sacerdotes in primi-

Christi
colat
suos
bulatio
et m

tiva Ecclesia, cum omnes pene rapiebantur ad mortem, populoque erant duces ad martyrium. Quod Romæ fecisse S. Cornelium Papam in persecutione Decii, narrat et celebrat S. Cyprianus, lib. I, epist. I ad Cornelium: « Exprimi, ait, non potest quanta istic exsultatio fuerit, etc., duces se illic fratribus confessionis extitisse; sed et confessionem ducis de fratrum confessione crevisse, ut, dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriae comites, et confessorum populum suaseris fieri, dum primum paratus es pro omnibus confiteri. » Et mox: « Virtus illic Episcopi præcedentis publice comprobata est, adunatio sequentis fraternitatis ostensa est, dum apud vos unus animus, et una vox est, Ecclesia omnis Romana confessa est. Docuistis granditer Deum timere, Christo firmiter adherere; plebem sacerdotibus in periculo jungi, in persecutione fratres a fratribus non separari, concordiam simul junctam vinci omnino non posse: quidquid semel petitur a cunctis, Deum pacis pacificis exhibere. » Et paulo post: « Quale illud fuit sub oculis Despectaculum gloriosum, quale in conspectu Christi ejus Ecclesie suæ gaudium, ad pugnam quantentaverat hostis inferre, non singulos milites, sed tota semel castra prodisse? »

forali-
r. de
tracto
tamino
pisco-
orum.

Moraliter, videant hi Episcopi, et eorum examinatores, quam accurati esse debeant in admit- tendis iis qui se offerunt ad Ordines sacros, ut videant an probæ fæque gradu digne sint vite, et an habeant doctrinam, quanto munere rite perfungi, ac populum in fide et rebus divinis instruere valeant. Si enim aurifices tanta cura et labore, puta per ignem, colent aurum et argentum, ut ab eo scoriae separent, et non nisi purum patumque colligant: quanto magis Episcopus colare debet ordinandos, ut aureos populo ordinet sacerdotes, non stanneos, non ferreos, non ligneos? a sacerdotibus enim pendent tota Ecclesie disciplina, vita et sanctitas. Legant et præcipient hæc de re decreta Concilii Tridentini, sess. XIII, cap. vii et xiv, et sess. XXIV, cap. xviii. Narrat Sophronius in *Prato spirit.* cap. cxlix, et ex eo Baronius, tom. VI, anno Domini 491, quod, cum abbas Amos patriarcha Hierosolymitanus ordinatus esset, dixerit: « Orate pro me, Patres; magnum enim et intolerabile onus mihi injunctum est, Petri et Pauli similitum est regere rationales animas; ego autem infelix et peccator sum; plus enim quam cætera timeo ordinationis sarcinam: » Affert deinde exemplum S. Leonis: « Nam inveni scriptum, quia beatus et angelis æqualis Leo Papa, quadraginta dies perseveravit ad sepulcrum Apostoli Petri, vigiliis et orationibus insistens, petensque ab Apostolo ut pro se apud Deum intercederet, ut dimitterentur sibi peccata sua. Impletis quadraginta diebus apparuit ei Apostolus Petrus, dicens ei: Oravi pro te, et dimissa sunt omnia peccata tua, præterquam impositionis manuum. » Loquitur de demissione

non culpæ; hæc enim omnia simul dimittitur, sed pænæ, inquit Baronius. Illis ergo remanebat S. Leo peccatorum pænæ obligatus, quæ illi perpetrasset, qui ab eo indigne fuissent promissi ad Ordines, juxta illud Apostoli I *Timoth.* cap. v: « Nemini cito manus imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. »

Hæc de causa non nisi præmissa oratione et jejunio totius Ecclesie ordinantur sacerdotes; ac Deus olim sæpe indicio cœlesti designabat quos vellet eligi episcopos, ut designavit S. Matthiam, *Actor.* cap. i, 26. Sic S. Fabianus designatus est a Deo pontifex per columbam, e sublimi in caput ejus devolantem: columbæ enim specie Spiritus Sanctus descendit in Christum, cum baptizaretur. Ita refert Eusebius lib. VI *Histor.* cap. xiii. Simile accidit S. Chrysostomo; nam cum ordinaretur patriarcha Constantinopolitani, alba columbæ devolans, stetit super caput ejus, ut narrat Leo Augustus in ejus Vita, et ex eo Baronius tom. VI, anno Domini 436. Sic et S. Gregorius fugiens pontificatum, indicio fulgida columbæ jugiter super se e cœlo dependentis agnitus, raptus est ad templum S. Petri, creatusque pontifex. Sic et Remigius, Rhemensis episcopus, cum duorum et viginti tantum esset annorum, cœlitus creatus est. Nam radius novi luminis super ejus verticem descendit, ac si ipse sol de cœlo motus super eum cecidisset, quia scilicet ipse illuminandarum lux parabatur animarum. Et enim radio illo se illustrante, sensit capiti suo unguinis sacri infusum liquorem, quo totum ejus delibutum est caput, inquit Hincmarus in ejus Vita. Mortuo Mena Patriarcha Constantinopolitano, Justinianus imperator ingressus in cœtum Episcoporum et Cleri, eis visionem cœlestem enarravit: Cum, inquit, in æde S. Petri principis Apostolorum, in qua senatus habebatur, somnus me comprehendisset, in quiete vidi principem Apostolorum mihi magnum Eutygium ostendentem, dicentemque: Fac ut hic sit Episcopus. Cum hoc jurasset imperator, Eutygius ab Episcopis et Clero conclamatus est Patriarcha. Ita Eustathius in *Vita S. Eutygi.* Sic S. Ambrosius declaratus est Mediolanensis Archiepiscopus voce pueri et populi exclamantis: « Ambrosius Episcopus. » ita Socrates lib. IV, cap. xxx. Sic S. Athanasius, ab Alexandro Episcopo Alexandrino moriente evocatus, ut sibi succederet, cum ille fugeret, exclamavit Alexander: « Athanasi, putas te posse fugere, non tamen effugies; » quare a Clero et populo raptus est ad episcopatum: ita Sozomenes lib. II *Hist.* cap. xvi. S. Amphilochem ab angelis consecratum esse Episcopum Iconii narrat Nicephorus, lib. XI, cap. xx. Qui ergo creati sunt sacerdotes vel Episcopos, orationi insistant et cœleste lumen Deique nutum exposcant, ne in re tanti ad commune Ecclesie bonum momenti errent, sed eos designent, qui Dei glorie, Ecclesie ædificationi, sibi salutem futuri.

Olim
Deus or-
dinandos
cœlitus
designa-
bat.
Exem-
pla.

aliqua
m. 22
lae
Dor
etc.

aliqua
m. 22
lae
Dor
etc.

SACRIFICIA. — Hebraice מִנְחָה *mincha*, id est sacrificium farreum, puta Eucharistiæ sub speciebus panis et vini, de quo dixit cap. 1, 11. Hoc enim, utpote purissimum, opponit impuris sacrificiis et sacerdotibus Aaronicis. Ita Theodoretus, Rupertus, Lyranus et alii.

INJUSTITIA, — id est juste, pure, sancte, juxta illud Zachariæ *Luc.* cap. 1, 14 : « Serviamus illi in sanctitate et justitia coram ipso, omnibus diebus nostris. » Sacerdotes enim quasi angeli corporati coram Deo incedere et ambulare debent in omni justitia et sanctitate.

Vers. 4.

4. ET PLACEBIT. — Chaldæus : *Suscipietur voluntarie*; Pagninus et Vatablus, *dulcescet* (hoc enim est עֲרֹבָה *arebu*), id est dulce, gratum, sapidumque erit Domino sacrificium Judæ et Jerusalem, hoc est, Ecclesiæ christianæ, quæ est nova Sion Dei, ex veteri Sione intereunte exorta, ut in ea vetus quasi phœnix resurgere et renasci videatur. Hinc præcise per Jerusalem, quæ erat metropolis et caput Judæ, posset accipi Ecclesia Romana et Sedes Apostolica, quæ est caput et metropolis totius Ecclesiæ, quæ est Juda, id est confitens Deum (1).

SICUT DIES SÆCULI, — id est sicut dies antiqui, ut sequitur, quibus prisci sancti viri, Abel, Noe, Melchisedech, Abraham, Moses, Aaron, etc., placebant Deo, eique sancte offerebant sacrificia sua. Unde sacerdos in Canone Missæ dicit et orat : « Supra quæ (scilicet panem et calicem consecratum) propitio ac sereno vultu respicere digneris, et accepta habere, sicut accepta habere

(1) Objiciunt quidem, *Malach.* III, 3, 4, posteri Levi purgandi esse dicuntur, ut Deus habeat offerentes ferta juste et probe, et ferta Judæ et Hierosolymæ, ut olim, ei grata sint; et *Malach.* IV, 4, monentur omnes Judæi, ut memores sint legis Moysi; utrumque autem magis convenit ævo Machabæorum quam Christi, per quem lex ritualis abrogata, et prærogativa posterorum Levi abolita fuit, ac demum eversa Hierosolyma sacrificia Judæ et Jerusalem offerri desierunt. — Hæc, quæ his verbis innuntur, ait Ackermann, si sola et sigillatim spectantur, aliquam veri speciem præ se ferunt, quæ autem disparet, si confertur quod vers. 5 prædicatur supplicium improborum Judæorum, et imprimis posterorum Levi; nam ætate Machabæorum pii et probi plurimis calamitatibus premebantur, et permulti interficiebantur; in bello autem cum Romanis et eversione Hierosolymæ colluvies sceleratorum rebellium passa est extrema, et posteritas Levi prærogativam amisit, et vel ideo maximum detrimentum passa est. Verba prophetica profecto late patent, et si præcedens latior interpretatio seriei orationis et substratæ inæteritæ non arcte juncta esse videtur, certum tamen est, latiorum hujus generis sensum etiam aliis quibusdam Prophetarum locis subesse. Id saltem apparet, verba esse ambigua, quorum sensus ab eventa pendet, qui ostendit, non de Levitis, sed de aliis offerentibus, nempe sacerdotibus novi Testamenti esse sermonem. Nec obstat quod adjicitur, Deo ut olim grata fore ferta Hierosolymæ et Judæ, nam Ecclesia, tunc prorsus ignota, alia imagine aut verbis propriis commode exprimi non potuit. Monitum autem *Malach.* IV, 4, prorsus nullam creat difficultatem, nam lex Mosaica usque ad foundationem Ecclesiæ Christi a Judæis erat observanda. (Ackermann.)

dignatus es munera justitiae Abel, et sacrificium Patriarchæ nostri Abraham, et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. »

Nota : *Tō sicut* assimilat sacrificia christiana Aaronicis, non tam quoad ipsum sacrificium, quam quoad sacrificantes. Ipsum enim sacrificium in lege nova est longe præstantius Aaronico, cum victima ejus sit ipsum Christi corpus, quod proinde vim impetrandi habet ex opere operato : Aaronici autem victima erat bos, vel capra, quæ tantum erant typus et umbra Christi, ideoque valebant tantum ex opere et devotione operantis, non vero ex opere operato. Dicit ergo quod Christus ipsos sacerdotes in lege nova emundabit et sanctificabit, ut ea puritate, devotione et religione offerant Deo sacrificia, qua obtulerunt Noe, Abraham, Melchisedech, aliique prisci et eximii sancti. *Secundo*, tamen *tō sicut* potest significare similitudinem in ipso sacrificio. Nam, ut ait Lyranus, *tō sicut* significat analogiam quæ est inter typum et antitypum, inter imaginem et exemplar, inter umbram et veritatem, ac proinde, ut ait Clarius, significat præcellentiam sacrificii Eucharistici præ Aaronicis, *q. d.* Placebit Deo sacrificium Eucharisticum mirifice, sicut liquet ex ejus typis, imagine et umbris, puta ex sacrificio Noe, Abraham, Melchisedech, etc. Si enim hæc, quæ tantum fuerunt typi et umbræ, adeo placuerunt Deo, ut Deus propter ea benedixit toti eorum familiæ, imo toti orbi; multo magis placebit sacrificium Christi, quod illorum fuit exemplar, veritas et antitypum, quodque priscis illis omnem vim et dignitatem tribuit, per quam placerent Deo.

5. ET ACCEDAM AD VOS IN JUDICIO. — Redit ad Vers. querelam Judæorum dicentium, cap. II, vers. ultim. : « Ubi est Deus judicii ? » Hisce enim respondet : Ecce brevi veniam, « accedam, » et *appropinquabo*, ut vertit Figurina, « vobis ad iudicium, » ut scilicet descendam in carnem, et coram inspiciam impiorum scelera, itaque eorum sim testis oculatus, quæ quasi iudex condemnem et puniam. Simili modo, ait Deus, *Genes.* cap. XVIII, 20 : « Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est, etc. Descendam et videbo utrum clamorem qui venit ad me opere compleverint, an non est ita, ut sciam. » Quocirca reipsa tres Angeli, representantes Deum trinum et unum, perrexerunt Sodomam, ubi ab incolis appetiti ad stuprum, cœlitus pluerunt super eos ignem et sulphur, quo omnes conflagrarunt. Pergit loqui Propheta de primo Christi adventu in carnem, quo Christus venit ut scelera inspiciat, eorumque sit testis, quæ deinde partim in hac vita et morte punit, partim in extremo iudicio puniet. Unde Chaldæus vertit : *Et revelabor super vos, ut faciam iudicium, et erit verbum meum contra vos in testem, etc.* Ita Rupertus, Arias, Ribera et a Castro. Alii passim censent Prophetam hic

transire a primo Christi adventu in carnem, ad secundum, quo veniet ad iudicium, quando ipse, ut ait S. Hieronymus, simul erit iudex et testis, occultissimorum etiam criminum, adulteriorum, etc., quæ hic recensentur. Ita et Theodoretus, Remigius, Hugo, Lyranus et Vatablus. Christus enim iudex simul erit « testis velox; » Tigurina, *festinus*; Vatablus, *promptus*: quia eum nihil latet, sed qua Deus omnia videt, qua homo omnia cognoscit per scientiam infusam, æque ac beatificam. Quocirca impiis dicit: Ego vidi, o Juda, tuam occultam avaritiam, quæ te impulit ad me prodendum Judæis. Ego vidi, o Roberte, tuam occultam pollutionem, fornicationem, adulterium. Ego vidi, o Nicolæ, tua occulta prava desideria, tuas ulciscendi cupidines, tuas cædis machinationes. Ego vidi, o Simon, tuas occultas simonias, ambitiones, invidias, etc. Nonne ita est? Si neges, conscientia tua Christo testis erit, teque mentiri clamabit. Quocirca totus mundus videbit æquissimum esse Christi iudicium et sententiam qua dicit: Ite, adulteri, ite, homicidæ, ite, simoniaci, ite, ambitiosi, ite, invidi, ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. Uterque sensus huic loco congruit. Christus enim cepit esse iudex et testis in primo adventu, sed utramque perficiet in secundo, puta in die iudicii. *Testis* ergo per catachresin hic idem est quod iudex. Sic Christus vocatur testis fidelis, id est iudex, rex et princeps, Apoc. I, 5. Vide ibi dicta.

QUI CALUMNIANTUR MERCEDEM MERCENARII. — Hoc est, ut Chaldæus et Septuaginta: *Qui auferunt violenter mercedem mercenarii*; Pagninus: *Qui vi retinent*; Vatablus: *Qui opprimunt*; Tigurina: *Qui mercenarium mercede fraudant*. Hebræum enim פוּרָא *asa* significat per calumniam, vim vel dolum fraudare alium re, vel jure suo. Unde additur: « Viduas et pupillos, » supple et repete, « calumniantur, » fraudant et opprimunt. Nam « humiliant, » quod quædam Biblia habent, expungunt Romana, æque ac Hebræa. Unde Septuaginta verunt: *Qui opprimunt per potentiam viduas, et percutiunt pupillos*.

OPPRIMUNT PEREGRINUM. — Septuaginta et Chaldæus: *Qui pervertunt iudicium advenæ*; Pagninus, hebræum מַטִּי *matte* reddit ad verbum, *pervertentes peregrinum*; Tigurina: *atserantur peregrinum* (1).

6. **EGO ENIM DOMINUS, ET NON MUTOR.** — Hebræum לֹא שִׁנִּיתִי *lo scaniti*, id est ut Septuaginta,

(1) *Ælate* Jesu, et demum belli contra Romanos, Judæos fuisse omni scelerum genere inquinatos, non solum ex libris novi Testamenti colligitur, sed etiam Josephus (*De Bello Jud.* li b. V, cap. II, III, IX, X; lib. V, cap. XX, 2-5, etc.) sæpius testatur. Dei Filius, inquit Calmetus, terribili sane ratione exercuit justitiam suam contra Jerusalem, eam Romanis relinquens, et permittens, ut tantus Judæorum numerus hostium ferro misere trucidaretur.

non sum mutatus; Pagninus: *non mutavi me*, id est immutabilis non mutor. Hebræi enim quia carent verbo præbilitis multipliciter. Jam sensus est primo, q. d. *Comminatio mea* Primo. firma est, impleo quod prædixi, ait Vatablus. Minor hic adulteris, perjuris, oppressoribus pauperum vindictam, præstabo illam. *Secundo, q. d.* Secundo. Non sum mutabilis, mobilis et inconstans, ut nunc hoc, mox aliud velim, sed semper scelera et sceleratos odi et punio. *Tertio, S. Hieronymus:* Tertio. « Quod sequitur, inquit, ego Dominus, et non mutor; idcirco ponit, quia supra dixerat: Ipse quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum, ne putemus eum divinitatis mutare naturam, cum pro nobis aut angelus, aut ignis, aut borith nominatur. » Quarto, alii referunt ad id quod sequitur: « Et vos, filii Jacob, non estis consumpti, » q. d. Ego vos, licet perversi sitis, non consumpsi, quia misericordia mea, quam patribus vestris promisi, est constans et immutabilis: « Ego enim Dominus, et non mutor, » juxta illud *Thren.* cap. III, 22: « Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes ejus. » Aut, q. d. Vos, o Judæi, calumniamini me esse mutabilem, quod contra promissa patrum vos consumpserim; at erratis: nec enim ego sum mutatus, nec vos consumpsi. *Quinto, q. d.* Vos, o Judæi, mutamini, itisque de Quinto. scelere in scelus; at ego in sententia et iudicio meo sum constans et immutabilis. *Sexto, ex ad-* Sexto. verso Rupertus, q. d. Ego sum immutabilis in bono, vos estis obstinati et immutabiles in malo: « a diebus enim patrum vestrorum recessistis a legitimis meis, » ut sequitur. *Septimo, Chaldæus* Septimo. vertit: *Ego enim Dominus, non mutavi pactum meum quod a sæculo est: et vos domus Israel putatis quod quicumque moritur in hoc sæculo, iudicium ejus cessat, q. d. Vos putatis impios non puniendos, eo quod multi impuniti maneant in hoc sæculo. At erratis, puniam enim eos in futuro: nam in iudicio et justitia, ab æterno a me decreta constans sum et non mutor. Octavo et ge-* Octavo. nuine, vox enim dat causam præcedentium, q. d. Vos, o Judæi, calumniamini me, jactando illud cap. præced. vers. ultim.: « Omnis qui facit malum bonus est in conspectu Domini, et tales illi placent. » Censetis enim me mutasse indolem, quasi qui olim bonos amarim, malos oderim; nunc mutata mente bonos odiam, et affligam, malos amem et ditem; eo quod infideles Chaldæos prosperaverim, vos vero fideles meos eis vastandos tradiderim. Hinc dicitis: « Ubi est Deus iudicii? » Huic calumniæ ego respondi vers. præcedenti, edixique: « Accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox maleficis, » etc., q. d. Licet ad modicum tempus differam iudicium et vindictam impiorum, tamen certo et brevi ad illam accedam, eamque peragam. Nam constanter bonos amo et præmio, malos constanter odi et punio, sed suo tempore. Cujus rei causa est mea, tum

in natura, tum in dictis et decretis constantia et immutabilitas: «Ego enim Dominus, et non mutator.» Ita S. Cyrillus, Theodoretus, Remigius, Rupertus, Hugo, Lyranus et Vatablus.

Immutabilitatis Dei prima ratio est ejus plenitudo. Nota: Immutabilitatis Dei causa, vel potius ratio prima, ait D. Thomas I part. *Quæst.* IX, est plenitudo et perfectio naturæ, puta divinitatis. Hæc enim cum omnia bona in se habeat et possideat firmiter, necessario et naturaliter, hinc mutari nequit, ut aliud aliquid bonum quærat vel ambiat, cum omnia habeat in se essentialiter. Hinc nomen ejus est *Jehova*, id est *qui est*: «Ego sum qui sum,» *Exod.* cap. III, 14. Vide ibi dicta. Celebre est illud Trismegisti in *Pimandro*: «Sicut mundi partes sunt cælum, aqua, terra, et aer: sic membra quasi Dei sunt vita, immortalitas, necessitas, providentia, natura, anima, mens, horumque omnium participatio, ipsum bonum: neque fit aliquid usquam, neque est factum ubi Deus non adsit.» Divinius Cassiodorus, in *Psal.* XLVII: *Magnus Dominus*, etc.: «Deus, inquit, est virtus inexplicabilis, pietas incomprehensibilis, sapientia ineffabilis, cujus definitio est, finem in sanctorum laudibus non habere.» Jam quia Deus immutabilis est natura, hinc et immutabilis est voluntate, ut quod semel vult, semper velit: quia voluntas sequitur naturam, imo in Deo voluntas idem est cum natura.

Secunda, quia est actus purus. *Secunda*, quia Deus est actus purus, nihil habens admixtum potentialitatis; quidquid autem mutatur, est aliquo modo in potentia ad id quod mutatur, ait D. Thomas loco jam citato. Huc spectat illud Apostoli: «Qui solus habet immortalitatem,» I *Timoth.* cap. VI: «Quia omnis mutatio quædam mortis imitatio est,» ait S. Bernardus mox citandus. Hinc *Psal.* CI dicitur: «Sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur: tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.» Et *Numer.* XXIII: «Non est Deus quasi homo, ut mentiatur; nec ut filius hominis, ut mutetur.» Præclare S. Gregorius Nyssenus in *Expositione Orationis Dominicæ*, ad illa verba: *Adveniat regnum tuum*: «Numquid, ait, nunc regem fieri vult universi regem, qui semper est quod est, qui ad omnem mutationem firmus et immobilis est, qui non potest reperire melius quidquam, in quod transeat?»

Tertia, quia est simplicissimus. *Tertia*, Deus est immutabilis, quia est simplicissimus, cui nihil addi vel accedere potest. Ita S. Augustinus lib. XI *De Civit.* cap. X: «Est itaque, ait, bonum solum simplex, et ob hoc solum incommutabile, quod est Deus.» Idem, lib. VI *De Trinit.* cap. VI: «Nihil simplex, mutabile est.» Et Auctor libri *De Essentia divinitatis*, apud S. Augustinum in principio: «Ideo, ait, Deus immutabilis dicitur, quia in natura ejus ira, furor, pœnitentia, oblitio, recordatio, et alia his similia nullo modo accidunt. Simplex enim natura est, et immutabilis, atque imperturbata;

neque aliud est ipse, aliud quod habet et quod est,» juxta illud *Jacob.* cap. I, 17: «Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.» Quocirca Tertullianus, vel potius Novatianus, lib. *De Trinitate*, cap. IV: «Immutatio, inquit, portio est mortis. Nam et incrementa originem monstrant, et detrimenta mortem atque interitum probant. Et ideo: Ego, ait Malachias, cap. III, sum Deus, et non sum mutatus: statum suum tenens semper, dum id quod natum non est, converti non potest. Hoc enim in ipso quidquid illud potest quod est, Deus semper sit necesse est, ut semper sit Deus, servans sese virtutibus suis. Et ideo dicit: Ego sum qui sum.»

Quartam dat S. Anselmus, in *Prosol.* cap. XII: «Tu solus, ait, Domine, es quod es. In quo est aliquid mutabile, non omnino est quod est; et quo habet fuisse, quod jam non est; et futurum, quod nondum est, id non est proprie et absolute: tu vero es quod es; quia quidquid aliquando aut aliquo modo es, hoc totus ac semper es: et tu es, qui proprie ac simpliciter es.» Quia quod mutatur perdit aliquid esse, et aliud esse acquirit; Deus autem nihil potest perdere, vel acquirere. Unde S. Augustinus lib. XI *Confess.* cap. X: «In quantum, ait, quisque non est quod erat, et est quod non erat, in tantum moritur et oritur.»

Quintam dat S. Augustinus lib. XI *Confess.* cap. X et XI, et lib. XII, cap. XV. Quia voluntas Dei æterna est, et quidquid in tempore per totam sæculorum seriem operatur, id ipsum simul et semel ab æterno voluit et decrevit. Implicat autem ut quod ab æterno efficaciter voluit, hoc in tempore non fiat, aut in contrarium ejus fiat. Sic enim elideretur æternum Dei decretum. Celebre est illud Platonis: «In Deo est providentia et sapientia æterna: in cœlis est fatum: in terra rebusque particularibus est contingens et novum.»

Sextam dat S. Augustinus lib. XI *De Civit.* cap. XXI. Quia omnia præterita et futura sunt Deo præsentia, et in omnia ut præsentia fertur Dei scientia, voluntas et providentia. Sicut ergo quod circa rem præsentem volo, non possum non velle: ita quod Deus vult circa futura, non potest non velle, quia futura sunt ei præsentia.

Tropologice, S. Gregorius Nazianzenus *orat.* 17, hæc applicat viro in virtute forti et constanti. Hic enim, ait, «divinum aliquid sentiens, his quoque Dei verbis uti possit: Ego idem sum, et non mutator. Quare nec ab animo suo migrabit, nec immutabitur cum temporibus ac rebus, alias alios mores induens, ac novos subinde colores assumens, non secus ac polypi petrarum, ad quas accesserint, colores referunt; sed idem semper, suique similis permanebit, fixus in rebus minime fixis, immotus in incertis et fluctuantibus, non aliter ac rupes quædam ventorum fluctuumque impetu non modo non concutitur, sed etiam in-

Quia
quia
ipsi
es

Quir
qui
qu
vult
ab
no
lui

Scit
qui
omn
sunt
pres
tia

Tropo
gice,
consta
est i
muta
lis, qu
Deus i
restr

cursantes undas circa se frangit atque absorbit.»

Moraliter, hic disce : Nomen Dei est : Ego sum qui sum; idem semper, constans et immutabilis : Ego Dominus, et non mutor; sum inflexibilis in sententia, immutabilis in decretis; certæ sunt meæ minæ, certa promissa. Pii ergo, credite et sperate gloriam æternam; impii, timete et fugite ignem æternum. Ex adverso titulus et nomen hominis, Angeli, et cujuslibet rei creatæ est : Ego creatura sum, et mutor, muto consilia, muto animum, muto decreta, muto desideria et amores, denique versor in continua mutatione et motu.

Oni con-
fuit in
creatura,
est in
jugi me-
tu et
motu.

Natura enim creata cum sit dependens, imperfecta, imminuta, defectiva, mobilis; hinc perpetim mutatur. Quocirca qui in hominibus aliisque creaturis spem et amorem defigunt, in perpetua fame, siti, desiderio, metu, alteratione et alternatione versantur, juxta illud *Thren.* I, 8 : « Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est. » Qui enim adheret mobili, cum eo moto moveatur necesse est. Ex adverso vis esse constans et immobilis? adhære incommutabili naturæ et bono, quod est Deus. Deus enim in sua immutabilitate est immutabilis, sicut ex adverso homines et creaturæ in sua mutabilitate sunt immutabiles, quia perpetuo mutantur : nam nunc volunt, mox nolunt; nunc amant, mox odiunt; nunc placent, mox displicent; nunc favent, mox adversantur; nunc volunt, sed non valent; mox valent, sed non volunt; nunc summi sunt, mox imi; nunc vivi, mox mortui. Vere S. Bernardus *serm.* 81 in *Cant.*, citans hæc verba Malachie : *Ego Dominus, et non mutor* : « Omnis, inquit, mutatio quedam mortis imitatio est. Omne enim quod mutatur, dum de uno ad aliud transit esse, quodammodo necesse est moriatur quod est, ubi esse incipiat quod non est. Quod si tot mortes, quot mutationes, ubi immortalitas? » Præclare S. Augustinus, lib. I *Confess.* cap. VI : « Apud illum, ait, rerum omnium instabilium stant causæ, et rerum omnium mutabilium immutabiles manent origines, et omnium irrationabilium et temporalium sempiternæ vivunt rationes; » et, ut ait Boetius :

Stabilisque manens dat cuncta moveri.

Et Prosper, *Sententia* 143 : « Æterna et incommutabilis est voluntas ejus, nec consilio alternante variatur, in qua simul est quidquid in rebus creandis, vel ordinandis præcessit aut sequitur. » Eodem pertinent quæ scribit D. Augustinus, lib. I *Confess.* cap. IV : « Immutabilis mutans omnia, nunquam novus, nunquam vetus, innovans omnia, et in vetustatem deducens superbos, et nesciunt; semper agens, semper quietus, colligans et non egens, portans et implens et protegens, creans et nutriens et perficiens. Quæris, cum nihil desit tibi; amas nec æstuas, zelas et securus es; penitet te, et non doles; irasceris, et tranquillus es; opera mutas, nec mutas consilium; recipis quod invenis, et nunquam amittis; nunquam

inops, et gaudes lucris; nunquam avarus, et usuras exigis. Supererogatur tibi ut debeas, et quis habet aliquid non tuum? reddis debita nulli debens, donans debita nihil perdis, » etc.

Hæc est primæva et increata in Deo immutabilitas, quæ omnis stabilitatis et immutabilitatis est fons, origo et causa tam in angelis, cælis, mundo, quam in hominibus. Ad eam ergo ascende, o anima, illi inhia, illi te affige, si solida, si firma esse cupis. Transcende maris hujus fluctus, transvola mundi turbines : nil te moveant illecebrosæ opes, dignitates et pompæ, quæ in momento pertranseunt : non te terreat pauperies, morbi, ærumnæ, persecutiones, quæ sæpe subito, et semper in morte finiuntur. In cælo habita, in Deo commorare : ibi fixa, imperturbata conquiesces. Ibi super omnium mutabilium sphaeras, supra anni solisque vias elevata, ex alto despicies hoc terræ punctum : videbis et ridebis vana hominum studia, vanos labores, vanos mundanorum amores et honores, quasi puerorum crepundia. Miraberis, imo miseraberis exilem hominum sortem, et exiliorem mentem, ac nugacem nugarum hujus mundi fascinationem, sensum simplicem pervertentem, atque cum Poeta exclamabis :

Moraliter, mens
fixa in
Deo sit
immutabilis.

O curas hominum, o quantum est in rebus inane!

Præclare S. Gregorius lib. XXVI *Moral.* cap. XXVIII : « Anima, inquit, ad illum suspensa est, a quo formata. Et quia ad Deum solum appetendum facta est, omne autem quod infra appetit, minus est, jure ei non sufficit, quod Deus non est. Hinc est quod huc illucque spargitur, et ab unaquaque re fastidio impellente removetur, etc. Sancti autem viri, quia cauta se observatione custodiunt, ne ab intentione sua mutabiliter dissolvantur, et quia idem esse appetunt ad cogitationem qua Deum diligunt, se solerter astringunt. In contemplatione namque Creatoris hoc accepturi sunt, ut una semper mentis stabilitate perfruantur : nulla eos tunc mutabilitas dissipat, quia scilicet eorum cogitatio sibimetipsi semper indissimilis perseverat. Hoc ergo cum labore nunc conantes imitantur, quod post gaudentes in munere accipiunt. Cui se Propheta immutabilitati virtute amoris astrinxerat, cum dicebat : Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini. Huic Paulus unitati intentione adhererat, dicens *Philip.* III, 13 : Unum autem, quæ oblitus, ad ea quæ ante sunt extensus, sequor ad palmam supernæ vocationis Christi. »

ET VOS, FILII JACOB, NON ESTIS CONSUMPTI. — Apte hæc coheret cum eo quod præcessit, *q. d.* Ego sum Deus qui non mutor : sicut enim non muto minas, sententiam et vindictam in adulteros, perjurios, aliosque maleficos; ita vicissim non muto misericordiam quam patribus vestris promisi. Nam non consumpsi vos, cum juste id facere possem : « A diebus enim patrum vestrorum re-

Omnis
mutatio
est qua-
dam
mors.

cessistis a legitimis meis. » *Secundo*, q. d. Licet constanter malos oderim, vestra tamen peccata non punivi plane et omnino, uti merebantur: nec enim vos consumpsi, sed toleravi ex amore, quo constanter patres vestros vosque eorum filios prosequor, exspectans ut respisceretis. Unde vos hortor ad poenitentiam, dicoque: « Revertimini ad me, et revertar ad vos. » *Tertio*, Septuaginta vertunt: Vos, o filii Jacob, non recessistis a peccatis patrum vestrorum; Tigurina: Vos, o filii Jacob, nequaquam desistitis, alii: Non facitis finem, non cessatis (Hebræum enim $\text{לֵב} \text{לֵב}$ *cala* significat finire, complere, cessare, scilicet me offendere, et irritare), q. d. Ego differo vindictam impiorum, exspectans vos ad poenitentiam: at vos ex adverso peccata peccatis cumulatis. Facitis sicut pueri cervicosi, qui blande vocati a parentibus dorsum obvertunt, fiuntque duriores instar bubalorum, qui quo magis attrahuntur a bubalariis, eo magis renituntur et retrocedunt. Aut, q. d. Ego non mutor a bono; vos autem non mutamini a malo: ego sum immutabilis in sanctitate; vos immutabiles estis in perversitate. Ita Rupertus.

Vers. 7.

7. A LEGITIMIS MEIS, (a legibus meis; Tigurina: A statutis meis; Pagninus: Ab institutis meis) REVERTIMINI AD ME (per poenitentiam), ET REVERTAR AD VOS — per gratiam, amicitiam, beneficentiam. Prior enim est poenitentia peccatoris, quam sit ejus justificatio et reconciliatio cum Deo; tamen prior est gratia excitans Dei, qua pulsatur mentem peccatoris, ut revertatur et poeniteat, quam sit ejus poenitentia. Peccator enim jacet sopitus in somno, imo morte peccatorum, a qua excitari nequit, nisi per vocem et gratiam Dei cor tangentis et excitantis, sicut hic Judæos prævenit et excitat, dicens: « Revertimini ad me. » Ita hunc locum et similes explicat Concilium Tridentinum, sess. IV, cap. v, ubi docet: « Justificationis exordium in adultis, a Dei, per Christum Jesum, præveniente gratia sumendum esse, etc., ut qui per peccata a Deo aversi erunt, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam ad convertendum se, ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiæ libere assentiendo et cooperando disponantur. » Et mox: « Unde in sacris litteris cum dicitur: Convertimini ad me, et ego convertar ad vos, libertatis nostræ admonemur. Cum respondemus: Convertite nos, Domine, ad te, et convertemur, Dei nos gratia præveniri confitemur. » Peccator ergo ut a peccato resurgat, cum id non possit viribus suis, sed Dei, crebro oret: Convertite me, Domine, ad te, et convertar.

Vers. 8.

8. SI AFFIGET HOMO DEUM. — Ita et Tigurina. Hebraice est קָבַע *kaba*, quod incertæ est significationis; unde varie a variis vertitur. *Kaba* hebraice multa significat. *Primo*, Septuaginta et alii putant *kaba* per metathesin esse idem quod אָבַע *akab*, id est supplantavit, conculcavit, oppressit. Unde Septuaginta vertunt: Si supplantabit homo Deum, quia vos supplantastis me. Alludit ad nomen Jacob,

q. d. Vos, o filii Jacob, imitamini patrem vestrum, sed perverse: Jacob enim rapuit jura primogenituræ Esau fratris sui, sed jussu matris, et voluntate Dei; unde vocatus est Jacob, id est supplantator: vos vero mihi invito rapitis meas decimas et jura, unde inverso nomine voco vos *kabobæos*, non *Jacobæos*. *Secundo*, Pagninus et Vatablus *kaba* vertunt, rapere, fraudare, extorquere, spoliare. Unde Pagninus vertit: Numquid rapiet homo quæ Dei sunt, quia vos rapuistis mea? Vatablus: Numquid spoliare debet homo Deum, quia vos spoliastis me? Spoliatur homo Deum, quando illius ministris subtrahit decimas, et alia ad victum necessaria. Aquila, Symmachus et Theodoretus vertunt: Numquid homo fraudavit Deum? scilicet suis decimis et juribus. *Tertio*, R. Abraham *kaba* vertit, corrumpere, perdere. *Quarto*, Syrus et Arabicus Alexandrinus vertunt: Numquid opprimit homo Deum, sicut vos opprimitis me? Et Arabicus Antiochenus: Numquid homo opprimit Deum, quia vos expulistis (projecistis, despexistis) me? *Quinto*, *kaba* Chaldæorum et Syrorum lingua, inquit S. Hieronymus, significat affigere. Omnes hæc versiones eodem collimant: sensus enim est, q. d. An æquum est, jus et ius, ut homo Deum suum contristet et affligat, perinde ac si eum clavo aut lancea configeret? contristet, inquam, defraudando decimas, quibus alendi erant ejus ministri; quo fit ut illi ob paupertatem diffugiant, et Deum Deique cultum relinquant: itaque Dei religio et veneratio negligitur, calcatur, pessumdat. Annon hoc Deum affligat, et quasi cruci affigat? Ita Remigius, Albertus, Hugo, Lyranus, Ribera et alii. Loquitur Deus humano more et anthropopathos.

Mystice, S. Hieronymus (qui putat hunc esse sensum litteralem) hæc refert ad crucifixionem Christi: « Unde et nos, inquit, ante plurimos annos vertimus: Affiget, magis ad mysterium Dominicæ passionis, in qua homines crucifixerunt Deum, quam ad decimas ac primitias scripta referentes. » Porro iis quæ sequuntur hæc de cruce ita connectit, q. d. « Ut me affigeretis cruci, ut sceleratas manus injiceretis Deo vestro, multarum ante rerum meditatione fecistis, subtrahendo decimas et primitias, non dico sacerdotibus meis et levitis, sed mihi, qui eas per Moysen jussi dare, » q. d. Affixistis me olim sacrilegio decimarum, nunc affixistis me cruci; ac per prius sacrilegium viam stravistis, et gradum fecistis ad posterius Christicidium.

Tropologice, omnis peccator dum peccat, peccato suo quasi sagitta in cælum missa, Deum configit quantum in se est, juxta illud Apostoli, *Hebr.* vi, 6: « Rursum crucifigentes Filium Dei, et ostentui habentes. » Hæc sane consideratio deberet hominem, etiam furem, a scelere inhibere: Scis quo ruas, o infelix, dum ruis ad cædem, ad venerem? Ruis ad necem Christi, ut iterum Christum affigas cruci. Inhibe ergo gradum, ne tan-

Mystice,
de cruci-
fixione
Christi
in cruce.

Tropolo-
gice, pec-
catum est
sagitta
configens
Deum.

tum nefas admittas: refrena iram, libidinem, etc., quia ira et libido sunt Christicidium, imo Deicidium. Quot verbera, quot maledicta, quot pollutiones committis, quot clavos adigis per corpus Christi, tot pugionibus cor ejus configis et perfodis.

IN DECIMIS. — Vide hic quam stricte Deus exigit decimas, quamque sentiat si eæ negentur, videlicet perinde ac si quis eum clavo, vel pugione transfigeret.

ET IN PRIMITIIS. — Tigurina: *In magnificis donis*. Hebraice est תְּרומָה *teruma*, id est elevatio, hoc est oblatio, quæ elevando offerebatur Deo, ut dixi *Exod. xxiii, 27*, ac præsertim primitiæ: hæ enim inter oblationes principem locum tenent. Vide hic rursum quam Deus gaudeat oblationibus fidelium, ac doleat si eæ desinant, aut minuantur.

Vers. 9. 9. ET IN PENURIA MALEDICTI ESTIS. — Tigurina: *Exsecratione exsecrati estis; Vatablus et Pagninus: Maledictione ipsa vos estis maledicti*. Per maledictionem intelligit negationem pluviam, indeque terræ sterilitatem, famem et penuriam: horum enim causa est Dei maledictio. Unde paulo post benedictionem huic maledictioni oppositam, vocat *pluviam*: « Si non aperuero, inquit, cataractas cæli, et effudero vobis benedictionem. » Sensus est, *q. d.* Maledixi vobis, vosque penuria et fame affixi, et, id est quia, pari modo *me vos configitis*, et affligitis egestate et fame, negando decimas et oblationes; itaque fugatis sacerdotes, ac cultum meum evertitis. Idem eodem tempore questus est apud magistratus Nehemias, cap. xiii, 10, ubi suo jussu decimas sacerdotibus, et sacerdotibus suis officiis temploque restitutos, enarrat.

GENS TOTA, — *q. d.* Non unus, non pauci, sed omnes et tota gens negant decimas: itaque me configunt (1).

Vers. 10. 10. INFERTE OMNEM DECIMAM, etc., ET PROBATE ME SUPER HOC, etc., SI NON APERUERO CATARACTAS (2). — Tigurina, *fenestras cæli*, id est ut explicat S. Hieronymus, si non effudero tantum copiosam pluviam, ut cataractæ cæli apertæ esse videantur. Nota: *Cataractæ* vocantur ex alto defluentes aquæ tanta

copia, impetu et fragore, ut ruere potius quam fluere videantur (Græci enim καταρράκτων *desuere* dicunt) qualem Tibure cernimus Anienem, et quales esse in Ægypto Nili cataractas legimus, inquit Plinius lib. V, cap. ix. Hinc loca ipsa a quibus exeunt aquæ, et præsertim obices et repagula quibus retinentur et coercentur, vocantur cataractæ. Hebræi et Hieronymus ab Oleastro in *Genes. vii, 11*, censent vere has cataractas esse in cælo, easque fuisse ruptas in diluvio tempore Noe, ita ut per illud cælum discissum sit in foramina et fenestras, ut per eas ruerent aquæ, terramque mergerent et obruerent. Verum hoc est paradoxum, repugnans sacræ Scripturæ et physicæ. Est ergo hebræa figura et phrasis: Hebræi enim cælum claudi dicunt, cum tenet vapores et nubes, ne in pluviam resolvantur et depluant; aperiri vero ac rumpi, cum aquæ e nubibus magna vi, fragore et impetu erumpunt, perinde ac si cataractas, id est obices objectos, puta ferreas portas, vel fenestras perfringerent. Sic et Latini in magnis imbribus, apertas esse cæli cataractas dicere solent. Unde illud *Psalm. xli, 8*: « Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum. » Similia sunt *Isai. xxiv, 10, IV Reg. vii, 2*. Vide dicta *Genes. vii, 11*.

ET EFFUDERO (Pagninus, *evacuavero*) VOBIS BENEDICTIONEM. — Tigurina: *Omnigenam benedictionem effundam*. *Benedictionem* vocat imbrem copiosum, humectantem et fecundantem agros, itaque producentem copiosam segetem et messem.

AD ABUNDANTIAM, — hebraice בְּלִידַי *belidai*, id est: *Usque ad non sufficientiam*, supple vasorum et horreorum, *q. d.* Tantam abundantiam frugum omnium dabo, ut non sufficiant vobis vasa et horrea, quibus illas excipiat et recondatis: ita Vatablus. Unde Pagninus vertit: *Adeo ut non sint sufficientia vobis vasa*, uti contigit mulieri illi ab Elisæo benedictæ, cui lecythus tantum stillavit olei, ut omnia vasa commodato accepta impleret, adeo ut illa diceret filio: « Affert mihi adhuc vas; et ille dixit: Non habeo; stetitque oleum, » *IV Reg. iv, 3*. Esto ergo liberalis in Deum, Deique ministros, et senties vicissim Deum multo in te liberaliorem: nec enim liberalitate a creaturis suis se vinci sinit Creator. Hinc secundo, melius et simplicius hebræum *belidai*, id est *non sufficientia*, cum sit unum nomen, idem est quod *abundantia*: abundantia enim opponitur sufficientiæ, *q. d.* Dabo vobis imbres et fruges, non ad sufficientiam, sed ad abundantiam. Unde Arias vertit: *Ultra sufficiens*: hebræum enim בְּלִי *beli* subinde significat, *absque, præter*. Sicut ergo dicimus: Vidi formicas absque numero, id est innumerabiles, sic Deus promittit hic imbrem *belidai*, id est absque sufficientia, vel præter sufficientiam, id est plusquam sufficientem, puta abundantem et copiosum. Aut certe *beli*, hic in compositione est mere encliticum, tantumque ornatus causa additur voci *dai*, id est sufficientia,

Cataracta cæli qua?

(1) Verba הַגּוֹי כֻּלּוֹ *hagoui coulo*, Septuaginta vertunt, τὸ ἔτος συνετέλεσθη, *annus completus est*. J. F. Schleusner in *Opusculis criticis*, ait pag. 451: « Videntur reddidisse τὸ ἔτος συνετέλεσθη, hoc est *gens tota*, ad hodiernam lectionem in textu hebraico. Sed postmodum ab imperito scriba ἔτος mutatum est in ἔτος. Postquam autem ἔτος mutatum fuit in ἔτος, ex consequente mutatum deinde fuit συνετέλεσθη in συνετέλεσθη, et adjuncta sunt ista sequentibus, ut sensus aliquis esset congruus. Cæterum vetustissimus est ille librarii error, siquidem jam Hieronymi tempore ἔτος pro ἔτος legebatur.

(2) Ostendit Deus, ut recte observat Sanctius, unde Judæorum agris provenerit tam gravis et diuturna calamitas. Jabet autem certum aliquod illius rei experimentum capi: illud autem erit non obscurum, si contra quam fecerunt hactenus, omnem decimam quæ debetur ex lege, in templi horreum, id est ad ministrorum alimentum et sumptus, sine ulla fraude et detractatione conferant.

copia, abundantia. A *dai* enim Deus vocatur *שדי* *saddai*, id est *cornucopia*, ditissimus, abundantissimus, munificentissimus. Unde R. Saadiah: « Deus, inquit, dicitur *Saddai*, eo quod ipse abundet, adeo ut sua abundantia omnes omnium creaturarum defectus expleat. » Hoc secuti videntur Septuaginta; vertunt enim: *Usque dum sufficiat*; et Chaldaeus: *Adeo ut dicatis: Satis est*. Hebraeus enim *dai*, id est sufficientiam, vocat copiam et abundantiam, ut vertit Noster.

Nota: Judaei Babylone redeuntes erant pauperes; hinc negabant decimas. Pauperes enim ex angusta re familiari contrahunt angustum cor: unde fiunt parci, sordidi, avari, furaces, ac praesertim jura Ecclesiae debita vel negant, vel carpunt et minuunt. Quocirca sapienter Salomon deprecatur tam paupertatem quam divitias, *Proverb. xxx, 8*: « Mendicitatem, ait, et divitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria: ne forte satiatus illiciar ad negandum, et dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, et perjurem nomen Dei mei. » Durum enim telum est necessitas. Quocirca Deus huic eorum malo et miseriae occurrens, angustum eorum cor elidit et dilatat, docens, si liberales sint in Deum et sacerdotes, percepturos a Deo benedictionem rerumque abundantiam. Sciatis, inquit S. Hieronymus, vos perdidisse abundantiam, quia fraudastis me parte mea. Moneo igitur ut reddatis mihi mea, et ego restituam vobis vestra. Idem iisdem eodem tempore promisit Aggaeus cap. ii, 20, et Zacharias cap. ii, 4. Scripsit de reddendis decimis S. Augustinus serm. 219 *De Tempore*, tom. X, ubi inter caetera citans haec Malachiae verba, ex eo haec colligit axiomata. *Primum*: « Decimae sunt tributa egentium animarum. Redde ergo tributa pauperibus, offer libamina sacerdotibus. » *Secundum*: « Non eget Dominus Deus, non premium postulat, sed honorem. » *Tertium*: « Primitias rerum et decimas dignatur petere, et negas avare? » *Quartum*: « Quid faceres, si novem partibus sibi sumptis, tibi decimam reliquisset? » *Quintum*: « Quod certe jam factum est, cum messis tua pluviarum benedictione subtracta, jejuna defecit; et vindemiam tuam aut grandio percussit, aut pruina decoxit. Quid avide supputas? Novem tibi partes retractae sunt, quia decimam dare noluisti. Haec est enim Domini justissima consuetudo, ut si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam reverteris. » *Sextum*: « Dabis impio militi, quod non vis dare sacerdoti. » *Septimum*: « Decimae ex debito requiruntur, et qui eas dare noluerit, res alienas invasit. » *Octavum*: « Quanti pauperes in locis ubi ipse habitat, illo decimas non dante, fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante tribunal aeterni judicis apparebit: quia a Domino pauperibus delegatam, suis usibus reservavit. » *Nonum*: « Ecce annus jam finitus est, redde Domino pluenti mercedem. » *Decimum*:

« Non de tuo aliquid exigit, quod refundas, » sed suum, imo sui partem decimam repositit. Vide de decimis Concilium Tridentinum, sess. XXV, cap. XII, et ea quae dixi in *Deuter.* cap. XIV, in fine, et *Numer.* XVIII, in fine.

11. INCREPABO (id est prohibebo quasi increpans (est catachresis) DEVORANTEM, — scilicet segetes vestras, puta locustam (1), q. d. Praecipiam locustis, easque cohibebo, ne depascantur vestras fruges, ne vastent vestra sata. Unde explicans subdit: « Et non corrumpet fructum terrae vestrae. »

12. ERITIS ENIM VOS TERRA DESIDERABILIS. — *Primo*, Septuaginta subintelligunt *sicut*, unde vertunt: *Vos eritis sicut terra voluntaria*, id est volita et desiderabilis, q. d. Eritis virentes, florentes, prosperi, abundantes omnibus frugibus et opibus. Ita Cyrillus, aut, ut Vatablus, q. d. Vos eritis homines habitantes terram fertilissimam et amoenissimam.

Secundo, potest esse epexegetis; vos, id est terra vestra erit *desiderabilis*; Tigurina, *optata*, q. d. Omnes gentes optabunt habitare in terra vestra, utpote benedicta a Deo, ideoque frugibus abundante. Ita S. Hieronymus, Remigius, Hugo, Lyranus.

Tertio, hebraice ad verbum est: *Vos eritis terra* *שפתים* *shephets*, id est voluntatis, complacentiae, desiderii, in qua scilicet complacebit sibi Deus, quamque benedicet, bonisque omnibus cumulabit: quia enim vos obeditis Deo, eumque colitis dando ei decimas et primitias, hinc vicissim Deus sibi complacebit in vobis, ac propter vos in terra vestra, ut per eam ejusque fertilitatem vos locupletet et beet. Unde Chaldaeus vertit: *Habitabit in terra domus majestatis meae, et fiet in ea voluntas mea, dicit Dominus, q. d.* Quia vos facitis voluntatem meam, hinc vicissim voluntas et complacentia, indeque beneficentia mea effundet se in vos et in terram vestram, in eaque commorabitur et conquiescet. Sic Judaea a Daniele, cap. xi, 16, vocatur « terra inclyta, » hebraice *תְּשִׁבָּה* *tsebita*, id est *gloria*, decor, voluntas, beneplacitum, desiderium, res dilecta et grata instar capreoli. Vide ibi dicta.

Allegorice, Ecclesia et anima sancta est terra *shephets*, in qua scilicet sibi complaceat Deus, juxta illud *Isai. lxi, 2*: « Videbunt gentes justum tuum, et cuncti reges inclytum tuum, et vocabitur tibi nomen novum quod os Domini nominavit. Et eris corona gloriae in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis ultra Derelicta, etc., sed vocaberis Voluntas mea in ea, et terra tua inhabitabitur: quia complacuit Domino in te. » Eadem in *Cant. ii, 9*, vo-

(1) Sed fieri potest, ut ait S. Hieronymus, ut agris irrigantibus pluvius sit quidem fertilitas, verum aut locusta, aut bruchus, aut aergo, aut eruca destruunt, et labores hominum pereant, propterea jungit et dicit: « Increpabo, » etc.

catur *tsebiia*, id est caprea amabilis et gratiosa, quia sponsus ejus est Christus gratiosissimus, ut capreolus: « Similis, inquit, est dilectus meus capreae, hinnuloque cervorum. » Et vers. 17: « Revertere, similis esto, dilecte mi, capreae, hinnuloque cervorum super montes Bethel. » Et cap. IV, 5: « Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreae gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, et inclinentur umbrae. » Et Jerem. III, 19: « Quomodo ponam te in filios, et tribuam tibi terram desiderabilem, haereditatem praeclearam exercituum gentium? » Hebraice est haereditatem צבאי צבאות *tsebi tsiboth*, id est gloriae caprearum, vel jucunditatis jucunditatum, id est summe amabilis, charissima et jucundissima.

Vers. 13. 13. INVALUERUNT SUPER ME, — id est contra me. Redit Propheta ad blasphemiam Judaeorum, cap. II, vers. ult., quia frequens erat in ore eorum. Pro *invaluerunt* hebraice est וזקק *chazeku*, id est roborata sunt. Primo, quia contentiose, valide et clamose persistitis, imo crescit in vestra blasphemiam, jugiterque illud mihi ocllamatis: « Vanus est qui servit Domino: » ita Lyranus et a Castro. Secundo, quia haec vestrae assidue et rixosae blasphemiae mihi valde graves et molestae accidunt, meque quasi lapide molari aggravant et opprimunt: ita S. Hieronymus, Remigius, Haymo et Arias. Tertio, Tigurina vertit: *Superant me verba vestra*, quia scilicet vos vestris clamoribus et blasphemis plures avertitis a me, quam Prophetae mei suis concionibus ad me convertant: sicut haeretici plures pervertunt, quam catholici convertant. Omnes enim naturaliter propendent, imo ruunt in libertatem carnis quam praedicant haeretici, et abhorrent a continentia et vitae severitate, quam praedicant catholici (1).

ET DIXISTIS: QUID LOCUTI SUMUS CONTRA TE? — Hebraice נדברנו *nidbaranu*, utpote in *niphal*, significat assiduam et continuam locutionem. Unde Chaldaeus vertit: *In quo multiplicavimus sermones contra te?* Audi eorum murmura contra Dei providentiam, justitiam et sanctitatem.

VANUS EST QUI SERVIT DEO. — Tigurina: *Frustra servitur Deo*; Chaldaeus: *Mihi lucratur qui colit coram Domino*, nimirum:

Vulgus amicitias utilitate probat.

Vanus ergo, id est indonatus, irremuneratus,

(1) Vaticanii vers. 13-18, et cap. IV, 1-6, contenti argumentum congruit cum illo cap. II, 17 — III, 6. Mali enim illi qui Messiam desiderabant, ut gentes puniret, priorum ilia reprehensione et cominatione non sunt emendati, sed audacius Deum injustitiae accusabant, provocantes ad experientiam omnibus manifestam Judaeos omni cultu suo quo Deum prosequuntur, nullum referre emolumentum, gentes vero, praecipue Persas petulantes peccatores felici rerum conditione uti responsum divinum retorquet has querelas in ipsos querulos, et edicit poenas non adeo ethnicis, sed improbis Judaeis imminere, atque amplius exponit praesidium divinum, quod tempore huius supplicii probis obtinet. (Ackermann.)

quia nullum servitutis suae recipit lucrum aut praemium. Hoc est iudicium mundi, quo mundani vanos censent viros pios, justos, sinceros, austeros, praesertim cum vident eos depauperari, despici, deprimi, affligi: quia vera bona virtutis et gloriae aeternae ignorant; sed omnia metiuntur praesenti aspectu, sensu et gustu, uti faciunt pueri, porcelli et bruta. Ac proinde ipsimet vani sunt, quia non nisi caducis et vanis pascuntur. Ita uxor Job ei afflicto insultabat, dicens: « Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, et morere. » Cui sapienter Job, aequae ac generose respondit: « Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? » Job II, 10. Sic Tobiam, occasione officii sepulturae excacatum, irridebant cognati, dicentes cap. II, 13: « Ubi est spes tua, pro qua eleemosynas et sepulturas faciebas? Tobias vero increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui, quoniam filii sanctorum sumus, et vitam illam exspectamus quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo. » Sane si justus non haberent spem alterius et melioris vitae, vane se affligerent, et frustra aliorum afflictiones sustinerent. Nam, ut ait Apostolus, I Corinth. XV, 19: « Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. » Nunc autem quia speramus aliam vitam, beatam et aeternam, pro modicis vitae huius tribulationibus, hinc feliciores sumus omnibus hominibus. Ita S. Casimirus dux Lithuaniae, et filius Casimiri regis Poloniae, cum in morbum incidisset, medicique assererent ab eo liberari non posse, nisi uxorem duceret, respondit: « Eligo virgo mori: non enim novi aliam vitam, nisi caelestem immortalitatem. » Quocirca ne virginitatis propositum infringeret, maluit occumbere, fierique Deo castitatis victima, ut in aeternum cum Deo et Agno, angelus inter angelos viveret. Ita habet ejus Vita.

QUIA AMBULAVIMUS TRISTES. — Hebraice קדורננו *kedorannu*, id est, ut Tigurina, *pullati*, atrati, quasi maesti, afflicti et poenitentes; Pagninus, *humiles*; Septuaginta, *supplices*; Chaldaeus, *in depressione spiritus*. Unde per antithesin subditur:

15. ERGO NUNC BEATOS DICIMUS ARROGANTES, — Vers. 15. qui audent omnia, ideoque se extollunt, et dominantur modestis, eosque calcant et affligunt, uti quotidie videmus.

SIQUIDEM EDIFICATI SUNT, — id est prolibus, et simul domibus, villis, opibus, deliciis, honoribus aucti sunt impii. Est hebraismus.

TENTAVERUNT DEUM, — id est ad iram provocaverunt. Unde Septuaginta vertunt: *Restiterunt Deo*. Secundo, magis genuine et nerve, *tentaverunt*, hebraice בחרו *bachanu*, id est probaverunt Deum, q. d. Impii suis sceleribus non contenti, alia, aliis, et numero, et gravitate enormia addiderunt, ad hoc, ut experirentur an esset numen scelerum vindex. Voluerunt ergo sua audacia et improbi-

pietatem
censent
vanitatem.

tate movere Numini bilem, ut viderent an concitaretur ad se vindicandum. Verum cum viderent non esse vocem, neque sensum, Deumque nullam iræ, nullam vindictæ dare significationem; sed ex adverso se impune peccare, liberos esse ab omni pœna, imo omnia sibi ex voto fluere et prospere succedere, tunc velut victores, imo debellatores Numinis, quasi nullum esset, vel impotens ad vindicandum, securi in sua impietate vivere, luxuriari et lascivire cœperunt. Ita a Castro.

Vers. 16. 16. TUNC LOCUTI SUNT, — *q. d.* Tunc justi et pii sibi contra blasphemos et atheos defendendam susceperunt Dei causam, puta providentiam et justitiam, atque ad id se mutuo cohortati sunt, nimirum asserendo illa quæ a patribus et e Scriptura didicerant, scilicet Deum in hac vita multa dissimulare et impunita relinquere, ut acrius et plenius ea puniat in futura, utque in die judicii generalem in omnes exercent justitiam. Ita S. Hieronymus et passim alii, uno excepto Aria, qui vertit: *Tunc vastati sunt timentes Dominum*, scilicet ab impiis et atheis impune eos invadentibus: quia, inquit, hebraice דִּבֶּר *dibber*, id est loqui, subinde significat vastare, perdere, ut *Psal.* II, 5, et II *Paral.* XXII, 10. Unde דִּבֶּר *deber* significat pestem et mortem.

ET ATTENDIT DOMINUS. — Aliqui putant hæc esse verba piorum, quæ scilicet ipsi locuti sunt ad defendendam Dei providentiam, *q. d.* Deus non negligit, sed attendit dicta et facta tam justorum, quam iniquorum eaque in libro memoriæ suæ conscribit, ut in die judicii ea depomat, publiceque legat et judicet. Ita Lyranus et Clarius.

Melius alii censent esse verba Prophetæ, *q. d.* Deus tam impiorum blasphemias, quam piorum apologias attendit, easque in libro monumenti, id est memoriæ, conscripsit, idque in gratiam piorum timentium se et cogitantium nomen ejus, qui scilicet nomen et gloriam Dei assidue cum veneratione cogitant, invocant, prædicant et celebrant, ut in die judicii eorum erga se fidem, religionem et pietatem toti mundo ostendat et æterna corona premiet. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Rupertus, Hugo et alii.

Nota: *Liber monumenti* est liber memoriæ, ut habent Hebræa et Græca. Syrus et Arabicus Antiochenus vertunt: *Scriptus est liber recordationis*; Arabicus Alexandrinus: *Audivit Dominus hoc, et scripsit librum in quo est hoc, et fecit illum memoriam* (recordationem) *coram omnibus timentibus Dominum, ut timeant nomen ejus.* Deus enim in sua memoria, quasi in libro monumenti annotat et conscribit singulorum hominum dicta et facta, ut in die judicii ea ex illo legat coram omnibus hominibus et angelis, ac cuique pro meritis vel demeritis præmium vel pœnam decernat. Unde de eo ait Daniel, cap. VII, 10: «Judicium (id est Deus judex cum sanctis, quasi suis assessoribus) sedit, et libri aperti sunt.» Et Joannes *Apocal.*

XX, 12: «Libri aperti sunt, et alius liber apertus est qui est vitæ; et judicati sunt mortui ex his quæ scripta sunt in libris, secundum opera ipsorum.» Vide ibi dicta. Hic ergo «liber timentium Deum,» est liber prædestinationis, qui alibi vocatur «liber Dei.» Unde *Exodi* XXXII, Moses ait Deo: «Aut dele me de libro tuo quem scripsisti;» et «liber viventium,» ut *Psal.* LXVIII, 29: «Deleantur de libro viventium.» Idem vocatur «liber cœli. Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlo,» *Luc.* X, 20. Idem a S. Joanne in *Apocal.* crebro vocatur «liber vitæ»: quia in eo Deus sanctos et electos conscripsit ad vitam æternam. Hic vero vocatur «liber monumenti;» hebraice זִכְרוֹן *zicaron*, id est memoriæ, hoc est mentis divinæ; quod electi illi semper obversentur, utpote quos Deus peculiari amore, favore et cura prosequitur, ut illos suo tempore in regnum suum transferat. Sic *Deuter.* cap. XXXII, 43, ait Deus: «Nonne hæc condita sunt apud me, signata in thesauris meis?» scilicet in libris memorialibus, puta in archivis mentis divinæ. Ita S. Cyrillus: «Scribitur, inquit, liber memoriæ timentibus Deum, quos ait fore sibi familiares, et intimos tempore acquisitionis, cum scilicet Christus descendet e throno majestatis comitantibus angelis, et statuet oves ad dextram, hædos ad sinistram.» Nec enim in Deo proprie est memoria, quæ est præteritorum: Deo enim nihil præterit, sed omnia sunt quasi præsentia. Loquitur ergo humano more: quia enim res præteritæ apud homines in memoria conservantur, hinc idem tribuit Deo. Mentem ergo Dei omnia cognoscentem vocat memoriam, quatenus ipse ea quæ nobis præterita sunt cognoscit, et in se recondit, ac in sua notitia conservat. Unde S. Augustinus, in *Psal.* LXXXVII: «Tunc, inquit, dicitur Deus meminisse, quando facit; tunc oblivisci, quando non facit. Nam neque oblivio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur; neque recordatio, quia non obliviscitur.» Idem, lib. X *Confess.* cap. XIV: «Memoria, ait, quasi venter est animi, etc. Forte ergo sicut de ventre cibus ruminando, sic ista de memoria recordando proferuntur.» Deus autem nullius recordatur, nec quidquam extrahit latens de ventre et sinu memoriæ utpote, qui omnia actu intuetur et videt. Rursum dicitur hic liber memoriæ, quia ad memoriam, famam et gloriam æternam transcribet sanctos, juxta illud *Psal.* CXL, 6: «In memoria æterna erit justus;» cum omnis gloria et pompa impiorum et mundi transeat instar fumi, juxta illud *Psal.* IX, 8: «Periit memoria eorum cum sonitu.» Et *Psal.* XXXIII, 17: «Perdidit de terra memoriam eorum.» Vis ergo memoriam et nomen æternum, quære illud non apud homines, sed apud Deum; non in terra, ubi omnis memoria finietur cum sæculo, sed in cœlo, juxta illud *Sapientiæ*, cap. VIII, 13: «Habebo per hanc (sapientiam scilicet practicam, hoc est virtutem) immortalitatem et memoriam

Libera
moriam
Dei e
liber v
ta et
cœli.

In De
non es
memo
ria, sed
visio.

æternam. » Et *Sapient.* iv, 1 : « O quam pulchra est casta generatio cum claritate ! immortalis est enim memoria illius. » Et *Eccli.* xxiv, 28, ait Sapientia : « Memoria mea in generationes sæculorum. » Porro quid præmii in hoc libro monumenti Deus decreverit piis et justis subdit, dicens :

Ver. 17. 17. ET ERUNT MIHI, AIT DOMINUS, IN PECULIUM, etc. — Alludit ad libros memoriæ puta ad annales et diaria regum, de quibus *Esther* II, 23, in quibus scripta fuerunt merita Mardochei; ob quæ eum exaltavit Assuerus. Sic Pontifex habet librum memoriæ, in quo merita prælatorum scribit, quos ad episcopatum vel cardinalatum evehere destinat.

IN DIE QUA EGO FACIO (id est faciam, scilicet iudicium) IN PECULIUM, — *q. d.* In die iudicii timentes me, meamque providentiam credentes et propugnantes, erunt mihi in peculium, id est in populum proprium et peculiarem mihi dicatum, et ex mei visione ac fruitione beatum. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Rupertus, Lyranus et alii. Nota : Pro *peculium* hebraice est סגולה *segulla*, id est portio selecta, res rara et chara, thesaurus pretiosus, cimelium præstant.

Alludit ad *Exod.* xix, 5 : « Eritis mihi in peculium de cunctis populis. » Vide ibi dicta. Sicut enim in lege veteri Israelitæ fuerunt peculium, id est hæreditas Dei, et populus a Deo electus ex omnibus gentibus : ita in lege nova peculium Dei sunt christiani et iusti per gratiam, qui proinde in cælo erunt peculium Dei per gloriam, possessi a Deo, et vicissim possidentes Deum, quod ultimum hic proprie intendit Malachias : agit enim de die iudicii, deque præmiis sanctorum.

Aliter ergo hic sumitur peculium, quam apud veteres Romanos et jurisconsultos. Peculium enim, inquit Festus, a *pecore* dicitur, estque quidquid alienius labore et industria comparatum et lucrifactum est. Et proprie servorum est, sicut pecunia patrumfamilias et nobilium. Unde apud majores omne patrimonium dicebatur *peculium*, quia pecoribus universa eorum substantia constabat. Ulpianus *De peculio*, lib. *Depositum* : Peculium, ait, dictum est quasi *pusilla pecunia*, sive pusillum patrimonium. Peculium autem Tubero sic definivit, quod servus domini permissu separatim a rationibus dominicis habet, deducto inde si quid domino debetur. Florentinus in lib. *Peculium*, ff. *De Peculio* : Peculium, inquit, in eo consistit, quod parsimonia sua quis sibi paravit, vel officio meruit a quolibet sibi donari, idque velut proprium patrimonium servum suum habere quis voluit. Hinc Celsus in lib. *Si chorus*, ff. *De Legatis*, III, scribit pecuniam sine peculio, id est sine fructu et lucro, fragilem esse. Hic vero peculium sumitur pro hæreditate selecta, et thesauro raro charoque. Electi tamen possunt dici peculium Christi priori significatione, quia labore et pretio sanguinis Christi, qui propter eos servilem naturam assumpsit, empti sunt, juxta

illud : « Empti estis pretio magno, glorificate et portate Deum in corpore vestro, » I *Corinth.* vi. Ingens hæc erit gloria sanctorum, quod sint futuri peculium et cimelium Dei, sicut reprobii erunt mancipia et peculium diaboli, juxta illud Christi : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus, » *Matth.* xxv, 41. Hinc hoc peculium ab Apostolo vocatur sors sanctorum, regnum Christi et familia Dei : « Gratias, inquit, agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ, » *Coloss.* I, 12. Et : « Cum tradiderit regnum Deo et Patri, » I *Corinth.* xv, 24. Et : « Jam non estis hospites et advenæ, sed estis cives sanctorum et domestici Dei, » *Ephes.* II, 19. Hoc prævidens Isaias, cap. XLIV, 5 : « Iste, inquit, dicit : Domini ego sum; et iste vocabit in nomine Jacob; et hic scribet manu sua, Domino; et in nomine Israel assimilabitur. » Porro Deus hoc suum peculium, puta sanctos et beatos, exornat longe magis, quam paterfamilias colat suum peculium, aut rex vel regina ornet suum cimelium. Cum enim eos habeat in summo amore, æque ac honore, hinc eos omni lætitia, opulentia, felicitate, imo seipso cumulat et beat.

Unde S. Augustinus, lib. X *De Civit.* cap. vii : « Merito, ait, illi in cœlestibus sedibus constituti, immortales et beati, qui creatoris sui participatione congaudent, cujus æternitate firmi, cujus veritate certi, cujus munere sancti sunt. » Et in *Psal.* LXXXVII, sub finem explicans illud : *Sicut lætantium omnium* (vel, ut ipse legit, *juvandatorum*) *habitatio est in te* : « Similes, inquit, ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Ibi totum negotium nostrum non erit nisi laudare Deum et frui Deo. Et quid alium quæremus, ubi solus sufficit per quem facta sunt omnia? Habitabimur et habitabimus; subiciantur illi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Beati ergo qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Hoc uno beati otioso negotio. » Et in *Soliloq.* cap. xxxv : « O quam gloriosum est regnum, in quo tecum, Domine, regnant omnes sancti amicti lumine sicut vestimento, habentes in capite suo coronam de lapide pretioso ! O regnum beatitudinis sempiternæ; ubi tu, Domine, spes sanctorum, et diadema gloriæ, facie ad faciem videris a sanctis, lætificans eos undique in pace tua, quæ exsuperat omnem sensum ! Ibi gaudium infinitum, lætitia sine tristitia, salus sine dolore, via sine labore, lux sine tenebris, vita sine morte, omne bonum sine omni malo. Ubi juvenus nunquam senescit, ubi vita terminum nescit, ubi decor nunquam palescit, ubi amor nunquam tepescit, ubi sanitas nunquam marcescit, ubi gaudium nunquam decrescit : quoniam ibi summum bonum possidetur, quod est videre semper faciem Domini virtutum. Felices

Idem
sunt sors
sancto-
rum.

Sancti
sunt pe-
culium
Dei.

Peculii
etymon
et usus.

Electi
sunt pe-
culium
Christi.

Descrip-
tio felici-
tatis bea-
torum.

igitur, qui de naufraga vita praesenti, ad tanta gaudia jam pervenire meruerunt: infelices heu! nos et miseri, qui per hujus maris magni fluctus procellosasque voragines navem trahimus, ignorantes an ad portum salutis pervenire valeamus! Infelices, inquam, quorum est vita in exsilio, via in periculo, finis in dubio, » etc.

ET PARCAM EIS. — *Parcere* apud Latinos proprie significat, parum tangere, abstinere, veniam dare, ullionem remittere. Hinc per antiphrasin dictae sunt Parcae, quod nemini parcant, quas gentiles tres esse finxerunt, Clotho, Lachesin et Atropon, easque Cicero, lib. III *De Natura deor.*, Erebi et noctis filias, fataque esse censet, quod nascentibus hominibus bonum malumque conferant. Unde est illud Cleanthis:

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

Fingunt eas vitae hominum praesae, et nendo eam ducere instar filii et staminis. Nam,

Clotho tenet fœsum, Lachesis net, et Atropos occat.

Unde Virgilius, *eclog. IV*:

Concordes stabili fœtorum numine Parcae.

Sic hic sumi potest, *q. d.* Ego parcam praeteritis vestris peccatis, utpote jam per poenitentiam vestram et meam condonationem oblitteratis, et aeterna oblivione sepultis, nec ullam de eis vindictam aut poenam sumam. Quocirca quidquid triste est, quasi saevas Parcae et fata ab eis arcebo et propellam. *Secundo*, parcere idem est quod conservare: et tunc in praeterito habet parsi, ait Donatus; nam alias habet peperci. Ita Plautus in *Aulul.*: « Festo die, ait, si quid prodegeris, profesto egere liceat, nisi peperceris. » Et Virgilius lib. X *Aeneid.*:

Argentī atque auri memoras quae mille talenta.
Natis parce tuis (parce, id est conserva-)

Hinc Cicero, orat. *pro Quintio*, opponit parcere et perdere, quasi contraria: « Jugulare civem, inquit, ne jure quidem quisquam bonus vult: mavult enim commemorare se, cum posset perdere, pepercisse; quam cum parcere potuerit, perdidisse. » Idem *pro Caelio* opponit parcere et spoliare: « Parcat, inquit, juvenus pudicitiae suae, ne spoliaret alienam. » Sic hic sumitur. Unde Septuaginta vertunt: *Eligam eos*; alii: *Miserebor eorum*; alii: *Indulgens ero in eos*. Hebraeum enim *חַמַּל* *chamal* significat affectum pietatis, misericordiae, indulgentiae, quo v. g. pater amat filium, ejus miseretur, ei indulget, eum tuetur, fovet, nec ullo malo affligi sinit. Sic enim Deus tuebitur et servabit electos suos in die judicii, cum non sinet eos affligi damnationis sententia, igne,

vel ulla re alia, qua affligentur damnati, etiam si electorum fuerint parentes filii, cognati, amici. Est ergo metalepsis, *parcam*, id est miserebor, et tuebor eos a communi maledictione, qua feriam improbos. Quos enim amamus, et quorum miseremur, eis in communi clade parcimus. Unde Theodoretus: *Parcam*, inquit, id est illos mihi vindicabo, et liberabo e manu impiorum. Sic sumitur *parcere*, II *Reg. XXI*, 7: « Pepercit rex Miphiboseth filio Jonathae: » *pepercit*, id est pio miserationis affectu eum complexus est, eum quasi pupillum in suam curam suscepit, fovit, aluit quasi Jonathae sibi amicissimi filium. Nec enim Miphiboseth peccaverat, ut ei David peccatum condonaret, et proprie parceret. Et *Ezech. XVI*, 5: « Non pepercit super te oculus, » id est nullus tui misertus est.

Duo generalia electorum praemia significat hic Propheta: *prius*, quod erunt peculium, id est populus peculiaris Dei, ideoque ab eo cumulantur omni honore, decore, felicitate et gloria. *Secundum*, quod parcat eis, id est amovebit ab eis metum damnationis, gehennae, omnisque mali, eosque certos et securos faciet, quod in aeternum erunt beati, nihilque unquam doloris vel mali sentient; sicut ex adverso damnatorum duplex erit poena: *prior*, carentia omnis solatii et boni; *posterior*, abundantia omnis miseriae, tormenti et mali. Ingens enim erit gaudium beatorum, quando videbunt se liberari a crepitan- tibus gehennae incendiis, caeterisque malis horrendis, quibus videbunt involvi impios tot et tantos, praesertim quia videbunt se eadem aliquando per peccata sua meruisse, in eaque reipsa casuros fuisse, nisi Deus eos liberasset. Quocirca canent: « Misericordiae Domini, quia non sumus consumpti, » quia non sumus damnati: « Nisi Dominus adjuvasset me, paulo minus habitasset in inferno anima mea. » Et canticum Mosis: « Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est: equum et ascensorem dejecit in mare: » liberavit nos de manu Pharaonis, id est diaboli peccati et gehennae, *Exod. XV*, 1. Et canticum Agni, dicentes: « Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justae et verae sunt viae tuae, Rex saeculorum. Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? » *Apocal. cap. IV*, 3.

18. ET CONVERTEMINI ET VIDEBITIS. — *q. d.* Vos, o impii, negantes Dei providentiam, in die judicii mutabitis sententiam, licet sero et coacte: videbitis enim et reipsa sentietis, quantum intersit inter justum et impium, quando videbitis hunc igni aeterno, illum paradiso caeloque addici, uti fusius explicat Malachias cap. seq. Ita S. Hieronymus, Remigius, Rupertus, Ribera et alii.

Duplex
praemium
beatorum

Parcae
quas
et
quales?

Parcere
pro mi-
sereri.

Verz. 18.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit describere diem iudicii, in quo desinet impiorum felicitas, et incipiet eorum infelicitas, atque ex adverso desinet piorum infelicitas, et incipiet eorum felicitas nunquam finienda. Tunc ergo Deus, qui in hac vita impiorum scelera dissimulavit, et pios ab eis affligi permisit, assumet iudicium, ostendetque se esse Deum iudicii, ac illum diem iudicio universali hominum omnium ab æterno præfuisse, ideoque in hoc mundo permisisse pios ab impiis vexari, ut horum improbitas, illorum virtus in die illo decretorio declaranda, et gloria celesti præmianda, coram toto mundo enitesceret: Orietur, inquit, vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ, etc. Et calcabitis impios. Hinc secundo, vers. 4, monet ut legem Dei custodiant, eo quod per eam sint iudicandi, ideoque asserit se ante diem iudicii præmissurum Eliam, qui ipsos ad legis custodiam exstimulet, ut iudicis non iram et anathema maledictionis, sed clementiam et remunerationem æternam experiantur (1).

1. Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus: et erunt omnes superbi, et omnes facientes impietatem, stipula: et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem et germen. 2. Et orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus: et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento. 3. Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum. 4. Mementote legis Moysi servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta et iudicia. 5. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis. 6. Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam, et percutiam terram anathemate.

Vers. 1. 1. ECCE ENIM DIES. — Tò enim dat causam præcedentium, q. d. In die iudicii videbitis quid intersit inter pium et impium, nec pios vane et frustra servivisse Deo. Ecce enim dies veniet, qui impios cremabit, sicut ignis stipulam; piis autem orietur sol justitiæ. Dies hic est dies iudicii extremi: hujus enim diei præcursor erit Elias. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Remigius, Lyranus et alii, uno excepto Aria, qui per diem accipit diem quo Christus et christianismus orbi illuxit: ille enim impiis fuit quasi caminus, eorum impietatem manifestans, redarguens et comburens; piis vero fuit quasi sol justitiæ, et sanitas, tum mentis, tum corporis. Sed hoc præposterum est, et mysticum.

(1) Vaticinia sua adeoque totam prophetiarum seriem absolvit Malachias ultimus Prophetarum, prophetando de secundo Christi adventu.

PRIMO, describit sortem futuram, primo, impiorum tristissimam et exstirpatoriam, 1; secundo, proborum lætissimam et victricem, 2, 3.

SECUNDO, interim vero dum adveniat dies illa adhortatur ad legem Moysis observandam totaliter a Judæis tunc temporis viventibus, et a christianis etiam quoad partem moralem, 4.

TERCIO, prædicatur Eliæ, primo, prævius ad hunc iudicii diem adventus, 5; secundo, opus ejus prospere successfulium, 6.

SUCCENSA — igne, tum spirituali et mystico, puta ardenti ira et ultione Christi iudicis, qua impios a piis separabit, eosque ad tartara damnabit et præcipitabit, juxta illud Daniel. VII, 9: «Thronus ejus flammæ ignis, rotæ ejus ignis accensus. Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus: millia millium ministrabant ei; et decies millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, et libri aperti sunt:» ita S. Hieronymus, Remigius et Clarius; tum vero et proprio, puta igne conflagrationis mundi, qui præbit iudicium, et igne inferni, qui statim post iudicium damnatos in gehennam convolvit, et celerrime abripit quasi stipulam. Ignis enim conflagrationis secernit impios a piis; tum quia eos gravius uret, gravioremque necem et stragem pro demeritis inferet quam piis; tum quia separabit eos loco et statu in die iudicii, ut ad sinistram iudicis, quasi hædi mactandi consistant, ibique eis quasi carnifex assistet, ut post iudicis sententiam illico eos in tartara quasi turbo deturbet: ita Lyranus et Vatablus. Huc alludit Apostolus, I Corinth. III, 13, cum diem iudicii describens ait: «Uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: et uniuscujusque opus quale sit ignis probabit.» Vide ibi dicta.

Dies iudicii igne succensa duplici.

Moraliter, nota impios suis peccatis succendere sibi hunc ignem, ut docet Isaias cap. I, 11: « Ecce, inquit, vos omnes accendentes ignem, accincti flammis: ambulate in lumine ignis vestri, et flammis quas succendistis. » Vide ibi dicta. Sic Babylonii succedentes fornacem, non tribus pueris, qui in ea Dei virtute illæsi manserunt, sed sibi ipsiseam accenderunt. Nam: « Erupit flamma, et incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis, » *Daniel*, III, 48.

QUASI CAMINUS. — Septuaginta: *Sicut clibanus*; alii, *sicut furnus*. Cogita horrorem fornacis et incendii Babylonici, in quo « effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem, » *Daniel*, III, 47. Cogita fornacem, qua cælesti igne combusta est Sodoma et Pentapolis, *Genes.* XIX. Cogita incendia arcium et urbium, si quæ unquam oculis spectasti; et scito hæc tantum fuisse umbram et scintillam hujus camini, quo igne cælesti conflagrabit totus orbis, omniaque quæ in eo sunt, puta domus, templa, arces, villæ, urbes, arbores, animalia, homines, cæteraque universa, ita ut tota terra videatur esse furnus et clibanus ardens. Rursum hic caminus et ignis conflagrationis mundi, tantum erit umbra et scintilla ignis gehennæ, ubi fumus tormentorum ascendit in sæcula sæculorum, *Apoc.* XIX, 3. Hunc ignem tibi propono, cum te libido, superbia, ira, dæmon vel mundus ad scelus sollicitant.

ET ERUNT OMNES SUPERBI, ET OMNES FACIENTES IMPERTATEM, STIPULA. — hoc est quasi stipula, instar stipulæ, *q. d.* Superbi et potentes, qui in hac vita erant fortes, ferrei et ænei, ita ut nemo auderet eis resistere; ipsi vero auderent pugnare cum Deo; hi in die judicii erunt infirmi, imbelles et invalidi ut stipula, quæ igni resistere nequit: quia ab efficaci et potenti ultione Dei, quasi stipula correpti, celerrime cremabuntur; nec tamen consumentur, sed servante eos Deo ad æterna tormenta, semper manebunt vivi, ut semper ardeant. Ecce tunc apparebit non fuisse vanos eos qui serviverunt Deo, sed vanos et stultos qui serviverunt Veneri, ambitioni et mammonæ; quia pro modico honore, pretio et voluptate accersiverunt sibi æternos ardores: pii vero per modicum despectum, paupertatem et dolorem accessiverunt sibi gloriam æternam.

QUE NON DERELINQUET EIS RADICEM ET GERMIN. — *Et*, id est *nec*. Est proverbium significans plenam excisionem et perditionem, *q. d.* Dies illa judicii igne suo ita afflabit, excindet et perdet impios, eorumque opes, delicias, felicitatem et gloriam, quasi stipulam, ut non tantum hæc omnia, sed et omnis boni spem in æternum eis adimat, eosque in æternam mortem et ignem præcipitet: sicut arbor, aut potius stipula succisa, vel evulsa radice, ac succensa non potest repullulare in germen et renasci. Ita S. Cyrillus et Albertus. *Secundo*, Lyranus per *radicem* intelligit spem redeundi ad statum gratiæ et meritum, *q. d.* Im-

pios in die judicii nulla supererit spes errores et lapsus suos corrigendi, nulla spes penitentiæ et veniæ, nulla spes redeundi ad Dei gratiam, nullum tempus dabitur satisfaciendi, aut merendi vitam æternam. Prior sensus litteralis est, posterior moralis.

2. ET ORIETUR VOBIS TIMENTIBUS NOMEN MEUM SOL JUSTITIÆ. — *Justitiæ*, tum proprie dictæ, tum naturalis et symbolicæ, hoc est salutis, gloriæ et felicitatis. *Justitia* enim naturæ congrua, et quasi debita, est ejus integritas salus et decor. Hinc *justitia* æque ac salus subinde in Scriptura capitur pro munditiæ, claritate et splendore, ut *Psal.* CXXXI, 9 et 16: « Sacerdotes tui induantur *justitiam*. » Et: « Sacerdotes ejus induam salutari. » Ubi Chaldæus pro *justitiam* vertit, *munditiem*, uti et hic pro *sol justitiæ*, vertit, *sol puritatis*. Et *Isai.* LXXI, 10: « Induit me vestimentis salutis, et indumento *justitiæ* circumdedit me, » hoc est, induit me undequaque mundissima veste per Christum salvatorem. Idem enim est vestimentum salutis et indumentum *justitiæ*: posterior enim versus explicat priorem. Ita Prado in *Ezechielem*, cap. XVI, 4, sub finem. *Justitia* ergo hic est salus, decor et gloria. Unde explicans subdit: « Et sanitas in pennis ejus. » *Justitia* enim soli debita, est ejus splendor et vis sanandi. Jam Theodoretus, Arias et Clarius hæc accipiunt de primo Christi ortu et adventu in mundum, quem ipse quasi sol oriens illuminavit, calefecit, omnique gratia et virtute fecundavit et vivificavit. Hinc dicitur *justitiæ*, quia ex se radios *justitiæ* diffudit, quibus justificavit, et in dies justificat, peccatores qui eum intueri, id est in eum credere, eique obedire volunt; sicut sol omnibus qui oculos ad se convertunt, lucem, lætitiæ et vitam impertit. *Secundo*, oriens sol est instar sponsi de thalamo suo prodeuntis: ita Christus est sponsus Ecclesiæ. *Tertio*, sol est instar gigantis in stadio, a carceribus ad metam inoffenso cursu properantis: ita Christus princeps omnipotens potenter gloriosum gratiæ suæ cursum absolvit, ut a nemine præpediri possit. *Quarto*, sol non expectat preces, sed statim refulget, et omnibus videntibus lucem vitamque affert: ita Christus prior dilexit nos, et cum inimici essemus prævenit, sponteque sua maximis beneficiis ditavit et dilata. Ipse est ergo noster Apollo, sanitatis præses; ipse rex omnium sæculorum, omnia nova luce, nova vita, nova pulchritudine exornans. *Quinto*, sol nubibus obvelatur, eclipsim patitur, rutilus et ruber apparet: ita Christus carne assumpta velatus est, in cruce deliquium passus, illuminatus per resurrectionem, ruber et formidandus est iudex et vindex peccatorum. Verum hic agi de secundo Christi adventu patet ex præcedentibus et seq., quæ omnia spectant ad diem judicii, in quo Deus cuique pro meritis retribuet poenam vel præmium. Tunc ergo piis orietur Deus et Christus quasi sol *justitiæ*, impiis vero

Vers. 1.
Justitia pro munditiæ et splendore.

Christus est sol justitiæ ob quinque analogias in primo suo adventu. Prima. Secunda. Tertia.

Quarta.

Quinta.

Christus in die judicii proprie erit sol justitiæ ob septem analogias.

Prima. occidet. *Primo* et genuine, quia, sicut sol obscura illuminat, et videnda ac conspicua oculis omnium exhibet : ita Christus piorum virtutem et justitiam, quæ in hac vita ab impiis obscurabatur et deprimebatur, in die iudicii illustrabit et clarificabit, et toti orbi conspicuam et gloriosam exhibebit. Ita S. Hieronymus. Unde dicitur *justitiæ*; Chaldæus, *puritatis*, id est justissimus, purissimus et sanctissimus : quia justos et justitiam hic oppressam, ibi splendescere et coruscare faciet. *Secundo*, quia sua claritate, majestate et gloria radicabit quasi sol. Hinc eo moriente in cruce obscuratus fuit sol, ut indicaret veri solis occasum.

Tertia. *Tertio*, quia sanctos miralæticia afficiet, post longas ærumnas persecutionum et tribulationum hujus vitæ, sicut sol post longas tenebras noctis oriens homines exhilarat. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Remigius, Rupertus, Lyranus et Vatablus.

Quarta. *Quarto*, quia ut sol dispellet omnem caliginem errorum, peccatorum, concupiscentiarum, tentationum, adducetque perpetuum diem veritatis gratiæ et justitiæ. *Quinto*, quia solis lumen non est vulgare, quale est candelæ, lucernæ, ignis, stellarum, sed eximium et gloriosum : ita Christus in die iudicii lumine gloriæ illustrabit sanctos in anima, beando illos visione Dei, quæ eis beatitudinem et gloriam æternam afferet, et dote claritatis donabit eorum corpora. Nam, ut ait Christus, *Matth. xiii, 43* : « Fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum. » *Sexto*, quia sicut sol « aquilarum oculos vegetat, nostros sauciat inspectus et tenebrat, » ait S. Augustinus lib. II *De Moribus Manich. cap. viii* : ita Christus justorum mentes acuet et vegetabit in æternum, impiorum vero animos oculosque sua luce excæcabit. *Septimo*, quia sol sua unitate hieroglyphicum est Dei, sua vero Trinitate symbolum est SS. Trinitatis : « in sole enim tria sunt, et separari non possunt, cursus, splendor, calor. Videmus enim solem in cælo currentem, fulgentem, calentem. Divide ergo si potes, Ariane, solem, et tum demum divide Trinitatem, » ait S. Augustinus serm. I *De Verbis Apostoli*. Idem, serm. 181 *De Tempore* : « Sol, ait, candor et calor, et tria sunt vocabula, et tria unum. Quod candet hoc calet, et quod calet hoc candet : tria hæc vocabula res una cognoscitur : ita Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus tres personæ in deitate unum sunt, et individua unitas recte creditur. » Deus est ergo sol, « quia solus ille colendus est, quo solo fruens, beatus fit cultor ejus; et quo solo non fruens, omnis mens misera est, qualibet re alia perfluatur, » ait S. Augustinus lib. II *Contra Faustum*, cap. v; sol enim dictus est, quod *solus*, id est unus, duntaxat sit in mundo, quodque solus cum est exortus, obscuratis omnibus aliis sideribus, appareat, ait Cicero lib. II *De Natura deorum*. Quocirca Manichæi solem adorabant ut deum, imo cecebant ipsummet esse Christum, uti ibidem cap. vi subdit S. Augustinus : « His, inquit, obscenissimis pannis ves-

tris conamini assuere ineffabilem Trinitatem, dicentes Patrem in secreto quodam lumine habitare, Filii autem in sole virtutem, in luna sapientiam; Spiritum vero Sanctum in aere. » Et paulo ante refellens eorum de sole figmenta : « *Primo*, inquit, eum navim quamdam esse dicitis : ita non tantum, ut dicitur, toto cælo erratis, sed et natatis. Deinde cum omnium oculis rotundus effulgeat, eaque illi figura pro sui ordinis positione perfecta sit, vos eam triangulam perhibetis, id est per quamdam triangulam cæli fenestram lucem istam mundo terrisque radiare (sicut solis radii cum per foramen triangulare transeunt, mox iterum se colligunt, orbiculantur, et rotundi apparent, ut solem rotundum a quo manant, representent, uti docent Perspectivi, et patet ipsa experientia) : ita fit ut ad istum quidem solem deorsum cervicemque curvetis; non autem ipsum tam clara rotunditate conspicuum; sed nescio quam navim per foramen triangulum micantem atque lucentem, quam confictam cogitatis, adoretis. » Ex adverso Anaxagoras censuit solem esse lapidem ardentem, ait idem S. Augustinus lib. XVIII *De Civit. xli*. Cum enim olim lapis in Ægos, Thraciæ amnem, e cælo cecidisset, Anaxagoras (quem etiam prædixisse ferunt id futurum) affirmavit cælum omne ex lapidibus constare, solemque ipsum candens esse saxum. Quocirca Euripides ejus discipulus in *Phaetonte* tragœdia, solem auream glebam nuncupavit. Eam ob causam Anaxagoras a Cleone impietatis accersitus, defensusque a Pericle discipulo, talentis quinque et exsilio mulctatus est. Ita Diogenes Laertius in ejus Vita.

Ad Manichæorum errorem accedit Homerus, et ex eo Plinius lib. II, cap. vi. Quare quæ Plinius elogia dat soli, nimis utique augusta et divina, tu Christo soli justitiæ verissime assigna : « Planetarum, inquit, medius sol fertur amplissima magnitudine ac potestate : nec temporum modo terrarumque, sed siderum etiam ipsorum cælique rector. Hunc mundi esse totius animum, ac planius mentem, hunc principale naturæ regimen ac numen credere decet opera ejus æstimantes. Hic lucem rebus ministrat, aufertque tenebras : hic reliqua sidera occultat, hic vices temporum, annumque semper renascentem ex usu naturæ temperat. Hic cæli tristitiam discutit, atque etiam humani animi nubila serenat. Hic suum lumen cæteris quoque sideribus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi litterarum Homero placuisse, in uno eo videq. » Rursum Plato in *Cratyllo* triplex dat, *ἥλιος*, id est solis, etymon : « *Ἑλιος*, inquit, Dores vocant *ἥλιος*; *ἥλιος* autem fuerit, quod homines in unum eundemque locum congreget, ubi primum ortus est. Dicit etiam possit videri *ἡλιος* *ἡλιος*, id est quod semper volvatur, scilicet circa terram perpetuo quodam cursu. » *Tertio*, dicitur *ἥλιος*, « quod res quæ e terra fiunt varie ef-

Manichæi solem cecebant esse navim triangulam.

Anaxagoras ait solem esse lapidem ardentem.

Solis, id est Christi, elogia.

si dicitur, quia solus in mundo.

formet : *אור* enim id significat. » Tria hæc competunt Christo, qui est sol justitiæ. Nam primo, Christus omnes fideles in unam Ecclesiam a suo in orbem adventu congregavit, et jugiter congregat. Secundo, Christi oculus, cura et mens semper oberrat et volvitur circa Ecclesiam. Tertio, dotes et virtutes singulorum fidelium in Ecclesia varie efformat, uti docet Apostolus I Corinth. xiv.

Samson id est parvus sol, typus Christi.

Hinc Christi typus et præcursor fuit Samson, Judic. xiii, 24 ; sicut enim Judæis a Philistinis oppressis Deus nasci fecit Samsonem, qui populum suum ab hostium tyrannide liberaret, indeque vocatus est שמשון Samson, id est sol lævis, a שמש *scemesc*, id est sol, et שש *seasc*, id est gravisus est; vel potius Samson, id est parvus sol, ut si diminutivum a *scemesc*, q. d. Israeli in tenebris, merore et servitute constituto, ortus est, soliculus, id est parvus novusque sol, puta Samson iudex et vindex, qui tenebras hæc dispellat, et Judæos nova luce, libertate et lætitia perfundat et recreet. Ita pariter Christus verus Samson, orbi a peccatis et ærumnis oppressor datus est a Deo quasi sol oriens ex alto, qui peccata in primo adventu, sed ærumnas omnes et mortem in secundo fugabit et abolebit; tumque non amplius dicent : « Ubi est Deus iudicii? » Videbunt enim solem justitiæ, puta Christum, qui juste pro meritis punit impios, et præmiabit pios. Plura de sole dixi Isai. cap. xiv, 6, ubi ostendi solem esse symbolum regis et multo magis Christi Domini, qui est Rex regum.

Denique noster Martinus de Roa, lib. I Singular. cap. xiv, censet Christum vocari solem justitiæ, id est verum justumque amicum, qui radios suæ beneficentiæ in fideles suos, quasi amicos effundat; solem enim apud sacros et profanos scriptores amicitiae esse symbolum, ob quinque analogias. Prima est : unicus est sol, et unicus debet esse amicus; plures stellæ, plures familiares, juxta illud Eccli. vi, 6 : « Pacifici sint tibi multi, consiliarius unus e mille. » Secunda, sol Euripidi est aurea gleba, Homero restis aurea e celo in terram demissa, eo quod ipse aurum gignat in imis terre visceribus : ita amicus est aurum optimum, thesaurus ingens, Eccli. vi, 14 : « Amicus fidelis protectio fortis; qui autem invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius. » Tertia, soli semper est æterna juvenia : sic amicitia perpetua et constans esse debet, nec temporum varietate labefactari, nec vetustate consumi. Quarta, sicut sol sua luce cuncta collustrat, et viarum difficultates aperit, et qua sit eundum ostendit : ita etiam amicorum est commonere amicos, et vitæ pericula, et morum offensiones, et quæ vitare, quæ amplecti debeant commonstrare. Ita dicitur Judic. v, 31 : « Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent, » id est

ol typus veri amici ob quinque analogias talis est Christus.

radios emittant, quibus alii tum illustrentur, tum etiam incendantur ad verum decus, veramque virtutem. Quinta, sicut sol est benevolus et beneficus : sic et amicus. Dicitur ergo Christus per antonomasiam sol justitiæ, id est justus verusque sol, benignus, liberalis, bona sua omnibus impertiens : « et sanitas in pennis ejus, » hoc est, in radiis ejus; quia « amicus fidelis est medicamentum vitæ et immortalitatis, » Eccli. vi, 16. « Sanitas » ergo « in pennis ejus, » quia ipse solatur moerentes, recreat afflictos, confirmat labantes, jacentes excitat, iratos mitigat, omnibus denique omnia præstat officia amicitiae et charitatis. Hic nimirum est sol justitiæ : quia, nemo omnium est, qui hominibus vel commodarit magis, vel magis illuxerit, quam Christus. Hinc promittitur timentibus et amantibus Deum : magnus enim amoris est amor : amicorum Dei præmium est Christus amicissimus.

Symbolice, S. Augustinus, epist. 119 ad Januarium, cap. v, « In Proverbiis (Eccli. xxvii, 12) legitur : Sapiens sicut sol permanet, stultus autem sicut luna mutatur. Et quis est sapiens qui permanet, nisi sol justitiæ, de quo dicitur : Ortus est mihi sol justitiæ, et quem sibi non fuisse ortum in die novissimo plangentibus impit, dicituri sunt : Et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol justitiæ non ortus est nobis? Nam istum carnis oculis visibilem solem orti facit super bonos et malos Deus; qui etiam pluit super justos et injustos. Quis est ergo ille stultus, qui tanquam luna mutatur; nisi Adam, in quo omnes peccaverunt? Anima quippe humana recedens a sole justitiæ, ab illa scilicet interna contemplatione incommutabilis veritatis, omnes vires suas in terra convertit, et eo magis magisque obscuratur interioribus ac superioribus suis. » Et inferius : « Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. Obscura videtur Ecclesia in tempore peregrinationis suæ; inter multas iniquitates gemens, etc. Orietur, inquit, in diebus ejus justitia et abundantia pacis, donec interficiatur luna : id est abundantia pacis in tantum crescet, donec omnem mutabilitatem mortalitatis absumat. Tunc novissima inimica destruetur mors, et quidquid nobis resistit ex infirmitate carnis, unde nobis perfecta pax, nondum est, consumetur omnino, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem. »

Symbolice, Christus est sol, Adam est luna.

Tropologice, irascenti et peccanti occidit, mansueto et justo oritur sol justitiæ. Unde S. Augustinus, hom. 43. inter 50 : « Non debuit, inquit, occidere sol super iracundiam vestram, et multi soles occiderunt : transeat aliquando iracundia vestra, dies magni solis celebramus; illius solis, de quo dicit Scriptura : Orietur vobis sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus. Quid est in pennis ejus? In protectione ejus. Unde in Psalm. xvi dicitur : Sub umbra alarum tuarum protege me. » Et

Tropologice, irascenti et peccanti occidit, mansueto et justo oritur sol justitiæ.

mox : « Si ergo irascaris, ne occidat sol iste in corde tuo super iracundiam tuam, ne forte et occidat tibi sol justitiæ, et in tenebris remaneas. Ne putetis autem quia nihil sit iracundia : Turbatus est præ ira oculus meus. Utique cui turbatur oculus, solem videre non potest, et si conatus fuerit videre, pœna illi est, non voluptas. » Notent hic pastores (quod nonnullos factitare vidi et audi) ut plebem die solis, id est Dominico, convenientem ad Ecclesiam, moneant de dimittenda ira, omnique peccato, eo quod sit ille dies Domini, in quo ortus est eis sol justitiæ. Rursum S. Bernardus, *epist.* 107 : « Vobis, inquit, qui timetis Deum orietur sol justitiæ. Manentibus igitur in tenebris filiis diffidentiae, evadit in novam hanc lucem lucis filius de potestate tenebrarum, si tamen jam fidenter Deo dicere potest : Particeps ego sum omnium timentium te. »

Pennæ radii, cur?
 Et SANITAS IN PENNIS EJUS. — Hebraice פְּנֵי הַבִּינָפֶחֶת, id est in alis ejus. Poetice pennas vocat radios, primo, quia vestiunt, ornant et stipant solem, sicut pennæ aut comæ avem. Unde ab Homero vocatur auricomus sol. Et Virgilius initio lib. VI *Æneid.* loquens de Dædalo :

Præpetibus pennis ausus se credere celo, etc.
 Redditus hic primum terris tibi, Phœbe, sacra vitæ
 Remigium alarum.

Sol enim vocatur Phœbus, quasi φῶσφορ, a φῶς et βίω, id est lux vita.

Alia velocitas vanta.
 Secundo, quia sol celerrime movetur et quasi volat ut avis, juxta illud de sole, *Psal.* XVIII : « Exsultavit ut gigas ad currendam viam : a summo cœlo egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum ejus. » Sol enim tam velox est, ut uno die naturali, id est 24 horis, conficiat millionem miliarium, et insuper 140 millia eorundem : quod tantumdem est, ac si totum terræ ambitum circumcurreret quinquages, uti ex astronomis docui, *Gen.* I, 16. Insuper sol oriens radios suos quasi pennas velocissimas in momento spargit per totum hemisphærium.

Penis non est nisi nam sol.
 Tertio, quia sol, præsertim oriens, utrumque radios in eam figuram expandit, ut videatur esse avis expansis alis, juxta illud *Psal.* CXXXVIII, 9 : « Si sumpsero pennas meas diluculo; » Hebraice, *Si sumpsero alas aurora.* Quæ verba de Christo intelligit S. Augustinus : « Qui cum sumpsit pennas suas in resurrectione, jam corpore non gravatur. » Hinc *Ægyptii* solem pinxerunt quasi avem, longas spargentem pennas circumquaque, eamque vocarunt phœnicem. Phœnix enim non est avis vera, sed symbolica, puta sol, ut ostendi *Genes.* VII, 2. Hinc unicum dixerunt esse phœnicem, quia unicus est sol in mundo; eumque degere Heliopoli, id est in urbe solis, atque interire et renasci, quia sol occidens vespere, mane rursum oritur et quasi resurgit, juxta illud Ovidii *Metamorph.* XV :

Una est quæ reparat, sequæ ipsa reseminat ales.

XIV.

Exstat apud Lactantium incerti Auctoris elegans carmen de phœnice, in quo tota ejus historia, vel potius fabula enarratur, ubi inter cætera phœnicem vocat avem solarem. Inter cætera ergo sic de ea canit :

Paret et obsequitur Phœbo memoranda satelles, etc.
 Lutea cum primum surgens aurora rubescit,
 Ter quater illa pias immergit corpus in undas,
 Et conversa novos Phœbi nascentis ad ortus,
 Expectat radios et jubar exoriens.
 Incipit illa sacri modulamina fundere cantus,
 Et mira lucem voce ciere novam.

Sicut omnes pene aves cum sole occidente dormire, et cum oriente evigilare incipiunt; unde mane cantillam, cantuque suo solem orientem salutant. Pergit Poeta de cauda et pennis phœnicis :

Caudaque porrigitur folvo distincta metallo,
 In cujus maculis purpura mixta rubet,
 Clarum inter pennas insigne est desuper iris,
 Pingere ceu nubem desuper alta solet.
 Equatur toto capiti radiata corona,
 Phœbæ referens verticis alta decus.
 Effigies inter pavonis mixta figuram
 Cernitur, et mixtam Phœdis inter avem.
 Est levis et velox, regali plena decore :
 Et raram volocrem turba salutat ovans.
 Alitum stipata choro volat illa per altum,
 Turbaque prosequitur munere læta pio, etc.
 Ipsa sibi proles suus est pater, et suus hæres :
 Nutrix ipsa sui, semper alumna sibi :
 Ipsa quidem, sed non eadem, quia et ipsa nec ipsa est :
 Æternam vitam mortis adeptæ bono.

Nimirum phœnix est sol, cujus cauda, pennæ et comæ sunt radii in longum, latum et altum expansi, qui partim albicant, partim rubent, suoque loco in nube roscida faciunt iridem; atque pulcher et speciosus est, æque ac magnificus et velox in incessu, uti pavo trahens post se elegans syrma caudæ, puta radiorum longe lateque expansorum; unde in ortu eum aves, animalia et homines salutant. Ipse sibi est pater, et filius, qui post occasum ex seipso quasi rursum oritur et renascitur, itaque continuo suo occasu continuum sibi parit ortum, et quasi vitam æternam, cujus æque ac resurrectionis est hieroglyphicum. Quocirca ad hoc phœnicis symbolum videtur hic alludere Malachias, imo illud ipsum suis verbis repræsentare, dum ait : « Orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus. » Perinde ac nonnulli censent fecisse Jobum, cap. XXIX, 18 : « In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies. » Ubi Tertullianus legit : *Et sicut phœnix multiplicabo dies* : græcum enim φῶνξ apud Septuaginta et phœnicem, et palmam, ob similem longævitatatem, significat. Plinius enim, lib. VII, cap. XI, asserit phœnicem vivere 660 annis. Sic et hebræum חַיִּי חַיִּי chol, quod Noster *Job.* XXIV, 18 vertit, palma, veteres Hebræi et moderni, R. Salomon, Tigurina, Cajetanus vertunt,

Alludit Malachias ad phœnicem.

phœnix. Unde Philippus presbyter in *Job* **xxix** : Fieri, ait, potest ut *Job* in similitudinem avis illius (*phœnicis*) dicat se per mortem in cinere carnis, velut in nido pro tempore moriturum, et inde resurrecturum in gloriam et multitudinem dierum. Idem asserit Beda.

Phœnix symbolum Christi (et consequenter christianorum) morientis, et gloriose ex seipso et sua virtute resurgentis, ut ostendit Aldrovandus in *Phœnice*. Porro sanitas est in pennis solis, quia sol suis radiis plantas, animalia et homines nocturno frigore languentes, torpentes et quasi emorientes excitat, roborat, vivificat, lætificat, itaque quasi omnium creaturarum languores et vulnera sua luce, radiis et calore sanat. Jam sensus est *primo*, *q. d.* Veniet Christus, qui quasi *phœnix* et sol justitiæ oriens in mundo, quocumque suas alas et pennas, hoc est, radios suæ prædicationis (unde Syrus et Arabicus vertunt : *Sanitas super linguam ejus*) gratiæ et virtutis extendet, ibi omnes infirmitates corporis et animæ sanabit. Nam, ut ait S. Marcus cap. **vi**, 65 : « Quotquot tangebant eum, salvi fiebant ; » uti hæmorrhœissa tactu fimbriæ, quæ quasi ala et penna erat (teste Hesychio hom. *De S. Maria*) vestis Christi, sanata est a fluxu sanguinis, *Luc.* **viii**, 44. Rursum sicut sol sua luce fugat serpentes, lupos, tigrides, omnesque feras sævas et noxias : ita Christus sol justitiæ suo adventu in orbem dæmones effugavit, idola contrivit, peccata delevit, mundumque infirmum, imo mortuum sanitati et vitæ restituit. Ita Theodoretus. Idem facit quotidie, dum exoritur in fidelium animis, sive peccatorum, sive justorum. Nam ex eis vel dæmones, et peccata gravia, vel levia, concupiscentias, tentationes, malas cogitationes, omnesque infirmitates depellit et sanat, ut homo sibi redditus, sanus et vegetus incipiat operari opera non tantum sancta, sed et heroica, quibus perfectionis christianæ apicem et culmen conscendat. Verum quia hic agitur non de primo, sed de secundo adventu Christi, quo ipse judex, quasi sol justitiæ, piis in hac vita afflictis et oppressis suum robur, decus et gloriam restituet, imo in immensum augebit ; hinc.

Secundo. *Secundo* et genuine, hæc cum eodem Theodoro, Ruperto, Lyrano et aliis accipias de sanitate, quam consequentur beati a Christo in die judicii, *q. d.* O viri pii, gemitis in hac vita, quod injuste ab impiis opprimamini, incarcerationi, libertate privemini, uti vos, o Judæi, in Babylone, quasi in carcere cæco a Chaldæis conclusi fuistis ; verum attollite animos, sustinete fortiter. En brevi oriatur vobis sol justitiæ, puta Christus judex, qui illorum injustitiam, et vestram justitiam coram toto orbe celebrabit, remunerabitur. Rursum in hoc sæculo affligimini mille infirmitatibus et ærumnis, ut spoliatione bonorum, paupertate, squalore, mœrore, fame, siti, morbis, verberibus, vulneribus, morte et martyrio.

Tolerate : en brevi sol justitiæ pennas, id est radios sanitatis suæ, in vos diffundet, quibus omnia vestra vulnera, omnes plagas, omnes mœrores et infirmitates dispellet, uti sol tenebras, easque plene et perfecte sanabit. Nam corpora vestra afflicta et corrupta e sepulcris et cineribus suis educet, resuscitabit, beabit et glorificabit, ut saliat quasi vituli de armento. Quocirca sanitas hæc multa complectitur : Christus enim in resurrectione omnes ægritudines non solum corporis, sed et animæ persanabit. Sanitas ergo corporibus *primo*, erit ipsa ejus resurrectio ; *secundo*, immortalitas ; *tertio*, impassibilitas, ut nec ab igne, nec a gladio, nec ab hoste, nec a dæmone, nec ab ulla re creata amplius lædi aut pati possit ; *quarto*, agilitas ; *quinto*, subtilitas ; *sexto*, claritas ; *septimo*, felicitas ; *octavo*, gloria, puta omnis decor, omnis honor, omnis suavitas, omnes deliciæ, omnes opes, omne quod delectat.

Sanitas vero animæ erit *primo*, lætitia inenarrabilis, quæ omnem mœrorem a mente, et omnem lacrymam ab oculis absterget, juxta illud *Isai.* **xxxv**, 10 : « Lætitia sempiterna super caput eorum ; gaudium et lætitiæ obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus. » *Secundo*, integritas omnium animæ virium : nam, ut ait S. Prosper, lib. *I De Vitæ contempl.* cap. **iv** : « Ibi erit intellectus sine errore, memoria sine oblivione, cogitatio sine evagatione, charitas sine simulatione, sensus sine offensione, saturitas sine fastidio, et tota sanitas sine morbo. » Anima enim per peccatum Adæ sauciata est in intellectu, per obscuritatem et ignorantiam ; in voluntate, per proclivitatem ad bona caduca ; in irascibili, per varios metus et formidines ; in concupiscibili, per infirmitatem et concupiscentiam multiplicem, etc. Christus in celo hæc omnia sanabit, dando intellectui lumen et scientiam, voluntati constantiam in bono, irascibili heroicam fortitudinem, concupiscibili honestatem et rectitudinem, ut nil nisi honestum et rectum concupiscat. *Tertio*, sanitas animæ erit lumen gloriæ, visio et fructio Dei, ac dotes gloriæ quæ ex ea consequentur, et derivabuntur in omnes animæ vires et potentias, et ex illis in corpus. Unde S. Augustinus, epist. **56 ad Dioscorum** : « Tam potenti, ait, natura Deus fecit animam, ut ex ejus plenissima beatitudine, quæ in fine temporis Sanctis repromittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod est corpus, non beatitudo, quæ fruētis et intelligentis est propria, sed plenitudo sanctitatis, id est incorruptionis vigor. »

Moraliter, hæc sibi applicent, ruminentque martyres. En patimur pro Christo, unguis laceramur, dentibus ferarum laniamur, scorpionibus discerpimur, catastis distendimur, gladiis truncamur, ignibus torremur : veniet ecce, et brevi veniet sol justitiæ Christus judex, qui membra nostra lacerata, laniata, discissa, truncata, tosta restituet, sanabit, et æterna gloria decorabit. Hæc co-

Sanitas
corpori
resur-
gentis
triplex

Sanitas
animæ
beata
triplex

Moraliter,
de
patientia
et forti-
tudine.

gitabas, o S. Laurenti, cum in craticula assareris, et tamen insultabas tyranno. Hæc ruminabas, o S. Vincenti, cum non tantum omnia corporis tormenta, sed et Dacianum tyrannum generose vicisti. Hæc meditaberis, o S. Christina, cum a patre tuo idololatra, quasi carnifice flagris concisa, defluentes carnis particulas in vultum patris projiciens, dixisti: Recipe, o tyranne, carnem quam generasti.

Dicant et pœnitentes: Affligimus nosmetipsos jejuniis, vigiliis, ciliciis, plagis; propter te, o Christe, mortificamur tota die, quia speramus carnis resurrectionem, in qua tu illam emaciatam, lividam, contractam, emortuam, nobis succulentam, roseam, floridam et radiantem restitues; quando nimirum reformabis corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis tuæ.

Dicant et mœrentes, certantes ac luctantes: Ecce lugemus in præsentî vita, mœsti flemus, suspiramus, ingemiscimus: nunc caro, nunc mundus, nunc dæmon nos tentat: nunc scrupuli angunt, nunc suspiciones et timores deprimunt, nunc cholera irritat; nunc calumniæ, probra, irrisiones affligunt, nunc labores fatigant, nunc dolores pene exanimant, etc. Illucesce, o sol justitiæ! pennas et radios sanitatis tuæ in nos diffuse, ostende nobis faciem tuam, et salvi erimus. Eia, Domine, aspiret dies sanitatis, et inclinentur umbræ infirmitatis. Eia, aspiret dies æternitatis, et inclinentur umbræ mortalitatis, ut pulsus mœroribus, timoribus, scrupulis, tentationibus, doloribus, aspirent menti nostræ pax, serenitas, robur, integritas, gaudium et jubilus sempiternus. Quoties ergo te infirmitas animi, quoties dolor corporis premit, cogita: Orietur brevi sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus. Illum suspice, illum invoca, illi spem mentemque affige: ita phœnix eris.

Suspirium S. Augustini ad vitam beatam.

Audi illi inhiantem S. Augustinum in *Meditat.* cap. XIX: « O domus Dei luminosa et speciosa, dilexi decorem tuum, et locum habitationis gloriæ Domini Dei mei: tibi suspiret peregrinatio mea nocte ac die, tibi inhiet cor meum, tibi intendat mens mea, ad societatem beatitudinis tuæ pervenire desideret anima mea: dico ei qui fecit te, ut possideat me in te, quia ipse fecit me et te. » Et paulo post: « O Jerusalem, domus Dei æterna, post Christi dilectionem tu esto lætitia et consolatio mea: dulcis memoria tui beati nominis sit revelatio mœroris tædiorumque meorum. Tædet enim me, Domine, valde vitæ hujus, et istius ærumnosæ peregrinationis. Vita hæc vita misera, vita caduca, vita incerta, vita laboriosa, vita imunda, vita domina malorum, regina superbiorum, plena miseriis et erroribus, quæ non est vita dicenda, sed mors, in qua momentis singulis morimur per varios mutabilitatis defectus, diversis generibus mortium. Numquid ergo hoc quod vivimus in hoc mundo, dicere possumus vitam, quam humores tumidant, dolores exte-

nuant, ardores exsiccant, aer morbidat, escæ inflant, jejunia macerant, joci dissolvunt, tristitiæ consumunt, sollicitudo coarctat, securitas habet, divitiæ inflant et jactant, paupertas dejecit, juvenus extollit, senectus incurvat, infirmitas frangit, mœror deprimit? Et his malis omnibus mors furibunda succedit, simulque cunctis gaudiis istius miseræ vitæ ita finem imponit, ut cum esse desierit, non fuisse putetur. Mors ista vitalis et vita mortalis, licet his aliisque sit respersa amaritudinibus, proh dolor! quam plurimos suis capit illecebris, et quam multos suis falsis promissionibus decipit! » Deinde sanitatem quam afferet Christus judex suis electis, ita depingit: « O tu vita, quam præparavit Deus his qui diligunt eum, vita vitalis, vita beata, vita secunda, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, nescia tristitiæ, vita sine labe, sine dolore, sine anxietate, sine corruptione, sine perturbatione, sine varietate et mutatione, vita totius elegantiam et dignitatis plenissima: ubi non est adversarius impugnans, ubi nulla peccati illecebra, ubi est amor perfectus, et timor nullus: ubi dies æternus, et unus omnium spiritus, ubi Deus facie ad faciem cernitur, et hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. Libet me tuæ intendere claritatem, delectant me bona tua: avido corde quanto plus valeo mecum considerare, tanto plus amore languo: tuo vehementi desiderio, tuaque dulci memoria admodum delector. »

EGREDIEMINI, — scilicet de hoc sæculo et vita, quasi de carcere, ut ingrediamini in alteram beatam et immortalem. Ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus et Valabius. Aut potius, « egrediemini » in die judicii (de eo enim hic agitur) de sepulcris, cum Christus sol justitiæ suis pennis, id est radiis gloriæ, vos resuscitabit et sanabit, aspirans vobis vitam gloriosam. Ita Theodoretus. Unde et Tertullianus lib. *De Resurrect. carnis*, cap. XXXI, legit: *Excibitis de sepulcris, veluti vituli de vinculis soluti.*

ET SALIETIS SICUT VITULI DE ARMENTO. — Hebræum צפוס *pus* significat *crecere*, impinguari, luxuriari, lascivire, saltare ex pastu, gaudio et petulantia, uti faciunt vituli saginati. Unde Chaldeus, Tigurina et alii vertunt: *Augescetis, vel pinguescetis sicut vituli saginæ*; Pagninus, *sicut vituli saginati*, id est altiles; Septuaginta: *Saliets sicut vituli de vinculis relaxati et soluti*, ut legit Tertullianus lib. *De Resurrect. carn.* cap. XXXI; vituli enim præ aliis animalibus saliant, et petulci sunt (unde vitulus dicitur a *vitulando*, id est, lasciviendo). Hinc vinculis constringuntur, ideoque dum iis exsolvuntur, quasi carcere liberati, præ gaudio mire exsiliunt (uti et pueri e scholis emissi), præsertim dum saginantur: tum enim sanguine et spiritibus vitalibus abundant. Porro vituli teneri domi in stabulis saginantur lacte; majores vero in pascuis cum armento, id est grege boum et vaccarum. Unde Noster ver-

tit : « Sicut vituli de armento, » id est sicut vituli armenti, qui cum armento pascuntur, ideoque juxta suas matres aliosque vitulos et boves sibi congeneres, sibi que similes, lætabundi exsultant. Omne enim animal gaudet sibi simili, cum eo que delectatur, et si juvenum sit exsultat. Unde Rupertus, et ex eo Delrio *adagio* 1027, « vitulum de armento, » explicat *vitulum armentarium*: nam qui cum armento vagatur, vinculo liberatus est ideoque exsultat. Aut, « vituli de armento, » id est separati ab armento, positi que in stabulis, ut ibi saginentur. Significat hac phrasi Malachias miram exsultationem piorum, qui in hoc mundo quasi in carcere ab impiis (velut Judæi in Babylone a Chaldeis) pressi et oppressi fuerant, in resurrectione a Christo ita sanandos, ut sint succulenti, speciosi, fortes; imo gloriosi, ideoque quasi vituli saginati incredibili gaudio exsultent, juxta illud *Sapient. III, 7* : « Fulgebunt justi sicut sol, et sicut scintillæ in arundinetis discurrent. » Unde Mariana sic explicat : *Saliētis*, inquit, id est præ gaudio choreas plaudetis, juxta illud *Psalm. LXXXIX, 5* : « Exsultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. » Vox ergo *saliētis* significat primo, plenam sanitatem, robur et vigorem corporum beatorum; secundo, lætitiā ingentem; unde Vatablus vertit : *Dissiliētis* huc illuc; tertio, dotem agilitatis, inquit Suarez III part. *Quæst. LIV, art. 4, disp. XLIV, sect. IV*, ex Innocentio III, qua instar fulguris discurrent celerrime quaquaversum, ut ubi voluerit esse spiritus, ibi protinus sit et corpus, juxta illud *Isai. XL, vers. ult.* : « Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assumment pennas ut aquilæ, current et non laborabunt; ambulabunt, et non deficient. » Unde S. Anselmus, lib. *De Similitud.* cap. II, asserit beatos in agilitate similes fore angelis, quia a cælo ad terras dicto citius dilabuntur; impios vero præ pondere neque pedes, nec manus, nec aliud corporis sui membrum moturos, aut movere posse. Et cap. III, docet beatum, si velit, posse terram loco suo movere; damnatum autem nec vermes ab oculis amovere. Hujus rei symbolo sancta illa animalia, *Ezechiel. I, 14*, « ibant et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. »

Quarto, vox *saliētis* significat mutationem in gentem beatorum, per saltum quem e terra facient in cælum. *Saliētis* ergo e cæno ad cælum, e morte ad vitam, ex ærumnis ad gloriam, e sepulcro ad thronum Dei et Agni. Ita sponsa, id est Ecclesia beatorum, imitabitur sponsum Christum, de quo *Cantic. II, 8*, ait ipsa : « Vox dilecti mei : ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles. Similis est dilectus meus capræ hinnuloque cervorum. » Christus enim ingentes dedit saltus, dum e cælo salit in uterum Virginis; ex utero in præsepium, e præsepio in crucem, e cruce rediit in cælum.

Quinto, celestis chorus et choreas, ovationes et plausus beatorum. Alludit ad Judæos, qui trans-

ito mari Rubro et submerso Pharaone, sacros choros præcincte Maria duxerunt, *Exod. XV, 20*, ac peracta peregrinatione 40 annorum per desertum, quiete et læte incolentes terram promissam, quæ typus erat cæli et celestis beatitudinis, in festo Tabernaculorum inter alia lætitiæ signa, tenentes manibus palmas saltabant, et choreas ducebant, uti ostendi *Levit. cap. XXIII, 40*. Quo analogice representabant choros beatorum in cælis, ubi peracta victoria palmati, perenne agent festum Tabernaculorum, juxta illud : « Laudate eum (Dominum) in tympano et choro, » *Psalm. CL, 4*. Et : « Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exsultationis, » *Psalm. XLVI, 1*. Et : « Sancti ejus exsultatione exsultabunt, » *Psalm. CXXXI, 16*. Et *Psalm. LXXVII, 26* : « Præveniant principes conjuncti psallentibus in medio juvenularum tympanistriarum. » Et *Psalm. CXXIV, 6* : « Venientes autem venient cum exsultatione, portantem manipulos suos. » Licet enim chorea mundanorum sit mollis et lasciva, cœlitum tamen est casta et angelica. « Sic vinum bibas ut Cato, sic terram pede pulses ut Scipio, » inquit ille. Scipio enim imperator, inquit Seneca lib. *De Tranquill.*, in ludis et festis corpus movebat ad numeros, et tripudiabat, non molliter, sed viriliter, non facturus nominis sui detrimentum, etiamsi ab hostibus spectaretur. Simili modo David saltavit totis viribus ante arcam, *II Reg. VI, 14*; et Israelitides coram Saule et Davide, percusso Goliath, choros agentes cantabant in tympanis et sistris : « Percussit Saul mille, et David decem millia, » *II Reg. XVIII, 7*; ac Jephthe victori a cæde hostium redeuntis occurrit filia cum tympanis et choris, *Judic. XI, 34* : « Choreas mundana, inquit Conradus Clingius in *Locis Theologicis*, cap. *De Choreas*, est circulus cujus centrum est diabolus, et circumferentia omnes angeli ejus. At choreas celestis est circulus, cujus centrum est Agnus, et circumferentia omnes virgines et electi ejus. » Hinc *Cantic. VII, 4* dicitur : « Quid videbitis in Sulamite, nisi choros castrorum? » Et Jeremias cap. *XXXI, 4*, de Ecclesia tam militante, quam triumphante ait : « Edificaberis virgo Israel, adhuc ornaberis tympanis tuis, et egredieris in choro ludentium. » Et *Luce. XV, 25*, senior filius in convivio junioris reducitur et redivivi audit « symphoniam et chorum; » nimirum hunc chorum poscunt nuptiæ Agni, quas scilicet cum Christo sponso perennes celebrabit Ecclesia, *Apoc. XIX, 9*, et cap. *XII, 2*. Quo circa S. Augustinus in *Meditat.* cap. *XXXI* : « Utinam, inquit, illis sanctissimis choris interessem, ut cum beatissimis spiritibus gloriæ conditori assisterem! » Et S. Athanasius, vel potius Anastasius (citatur enim *Quæst. III* et *VIII*, Epiphanium et Nyssenium, qui Athanasio fuerunt posteriores) ad Antiochum, *Quæst. XXXIII* : « Sanctorum, inquit, animæ a Sancto Spiritu incitate, cum angelis in regione vivorum Deum laudant et tripudiant. »

beato-
rum.Dox agi-
litatis.Par an-
gelis
pene.

A. 101

Ver. 3. 3. ET CALCABITIS (Tigurina, *conculcabitis*) IMPIOS.

—Tertullianus lib. *De Resurrect. carnis*, cap. xxxi: *Conculcabitis inimicos*. Primo, quia eos sub pedibus habebitis: impii enim in valle Josaphat iudicandi consistent; pii vero rapientur obviam Christo in aera, ibique cum eo sedebunt quasi iudices. Secundo, quia tanto gaudio afficiemini, quanto afficeremini si nunc calcaretis inimicos vestros, q. d. Eritis superiores improbis, eisque dominabimini. Tertio, quia quasi assessores Christi iudicis damnabitis impios. Unde Pagninus vertit: *Diructis impios*. Quarto, quia per daemones quasi lictores et exsecutores sententiae vestrae turbabitis eos in tartara, ubi erunt « quasi cinis sub planta pedum vestrorum, » id est instar cineris comminuti et humiliati, nempe contemptissimi et abjectissimi. Rursum cinis notat ignem gehennae, ait Vatablus; in illo enim erunt impii « quasi cinis, » id est adurentur ut cinis, non quod incinerandi et in cinerem redigendi sint; sed quod sicut cinis in igne semper perdurat, ita in eodem perdurabunt et impii in aeternum. Quid enim impii, aequae ac cinere, vilis, miserius, squalidius, aridius, sterilius? Ita Catullus: *q. d.*

Troja nefas, commune sepulcrum Asiae Europaeque;
Troja virum, et virtutum omnia acerba cinis.

Et P. Sabinus: *q. d.*
Jam cinis, et tantum flebile Troja solum.

Seneca in *Hercule furente*: *q. d.*
Cadmæa proles, atque Ophiomius cinis, quo recidistis?

Claudianus in *Eutropium*: *q. d.*
Migdoni cineres, et si quid restat Eoi.

Quod pereat regni.

IN DIE QUA FACIO, — id est faciam, scilicet in die iudicii, quando faciam vos calcare impios, sicut ipsi in hac vita conculcarunt vos, juxta illud *Psalm. cxxlix, 6*: « Exaltationes Dei in gutture eorum, et gladii ancipites in manibus eorum: ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis: ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis, ut faciant in eis iudicium conscriptum: gloria haec est omnibus sanctis ejus. » Et *Sapient. iii, 8*: « Judicabunt nationes, et dominabuntur populis. » Et *Matth. xix, 28*: « Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. »

Ver. 4. MEMENTOTE LEGIS MOYSI. — Hinc Judaei contendunt probare legem Moysi non fuisse abolitam per Christum, sed duraturam usque ad diem iudicii: de eo enim hic in praecedentibus et sequentibus agitur. Respondet primo Rupertus, Lyranus et Vatablus per legem hic intelligi praecipua moralia, quae durant etiam tempore legis,

novae. Verum obstat, quod legem hanc explicans, subdit Malachias *praecipua*, hebraice *צופת חכמים*, id est sanctiones circa sacra et ritus, puta praecipua caeremonialia; et *judicia*, id est praecipua judicialia. Secundo, alii sic explicant: « Mementote legis Moysi, » ut scilicet in ejus caeremoniis, ritibus et judiciis intueamini Christum et Ecclesiam ejusque sacramenta; » et *judicia*, » quae in illis figurantur. Moses enim expresse de Christo audiendo ita Judaeis praecipit: « Prophetam de gente tua et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus; ipsum audies. » *Deuter. cap. xviii, 15*. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Arias et alii. Verum et hoc arctius et coactius videtur. Nam jubere ut meminerint legis, est jubere ut eam opere compleant, ejusque sanctiones caeremoniales et judiciales observent. Hoc autem non potuit Malachias jubere Judaeis, pro tempore Christi et legis christianae.

Dico ergo Prophetam loqui Judaeis sui aevi, et posteris eorum futuris, usque ad Christum: toto enim hoc tempore duravit et obligavit lex Moysi. Ad eam ergo servandam Judaeos sui temporis adhortatur, quia ipsi in ea servanda refrixerant, praesertim in praecipuis caeremonialibus de dandis decimis et primitiis; uti vidimus, cap. iii, 8. Illos ergo excitat, eisque dat acrem stimulum ad legis observationem, scilicet representationem diei iudicii, q. d. Videte ut leges omnes a Mose praescriptas observetis, tam quae Dei cultum, quam quae jus proximi spectant. Nam Deus in die iudicii legis servatae, vel non servatae exactam a singulis rationem requiret, ac eam observantes glorificabit, non observantes condemnabit. Nolite ergo dicere: « Ubi est Deus iudicii? » uti dixistis cap. ii, 17. Nec: « Vanus est qui servit Deo, et quod emolumentum quia custodivimus praecipua ejus? uti dixistis cap. iii, 14. In die enim iudicii videbitis Christum esse Deum iudicii, nec vane vos servisse Deo, et praecipua ejus custodivisse. » Tunc enim orietur vobis sol justitiae, et sanitas in pennis ejus, et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios, » etc. Ita Remigius, Albertus, Hugo, Vatablus, Arias et alii.

Perperam ergo Victorinus et Maldonatus in *Matth. xvii*, ex hoc Malachiae loco et ex *Apoc. xi, 6*, censent cum Elia venturum, non Henoch, sed Mosen, ut ambo certent contra Antichristum.

IN HOREB. — In Sina, ut dixi *Exod. xvii, 6*.

5. ECCE EGO MITTAM VOBIS ELIAM. — Post exhortationem suorum ad legem Moysi servandam, quam obiter inseruit Propheta, hic redit ad diem iudicii, ejusque prodromum assignat Eliam.

Quaeres: Quisnam hic Elias? Calvinus et nonnulli catholici, ut Burgensis, Arias, Clarius, censent Joannem Baptistam, quia de eo, ad hunc Malachiae locum respiciens Christus *Matth. xvii, 10*, ait: « Elias jam venit, » scilicet Joannes Baptistam, uti mox explicat S. Matthaeus. Et cap. xi,

Ver. 5.

14 : « Omnes Prophetae et lex usque ad Joannem prophetaverunt. Et si vultis recipere, ipse est Elias qui venturus est. » Alii novantes per *Eliam* accipiunt quoslibet prophetas a Deo in orbem mittendos. Verum dico, certum est per *Eliam* hic verum *Eliam* accipi, non Joannem Baptistam, aut chorum Prophetarum. Probat *primo*, quia Septuaginta hunc *Eliam* vocant *Thesbiten* : sic enim habent codices Vaticani et alii, ut mirum sit in Regiis et *Thesbiten* deesse. Sic et versio Arabica : *Ecce, ait, ego mittam vobis Eliam Thesbiten, ante apparitionem diei Domini terribilis*. Ergo de vero *Elia* hic est sermo : nec enim Joannes Baptista fuit *Thesbitis*. *Secundo*, quia *Elias* hic erit praecursor secundi adventus Christi ad iudicium : hic enim erit « dies Domini magnus et horribilis : » Baptista vero praevit primum Christi adventum in mundum. *Tertio*, quia cum *Elias* veniet, veniet et Christus percussurus terram anathemate, uti indicat Propheta, vers. ult. Hoc autem fiet in secundo adventu. Nam in primo venit salvare mundum, non perdere aut percutere. *Quarto*, ita ad hunc locum alludens explicat Ecclesiasticus, cap. XLVIII, 10, dicens : « Qui scriptus es in iudiciis temporum lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, et restituere tribus Jacob. » Et Christus *Matth.* XVII, 10 : « *Elias* quidem, inquit, venturus est et restituet omnia. » *Quinto*, quia ita interpretantur Patres Graeci et Latini, Cyrillus, Theodoretus, Remigius, Haymo, Albertus, Hugo, Lyranus et alii hic, S. Chrysostomus, Euthymius, Beda, Anselmus, S. Thomas in *Matth.* XVII; Hyppolitus lib. *De Consummatione saeculi*; Cyprianus, tract. *De Sina et Sion*; Ephrem, tract. *De Antichristo*; Prosper in *dimidio temp.* cap. XIII; Tertullianus lib. *de Anima*, cap. XXXV; Justinus dial. *Contra Tryphon*. Nyssenus lib. *Testimon. contra Judaeos*; S. Augustinus, lib. XX *De Civit.* XXXIX; S. Gregorius, XI *Moral.* X, Andreas, Ambrosius, Haymo, Rupertus et Aretas in *Apoc.* cap. XI. Eadem fuit communis Hebraeorum sententia, ut patet *Matth.* XVII, 10. Idem de *Elia* praedixit Sybilla, dum ita canit :

Tum quoque caelesti curru devectus inibit
Terras de caelo Thesbitis, signaque trina
Ostendet toti mundo vita perentis.

Dices : S. Hieronymus per *Eliam* accipit chorum Prophetarum, qui praebit secundum Christi adventum. Respondeo : S. Hieronymus mystice explicat *Eliam*, ut mox dicam, non litteraliter. Nam *Eliam* in persona esse venturum clare docet ipse in cap. XI et XVII *S. Matthaei*. Instabis : Quomodo ergo S. Hieronymus hic ait : « Judaei et Judaizantes haeretici ante *desumptum* suum *Eliam* putant esse venturum? » Respondeo quia Judaei suum adhuc expectant Messiam, ejusque primum in mundum adventum, cujus praecursorem censent fore *Eliam* : hos redarguit S. Hieronymus. Et merito, est enim hic duplex eorum error. *Prior*,

quod censeant Christum nondum venisse. *Posterior*, quod putent *Eliam* fore praecursorem primi adventus Christi, cum sit futurus praecursor secundi.

Ad argumentum initio ex cap. XVII *S. Matth.* propositum respondeo, simillimos in officio, zelo, praedicatione et sanctitate fuisse, et fore *Eliam* et Joannem Baptistam ; quia hic fuit praecursor Christi in primo adventu, ille erit praecursor ejusdem in secundo adventu. Quocirca unus sortitur nomen alterius, utpote cujus est antitypus. Joannes Baptista enim vocatur *Elias*, non in persona, sed ob similem spiritum et virtutem, ut ait Gabriel *Luc.* I, 18 : « Ipse praecedet ante illum in spiritu et virtute *Eliae*. » Distinguit ergo Christus duos *Elias*, unum ad litteram, de quo ait : « *Elias* quidem venturus est, et restituet omnia; » alterum typicum, puta Joannem Baptistam, de quo ait : « *Elias* jam venit. » Judaei enim confundebant duplicem Christi adventum, eumque commiscebant in unum, ante quem venturus esset *Elias*, ac proinde aiebant necdum venisse Christum, eo quod necdum venisset *Elias* : quibus respondet Christus duplicem esse Christi adventum, et prioris praecursorem esse typicum *Eliam*, puta Joannem Baptistam, uti praedixit Malachias cap. III, vers. 1 ; posterioris praecursorem fore verum *Eliam*, ac proinde cum ipsi viderent *Eliam* typicum, credere debere jam venisse Christum, cujus ipsum fore praecursorem praedixerunt Prophetae.

Mystice S. Hieronymus et ex eo Remigius : « Post Mosen; inquit, cujus mandata specialiter docuimus esse servanda, *Eliam* dicit esse mittendum, in Moyse legem, in *Elia* prophetiam significans. Et Dominus atque Salvator transfiguratus in monte loquentes habebat Moysen et *Eliam* in candidis vestibus, qui et dicebant ei quae passurus esset in Jerusalem. Lex enim et omnis Prophetarum chorus Christi praedicat passionem. » Et Moyses : « Mittet Dominus in *Elia* (qui interpretatur Deus meus, et est de oppido Thesbi, quod conversionem et poenitentiam sonat) omnem Prophetarum chorum, qui convertat cor patrum ad filios. »

Quaeres PRIMO, cur hic Propheta injiciat mentionem *Eliae*? Respondeo PRIMO, quia cap. I, 10, et cap. II, 2, praedixit reprobationem judaismi et Judaeorum per Christum ; ut ergo eos consoletur et Christo conciliet, praedicat hic eos rursus revocandos fore, et in pristinam gratiam recipiendos a Christo tempore *Eliae*, per ejus praedicationem et miracula. Igitur cum eum viderint, recipient quasi verum *Eliam* hic praedictum, ac in Christum quem *Elias* praedicabit, credent. Quocirca Judaei avide expectant *Eliam*, ut Christum ab eo designatum amplectantur. Hinc Rabbīnorum de *Elia* gnome est : *Tishi*, id est *Elias Thesbitis*, solvet dura, hoc est ; nodos omnes et quaestiones. Ad *Eliam* enim remittunt quidquid in Scrip-

Eliam
ventu-
rum in
fine
mundi.
probat
quinque
argu-
mentis.

tura dubium et obscurum incidit uti refert Quinquarboriens in *Abbreviaturis Hebr.* Imo Judæi etiamnum, quoties aliquem circumcidunt, ponunt ornantque Eliæ sellam, cententes eum in spiritu adesse, et zelari pro lege Domini, uti tradunt Rabini in *Thalmud*, tractat. *Berachot*, et R. David hic, et Galatinus lib. X, cap. vi. *Secundo*, quia Malachias dixit vers. 2, quod Christus timentibus Deum in die iudicii « orietur, quasi sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus; et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento, et calcabitis impios. » Talis autem fuit eritque Elias; unde congrue erit Christi præcursor. Fuit enim ipse, eritque sui ævi phoenix, imo sol illuminans, sanans et accendens amore Dei frigida hominum corda; unde et meruit curru igneo, quasi Phaeton, rapti in cælum: hinc et Elias dictus est quasi *Mos*, id est *sol*, ait S. Chrysostomus de quo mox plura.

Cur
Elias
veniet?
Prima
causa.

Quæres *secundo*, cur Elias potius quam Moses, vel quis alius, futurus sit præcursor secundi adventus Christi? Respondeo *primo*, ob ingentem zelum; quo præ aliis Prophetis a Deo dotatus fuit Elias. Cum enim mitteretur a Deo ad corrigendos sæculi sui corruptissimi mores, et ad idololatricam ex Israele extirpandam, opus erat ei ad hoc perficiendum ingenti animi robore et zelo, quem proinde Deus ei indidit; eoque conflixit et debellavit tam impissimam Jezabel cum Achab marito suo, quam omnes Prophetas Baal, quos et occidit, III *Reg.* xviii. Simili zelo opus erit in fine mundi, quando refrigescet charitas, et abundabit iniquitas. Mittetur ergo zelosus Elias; ut cum Antichristo confligat; ut perversissimos illius ævi mores emendet, itaque viam sternat Christo venturo. Mosen, licet zelosum, non congruit redire, ne videatur legem veterem suo reditu restituere, et Judæos in judaismo confirmare: ipsi enim ad aliud non appellant quam ad Mosen ejusque legem.

Secunda.

Secundo, quia Elias missus fuit a Deo ad tollendum schisma, quod fecit Jeroboam et decem tribus apostatantes a Juda et a Deo, pro eoque adorantes vitulos aureos in Dan et Bethel. Simili modo mittetur in fine mundi ad tollendum schisma, quod olim fecerunt Judæi a Christo et cæteris gentibus fidelibus, ut eos uniat Christo et Ecclesiæ. Judæi enim ipsi credent, utpote judæo, et prophetæ suo, adeo in Scriptura celebrato, et promisso ad idem opus, quod olim fecit, iterum peragendum in fine mundi. Hanc causam dat Malachias, cum subdit: « Et convertet corporum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum; et restituere, » id est ut restituat Deo et avitæ fidei, « tribus Jacob, » ut ait Ecclesiasticus cap. xlviii, 10.

Tertia.

Tertio, quia sicut olim sub Noe mundus perit diluvio, sic in fine peribit igne conflagrationis. Mittetur ergo Elias Propheta igneus, ut ignem instantem peccatoribus præannuntiet, eos-

que ad fidem et pœnitentiam accendat, quo hunc ignem evadant. Hinc *Ecclesi.* cap. xlviii, 1: « Surrexit, inquit, Elias propheta quasi ignis, et verbum ejus quasi facula ardebat. »

Quarto, quia Elias ob zelum cœlestem raptus est in cælum. E cœlo ergo quasi cœlestis Christi e cœlo venturi testis adveniet, juxta illud *Ecclesi.* xlviii, 9: « Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum: qui scriptus es in iudiciis temporum (id est tempore a Deo iudicato et decreto) lenire iracundiam Domini. » Adde id meruisse Eliam sua virginitate et puritate angelica. Eum enim virginem fuisse, et quidem illo ævo singularem; docent S. Ignatius *epist.* 11, S. Ambrosius lib. I *De Virg.* et S. Epiphanius in *Anchor.*: « Elias, ait, erat in virginitate, ut prærogativa virginitatis immortalitatem prædicaret mundo. » S. Ephrem, *serm. De Transfiguratione*: « Aspexit, inquit, virgo veteris Testamenti virginem novi, Elias nimirum Joannem. »

Quinto, quia Elias fuit dux et antesignanus prophetarum; tum tempore, tum dignitate, tum sanctitate, tum libertate et efficacia prædicandi; tum rerum gestarum gloria; unde representat totum chorum prophetarum, ait S. Hieronymus, qui præit Christo; eique testimonium perhibet. Eadem de causa Elias apparuit apostolis in Transfiguratione Christi, ut ostenderet ipsum esse Christum, seque et omnes Prophetas illi suum dare calculum, illique attestari quod ipse esset Messias orbis salvator.

Sexto, quia Elias Israelis et Judæorum fuit custos, propheta, doctor, protector, apostolus. Veniet ergo, ut suos Judæos per tot sæcula aberrantes a Deo, ad eum et Christum reducat. Unde Elisæus Eliæ, dum in cælum raperetur, succlamabat: « Pater mi, pater mi, currus Israel et auriga ejus, » q. d. Tu, o Elia pater mi, eras Israelis auriga et currus, quia eum ut auriga regebas et flectebas quocumque volebas, eundemque ut currus tolerando bajulabas, protegebas ac propugnabas contra Syros aliosque hostes. Unde Septuaginta vertunt: *Pater mi, currus Israel et equites ejus*, q. d. Tu, o Elia, eras totum robur, totus exercitus Israelis, qui magis eum servabas et defendebas tuo zelo, precibus et meritis, quam magna currum et equitum multitudo. Præclare Tertullianus lib. *De Anima*, cap. xxxv, citans hæc Malachiæ verba: « Elias; inquit, non ex decessione vitæ, sed ex translatione eventurus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemptus, sed mundo reddendus, de quo est translatus, non ex postliminio vitæ, sed ex supplemento prophetiæ, idem et ipse et sui nominis et sui hominis. »

Septimo, quia, sicut Elias curru igneo raptus est in cælum; typus fuit gloriosæ ascensionis Christi in cælum: ita rursus typus fuit gloriosi regni Christi et beatorum, quo in die iudicii triumphantem ascendent in cælum, ibi in æternum regnaturi. Apposite ergo gloriosus Elias præibit glo-

riosum Christi adventum, uti sol oriens præit solem meridianum. Fuit enim Elias sua sanctitate, zelo et raptu quasi $\eta\lambda\lambda\omicron\varsigma$, id est sol mundi. Vide S. Chrysostomum serm. *De Ascensione Eliæ*, tom. I, ubi triumphalem Eliæ currum depingens inter cætera ait: « Oportebat namque errantis populi rectorem, gubernatorem sacrorum, moderatorem discrepantium voluptatum, Israelis aurigam; ut, quoniam ad jugum timoris Dei lascivos et vagos animos revocavit, frenis lorisque astrinxit, et ad iter disciplinæ recto tenore currendum concordiam quadam copulatione composuit, ad regna cælestia currum atque equis transvolaret evectus. » Ad idem dicitur: « Hinc poetas atque pictores in figuranda solis imagine, exempla credo sumpsisse: qui currum atque equis fulgentibus ipse rutilans, et fluctu Oceani levatus inter præruptos montium scopulos evadens, quasi ad cælestia videtur ascendere. Sol enim græco sermone $\eta\lambda\lambda\omicron\varsigma$ appellatur. Unde Elias vere $\eta\lambda\lambda\omicron\varsigma$, quia currum et equis fulgentibus igne, de Oceani fluctu, id est de mundi commotione per montium scopulos, id est per magnorum laborum difficultates, progrediens, ad cælestia devectus ascendit. » Erat enim Elias « vir cui totus mundus erat inferior, » ut idem ait *homil. 15*, inter 27, ex variis in *S. Matth. locis*.

Octavo.

Octavo, quia Elias exemplum et typus est beatæ resurrectionis, quam in die iudicii Christus conferet omnibus beatis et electis. Unde ex Epiphonio in *Anchor.*, S. Augustinus lib. XV *De Civit. xix*, Eliam et Henoch vocat primogenitos nostræ resurrectionis. Et Tertullianus lib. *De Resurrect. carnis*, cap. v, 8: « Henoch et Elias, inquit, nondum resurrectione disuncti, quia nondum morte functi, quia tamen de orbe translati, et hoc ipso tam eternitatis candidati, ab omni vitio, et ab omni damno, et ab omni injuria et contumelia immunitatem carnis ediscunt, cuiusmodi fidei testimonium signant, nisi qua credi oportet hæc futurae integritatis esse documenta? »

Moraliter de zelo.

Moraliter, discite hic ex Elia quanta virtus sit zelus, quantique Deus faciat zelosos, utpote quos velit sibi esse vicinos, suosque esse prodromos, præcursores et indices, uti fuit antitypus Elias, scilicet Joannes Baptista; de quo Gabriel Zachariæ, *Lucæ 1*, 17: « Ipse præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ. » Talis fuit S. Paulus, dicens *Rom. viii*, 35: « Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? an angustia? » etc. Talis fuit S. Ignatius, cujus igneas epistolas, vitam et martyrium si quis legat, ignescet. Talis Franciscus, qui proinde adhuc vivens, sed absens, suis fratribus apparuit quasi sol in curru igneo, tanquam alter Elias zelator legis divinæ, suo ardore accendens orbem, eoque rapiendus in cælum: « Intellexerunt namque concorditer omnes sanctum patrem absentem corpore, præsentem spiritu, transfiguratum tali effigie, supernis irradiatum fulgoribus et ardoribus inflammatum; su-

pernaturali virtute in curru splendente simul et igneo, sibi demonstrari a Domino, ut tanquam veri Israelitæ post eum incederent, qui virorum spiritualium, ut alter Elias, factus fuerat a Deo currus et auriga, » ait S. Bonaventura in *Vita ejus*, cap. IV. De hoc suo zelo gloriatur Elias, *IV Reg. xix*, 14: « Zelo, ait, zelatus sum pro Domino Deo exercituum: quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel, altaria tua destruxerunt, Prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus; et quarum animam meam, ut auferant eam. »

6. ET CONVERTET COR PATRUM AD FILIOS.— Varii varie hoc explicant. *Primo*, S. Hieronymus hic, S. Augustinus *XX De Civit. xxix*, Gregorius *XI Moral. ix*, et ex iis Toletus *Luc. 1*, 17, sic explicant: Elias cor, id est mentem, patrum transferet in filios, excitando scilicet in filiis idem cor, id est eundem animam, fidem, desiderium et devotionem erga Christum, quod habuerunt eorum patres, ut eos filii imitentur et amulerent, *q. d.* Elias sua prædicatione restituet et revocabit fidem et devotionem patrum, Patriarcharum scilicet et prophetarum antiquorum erga venturum Messiam, in filiis, id est posteris, ut et ipsi viva fide et ardenti studio Christum quasi Messiam jam præsentem amplectantur; itaque ignitum patrum erga Christum desiderium, jam multis sæculis per infidelitatem et scelera extinctum accendet in filiis. Unde *convertet* hebraice est הוֹשֵׁב *hosceb*, id est redire faciet, *q. d.* Elias faciet ut in filiis redeat cor, id est mens, fides et devotio patrum. Alludit *hosceb* ad *Tisbi*, id est Thesbites: *Elias* enim hebraice idem est quod *Deus meus*; *Tisbi* significat conversionem ad poenitentiam, restitutionem et revocationem, *q. d.* Elias juxta nomen suum et patriam erit Thesbites, quia convertet suorum corda per poenitentiam ad Deum suum; itaque omnia in integrum restituet et revocabit: ita S. Hieronymus: Hoc est quod ait Christus: « Elias venturus est et restituet omnia, » *Matth. xvii*. Et *Eccl. cap. xviii*, 10: « Veniet Elias conciliare cor patris ad filium, et restituere tribus Jacob, » id est Elias duodecim tribus collapsas a vetere veraque patrum fide et religione, in pristinam et avitam pietatem restituet: per cæcitatem et perfidiam fractas et dissipatas, ostensa fidei luce redintegrabit. Verum hic expositioni objici potest id quod sequitur: « Et cor filiorum ad patres eorum; » nec enim Elias cor, id est mentem et devotionem, filiorum transtulit in patres, ut illam eis ideret, utpote qui eam primitus habuerant, et jam erant mortui. Sed respondeo sensum esse: Elias convertet cor filiorum ad patres; id est, efficiet ut Judæorum cor, id est mens et fides, consentiat et adhaereat cordi, id est menti et fidei patrum.

Secundo, R. Salomon, Aben-Ezra, R. David, Arias, Yatablus et a Castro censent hæc phrasin non aliud significari quam omnes, tam patres quam filios, ad unam fidem ac religionem con-

vertendos, q. d. Elias convertet cor patrum ad filios et cor filiorum ad patres, id est faciet ut patres et filii habeant unum cor, id est sint unanimis in fide et amore Dei, ut uno communi corde et animo patres cum filiis, et filii cum patribus, id est tam majores quam minores, Christum recipiant atque colant. Unde Aben-Ezra: Erunt, ait, omnes cor unum, seu cordis unius ad revertendum ad Dominum, tam patres quam filii. Verum sic potius dixisset: Convertet cor patrum et filiorum ad Christum; jam autem dicit: Convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres.

Tertio, q. d. Elias sua prædicatione et zelo efficiet ut Judæi in fine mundi imitentur suos patriarchas, ut sicut ipsi crediderunt, speraverunt, summeque desideraverunt et amaverunt Christum venturum; ita filii eorum credant, sperent, summe desiderent et ament eum præteritum, imo præsentem: itaque cor patrum a filiis incredulis ante aversum; ad eos jam credentes convertet, facielque ut Patriarchæ, Judæos Christo credentes, pro legitimis filiis agnoscant, et ament: « Abraham enim pater vester exsultavit ut videret diem meum: vidit et gavisus est, » ait Christus *Joan.* VIII. Idem dic de Isaac, Jacob, Mose, David, etc.: ita S. Hieronymus, Remigius, Rupertus, Lyranus et alii. Hoc enim est reducere, vel convertere cor unius ad alterum, nimirum redintegrare amorem pristinum, reconciliare affectum aversum: cor enim est symbolum et sedes amoris. Hic sensus sequitur ex primo, ac proinde uterque genuinus est, et connectendus. Quia enim Judæi in fine mundi erit idem cor, id est animus, fides et pietas in Christum, quod fuit patrum; hinc consequenter erit idem cor, id est amor et charitas mutua, patrum fidelium erga filios fideles, et filiorum erga patres. Unde Lucas cap. 1, 17, hæc verba Malachiæ applicans anti-typo Eliæ, id est Joanni Baptistæ: « Convertet, inquit, corda patrum in filios; » et pro eo quod Malachias subdit: « Et cor filiorum ad patres, » vertit: « Et incredulos ad prudentiam justorum, » hoc est, primo, q. d. Elias, æque ac Joannes, convertet Judæos ad prudentiam, id est ad fidem, quam de Christo venturo habuerunt prisci justi eorum patres. Ita Maldonatus in *Luc.* I. *Secundo*, q. d. Faciet Joannes ut increduli diligenter considerent signa adventus Messie, a Prophetis præscripta, et patribus a Deo data, atque ex iis credant Messiam jam venisse, Christumque agnoscant, scilicet Christum esse hunc quem ipse eis digito ostendit, dicens: « Ecce Agnus Dei: » hoc enim prudentiæ est opus. Ita Toletus in *Luc.* I. *Tertio* Joannes convertit incredulos, græce ἀπειθεῖς, id est inobedientes, ut vertit Syrus, scilicet legi et præceptis majorum, ad prudentiam justorum, quæ est amare celestia et æterna, non terrena et caduca; timere et colere Deum, ejusque leges observare: qui enim hoc facit, is sapit

et prudens est. Joannis enim prædicatione erat hæc: « Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum, » *Matth.* III, 2. Eadem erit Eliæ.

Symbolice, Elias convertet cor patrum, id est Judæorum, ad filios, id est ad Christum et apostolos: hi enim ex Judæis prognati, eorum fuerunt filii: et cor filiorum ad patres, nimirum christianorum ad Judæos (primi enim christiani ex Judæis sunt orti), q. d. Elias faciet, ut Judæi credant Christo et christianis; ut christianorum fides et religio infundatur Judæis, ac proinde utrique habeant unum cor, id est animum, fidem, et religionem, nimirum cultum Christi. Ita Theodoretus hic, et S. Chrysostomus, et Euthymius in cap. XVII *Matthæi*, ac Damascenus, lib. IV *De Fide*, cap. XXVII.

Ex hoc ergo loco patet Judæos pene omnes in fine mundi convertendos esse ad Christum, per Eliam. Ita censet S. Chrysostomus homil. 58 in *Matth.*: « Elias, inquit, restituet omnia, incredulitatem videlicet Judæorum qui tunc erunt residui, ad fidem convertet. » Et post nonnulla: « Quomodo ergo credituri sunt, inquires? Siquidem, Elias cuncta restituet, non modo sane quia potius, verum etiam quoniam usque ad illum diem amplior magis atque amplior gloria Christi radiis solaribus erit fulgentior, ad quæ omnia cum prædicatione illius accedat ad Christi fidem impellens, facillime suscipient. » Idem docent S. Augustinus XX *De Civit.* XIX, Theodoretus in cap. XII *Daniel.*, S. Gregorius hom. 12 in *Ezech.*, Damascenus lib. V *De Fide*, cap. XXVII, Beda, lib. III in *Marc.* cap. XXVII, Theophylactus in cap. XVII *S. Matth.*, Ambrosius, Victorinus et Ansbertus in cap. XI *Apoc.*, estque hæc communis Patrum et Ecclesiæ traditio. Ubi nota: Cum ait Christus: « Elias restituet omnia, » significat ingentem tunc fore conversionem: adhuc Eliam facturum pacem inter Judæos et Gentes, tanto tempore discordes, ut uno fœdere in Christi fidem et Ecclesiam coeant: insuper, Eliam collapsos cleri et populi mores reformaturum, suoque zelo apostolico omnia ad avitum nitorem et primigenium splendorem, quem habuit Ecclesia tempore Apostolorum, reparaturum, ut christiana religio et sanctitas ubique mirifice splendeat et coruscet. Plura de Elia et Henoch dixi *Gen.* V, 24, et *apoc.* XI, 2 et seq. Hinc rursus Julianus Archiepiscopus Toletanus, lib. I *Contra Judæos*, probat eos jam aversos esse a Christo, ac consequenter jam venisse Christum: quia ad eum convertentur in fine mundi: nec enim converti possunt nisi aversi; Judæi autem ab alio Christo non sunt aversi, quam a nostro Jesu Christo: ergo hic verus est Christus et Messias.

NE FORTE VENIAM ET PERCUTIAM TERRAM, — id est veniens percutiam, vel cum venero judicare, percutiam. Est hendiadys, qua unum dicitur per duo. Nam *forte* non ad *veniam* (quia non fortuitum et dubium, sed fixum certumque est quod

Judæi pene omnes convertentur ab Elia.

— if. 70 W
65 . 797
ofes

veniet ad iudicium), sed ad *percutiam* referendum est, q. d. Ne forte cum venero iudicaturus terram, inveniam eam incredulitate et sceleribus refertam, ideoque justa condemnationis sententia *percutiam* eam *anathemate*; Chaldaeus, *exterminatione*; Pagninus, *occisione*; Septuaginta, ἀποδη, id est *penitus*, vel subito; Tigurina, *prorsus*; alii, *funditus*, *radicitus*; alii, *usque ad interitum*, vel *internecionem*. Hebræum enim כֶּרֶם *cherem* significat *excisionem*, qua res stirpitis excinditur, interimitur et perditur: idem significat græcum ἀνάθεμα. Vide dicta *Levit. xxvii, 28*, et *Rom. ix, 3*. Per *cherem* ergo et *anathema* hic intellige æternam maledictionem, pœnam et ignem gehennæ, cui Christus impios omnes addicet in die iudicii. Ita Remigius.

Per *terram* metonymice intellige incolas terræ, puta homines terrenos et terrena sapientes: ita S. Hieronymus. Dicit *terram*, non *Judæam*, tum quia *Judæi* quos convertet *Elias*, sparsi sunt per totam terram; tum quia *Elias* non tantum *Judæos*, sed et *Gentes* ubivis terrarum convertet, et christianam vel fidem, vel vitam et mores eis imprimet, itaque avertet ab eis *anathema* damnationis æternæ. Minus recte *Arias* per *anathema* accipit excidium *Judæorum* per *Titum* et *Romanos*: agitur enim hic de die iudicii, cujus præcursor erit *Elias*. Minus apte quoque *Vatablus* per τὸ *forte* putat significari tempus adventus Christi indeterminatum, q. d. Ne forte veniam tempore incerto, quo minime putabitis, vel me expectabitis. Nam quocumque tempore veniet *Christus*, certo perdet impios, nisi se convertant per prædicationem *Eliae*.

Moraliter, sancti zelosi sunt Atlantes orbis.

Moraliter, disce hic primo, ex *Elia* qui iram Dei avertet, ne percutiat totam terram *anathemate*, sanctos illustres et zelosos esse quasi bases et columnas orbis, qui suis precibus, meritis et zelo eum alioqui ruiturum in exitium, fulciunt et sustinent: tum quia orando manus Deo irato quasi ligant, ne in vindictam prosiliant: tum quia prædicando sancteque vivendo peccatores compungunt, impelluntque ad corrigendam vitam. Hi enim sunt quasi angeli terrestres, quorum mens in cælis est, qui terra celsiores, et Deo quasi fortiores sunt. Talis *Sodomæ* *Atlas* fuit *Abraham*, *Gen. xviii, 23*, et apud *Judæos* *Moses*, *Exod. xxxii, 14*, ac *Samuel*, *I Reg. vii, 10*, et *David*, *III Reg. xi, 12*, et *Ezechias*, *IV Reg. xx, 6*, et *Jeremias*, cap. 1, 18. Deus enim pluris facit unum insigniter sanctum, quam centum communes justos. Ratio est quam per *transennam*, per *lumen*, inquam, naturæ, vidit *Plato* in *Theæteto*, dicens: « Deo nihil est similis, quam cum ex hominibus aliquis justissimus est. » Qui sane cuilibet stimulus esse debet, ut jugiter ardenti conatu aspiret et contendat ad profectum, et ad culmen sanctitatis. Talis enim in coetu justorum eminet quasi gigas, qui dextra sua cælum contingit, ibique quasi alter *Jacob* cum Deo luctatur, et volentem vincit. Hinc

Dominus ad *Ezechielem*, cap. *xvii, 30*: « Quæsi, inquit, de eis virum qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, et non inveni. Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos. » Non est dubium plures tunc in *Judæa* fuisse justos, sed nemo fuit tam eminens, qui staret oppositus Deo, eique flagellum extorqueret.

Talis *Venetiarum* *Atlas* fuit *S. Laurentius Justinianus*, earundem *Patriarcha*: viro enim cuidam sancto revelatum est, Deum civitatis indignantem eam perditurum fuisse, nisi precibus sui sancti *Patriarchæ* furor divinus aversus fuisset. Ita habet ejus *Vita*. Talis *Emesæ*, imo orbis *Atlas* fuit *S. Simeon*, cognomento *Salus*, id est stultus, quod sanctitatem suam stultis operibus celaret, cum interim multa mirabilia in summum sui contemptum, ac in salutem corporalem et spiritualem proximorum patraret. Cum enim quidam *Emesenus* civis *Hierosolymam* profectus, se *Abbatis Joannis* precibus commendaret, hoc ab eo responsum tulit: « Miror te, cum *Emesæ* habeas abbatem *Simeonem*, ad me hominem vilem et abjectum divertere. Nam non ego solum, sed etiam mundus totus indiget illius precibus. » Ita *Leontius* *Episcopus Neapolitanus* in *Vita S. Simeonis*.

Similes *Ecclesiæ* *Atlantes* fuere *S. Dominicus*, *S. Franciscus*, *S. Vincentius Ferrerius* (qui centum christianorum millia, *Judæorum* 25, *saracenorum* octo ad *Christum* convertit); sic *Japonum* et *Indorum* *Atlas* hoc ævo fuit *S. Xaverius*. Quis ergo dubitet mundum precibus talium stare sanctorum? Quocirca merito *S. Ambrosius*, lib. II *De Cain et Abel*, cap. III et IV: « Quam beata, ait, civitas quæ plurimos justos habet, quomodo benedicitur tota de parte! Quam gaudeo, cum aliquos mites ac sapientes diu vivere video, cum virgines castas, viduas graves aspicio longævas, velut quamdam incanam *Ecclesiæ* curiam prædant ipso quodam vultu et specie gravitatis, quod juvenes reveantur, quod imitentur, quo ad omnem morum gratiam colerentur. Similiter cum aliquis hujusmodi decedit, quamvis longa senectute depositus, afficio, quia destituitur grex juvenum muro senili. » Subdit tales esse quasi civitates refugii, in quas delinquentes se recipere possint: « Denique perituræ, inquit, urbis aut malorum imminentiæ, vel futuræ labis hoc primum indicium est, si ei decedant viri consultores, vel etiam graviores feminæ. Hinc primum ingruentium aperitur porta malorum. » Idem docet *Isaias* cap. 1, 1 et seq.

Disce secundo, æstimare et ponderare ultimum *cherem* et *anathema*, quo suam omnesque aliorum prophetias claudit *Malachias*, ut illo stimulo incitet omnes ad piam sanctamque vitam. Eodem sua oracula concludit *Isaias* dicens: « Et egredientur, et videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur,

Ultim
cherem
quæ
mutue
dam

et ignis eorum non exstinguetur : et erunt usque ad satietatem visionis omni carni. » Hoc est *cherem*, quo ferientur et siderabuntur impii in ultimo et decretorio mundi die, qui erit horizon temporis et æternitatis, cœli et gehennæ, quando a Christo iudice in valle Josaphat, quasi in orbis universi theatro, ad æterna tormenta damnandi, pavidi et attoniti audient : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus; » atque illico igne conflagrationis convoluti, a dæmonibus in tartara rapiuntur, ubi in æternum separati, imo maledicti a Deo, angelis et beatis, perpetuo carcere conclusi, nunquam amplius videbunt solem, stellas, vel ullam lucem, nullam lætitiã aut consolationem percipient; sed in perpetuis incendiis volutabuntur : ubi fumus tormentorum ascendit in sæcula sæculorum. Hoc cogita cum te libido stimulat, cum ambitio sollicitat, cum ira exagitat, cum caro blanditur, cum mundus allicit, cum dæmon fallaces suas illecebras et pompas ostentat. In manu, in arbitrio tuo sunt vita et mors, cœlum et gehenna, salus et damnatio, felicitas et infelicitas tua semperpiterna. Elige quod mavis. Cogita : « Momentum quod delectat, æternum quod cruciat. » Et vicissim : « Momentum quod cruciat, æternum quod delectat. » Præclare S. Chrysostomus homil. 1 *De Lazaro* : « Si quis, inquit, in centum annis vidisset per unam noctem suave somnium, multisque deliciis per somnum fructus, centum deinde annis cruciaretur, num is vellet unam noctem qua somniavit, centum annis æquiparare ? Hoc de futura vita cogita. Nam quod est somnium unum ad centum annos, hoc est præsens vita ad futuram, imo multo minus. Quod est exigua gutta ad pelagus immensum, hoc sunt mille anni ad futuram fruitionem ; quantumque interest inter somnia et res veras, tantum interest inter hujus vitæ statum et illius. » Quid enim sunt aliud omnes res et spes mortalium, « quam somnia vigilantium ? » ait Philo : « Quid videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis totiusque mundi nota sit magnitudo ? » ait Cicero *Tuscul.* IV.

Ex adverso cogita quam dispar sit *cherem* sanctorum, anathema beatorum. Impii sunt *cherem* justitiæ et vindictæ divinæ; sancti sunt *cherem* misericordiæ et gloriæ divinæ. Impii sunt *cherem* diaboli; pii et electi sunt *cherem* Dei, id est res sacra ab usibus profanis separata, Deo Deique laudibus in æternum dicata. Impii sunt anathema, folles et fomenta gehennæ; Sancti sunt anathema cœli et Jerusalem cœlestis, uti in ea ad perennem Dei gloriam per æterna sæcula resplendeant.

Probus ergo piusque esto, fuge illecebras mundi, mortifica concupiscentias, sustine morbos, despectus, ærumnas, persecutiones; stude puritati, sanctitatem cole, enitere ad omnem virtutem: modicus erit brevisque omnis labor tuus; sed ingens præmium te manet, et corona immarcescibilis. « Id enim quod in præsentem est momen-

taneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æterni gloriæ pondus operatur in nobis, » II *Cor.* IV, 17. « O fragilitas humana, exiguum est quidquid agis propter spem æternorum, » ait Eusebius Emissenus (vel potius Eucherius Lugdunensis aut quisquis est auctor) hom. *De S. Maximo*. Quocirca S. Antonius, teste S. Athanasio in ejus *Vita*, hoc beatum *cherem* suis inculcabat, ut jugis esset stimulus ad heroicam sui victoriam, omnemque perfectionem : « Hoc, inquit, sit primum cunctis in commune mandatum, nullum in arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere quod cœperit, præsertim cum humanæ vitæ spatia æternitati comparata brevissima sint. » Et mox : « Promissio vitæ æternæ vili pretio comparatur, scriptum est enim : Dies vitæ nostræ septuaginta anni ; si autem in potentatibus, octoginta. Quando ergo octoginta aut centum annis laborantes in Dei opere vixerimus, non tanto tempore regnaturi sumus in futuro, sed pro annis prædictis omnium nobis sæculorum regna tribuentur, etc. Nemo cum aspexerit mundum, reliquisse se arbitretur ingentia : quia omnis terra ad infinitatem cœlorum comparata brevis ac parva est. »

O æternitas, quanta, quam durans, quam constans et æterna es ! *Cherem* es, anathema es. O mentes amentes, quæ tui obliviscuntur ! o stupor stupidorum mortalium, qui te pro momento voluptatis divendunt et prodigunt ! Obstupescite, cœli, super hoc, et portæ ejus, desolamini vehementer. Si Deus daret diceretque Judæ, et cuilibet damnato : Singulis millenis annis pro tuis peccatis emittes unam duntaxat lacrymam; et quando hoc modo per tanta annorum intervalla, tot lacrymas emiseras, ut iis totam mundi capacitatem impleas, miserebor tui, teque ex inferni ignibus pœnisque eripiam; gauderet sane Judas gaudio ingenti et ineffabili, eo quod aliquam haberet salutis spem. Sed quam longa hæc spes, quam vasta annorum ei in pœnis emetienda essent spatia? quot millena annorum millia ei exspectanda, antequam lacrymis suis vel scyphum impleret? quot milliones annorum, ut poculum? quot cubi millionum, ut dolium unum? Quando ergo cubiculum, quando domum, quando urbem, quando unam provinciam, quando terram, quando ærem, quando cœlum lacrymis suis compleret? At jam infelix Judas ne quidem hanc spem habet, sed etiamsi per hæc annorum interstitia totum mundum lacrymis implesset, necdum finis, necdum medium, imo necdum principium esset ejus miseræ æternitatis : quia novus ei mundus priori similis, lacrymis implendus pararetur a Deo; et eo impleto, tertius et post eum quartus, quintus, sextus, et ita deinceps sine numero et termino. Idem est ex adverso de gloria S. Pauli, et ejusvis beati. **ÆTERNITATEM MEDITARE**, ingredi et penetra quantum potes : quo profundius ingredieris, eo longiorem et profundioram reperies : **ABYSSUS**

Æternitatis hy-
potyposis.

EST. Semel dictum, iterum iterumque, imo semper dicendum : ÆTERNITATEM MEDITARE.

um
B.
gi-
n.

O B. Virgo Deipara, prophetarum regina, æterni Verbi, ejusque fidelium et filiorum mater ab æterno ordinata, quæ Deum nobis tua carne virginea corporasti; per eumque beatæ æternitatis nobis aditum devicta morte reserasti, offer hoc meum, imo tuum opus benedicto filio tuo Jesu Christo, Salvatori nostro, ac toti SS. Trinitati, ab eaque impetra, ut quicumque illud lecturi sunt, ad ejus cultum et laudem perennem accendantur. Ipse enim est felix æternitas sua et nostra. Effice ut eam quasi summum bonum ardentissime diligamus; atque ex adverso peccatum et gehennam, quasi summum et æternum malum, summe horreamus et fugiamus: ac proinde effice pariter ut beatæ et miseræ æternitatis memoria, timor et amor jugiter nobis obversetur, ut BEATÆ ÆTERNITATI VIVAMUS, certemus, laboremus, patiamur dura et acerba quæque. Averte a nobis *cherem* et *anathema* reprobationis æternæ. Fac et forma nos

cherem et *anathemata* Deo, in templo et gloria cœlesti. Filii tui sumus, vel esse cupimus. Monstra ergo te esse matrem, nunc et in hora mortis nostræ. Amen.

Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis, *Psalm. CXVIII.*

In sempiternum ævum thesauriza. *S. Nazianzenus in Sentent.*

Junge cor tuum Æternitati Dei, et cum illo æternus eris. *Augustinus in Psalm. XCXI.*

Nullus labor durus, nullum tempus longum, quo gloria Æternitatis acquiritur. *Angeli apud Bedam in Histor. lib. III, cap. XIX.*

Pro paucis annis laboris omnium nobis sæculorum regna reddentur. *S. Antonius apud S. Athanasium.*

Vera beatitudo est sæculi beatitudinem spernere, neglectisque terrenis in divina flagrare. *S. Eucharius ad Valerianum.*

FINIS.

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

QUE IN HOC POSTERIORE COMMENTARIORUM TOMO EXPLICANTUR, VEL OBITER ILLUSTRANTUR.

Prior numerus paginam, secundus columnam, si unus tantum sit numerus, signum est ad primum præcedentem referri.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX GENESI.

- Cap. I, vers. 6. Firmamentum in medio aquarum, pag. 242, col. 1.
 II, 9. Lignum vitæ in medio paradisi, *ibid.*
 I, 11. Ex illa terra egressus est Assur, et ædificavit Niniven, 28, 1.
 XIX, 24. Pluit Dominus a Domino ignem, 383, 2.
 XXII, 18. Benedicentur in semine tuo omnes gentes, 151, 2.
 XXV, 23. Major serviet minori, 553, 2.
 XXIX, 31. Videns autem Dominus quod despiceret Liam, *ibid.* 2.
 XLVII, 9. Dies peregrinationis meæ, etc., parvi et mali, 404, 1.
 — 31. Adoravit conversus ad lectuli caput, 206, 1.
 XLIX, 18. Salutare tuum expectabo, Domine, 335, 1.

EX EXODO.

- Cap. XIII, vers. 17. Non duxit eos per terram Philistiim, quia vicina erat, 453, 1.

EX NUMERIS.

- Cap. XII, vers. 7. In omni domo mea fidelissimus est, 387, 1.

EX DEUTERONOMIO.

- Cap. XXXII, vers. 2. Dominus de Sina venit, et de Seir ortus est nobis, apparuit de monte Pharan, et cum eo sanctorum millia, 248, 1.

EX LIBRO JOSUE.

- Cap. XIV, vers. 15. Adam maximus ibi inter Enacim situs est, 110, 1.
 XVII, 5. Ceciderunt funiculi Manasse absque terra Galaad, 373, 1.
 XXIV, 7. Adduxit super eos mare, et operuit eos, 581, 2.

EX LIBRO JUDICUM.

- Cap. V, vers. 31. Qui diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent, 608, 1.
 VI, 15. Ecce familia mea infima est in Manasse, 111, 1.
 XV, 16. In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum, 195, 2.

EX LIBRO I REGUM.

- Cap. II, vers. 18. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, 30, 2.

- XXII, 8. Nunc ergo perfridiam enim Jancet in terra, vana mel, et secundo opus non erit, 166, 1.
 XXX, 14. Erupimus ad australem plagam Cerethi, 289, 2.

EX LIBRO II REGUM.

- Cap. XIV, vers. 14. Omnes morimur, et quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur, 66, 2.
 XXI, 7. Pepercit rex Miphiboseth filio Jonathæ, 604, 2.

EX LIBRO III REGUM.

- Cap. IV, vers. 25. Unusquisque habitavit sub vite et ficu sua, 394, 1.

EX LIBRO IV REGUM.

- Cap. II, vers. 12. Pater mi, currus Israel, et auriga ejus, 615, 2.
 IX, 24. Jehu implevit manum suam in arcu, 463, 1.
 XVII, 24. Et collocavit eos in civitatibus Samariæ, et habitaverunt in urbibus ejus, 68, 1.

EX LIBRO I PARALIPOMENON.

- Cap. III, vers. 17. Filii Jechonias fuerunt Asir, Salathiel, Melchiram, Phadaia, etc., 318, 2.

EX LIBRO II PARALIPOMENON.

- Cap. V, vers. 8. Cherubim expanderent alas super locum, 581, 2.

EX LIBRO I ESDRÆ.

- Cap. VI, vers. 19. Fecerunt pascha decima quarta die mensis primi, 317, 1.

EX LIBRO II ESDRÆ.

- Cap. IV, vers. 5. Ne operias iniquitatem eorum, 581, 2.

EX LIBRO JOB.

- Cap. III, 3. Pereat dies in qua natus sum, 533, 2.
 IX, 6. Qui commovet terram de loco suo, etc.: qui præcipit soli, et non oritur, 373, 2.
 — 7. Stellas clausit quasi sub signaculo, 351, 1.
 XXII, 14. Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat, 367, 1.
 XXX, 18. Et sicut palma multiplicabo dies meos, 609, 2.

EX LIBRO PSALMORUM.

- Psalm. VII, 13. Ecce parturit iniquitatem, concepit dolorem, 202, 2.

- I, secundum Hebr.** 7. Sub lingua ejus labor et dolor, *ibid.*
XXII, 4. Et si ambulavero in medio umbræ mortis, 241, 2.
XXV, 9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, 323, 2.
XXI, 3. Quando veniam et apparebo ante faciem Dei, 30, 2.
XLV, 1. Eructavit cor meum verbum bonum, 368, 1.
LI, 10. Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternum, 527, 2.
LIV, 13. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique, etc., 520, 1.
LIX, 10. In Idumæam extendam calceamentum meum, 234, 2.
LXIV, 1. Te decet hymnus Deus in Sion, 235, 2.
LXV, 18. Iniquitatem si aspexi in corde meo, 102, 2.
LXVII, 5. Iter facite ei, qui ascendit super occasum, 377, 2.
 — 18. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium: Dominus in eis, in Sina, in sancto, 257, 2.
LXVIII, 21. Improprium expectavit cor meum et miseriam, 225, 1.
LXXII, 1. Quam bonus Israel Deus, 143, 2.
LXXIII, 3. Leva manus tuas in superbias eorum in fiaem, 378, 1.
 — 14. Dedisti eum escam populis Æthiopum, 304, 2.
LXXVI, 19. Vox tonitruï tui in rota, 257, 2.
LXXVII, 19. Numquid poterit Deus parere mensam in deserto? quoniam percussit petram, 453, 1.
LXXIX, 18. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, 382, 1.
XC, 6. A negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano, 367, 1.
 — 13. Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem, 370, 2.
CII, 4. Qui coronat te in misericordia et miserationibus, 433, 2.
CIII, 3. Qui ponis nubem ascensum tuum, 257, 2.
CIV, 15. Nolite tangere christos meos, 260, 2.
CV, 9. Increpuit mare Rubrum, et exsiccatum est, 384, 1.
CVIII, 6. Constitue super eum peccatorem, 381, 2.
CXIII, 2. Facta est Judæa sanctificatio ejus, 377, 1.
CXVII, 3. Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ, 528, 1.
CXXI, 9. Sacerdotes tui induantur justitiam, 606, 2.
 — 16. Sacerdotes ejus induam salutari, *ibid.*
CXXVI, 2. In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra, 365, 1.
CXXVII, 7. Si ambulavero in medio tribulationis, 241, 2.
CXXIX, 10. Labor laborum ipsorum operiet eos, 202, 2.

EX PROVERBIIS.

- Cap. III, vers. 12.** Quasi pater in filio complacet sibi, 206, 1.
VIII, 27. Quando præparabat celos, aderam, 231, 2.
XXII, 5. Ad opes, quas non potes habere, quia facient sibi pennas quasi aquilæ, et volabunt in cælum, 194, 2.

EX LIBRO CANTICORUM.

- Cap. II, vers. 8.** Ecce iste venit transficiens colles, 401, 2.
 — 16. Dilectus meus mihi, et ego illi, 134, 2.
IV, 8. De vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, 485, 2.
V, 1. Bibite et inebriamini, 323, 2.
 — 3. Adjuro vos, filiæ Jerusalem, ut nuntiatis dilecto meo, quia amore langueo, 255, 1.
VIII, 6. Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum, 348, 2.

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

- Cap. IV, 12.** Fascinatio nugacitatis obscurat bona, 310, 2.

EX ECCLESIASTICO.

- Cap. II, vers. 5.** Homines receptibiles in camino humilitationis, 523, 2.

- VI, 22.** Quasi lapidis virtus probatio erit in illis, et non demorabuntur projicere illum, 504, 1.
XIX, 3. Putredo et vermes hæreditabunt illum, 264, 1.
XXI, 7. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris, 552, 2.
XXIV, 14. Ab initio, et ante sæcula creata sum, 117, 2.
XLIII, 29. Multa dicemus, et deficiemus in verbis: consummatio autem sermonum, ipse est in omnibus, 235, 1, 2.
 — 30. Gloriantes ad quid valebimus? *ibid.*
 — 32. Supervalebit enim adhuc, *ibid.*
 — 34. Exaltantes replemini virtute, *ibid.*
XLV, 21. Et dedit illi in præceptis suis potestatem docere Jacob testimonia, 572, 2.
XLVIII, 9. Qui scriptus es in iudiciis temporum lenire iracundiam Domini, 515, 2.
 — 10. Veniet Elias conciliare cor patris ad filium, et restituere tribus Jacob, 616, 2.

EX ISAIA.

- Cap. II, vers. 2.** Præparatus mons domus Domini, 231, 2.
III, 12. Mulieres dominatæ sunt eis, 206, 1.
 — 17. Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus crinem earum nudabit, 261, 2.
X, 5. Væ Assur, virga furoris mei, 106, 1.
XI, 7. Vidit currum duorum equitum, ascensorem asini, et ascensorem cameli, 244, 2.
XIV, 15. Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactum, 18, 2.
 — 21. Ut faciat opus suum, alienum opus ejus, peregrinum est opus ejus ab eo, 66, 1.
XXXIII, 1. Væ qui prædaris, nonne et ipse prædaberis? 106, 1.
XXXVIII, 10. In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, 242, 1.
XL, 31. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas sicut aquilæ, current, et non laborabunt, 136, 1.
XLIII, 13. Ab initio ego ipse, 117, 2.
LI, 15. Ponam te in superbiæ sæculorum, 176, 2.
LXI, 6. In gloria earum superbiētis, *ibid.*
 — 10. Indumento justitiæ circumdedit me, 605, 2.

EX JEREMIA.

- Cap. I, vers. 14.** Ab aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ, 422, 2.
X, 2. A signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, 275, 1.
XI, 14. Ne assumas pro eis laudem, 240, 1.
XXII, 24. Si fuerit Jechonias annulus in manu dextera mea, inde evellam eum, 349, 1.
XLIV, 17. Faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro, 208, 1.

EX THRENIS.

- Cap. II, vers. 19.** Consurge, lauda in nocte, 240, 1.
IV, 3. Filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto, 70, 2.

EX EZECHIELE.

- Cap. V, vers. 5.** Ista est Jerusalem, in medio gentium posui illam, 242, 1.
XVI, 3. Non pepercit super te oculus, 604, 2.
XXVIII, 14. In medio lapidam ignitorum ambulasti, 367, 1.
XXXIV, 23. Pastorem suscitabo servam meum David, 347, 2.

EX DANIELE.

- Cap. VII, vers. 10.** Judicium sedit, et libri aperti sunt, 602, 1.

EX OSEE.

- Cap. XIII, vers. 14.** Ero mors tua, o mors, 206, 14

EX SOPHONIA.

Cap. 1, vers. 7. Silete a facie Domini Dei, 234, 2.

EX LIB. I MACHABÆORUM.

Cap. 1, vers. 3. Et sicut terra in conspectu ejus, *ibid.*

EX NOVO TESTAMENTO.

EX S. MATTHÆO.

Cap. 11, vers. 6. Et tu, Bethlehem Juda, nequaquam minima es in principibus Juda, 109, 1, 2.
v, 3. Beati pauperes spiritu, 458, 2.
vi, 34. Sufficit diei malitia sua, 82, 1.
x, 29. Nonne duo passeris asse videntur, et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? 220, 2.
— 35. Veni separare hominem adversus patrem suum, et filium adversus matrem suam, etc., et inimici hominis domestici ejus, 145, 1.
xi, 10. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, etc., 584, 1.
— Præparabit viam ante faciem tuam, *ibid.*
— 25. In illo tempore respondens Jesus dixit, 409, 1.
xvii, 10. Elias jam venit, 614, 1.
xxi, 44. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum, 504, 2.
xxiii, 14. Vae vobis scribæ et pharisæi hypocritæ, qui devoratis domos viduarum, orationes longas orantes, 278, 1.
xxiii, 32. Et vos implete mensuram patrum vestrorum, 416, 2.

EX S. LUCA.

Cap. 1, vers. 17. Converteret corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam, 617, 1.
— 54. Suscepit Israel puerum suum, 373, 1.
— 69. Erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui, *ibid.*
viii, 24. Increpavit ventum et tempestatem aquæ, 384, 1.

EX S. JOANNE.

Cap. 1, vers. 14. Vidimus gloriam quasi unigeniti a Patre, 121, 1.

— 16. De plenitudine ejus nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia, 402, 2.
ii, 19. Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabitur illud, 587, 2.
viii, 25. Principium, qui et loquor vobis, 118, 1.
— 41. Nos ex fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus et colimus Deum, 453, 2.
xii, 15. Noli timere, filia Sion, ecce rex tuus, etc., 457, 2.

EX ACTIS APOSTOLORUM.

Cap. viii, vers. 10. Hæc est virtus Dei, quæ vocatur magna, 340, 1.
xiii, 40. Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis: Videte contemptores et admiramini, et disperdimini, 205, 2; 207, 2.

EX EPISTOLIS S. PAULI.

Rom. xv, 8. Dico Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis, 152, 1.
— 16. Sanctificans Evangelium Dei, 305, 2.
I Cor. xi, 27. Reus erit corporis et sanguinis Domini, 558, 1.
Galat. i, 17. Abii in Arabiam, 17, 2.
Philipp. iii, 3. Nos enim sumus circumcisio, 448, 2.
Hebr. i, 7. Qui facit angelos suos spiritus, 477, 1.
xiii, 16. Talibus enim hostiis promeretur Deus, 308, 1.

EX EPISTOLA S. JUDÆ.

Vers. 9. Non est ausus judicium inferre blasphemiam, sed dixit: Imperet tibi Dominus, 383, 2.

EX APOCALYPSI.

Cap. ii, vers. 9. Ab his qui se dicunt Judæos esse, et non sunt, 448, 2.
v, 12. Dignus est Agnus accipere virtutem et divinitatem, 435, 1.
vii, 14. Laverunt stolas suas in sanguine Agni, 581, 2.

INDEX

RERUM MEMORABILIUM

QUE IN HOC POSTERIORE COMMENTARIORUM TOMO CONTINENTUR.

A.

- Aaroni quomodo vitam Deus prorogavit, et honorem contra æmulos defenderit, *pag.* 371, *col.* 2. ejus variæ doctes, *ibid.* et seqq.
- Ab mensis Hebræorum quintus respondet nostro partim julio, partim augusto, 439, 1; 446, 1.
- Abdias quando cœperit prophetare, et quid prophetet, 1, 1. an fuerit discipulus Eliæ, *ibid.* an fuerit tertius pentacontarchus ab Ochozia ad Eliam missus, *ibid.* an idem cum Abdia misso ad docendum in civitatibus Juda, *ibid.* 2. fuit cœvus Osee, Amos, Joeli, Michææ, 2, 1. sub tempora Jeremiæ prophetavit, *ibid.* an fuerit Idumæus, *ibid.* 2. fuit Sichimita, 3, 1. ejus sepulcrum ubi, *ibid.* fuit typus Christi, *ibid.* est omnium Prophetarum minimus et brevissimus, *ibid.* 2. ejus brevitalis elogium, *ibid.*
- Abdiæ propheta duo fuerunt, 199, 2.
- Abesson judex et princeps Israelis, fuit Bethlehemites, 412, 2.
- Abies symbolum sunt præfectorum et rectorum minorum, 485, 2.
- Abnegatio sui interimit animi tristitiam, 370, 2.
- Abominatio desolationis, fuit idolum ab Antiocho Epiphane in templo collocatum, 537, 2. abominationes in Scriptura vocantur idola et idolothya, 456, 1.
- Abraham secutus est Deum vocantem, 31, 1. unde dictus Hebræus, 35, 1. unde nomen acceperit, 151, 2. ei cur propheta Michæas det misericordiam, veritatem Jacobo, *ibid.* et 152, 1.
- Abraham fuit atlas Sodomæ, 618, 1. ejus benedictio quid anagogice fuerit, 588, 1. est communis omnium Judæorum pater, 575, 2.
- Abundantiæ et prosperitatis causa et symbolum est pax, 445, 1.
- Abyssini vocantur Æthiopes græce et latine, 304, 2.
- Abyssus vocatur aqua carens fundo, 42, 1.
- Acacis episcopi in concilio Nicæno zelus et durities in errantibus in fide ad penitentiam recipiendis, 37, 2.
- Academia Hierosolymis an fuerit in porta secunda, 279, 1.
- Accaronitæ victi a Machabæis, pacifice inter Judæos habitaverunt, et Judæi inter eos, 456, 2.
- Acedi emblema, 420, 1. eos quam acriter Christus in die judicii correpturus sit, 495, 2.
- Actiaco bello confecto Augustus factus est orbis monarcha, 334, 1.
- Actio in se levis gratior est Deo facta excellenter, quam excellens in se facta leviter, 136, 1.
- Aczib fuit nomen proprium urbis in tribu Juda, 76, 1. fuit et alia Achseph vel Acziba, urbs potens et maritima non longe a Tyro, *ibid.*
- Adad civis Remmon occisus in Mageddo, an omnium planctum excitavit, 513, 2.
- Adadremmon urbs quæ, et ubi sita, unde dicta sit, 512, 2.
- Adalberti (S.) Pragensis episcopi elogium, 499, 1.
- Adam quomodo dextram suam diabolo dederit, 382, 1. velut luna est, Christus sol, 608, 2.
- Adamantis durities, 440, 2.
- Addo fuit avus Zachariæ, 360, 1. est alius ab Addo Vidente, qui scripsit chronica regum Juda, nisi fuerit atavus sextus Zachariæ, *ibid.*
- Adonidem quare plangeret Vennus, et is planctus quotannis recoleretur, 513, 2.
- Adonis quamdiu steterit in sancta spelunca Bethlehem ab Adriano imperatore erectus, 114, 2.
- Adversa omnia sunt velut sigillum Christi, 351, 2. adversis, ut igne aurum, electi probantur, 523, 1, 2.
- Ædificare civitatem in sanguinibus quid sit, 230, 2.
- Ædituus dictus quasi sacræ ædis tutor; idem dictus ædituus, quasi ædis intimus, 274, 1. templa singula jam Romæ suos habent ædituos; quod horum officium: hebræice æditui dicuntur *Kemarim*, id est thurificatores, quod eorum officium, *ibid.* alia quoque diversa *Kemarim* sonant, *ibid.* quod horum esset munus, *ibid.* 2. erant alii a sacerdotibus, iisque subserviebant, *ibid.* alia eorum munia, *ibid.*
- Ægyptii sunt a Noe servituti addicti, 129, 2. in morbis, resectum capillum pro sospitate diis vovebant, 79, 1. olim in mari Rubro ad unum omnes sunt submersi, 17, 1. sua mysteria representabant per hieroglyphica, 341, 2. quo hieroglyphico Deum exprimerent, 391, 1. quotannis arbores et pecora rubrica illinebant adversus incendium et alia incommoda, 178, 2. unde ea superstitio hausta, *ibid.* primum in tabulis arboris quæ papyrus dicitur, scribere cœperunt, 224, 1. eorum sacerdotes tunicas lineas dum sacrificarent, induebant, 274, 1. ii qui cum Pharaone mortui in peccato, descenderunt in tartara, 166, 2.
- Ægyptus cur vocetur domus servitutis, 129, 2. pro imbre habet Nili exundationem, 541, 2. est ultra Æthiopiam, 304, 1. Judææ ad austrum est, 430, 1. ejus idola considerunt, mox ut eam intravit Christus, 333, 2. quando a Romanis, et per quem subacta, 430, 1. carcer Hebræorum fuit, et typus Babylonis carceris Judæorum, et uterque fuit typus peccati, mortis et inferni, cui quasi carceri mancipati erant homines peccatores, 263, 1.
- Æneam Judæi censent fuisse Idumæum, 5, 1.
- Ænigma sphingis de homine, 218, 1.
- Æquanimitas, illustris dos principum et prælatorum est, 489, 2.
- Aer et aqua sunt elementa symbola et vicina, 215, 2. æris inspiratione sola multi vixisse traduntur, *ibid.*
- Æs duritiei symbolum est, 427, 2.
- Ætas integra et dimidia hominis quæ sit, 242, 1. ætas Christi fuit finis sæculorum præcedentium misero-

- rum, et initium sequentium felicissimorum, 242, 2. **Eternitatem** concipimus velut ingentem, sed definitum annorum numerum, 97, 2. ejus origo est immutabilitas Dei, 118, 2. æternitas est origo temporum, et propria duratio Dei, *ibid.* æternitas temporum, quæ sit, *ibid.* durationem et quasi ætatem Dei quæ infinito tempore coextenditur, colligit in momentum, *ibid.* non habet finem aut principium, *ibid.* est intrinseca mensura vitæ et existentie divinæ, *ibid.* et 119, 1. est duratio quæ nullum habet terminum, 253, 1. ejus hypotyposis et descriptio, 619, 2. æternitas Dei est causa et origo omnium temporum et sæculorum, 253, 2. æternitas est axis sæculorum, 254, 1. Deus est ipsa æternitas in se, 254, 2.
- Eternum** in Scriptura quomodo sumatur, 2, 1. æternum Hebræis significat, quod in genere suo magnum est, 212, 2. item misericordem, *ibid.* æternorum recta intentio, studiosa meditatio, limpida contemplatio, charitativa affectio, occulta revelatio, experimentalis quædam prægustatio, meritoria operatio, sunt septem mystica itinera æternitatis, ad ingrediendum intrinsecum secretum et æternum, 255, 1, 2.
- Ethiopia** vicina et adjacens est Alexandriæ, 193, 1. eam vastavit Nabuchodonosor post excisam Judæam: item Cyrus et Cambyses: sita est trans Ægyptum: quando infesta fuerit Judæis, 293, 2. **Ethiopia** Africana duplex est, *ibid.* unde sic dicta, *ibid.*
- Ethiopes** duplices, Orientales, scilicet Madianitæ; et Occidentales, scilicet Abyssini, 256, 1. **Ethiopes** typi sunt dæmonum et impiorum, *ibid.* **Ethiopes** baptizatis mordant Eucharistiam, 474, 2. **Ethiops** forma dæmon sæpe viris sanctis apparuit, 293, 1. **Ethiopes** tamen dæmonem pingunt album, quia suus ipsis placet color, *ibid.* **Ethiops**, filius Vulcani, **Ethiopiam** denominavit, 304, 2.
- Ævum** habet principium, sed caret fine, 418, 2.
- Affabilitas** decet prælatos et principes, 489, 1.
- Affectus** erga Venerabilem Eucharistiam quotidie renovandus, 469, 1. affectus conjugum mutus esse debet, 579, 2.
- Afflictio** est caminus Dei ad excoquendos suos, 590, 2. afflictio piorum non diu durabit, 610, 1, 2.
- Afflictio** Jonæ unde orta est, 57, 1, 2.
- Afflictis** consolatio est videre quod Deus ipsorum injurias ulciscatur, 163, 2.
- Africa** circumnaviganda ex Lusitania in Indiam navigare volentibus, 304, 2.
- Aggæus** propheta quis: quid ejus nomen sonet, quando prophetarum, 313, 1; 316, 1, 2. ejus argumentum, 313, 2. ejus ingens animus, *ibid.* quot annis ejus prophetia de Christo eum antecesserit, *ibid.*; 331, 2. ejus prophetiæ partitio, 314, 1. an fuerit angelus incarnatus, *ibid.*; 327, 2; 547, 2. ejus vitæ synopsis, 314, 1. est natus in Babylone, 314, 1. juvenis rediit cum cæteris Judæis in Jerusalem, *ibid.* an psalmos aliquos composuerit, an verum tantum populus eos cecinerit, Aggæus præeunte, *ibid.* quando Judæos ad templi fabricam sit adhortatus, 316, 1, 2; 329, 2. cur vocetur nuntius Domini, 327, 2.
- Agger** dicitur aggerata, id est congesta, terra, 211, 2. aggere comportato capta Tyrus est, *ibid.* per aggeres quoque obsidentur et oppugnantur urbes, *ibid.*
- Agilitatis** dos in beatis similis angelis futura, 612, 1. hæc eos agilissime per excelsa cælorum transire, imo transvolare facit, 267, 1.
- Agnes** (S.) Christum sponsum omnibus aliis præposuit, 577, 1, 2. statura exiit fuit, 405, 2.
- Agni** ovium qui dicantur, 195, 1, 2. agnus quomodo ab origine mundi occisus dicatur, cum tunc nondum exstaret, 117, 1. agnus paschalis in quo fuerit figura Christi, 458, 1.
- Agricolæ** Dei cultum, templa, missas et festa negligentes puniuntur sterilitate, 323, 1, 2.
- Agris** per hiemem conducit serenitas, in vere pluvia, 477, 1.
- Akibas** rector scholæ Scribarum et Phariseorum illustris, 513, 2.
- Ain** et **aleph** litteræ subinde commutantur, 73, 1, 2.
- Al** articulum Arabes nominibus passim præponunt, 209, 1.
- Albæ** victimæ Apollini immolabantur, 557, 2.
- Albati** aurigæ quales essent Romæ in ludis Circensibus, 429, 1. colore hoc aerem representabant, *ibid.*
- Albi** equi Zachariæ visi indicant gentes Judæis propitias, 365, 1, 2. — *Vide* Equus.
- Alcimus** templum profanans percussus paralyti, graviter tortus interiit, 504, 1.
- Alcoranum** Mahometanorum ex fabulis Judæorum et aliis novis consarcinatum est, 309, 2. id jubet Turcas armis sectam suam propagare, 428, 2.
- Alemanus** proprie quid sit ex vi verbi, 17, 2.
- Alexandriæ** cognomentum est Amon, 190, 2; 192, 1. coluit idolum Tammuz, 191, 1. ejus situs, *ibid.* primo olim dicta fuit No: ab Alexandro Magno amplificata, dicta est Alexandria, *ibid.* quando a Nabuchodonosore eversa, *ibid.* 2. ejus splendor, opes, forma, magnitudo, munio, celebritas, *ibid.*; 191, 2; 193, 2. prodigium in ejus structura quod contigerit: ejus portus: quis ejus proventus e vectigalibus et annona, 32, 2. ejus ædificia superba, 191, 2. postea ob plebis sanctimoniam dicta est paradisus Domini, *ibid.* cur ei, licet hostili, Augustus imperator pepercerit, *ibid.* S. Marcus urbem christianæ fidei asseruit, scholam Ecclesiasticam illic instituit, *ibid.* varii ejus scholæ præfecti et studiosi, 192, 1. ab ortu et casu cingitur Nilo, 192, 2. abundat aquis circumquaque: quantæ ei inde accedant merces et lucra, 193, 1. vicinos habet **Ethiops**, **Abyssinos** et **Libyes**, *ibid.*
- Alexander** Jannæus, **Simonis** Machabæi nepos, urbem Gazam cepit et diruit, 454, 2.
- Alexander** Magnus non intelligitur per virum inter myrta stantem, 366, 1. nec ejus successores per equos rufos, albos, varios a Zacharia visos, *ibid.* fuit belli fulmen, cur pardo comparetur, 208, 1. qua via orbis imperium paravit, *ibid.* in Scriptura vocatur bircus caprarum, quia erat adhuc juvenis, 195, 2. apud Arbellam Darium profligavit, et ibidem rex Asiæ proclamatus est; mox Babylonem ingressus est, 430, 1. quanta in rebus omnibus spe niteretur, 226, 2. an mare Pamphylie sicco pede transierit, 482, 2. ex levitate vestem patriam mutavit, 277, 1. quo omine Gazam expugnari, 455, 1. quomodo fuerit spurius, *ibid.* et 2. Jaddum pontificem Judæorum pronus adoravit, 347, 1; 428, 1; 456, 1. 457, 1; 463, 2. ejus propensio in Judæos, 347, 1. ejus insatiabilis ambitio, 221, 2. ejus victimæ variæ in Asia, 450, 1, 2. laboriose Tyrum subegit, *ibid.*
- Alexandro** Severo sortes imperium denuntiarunt, 34, 1.
- Alienigenæ** uxores faciunt viros apostatata a Deo, 576, 1. 580, 1.
- Alleluia** an primus in Jerusalem cantarit Aggæus, 314, 2.
- Aloysius** Gonzaga (B.) quam sollicite ambulavit cum Deo, ejus in oratione attentio, 135, 2. nullam in oratione distractionem mentis patiebatur, 235, 1.
- Alpes** quomodo sint aggeres Italiae, 211, 2.
- Alphonsi** VIII regis Castellæ victoriæ de Saracenis vi Venerabilis Eucharistiæ, 472, 2.
- Alta** exposita sunt ruinæ, 378, 1.
- Altaria** nostra sunt schema præsepium in quo reclinatus est Christus, 115, 2.
- Alveus** maris Rubri siccari quare vocetur a Propheta lutum, 262, 2.
- Amalthea** capra Jovis fuit nutrix, 413, 1.
- Aman** Deum quid amet et quantum amet, 337, 1.
- Amaricour** cur dictus pons quidam Leodii, 74, 1.
- Amathi** pater fuit Jonæ prophætæ, 26, 1, 2.
- Ambitionis** quanta sit vis, 221, 2. quasi vinum inebriat hominem, 228, 1.

Ambrosius (S.) monitus a quoquam, gratias monitori agebat, 552, 1. pueri voce designatus est archiepiscopus Mediolani, 593, 2. penitentes audiens, iis collacrymabatur, 592, 1.

Ambulandi cum Deo sollicitudo quid requirat, 134, 1, 2. praxis et modus ita ambulandi per sex alas, 136, 1. ambulare cum Deo quid sit, *ibid.* quomodo huchomo perventurus sit, *ibid.* 2.

Amicis regum olim dabatur annulus regius, 348, 2. amici veri proprietates, 608, 1. ab amicis vexari vexatio gravissima est, 519, 2. amici veri typus est sol, 608, 1.

Annonitæ quando Idumæos invaserint, 10, 1. quando a reliquiis Judæorum direpti sint, et ad veri Dei cultum compulsi, 292, 1.

Amon est cognomen Alexandriae, cur, 199, 2.

Amor Dei, quomodo animam mox immutat, 66, 1.

Amore regendi subditi et penis, 488, 12. amor omnia vincit; et quomodo hoc symbolice a Gentilibus expressum, 236, 2. amor omnis ponderis libramentum est, et pondus cordis, 252, 1; 569, 2. transformat amantem in similitudinem amati, etiam quantum ad operationes arduas, 235, 1. amorem nostrum excitat et accendit Venerabilis Eucharistia, 469, 1, 2. amoris Christi erga nos magnitudo, 517, 1; 520, 1, 2. is quam igneus in nos sagittas jaciatur, 251, 2. amore amoris Christo qui rependat, 519, 1, 2. quomodo is rependendus, 520, 1, 2.

Amos patriarcha Hierosolymitanus quam onus episcopatus exhorruerit, 593, 1.

Amphilochius (S.) ab angelis Iconii episcopus est consecratus, 593, 2.

Amphora est mensura capiens tres modios frumenti, decima pars ephi vel cori, 416, 2. qualis mensura Romanis esset, *ibid.* amphora quam vidit Zacharias, significat mensuram peccatorum Judæorum, punitioni eorumdem a Deo decretam, quam sensim impleta Judæi puniti sunt, *ibid.* ad quos respiciat, 417, 1, 2. quid significet, *ibid.* tria portendit, 416, 2; 422, 2. significatio pene eadem est cum libro volante, *ibid.*

Amri pater Achab rex Israel idololatram sæpe a Deo succisam renovavit et amplificavit, 139, 1.

Anabaptistæ cur parvulos non baptizent ante usum rationis, 61, 1.

Anachoretæ unde dicti sunt ascetæ, id est exercitatores, 20, 1.

Anathematis impiorum et beatorum quæ sit differentia, 619, 1.

Ανατολή proprie de ortu solis dicitur, 389, 1.

Anaxagoras dixit solem esse lapidem ardentem, et ideo exsilio est multatus, 607, 2.

Anaxarchus in pila tusus quid tyranno responderit, 281, 1.

Andromedæ fabulam poetæ ex historia Jonæ sumpserunt, 32, 1. fingitur in Joppe alligata fuisse saxo, ut a marina bellua voraretur, sed a Perseo liberata, *ibid.*

Andronitis dicebatur pars domus viris deputata, 513, 2.

Angelus Romæ gladium visus est in vaginam recondere, cum civitas ad vitæ emendationem redisset, in inguinaria lue, 51, 1. angelus inter myrteta Zachariæ cur appareat, 362, 2 et seq. quomodo mystice inter myrteta stet, *ibid.* fuit hic S. Michael, 366, 1. angelus in columna nubis et ignis castra Hebræorum deducens, quomodo vocetur equus, 262, 2. angelus cur aliquando in Scriptura vocetur Deus, 383, 2. angeli nomine cur dictus Aggæus et Joannes Baptista, 327, 2. hic ob octo analogias vocatur angelus, 585, 1, 2. angelum malam an quisque habeat, atque is ei a Lucifero assignetur, 382, 1, 2. angelus an Zachariæ loqueretur interiorius mentali vel imaginaria inspiratione, 366, 2.

Angeli an non sint in loco nisi per operationem, 65, 2. in hominum custodia, nec merentur, nec demerentur, 128, 1. sunt legati Dei, 6, 2. an adhuc incerti sint de sua salute et beatitudine, 128, 1. angeli quamlibet

induere formam possunt, 363, 1. angelis sacerdotes assimilantur variis de causis, 573, 1, 2. eorum munia sunt tria, purgare, illuminare, perficere, *ibid.* 2. eorum est in sanctitate perseverare, *ibid.* inter eos versatur sacerdos, 387, 1. angeli recreantur sanctis sermonibus, 311, 1. lucernis assimilantur, 398, 1, sunt milites Dei, pro eoque pugnant, 532, 2. sunt Dei ministri, 408, 1. eorum symbola sunt ignis lampades, stellæ, fulgura, *ibid.* afflictis præsto esse solent, 362, 1. possunt esse simul advocati et iudices, 380, 2. sæpe in templis vigilare conspecti sunt, 353, 1. cur vocentur oculi, 390, 1. Christo tum in passione, tum alias sæpe ministrarunt, 332, 1. quomodo fiant semihomines, 215, 2. eorum nulli incarnati fuere, 585, 1. eos an fieri possibile carnem assumere, 547, 1. apparere pastoribus ea ipsa hora qua natus est Christus, 332, 2. eorum perspicacitas et subtilitas, 283, 1. eorum magna vis et potentia est in omnes reges et regna, 370, 1. eorum conspectus quam olim esset terribilis, *ibid.* angeli quatuor tutores Jerusalem et Judææ, cur vocentur fabri, 369, 2. angeli septem primarii tutores Ecclesie sunt, 390, 2. quando eorum Scriptura primum meminerit, 391, 1. hi per septem lampades, sive luminaria, et per septem agni oculos representantur, 408, 1. angeli tutelares Judæorum an per quatuor quadrigas denotentur, 426, 1. angeli tutelares sunt murus igneus Ecclesie et quorumlibet fidelium, 374, 1. hi verisimiliter exercent iudicium particulare cujusque, 511, 1.

Angulus metaphorice vocatur princeps, 479, 1. anguli cur vocentur arces et mutationes, 300, 1.

Angustia dies cur vocetur dies iudicii, 284, 2.

Anima et caro tropologice sunt Jacob et Esau, 5, 2.

Anima est turris gregis et filia Sion et Ophel, 101, 1. quomodo ipsa arida, squalens et sitiens dici queat, *ibid.* est velut urbs eversa, 94, 2. anima per antiphrasin aliquando ponitur pro cadavere, 62, 2; 344, 2. animæ vita est pietas, quam tollit mors, id est impietas, 420, 1. anima est tropologice currus, et quinam ejus equi, 258, 2. anima per virtutes et cruce cælanda et expolianda, 393, 1; 559, 1. anima Christi quam perfecte a Spiritu Sancto cælata, ornata, Verboque adaptata sit, 392, 2. anima sancta allegorice est terra desiderabilis, 601, 2. est Deo nupta, 577, 1. cælum est, 393, 2. ab angelis sæpe visitatur, 352, 2; 353, 1. eam decet sanctitudo, *ibid.* in ea non minus Deus sacrificiis, votis et oblationibus colitur, quam in templo, 354, 1. in ea Deus præsens est et præsidet, *ibid.* in ea substantialiter Deus habitat, *ibid.* et 2. digne cum Deo convertatur, *ibid.* animæ beatæ sanitas erit triplex, 610, 2. anima peccatrix est plena mendacii, 187, 2. animæ peccantium sunt quasi ficus et grossi in os diaboli cadentes, 194, 1. animas ante Christi mortem visisse ad cælum docent Calvinistæ, 461, 1.

Animas qui curant, periculis a Deo eximuntur, 45, 1; 2. eas convertere volens, siren sit oportet, 71, 1.

Animalia duo, in quorum medio cognoscendum Christum Propheta ait, quid sint et quid significant, 244, 2 et seq. animalia in pavore et periculis condensantur, cur, 539, 2. omnes animalium species quæ sunt in terra, proportionaliter sunt et in mari, 214, 2.

Animus divinus in cælo est, 271, 2.

Annas et Caiphas fuere pastores perversi, 497, 2.

Annulo ferreo olim usi Romani, postea aureo, 183, 1. eo edicta, litteras, arces, secreta, testamenta obsignabant; erat hoc sigillum annuli in pala jaspidi aut alii gemmæ incisum, 348, 1. in digito cur is gestaretur, *ibid.* dabatur legatis missis ad exteras gentes, tum honoris, tum auctoritatis et fidei eis conciliandæ causa; item victoribus et triumphantibus, sed maxime amicis, *ibid.* 2. inter sponso erat signum conjugii ac mutui amoris, *ibid.* est signum fidei conjugalis, *ibid.* prisca habitus est

- symbolum et causa prudentiæ, *ibid.* varii annuli tum magici, tum artificiosi, recensentur, *ibid.*
- Anno lunari utebantur Judæi, is undecim diebus minor est anno solari; quomodo eum solari anno æquarent, 316, 2; 317, 1. hi annum et menses duplices habebant, *ibid.* anno sacro utebantur ad festa et res sacras; quando is inciperet, quis primus ejus mensis, 317, 1; 316, 2; 361, 1. 446, 1, 2; profanus quando inciperet, 317, 1. annus sæpe capitur pro clade insigni quæ tali anno contigit, 242, 1. annus cum hominibus bene cedit, tum et pisces bene degunt, 216, 1. an tot anni futuri sint post incarnationem Christi, quot ante eam præcessere, 213, 1. templum est desolatum undecim annis post captivitatem Babylonicam, 316, 2. anni 70 desolationis templi et urbis quando incipiant et fiantur, 367, 2 et seq.
- Antichristus colet deum Maozim, id est fortitudinum, 220, 1. eum et impios quomodo Christus in fine sæculi per plagas horrendas perditurus sit, 257, 2; 539, 1. per tres annos cum dimidio Ecclesiam opprimet, 404, 1. an in Babylone regnum sit inchoaturus, 422, 1. an illic nasciturus sit, *ibid.* ejus typus fuit Nabuchodonosor, *ibid.* 2. occidetur a Christo, *ibid.* in christianos sævus, in Judæos benignus futurus est: ejus mors et scelera describuntur, 497, 2. voleta suis ut numen adorari, *ibid.*; 493, 1. qui ejus fuerint apud Judæos prodromi, 497, 1, 2. ejus persecutio quam gravis futura sit, 526, 1, 2. hujus typus fuit Antiochi et Pharaonis persecutio, 527, 1. ex monte Oliveti deturbabitur in tartara, 530, 2; 532, 2. Judæis erit angelus testamenti, sed falso, 422, 2; 587, 2.
- Antiochus Epiphanes posteros Alexandri in regno Asiæ et Syriæ successit, 463, 2. quam miserabili morte sit extinctus, 322, 1; 504, 1; 538, 2. ejus persecutio fuit modici temporis, 428, 1.
- Antiochus Sidetes Judæam vexans repente divinitus tactus fœdere inito recessit, 504, 1.
- Antistites omnes Christo comparati parvi sunt et umbræ duntaxat, 319, 2. — *Vide Prælati*, 319, 2.
- Antoninus (S.) archiepiscopus Florentinus corpore perquam fuit exiguus, monstram tamen memoriæ, doctrinæ, sanctitatis, 405, 2.
- Antonius (S.) Deo vidente cum dæmonibus luctabatur, 308, 1. suos monuit, ut semper sibi persuaderent illum diem vitæ ultimum fore, 294, 1; 619, 2.
- Apio viridi ægri sanantur pisces, 216, 2.
- Apollinis et citharam et sagittas tenentis quod sit hieroglyphicum, 520, 1.
- Apostoli propter unum Judam tempestate jaclati sunt, 32, 2. cur, Christo eunte ad passionem dormirent, 33, 1. sunt salvatores Israelis, cur, 20, 2. vocantem Christum exacte secuti sunt, 31, 1. quomodo e Judæa in Hispaniam mystice excurrunt, atque inde in Africam, Brasiliam, Americam, Æthiopiam, ut incolæ Christo subjiciant, 19, 1. Apostoli gentes vicinas Judææ Evangelio paulatim subjecere, instar Jonæ missi in Niniven, missi sunt in orbem universum, eumque Christo subjecerunt, 28, 1. Apostoli et viri apostolici sunt velut pastores et principes Ecclesiæ, 123, 1. apostoli quomodo sint duces Juda, 505, 1. igniti fuere et ardentes, *ibid.* quibus instrumentis orbem in sagenam Christi pertraxerint, 215, 2. sunt patriarchæ novi Testamenti, 465, 1. globis assimilantur, *ibid.* 2. doctrinæ suæ mundum illustrarunt, 398, 2. quomodo vere Judæi mystice fuerint, 448, 1. quomodo familia et domus David vocentur, 505, 1. verbis et opere prædicaverunt, 318, 1. arcubus comparantur, 463, 2. fuere eorum plerique e decem tribubus, *ibid.* sunt quasi sagittæ potentis, *ibid.* sunt quasi quadriga Christi, 258, 1; 428, 2. equis generosis assimilantur, 478, 1. sunt nives, nubes, venti, fulgura, 476, 2; 477, 1. fuere viri portentii, 387, 2. per equos rufos mystice representantur, 428, 1. quomodo sint mystice filii Levi, 502, 1. ipsis Christus subjecit omnes gentes, 378, 1. eorum fuga in passione Christi, 522, 2. eos Græciam Christi fidei subjugaturus a Prophetis prædicitur, 463, 2. eos Christus per orbem dispersit, horum filii sunt viri apostolici et prædicatores, 305, 2. ipsis Deus iter difficultatum pervium velut fecit ad orbem totum Evangelio subijciendum, 263, 2; 482, 2. ipsis quomodo Christus sit cooperatus, 400, 2. eorum de vitis et idololatria victoria, 451, 1, 2. eorum sermones ardentes fuere quasi lapides fundæ, 464, 2. eorum zelus et victoria, *ibid.* fuere quasi grex electus a Deo, *ibid.* item lapides primarii, 465, 2. et sancti, *ibid.*
- Appion ab Homero evocato ab inferis quid petierit, 310, 1.
- Aqua symbolum est refrigerii et consolationis, 461, 2. aqua symbolum sunt populi copiosi, 181, 1; 182, 1. aqua maris salsa quomodo pisces nutriri queant, 214, 2. aqua est aer crassior, 215, 1. aqua expiationis apud Judæos tollebat omnis immunditia legalis, 517, 2. est hæc typus sanguinis Christi, *ibid.* Aqua virgo Romæ omnem aliam aquam refugit, 473, 1. aquæ vivæ vocantur fontanæ, 534, 2. aqueductus Judæorum et Romanorum fuere ut miracula, *ibid.*
- Aquæ quomodo Jonam pervaderent et penetrarunt, 41, 2.
- Aquila toto corpore depilatur, cum senescit, 79, 2. an solo capite decalvetur, *ibid.* cum ei defluunt pennæ, infirma est, et se abscondit, *ibid.* ipsa se depiliat et renovans symbolum est pœnitentis, *ibid.* et peccatoris ac resurgentium ad gloriam, *ibid.* aquilæ in montibus an nidificent, 7, 2. iis assimilantur sapientes superbi, 8, 1. earum rapacitas, 210, 1, 2. eas Chaldæi, et postea Romani, in vexillis præferebant, *ibid.*
- Aquilifer Romanis vocabatur ipse signifer, *ibid.*
- Aquilo et auster quid symbolice denotent, 531, 1. aquilo est sinistra pars mundi, et symbolum infelicitatis et malorum, quia frigidus, 248, 1. in Italia et Romæ ventus hic salutaris est, *ibid.*
- Arabes latrocinii erant infames, 208, 2.
- Arabia Judææ erat ad austrum, 248, 1. eam Scriptura vocat nomine Æthiopiæ, 304, 2. ejus flumina, *ibid.*
- Aratrum olim circum urbem ædificando ducebant, et eadem jam eversæ idem inducebant, 93, 2.
- Arbaces fuit rex Assyriorum, post Sardanapalum, 52, 1, 2.
- Arbitrio nostro inest salus et damnatio nostra, 619, 1.
- Arce testamenti quasi curru bellico gloriæ suæ Cherubinibus stipatus Deus insidebat, 257, 2. erat hæc velut quadriga, *ibid.* vocatur gloria populi Israel, 374, 2. arca Mosis non fuit in secundo templo, sed ad ejus imitationem effecta alia a Judæis, 325, 2.
- Arcana Dei judicia non sunt scrutanda, 203, 1.
- Arces nidi sunt tyrannorum, 8, 1.
- Architecti libella cur utantur, 369, 1.
- Arcus magni pedibus intenduntur, 462, 2.
- Areopagitæ judices noctu cur judicarent, 575, 1.
- Argentens olim fuit medium sicli, et duplum denarii, 492, 2.
- Argentum omne Dei quomodo sit, 338, 1, 2.
- Ariani Christi divinitatem et æternitatem negabant, 117, 2. eorum schisma cœlesti prodigio prænotatum fuit, 529, 2.
- Arius Christi divinitatem negans fuit instar cornu Ecclesiam impetentis, succisum id a Concilio Nicæno, 371, 2. ejus dira et feralis mors, 539, 1.
- Arius philosophus professor Alexandrinus in causa fuit, cur Alexandria victæ parceret Augustus, 191, 2.
- Arietem in obsidione urbium agentes, latebant sub testudine; ejus forma, 480, 2.
- Arimazes superbæ ad Alexandrum responsio, 7, 2.
- Aristippus philosophus aulæ regum sectabatur, 277, 1.
- Aristobulus Simonis Machabæi filius Tyrum expugnavit, 453, 2. cum Hyrcano de pontificatu decertans causa fuit cur Judæi a Pompeio subacti sint, 486, 2; 406, 1.

- Arma hostium bello capta Judæi æque ac christiani suspendere solent Deo, ut illi victoriam acceptam referant, 103, 1, 2.
- Armus dexter victimæ pacificæ sacerdoti cedebat, quid hoc tropologica declararet, 570, 2.
- Artaxerxes ad templum Hierosolymitanum sumptus et oblationes misit, 437, 1.
- Artaxerxes Longimanus an fuerit Darius is sub quo prophetavit Aggæus, 346, 1. sextus Persarum rex fuit, *ibid.*
- Artes mechanicæ etiam Dei dona sunt, 331, 1.
- Asarhaddon rex Assyriorum an fuerit Sardanapalus, 52, 1, 2.
- Asarhaddon filius Sennacherib victus est a Merodach Balam, fuitque ultimus Assyriorum rex, 174, 2. sobolem regni successorem non reliquit, 169, 1. an idem cum Sardanapalo, 172, 2.
- Ascalon a Jonatha Machabæo incensa, postea reedificata fuit; illic natus Herodes Magnus; hodie fortissimum Saracenorum propugnaculum est; ejus muros Richardus Anglorum rex restituit, 453, 1. quam Ascalonitæ infideles christianis olim infensi fuerint, *ibid.*
- Asina typus est Judæorum oneri legis assuetorum, 459, 1. item animæ militis et humilis, *ibid.* super asinam Christus sedit in suo triumpho, non asinum, 458, 2. sedit super asinam et super pullum successive, 459, 1. asinus animal pigrum, vorax et lascivum, significat acedos, gulosos, lascivos, 247, 1. asini in Palæstina equis pares sunt velocitate eundi, et eadem officia præstant quæ equi et muli, 459, 1. asinus asina est in remissione operis deterior et pigrior, *ibid.* asinus et bos a quo adducta in stabulam in quo Christus natus est, 245, 1, 2.
- Aspicere aliquando sumitur pro delectari, 103, 2.
- Aspirationes quædam piæ ad Jesum per diem usurpandæ ex Ludovico Blosio, 337, 2.
- Assuerus habebat septem principes sibi proximos et asstantes, 122, 2.
- Assuerus et Cyaxares an idem sit rex, 173, 1, 2. Assuerus idem est qui Darius; erat hoc commune Persarum nomen, 363, 1.
- Assyrii vocabantur quivis potentes tyranni, sive Græci essent, sive Persæ, 107, 1; 121, 2. significant quoque quoslibet hostes Ecclesiæ; item dæmones, 107, 1; 122, 1. eos intelligit Michæas per *Alium latronis* et latrones, 106, 1, 2. recensentur, cur equis rufis comparentur, 427, 2. cur a Propheta spinis assimilentur, 167, 2. cur comparentur leonibus, 184, 2. cur columbam colerent, 298, 1. respectu Judææ ad aquilonem siti sunt, 293, 1. eorum reges varii post Sardanapalum recensentur, 154, 1. eorum monarchia quot annis steterit, 175, 2. ipsi cum Babyloniis sæpe ab historicis confunduntur, 173, 1.
- Astomi an halitu et odore attracto solum vivant, 215, 1.
- Ἄστρα dicuntur quasi ἀστραῖ, id est fulgur, 259, 1.
- Ἀστραῖ unde dicatur, *ibid.*
- Astronomici annuli ad quid formentur, 349, 1.
- Astyages filius Cyaxaris regnavit post patrem in Media, 175, 2.
- Atargatis erat dea conflata ex muliere et pisce, 219, 2. unde id nomen derivetur; quomodo coleretur, *ibid.*
- Ata dea e cælo a Jove deturbata, in terra hominibus nocet, 252, 2.
- Athanasius (S.) fugiens episcopatum ad eundem vi raptus est, 31, 1; 593, 2. præfuit scholæ Alexandrinæ, 192, 1. præcipuus faber fuit in Ariana hæresi contundenda, 371, 1.
- Athenienses non bene magistratus sorte creabant, 33, 2.
- Athenodorus præfuit scholæ Alexandrinæ, 192, 1.
- Athletæ cur se ungerent oleo et luto, 229, 1.
- Atlantes sunt superiores Ecclesiam vel rempublicam portantes, 383, 1; 618, 1.
- Attelabus qualis locustarum sit species, 193, 1, 2.
- Attributum nullum Dei majestatem magis admirandam facit et reverendam, quam æternitas, 254, 1, 2.
- Ἀβυζιδῆν; quatuor diversa significat, 99, 1.
- Augustinus (S.) quomodo concubinatum et amasiarum consuetudinem excusserit, 88, 1. inimicus fuit dicacitatis mensalis, 168, 1.
- Augustus imperator ægre tulit Romanos palliatos incedere, 277, 1. quibus de causis pepercerit Alexandria, 191, 2. Græcorum in Ægypto monarchiam exstinxit, 430, 1. vidit virginem Deiparam infantem ulnis gestantem; cur puero Hebræo nascituro aram in Capitolio erexerit, 333, 1. an Jani templum ter clauserit, *ibid.* cur amplius Dominus noluerit nominari, *ibid.* 2. factus orbis monarcha, Christi fuit prænantius, 460, 1. ejus quod fuerit insigne, 348, 1.
- Aurelianus imperator quomodo Romam auxerit, 48, 1.
- Aurugo quod vitium segetum sit, 346, 1.
- Aurum expurgatur per plumbum, non per stannum, 406, 1. aurum est avari idolum, et cur, 281, 2. omnia expugnat, *ibid.* aurum defodiunt Babytæni, 182, 2. quando primum Romam inventum, 183, 1. aurum cur pallet, *ibid.* in utopia Mori non æstimatur, *ibid.* et 2. auri quantum David filio pro templi fabrica reliquerit, 343, 1. templi Salomonici aurum disperit vel incendio, vel rapina Chaldæorum, *ibid.*
- Auster unde hebraice dicatur Theman, 247, 2. cur dextera pars mundi vocetur, *ibid.* symbolum est felicitatis et honorum, 248, 1. in Italia noxius et pestifer est, *ibid.* auster mystice quid sit, *ibid.* 2. est ventus vitalis, calidus et hæcundus, *ibid.*
- Australium provinciarum conversio ad Christum in Scriptura prædicta est, 19, 1.
- Autumnus tempus fructuum est, 140, 1, 2.
- Avari perpetuo somniant de sua pecunia, 21, 2. illis Deus dat opes ad supplicium cupiditatis, 339, 1. avari cor habent in auro: cujus rei exemplum ad litteram refertur, 281, 2.
- Avaritia propria mercatorum est, 20, 1. cur vocetur ignis, 137, 2. avaritia mala quæ dicatur a Propheta, 280, 1. quæ avaritia bona sit, *ibid.* 2. avaritiæ quanta sit vis, 221, 1, 2. quasi vinum inebriat hominem, 228, 1. assimilatur amphoræ quam vidit Zacharias, hanc superbia et inanis gloria in altum levat, 423, 2 et seqq. reliquæ visionis partes ei adaptantur, *ibid.* est idolorum servitus, 281, 2. ejus pœna congrua est egestas, 569, 2.
- Averruncus quis deus Gentilibus esset, 307, 1.
- Averruncare idem est quod avertere, *ibid.*
- Aves aliquæ sunt semipisces, quia volant in aere, et nant in aqua, 215, 2. angeli symbolice aves cur dicantur, *ibid.* aves pene omnes cum sole occidente dormiunt, cum oriente canere incipiunt, 609, 2.
- Azoto (in) tempore Christi habitaverunt Judæi, 455, 1.

B.

- Babylon quantæ olim fuerit magnitudinis, 49, 1. quando a Dario Hystaspis expugnata, 375, 1, 2. quomodo ea expugnatio peracta, *ibid.* 2. Babylonis structura quomodo et cur superbiret Nabuchodonosor, 230, 1. ipsa sedes impietatis est, 416, 1. item domus idololatriæ et scelerum, 422, 1, 2.
- Babyloni cur in bello vestibibus rubris uterentur, 428, 2.
- Babytæni aurum oderant, imo defodiebant ne cui esset noxa, 182, 2.
- Baccæ myrtæ medentur fetenti halitui, 363, 2.
- Bacchanalibus grassatur impietas: hinc eo tempore viri boni Dei indignationem precibus avertere satagunt, 423, 2. bacchanalia sugillantur, 503, 2.
- Bacchus vites inveniens est noster Noe, 32, 1.

- Balaam quid suaserit regi Balac ad perniciem Israelis, 131, 1.
- Balena non fuit cetus qui Jonam devoravit, 38, 1.
- Balsasar a Cyro cæsus factus est fabula omnibus gentibus, 229, 1.
- Baptismus parvulos justificat ex opere operato, 61, 1. baptismus an sit fons patens domui David, 516, 1.
- Baptizatis olim mox a baptismo dabatur Eucharistia, 474, 1. quamdiu is mos duravit, *ibid.*
- Barbara (S.) in tormentis semper Deo fisa est, 298, 1.
- Barchocebas fuit stultus Judæorum pastor, 497, 2.
- Barlaam eremita non alios vitæ annos computabat, quam quos Deo dedicasset, 329, 2.
- Basilica quid proprie diceretur, 181, 2. basilicæ Bethlehemicæ descriptio, 114, 2. Sultanus Egypti eam exspoliare non est ausus, 115, 1. Turcis et Saracenis etiamnum est veneratiori, *ibid.*
- Basilius (S.) Alexandria eruditus fuit, 192, 1.
- Beatorum gaudia in cælo erunt æterna, 119, 1, in cælo serviunt Deo labio uno electo, 304, 1. an lingua Hebræa Deum laudent, *ibid.* quos Deo ibi hymnos concinant, 268, 1. sunt peculium Dei, 603, 1, 2. sunt de gloria securi, nihil mali sentiunt, 604, 2. in die judicii cur optabunt egredi cælo, 379, 2. sunt anathema misericordiæ et gloriæ divinæ, 619, 1, 2. quibus nominibus Deum assidue laudent, 555, 2. stupent Dei gloriam silendo, 235, 1, 2. quomodo saliant, et quo sensu, 612, 1, eorum chori et choreæ, *ibid.* quomodo impios sint conculcaturi, 613, 1.
- Bedæ (Venerabilis) an sit liber *De Divinatione mortis et vitæ*, 34, 1.
- Belgii provinciarum præcipuarum elogium, 7, 31.
- Bello (in) capti quasi mancipia detondebant, 78, 1.
- Belus cur vocetur sagena Nabuchodonosoris, 259, 2. erat deus Chaldæorum, 220, 1.
- Benedictio Abrahæ facta de benedicendis in eo omnibus gentibus, impleta est in Christo, 347, 2. benedictio religiose vitæ quæ sit, 353, 1. benedictionis nomine vocatur imber copiosus, 599, 2. benedictio et bona dantur a Deo piis, 347, 1.
- Benefactores (tres) Israelis qui, 29, 2.
- Beneficentia de inimicis amicos facit, 489, 2. propria prælatorum et principum virtus est, *ibid.*
- Beneficia Dei tum generalia, tum peculiariora quam a nobis gratiarum actionem exigant, 268, 1, 2. beneficia Dei in Israelitis collata, 552, 1.
- Beneficis (in) ecclesiasticis dandis illicita sors est, 33, 2.
- Benjamin tribus cum Juda in unam rempublicam et Ecclesiam coaluit postea, 378, 2.
- Bernardus (S.) quantopere Jesu amore flagraret, 337, 1, 2.
- Bestiarum quoque fit raritas vastatis urbibus et locis, 273, 1, 2.
- Bethaetsel* dupliciter accipi potest, primo, ut nomen proprium loci, qui videtur vicinus fuisse Saanan, secundo, ut appellativum, significans idem quod domus vicina, 74, 1. tropologice purgatorium notat, 75, 1.
- Bethel urbs ubi sita, quæ mira in ea contigerint, 418, 1.
- Bethleem ad austrum est respectu Jerusalem, in ea nasciturus prædicitur Christus, 248, 2. Bethleem, id est domus panis, hoc nomine nuncupata est, partim a fertilitate loci, partim a suo principe Bethleem, 107, 2. ejus situs et amenitas, *ibid.* tempore Mosis necdum Bethleem vocabatur, cur vero ita in Genesi nominetur, *ibid.* juxta eam est spelunca in qua natus est Christus, 103, 1. erat respectu Jerusalem quasi ruralis pagus et vicus, *ibid.* cur dicta Ephrata prius, *ibid.* quatuor habuit nomina, *ibid.* erat duplex Bethleem, una in Juda, altera in tribu Zabulon, *ibid.* quomodo minima sit, et non minima, 109, 1. quare a Propheta dicatur *parvulus es*, masculine, non *parvula* feminine, *ibid.* et 2.
- quomodo sit parva in millibus vel principibus Juda, 110, 1. Bethleemi cives multi illustres recensentur, 112, 2. ipsa fuit regni stirpis seminarium, in ea Samuel unxit Davidem in regem, *ibid.* unde vocetur civitas David, *ibid.* est totius terræ horreum, quia in ea natus panis mundi, 113, 1. ejus gloria et majestas ex hoc suo cive, *ibid.* SS. Patres eam miris laudibus celebrant, *ibid.* et seqq. in Bethleem apparuit stella stetitque apparens Magis, 114, 2. est mundi oriens, et orbis metropolis, *ibid.* eam Adrianus Imperator profanavit erecto ibidem Adonidis simulacro, *ibid.* ejus schema sunt templa Christianorum, 115, 2. quomodo omnes nos fieri possimus Bethleem. *ibid.*
- Bethleem princeps oppido Bethleem nomen suum qua occasione imposuerit; ejus parentes, et stirps numerosa, 107, 2.
- Belis Gazæ præfectus a Dario rege constitutus, ab Alexandro, urbe expugnata, circum urbem raptari jussus est, 454, 1.
- Bezeta sive Cænopolis, erat nova urbs et extrema Jerusalem, 537, 2.
- Bibacitas nonnullorum, 233, 2.
- Biblia sunt libri sacerdotales, 572, 2. Bibliorum interpretatio Septuaginta Interpretum Alexandria procurante Ptolemæo rege adornata est, 192, 1.
- Bibliotheca Alexandrina quot librorum millia habuerit, a quo instituta et aucta, *ibid.*
- Bona mundi hujus vix uno die durant, et filia noctis vocari possunt, 59, 1. saepe illa Deus dat hostibus suis, negat amicis, 204, 2. ad bona temporalia Jacob dilectus fuit præ Esau, 553, 2. quæ bona nobis præstet et præstiterit Jesus, 265, 2. bonum capitur interdum pro fausto et consolatorio, 368, 2. bonum summum quas conditiones habeat, 298, 2. bonum Christi est Eucharistia, 467, 2. bonum oritur ex integra causa, 345, 1.
- Bonifacii (S.) de presbyteris sui ævi sententia, 592, 1.
- Borith herba fullonum ubi crescat, et quis ejus usus, 591, 1.
- Bos jugo assuetus significat Judæos legi subditos, 246, 2. et sua indole stupidos, obstinatos, sævos, *ibid.* boves in calidis regionibus communiter sunt rufi, 362, 1. inter bovem et asinum in præsepio reclinatus est Christus, 246, 1.
- Brachia hominis sunt velut alæ, 215, 2. brachium projicere est oratorum, 570, 2.
- Brictius (S.) Martino (S.) adversarius initio, postea ei in episcopatu successit, 493, 1.
- Brigitta (S.) assidue passionem Domini recolebat, 513, 1.
- Bruta quomodo jejurent et cur, in publica pœnitentia, 53, 2.
- Bruxellensis fossæ Antuerpiam usque commoditas, 535, 1.
- Bucephalus fuit equus Alexandri Magni, an fuerit rufus, unde dictus Bucephalus, 362, 1. ejus descriptio, 478, 2.
- Buxus olim serviebat scribentibus, 224, 1.

C.

- Cadaver contactum olim omnia tangentia polluebat, 344, 2.
- Cæcilia (S.) martyr quam sollicita cum angelo custode et Deo ambulavit, 135, 2. api confertur, *ibid.* parva corpore existit, 405, 2.
- Cæsariem Gentiles in funere tondebant, cur, 78, 2.
- Calamitas opportuna est ad audiendum verbum Dei, 361, 2.
- calamitas publica per jejunium avertitur, 439, 2.
- Calami candelabri cur vocentur rostra, 409, 2. eorum descriptio, 396, 1, 2.
- Caleb ex Ephrata uxore primogenitum habuit Bethleem, 108, 1.
- Calicum certamen in conviviis quod sit, 233, 2.

- Caligo Ophel symbolice significat celsitudinem et caliginem Dei, 99, 1.
- Caligula imperator quam in nobiles Romanos injurius fuerit, 106, 1.
- Calix voluptatis in calicem fellis transit, 14, 1.
- Calliditas facit vafros, subtiles, dolosos, 192, 2.
- Callimachus staluarius cur dictus *καλλικλῆς*, 398, 1, 2.
- Calor facit mobiles, biliosos, pugnaces, 193, 2.
- Calvariae mons est pars montis Moria, 444, 1. olim erat extra Jerusalem ad occasum, jam intra urbem est, 528, 1, 2. juxta eum Titus urbem obsedit, 529, 1.
- Calvini blasphemia in Habacuc prophetam, 213, 2. ejus paralogismus, 345, 1. negal limbum patrum, 461, 1.
- Calvitium erat Judæis signum maximi luctus, 78, 2; 338, 2. est proprie capitis, 79, 1, 2.
- Cambyses et magi Persarum reges templi fabricam impedire volentes monti magno comparantur, 401, 1.
- Canathus fons apud Argivos fabulosus Junonem quotannis virginem reddere ferebatur, 473, 1.
- Candelabrum quod Zacharias vidit, non erat idem cum Mosaico, in quo ab eo differret, 395, 1. erat unum e tribus præcipuis vasis templi, *ibid.* ipsum describitur, 396, 1, et 2 seq.; 407, 1, 2. erat octocolum et octolustre, 396, 1. ejus lucernæ, calami, Infusoria, *ibid.* et 2. quanam ejus expositio symbolica, 397, 2. et seq. an per ipsum representetur solutio captivitatis Babylonicæ, *ibid.* an restauratio reipublicæ per Zorobabel, an templi reedificatio, 398, 1. an prophetia et spiritus Dei, *ibid.* proprie representat Deum, ejusque providentiam, *ibid.* ipsum item est symbolum vitæ, divinæ generationis, animi puritatis, amoris, famæ et gloriæ, item divinitatis, *ibid.* representat quoque ipsum templum restaurandum, et cum templo rempublicam Judeorum, *ibid.* 2. fuit candelabrum a Tito Judæis ademptum, *ibid.* cur ipsum Zacharias extra templum videat, 399, 1. allegorice representat Christum ejusque Ecclesiam, *ibid.* 2 et seq.; 395, 2. ejus septem calamorum officia, in culmine eorum exstantia, habebant speciem oculorum, 407, 1, 2. ejus rostra quæ dicantur, et eorum situs, 409, 2.
- Candore quantum prælati et principes evincant, 489, 2.
- Canis piscis Jonam deglutivit: ejus descriptio, 38, 1, 2. ejus magnitudo, *ibid.*
- Canes vocantur capita trahium in fabricis exstantia, 231, 1.
- Cantharus vocari potest contextus trahium culmen domus sustentium, *ibid.*
- Canticum Habacuc an litteraliter, an allegorice, an mixtion accipiendum sit, in eo allegoricus sensus præcipue intentus est a Spiritu Sancto, 238; 239. ipsum est partim oratio, partim et magis canticum, *ibid.* an ipse in eo deprecetur veniam sui peccati, an vero peccatorum populi, 239.
- Cantorum præfectus cur vocetur hebraice *menatseach*, 267, 2.
- Cantus, etsi lugubris, hoc ipso quo cantus, aures delectat, 83, 2.
- Capillos resectos veteres diis consecrabant, 79, 1.
- Captivitatis Babylonicæ anni LXX quando incipiunt et desinant, 367, 2.
- Caput maxime sentit totius corporis noxam, 13, 1. a capite ruinam trahunt monasteria, collegia, Ordines, reipublicæ, 216, 1. capitis commotio super afflicto signum est condolentia, 190, 2.
- Carcharias piscis cur inter cete recenseatur, 38, 2. is fuit a quo Jonas absorptus, *ibid.* ejus vastitas, *ibid.* velocissimus est, 43, 2.
- Cardinales cur purpura vestiantur, 178, 2. Cardinales septem diaconi, et septem Cardinales episcopi videntur instituti ad imitationem septem oculorum, quos Zacharias lapidi incisos vidit, 391, 2. Cardinalium qualis vita esse debeat, 392, 1.
- Carmen Jonæ simile est psalmo LXVIII Davidis, 41, 2.
- Caro quam intolerabilis sit Dominus, 21, 1. caro tropologice Idumæa est, 5, 2. caro et spiritus per asinam et pullum, quibus Christus in triumpho insedit, repræsentantur, 459, 2. caro humana præ carne aliorum animalium est sordida, ærumnosa, misera, 385, 1. caro silet a vi et efficacia gratiæ Christi, 379, 1, 2.
- Carolus Borromæus (S.) quam certam de Dei ope spem haberet in Dei causa, 227, 1. vitæ et actionum suarum duos serios inspectores constituit, 552, 1.
- Carolus Magnus quomodo imperium Romanum auxerit, 430, 2. mirus Romanæ Ecclesiæ et Pontificis cultor fuit, 436, 1.
- Caroli V de Gallis et Hispanis inquietis sententia, 192, 2. quam celeriter bellum Germanicum confecerit, 208, 2. ejus annulus horologium integrum inclusum habuit, 349, 1.
- Carpi (S.) zelus indiscretus contra peccatores, 57, 2. vidit in spiritu voraginem inferni, 531, 1.
- Carthago Hebræis vocatur Tharsis, 29, 2.
- Casimiri (S.) Poloni erga Venerabilem Eucharistiam affectus, breve vitæ ejus compendium, et miracula, 473, 2. maluit mori quam castitatem amittere, 473, 2; 601, 2.
- Caslen mensis respondet nostro novembri, 438, 1.
- Cassius (S.) episcopus Narniensis quotidie celebrabat, 472, 1.
- Casti sunt angeli, etiam inter illustrissimos, 585, 2.
- Castra aggere, vallo et fossa muniri solent, 211, 2.
- Catalacus militibus Venerabilis Eucharistia communis insignem de hostibus refudit victoriam, 470, 2.
- Cataractæ vocantur aquæ ex alto defluentes magno impetu et fragore, ut ruere videantur, item loca in quibus aquæ retinentur et e quibus exeunt, 599, 2. an in cælo sint cataractæ, *ibid.*
- Catenæ carnis et mundi rampendæ sunt et carcere peccati et diaboli in libertatem filiorum Dei egredi volenti, 88, 1.
- Catharina (S.) Alexandrina fuit, et ibidem decollata, lac pro sanguine dedit, 193, 1.
- Catharina Senensis (S.) spurcis cogitationibus agitata, post victoriam meruit videre Christum, 308, 1. cur Pontifici bellum ut Turcis inferret suaderet, 192, 2. ejus cor præ amore fissum est, 469, 1; 473, 1. ejus orexis erga Venerabilem Eucharistiam, 469, 2. quos ea in ipsa effectus ediderit, 473, 1. ejus cum Christo familiaritas, erga eum amor, stigmata, *ibid.* 1, 2.
- Cato (M.) de tribus dolebat, 144, 1. quomodo ad censuram evectus sit, 430, 1. cur de Dei providentia dubitaret, 203, 2.
- Caucasi montis quæ sunt portæ ferreæ, 427, 1.
- Canda piscibus velut temo est, 215, 2.
- Cedri symbolum sunt Pontificum et principum, 485, 1.
- Cedron torrens est inter Jerusalem et montem Oliveti, qui per vallem Josaphat in longum decurrit, 280, 2.
- Celeritas in præliis conficiendis multum valet, 209, 1, 2.
- Cera olim tabulæ scriptoriæ inducebantur, in iisque stylo scribebatur, 224, 1.
- Cerethim vox unde deducatur, et quid significet, 289, 2. an omnes Philistini vocentur Cerethim, an certa eorum regio ad meridiem sita, *ibid.* ita vocati milites prætoriaci Davidis, *ibid.* an ab his habitata sit et nominata insula Creta, an vero Cerethim orti a Cretensibus, *ibid.* et 290, 1.
- Ceroma athletarum fiebat e luto et oleo, cur, 229, 1.
- Cervæ velociore sunt cervis, cur, 266, 2. prudentia cervarum in qua consistat, *ibid.* hinulum assuefaciunt quo refugere debeat; quomodo pro eo pugnent, *ibid.* cervus mas cum pingerit, cur secessum pelat, *ibid.* natura degener est, *ibid.*
- Cervi habitu serpentes e cavernis extrahunt, 150, 2.
- Ceti nomen est commune ad omnes pisces grandes et cetaceos; cetus quis proprie sit, 38, 1, 2.—*Vide* Carcharias,

Ceti amant profundum maris, 41, 1. et loca montosa, 43, 2.
 Chæronæi ex omnibus diis maxime coluere sceptrum Agamemnonis, 251, 2.
 Chaldaus paraphrastes subinde Judaizat, 264, 2.
 Chaldaei monarchiam Assyriorum ad se transtulere, 121, 2.
 cur equis rufis assimilentur, 427, 2. Chaldaei an in conviviis usitatum, ut aliorum se crapula, nuditate ac fœditate oblectarent, 232, 1, 2. eorum savities, voracitas, rapacitas, 210, 2. comparantur leoni, pardo, lupo, *ibid.* quomodo Tyrum expugnarint, 211, 2. eorum imperium corrui in Balsasare, *ibid.* quomodo sint sacerdotes Dei in strage Judæorum, 276, 1, indeque vocantur vocati et sanctificati ab eo, *ibid.* et 2. per portam Piscium primo in urbem Jerusalem irruerunt, 278, 1, 2 et seq. eorum Niniven expugnantium viva hypotyposis, 177, 2; 178, 1, 2 et seq.; 187, 2.
 Cham primus regnavit in Ægypto, que inde dicta est terra Cham, 260, 2.
 Chambala Tartariae principis sedes, quot milliaria ambitu suo complectatur, 49, 1.
 Chanaan capitur in Scriptura pro mercatore, 284, 1. quia Chanaanæ olim in mercatura celebres erant, 546, 1.
 Chananæus idem est quod mercator, 20, 1. Chananæi an per Germaniam dispersi, 17, 2.
 Chananæi et peste, et fulgetris, et igneis sagittis prostriti ante adventum Hebræorum, 252, 2.
 Caritas malogranato assimilatur, 537, 2. prælatos et principes maxime decet, 489, 2. fidelium vinculum est, 353, 1, 2. ea in Sanctis ob concupiscentias sæpe refrigescit, 533, 2. caritas quo pacto in Eucharistia exerceatur, 565, 1. caritas et amor Christi in Deum et homines fuerunt ejus cornua, 251, 2. caritas ardens Christi, qua æstuans homo factus est, representatur per Austrum calidum, 218, 2.
 Chartæ usus olim incognitus fuit, 224, 1; 413, 1. unde fiat, 224, 1, 2. papyro veterum successit, *ibid.*
 Cherubim duo qui erant super arcam in propitiatorio, an recte vocentur duo animalia, 244, 2.
 Chorea beatorum in cælo, 612, 1, 2. ejus diffinitio, *ibid.* choræ mundanæ descriptio, *ibid.*
 Christus Jesus vocatur servus Dei, 3, 1. est tripliciter legatus, 6, 2. ab inferno et morte per eum redempti sumus, 18, 2. ejus patientis et resurgentis figura est Jonas, 25, 1, 2; 33, 1; 39, 1; 40, 1; 43, 1; 46, 1, 2. item ex eo quod columba est, 28, 1. quomodo domum et patriam suam celestem dimittens venerit in terram, 29, 2. secutus est Patrem vocantem ad prædicandum et moriendum, 31, 2. somnum ejus in navi orta tempestate representat somnus Jonæ, 33, 1. ejus resurrectionis optimus testis esse poterat Jonas, 46, 1, 2. vermibus quomodo esse dicatur vetus Testamentum corrodens, 59, 2. in domo pulveris, id est utero Virginis, pulveri nostro se involvit, 72, 1. fuit perfectus et adæquatus Judæorum salvator, redemptor et lux, 86, 2; 87, 1; 146, 1, 2. viam in cælos aperuit, 87, 2. est ortus et natus sub Augusto Casare, 97, 2. pastoris nomine delectatur, 100, 1; 120, 2. per portam gregis invecus est in Jerusalem in die Palmarum, 100, 2. cur sit turris gregis et nebulosa, *ibid.* 1, 2. natus est in antro, cur, 108, 1. et rure, *ibid.* digna illo fuit ipsa sui demissio, 112, 1. est dominator in Israel, quem in Bethlehæm nascituram prædixit Michaëas, 112, 1, 2. cur natus sit ipse in Bethlehæm, *ibid.* vilem cur patriam elegit, *ibid.* et 113, 1. ejus concio e præsepio ad homines, 113, 1. ipse mundi panis est et manna cælestis, *ibid.* ejus egressus est triplex, temporalis, æternus, et partim temporalis, partim æternus, 116, 1, 2. ut homo bis egressus est, primo cum venit in hunc mundum per incarnationem, secundo cum post mortem et mundo egressus est in cælum, *ibid.* variæ ejus pro hominum salute contra diabolum expeditiones, *ibid.* quomodo dicatur agnus occisus ab origine mundi, 117, 1. ejus deitas et æternitas

probatur, *ibid.* et 2. ideo natus est tempore, ut nos vivamus æternitati, 118, 2. stat a dextris Patris ut Ecclesiam propugnet, 120, 2. gregem suum strenue defendat, *ibid.* est pax causalis triplex, 121, 2. ejus in Judæos et Christianos ingratos impropria, 130, 1, 2. e Judæis paucos, dum viveret, convertit; venit gladium mittere, non pacem, 144, 1, 2. Christi Jesu satisfactio an ita sufficiens sit, ut nos pro nostris peccatis satisfacere non debeamus, 167, 1. ejus sanguis conspectus et cogitatus Christianos extimulat ad fortiter cum hostibus spiritualibus pugandum, 178, 1. varii liberatores populi Judaici, ejus typus fuere, 199, 1. dum factus est homo, factus est velut piscis hujus sæculi, ejus nomen fuit *ibid.*, id est *piscis*, 215, 2. cur Apostolos piscatores elegerit, *ibid.* vocari a Prophetis solet Veniens, 224, 2. suo adventu regnum diaboli evertit, et veros Israelitas, id est fideles, eruit e captivitate, *ibid.* in templis, et corporaliter in Eucharistia, inhabitat, 234, 2. quomodo ab amorese vinci passus sit, 236, 2. est hostia infiniti pretii, *ibid.* incarnatus est tempore calamitosissimo, 242, 2. ac tum adduxit aureum jubilei sæculum, *ibid.* incarnatus est in plenitudine et consumptione annorum a Deo præstitutorum, *ibid.* passus est in medio ultimæ hebdomadis Danielis, 243, 1. item anno ætatis 34, quæ est media vitæ humanæ, *ibid.*; 247, 2. natus est durante lege Moysi, quæ est lex media inter legem naturæ et gratiæ, 243, 1. item tempore gratiæ, quod medium est inter tempus legis et gloriæ, *ibid.* est horizon temporis et æternitatis, *ibid.* ipse est medium, uti SS. Trinitatis, ita et totius universi et sæculorum omnium, æque ac redemptionis et felicitatis nostræ mediator, *ibid.* congrue ut Deus assumpsit naturam humanam, ut esset mediator Dei et hominum, *ibid.* 2. ejus typus fuit arbor vitæ in medio paradisi collocata, *ibid.*; 389, 1. medium locum nascens, vivens, moriens semper elegit, *ibid.* in quorum animalium medio sit et fuerit cognitus, 244, 2. in præsepio reclinatus est inter bovem et asinum, 245, 1. variæ causæ, cur sit reclinatus in præsepio, *ibid.* et seq. est verus pastor ovium, *ibid.* regnum ejus consistit in mundi contemptu, et illius signum est paupertas, *ibid.* ejus concio e præsepio, *ibid.* et 246, 1. ejus paupertas ditissima fuit, quomodo factus sit jumentum nobis, *ibid.* factus est Gentibus et Judæis cibus, *ibid.* 2. est medium duarum vitarum quadrupliciter, 247, 2. cur a dextris venire dicitur, et filius dextræ vocetur, 248, 1. quomodo ad Austro venisse dicitur, *ibid.* quam omnis ejus vita et doctrina gloriosa fuerit, 250, 2. quam vita, mors, passio et resarctio ejus virtutibus resplenduerit, *ibid.* cornua ejus est crux seu fortitudo crucis, 251, 1, 2. crux quomodo in manibus ejus fuerit, *ibid.* ejus in nos caritas, *ibid.* passus est ex valida fortique dilectione, 252, 1. cruce diabolum et mortem debellavit, *ibid.* 2. quomodo percusserit caput impii, 260, 2. sceptrum impiorum quomodo perfrerit, 262, 1. legis et psalmodum est finis ac scopus, 267, 2. ejus vita velut lucerna est, 283, 2. suo adventu destruxit omne robur dæmonis et peccati, 307, 2. est rex Israel in medio suorum, *ibid.* prælaturam triplicem habuit: fuit enim summus Princeps, Pontifex, Prophetæ et Doctor Ecclesiæ, 319, 2; 433, 1; 435, 2. est justitia sempiterna, 319, 2. tres Jesus fuere ejus typi, *ibid.* templum corporis sui quomodo in resurrectione reedificavit, *ibid.* eo veniente in carnem cur facta cæli terræque commotio, et qualis, 332, 2 et seq. super eum baptizandum Spiritus Sanctus in columbæ specie descendit, *ibid.* angeli ei sæpe ministrarunt, *ibid.* sponte gloriosus in cælum ascendit, 333, 1. est maris et procellarum dominus, 334, 1. est principium, exemplar, nodus, finis, vinculum, centrum, vita, salus, felicitas totius universi, *ibid.* 2. est antistes totius mundi, 335, 1. cur in mundum missus sit, *ibid.* portat omnia verbo victulis suæ, *ibid.* vocatur desiderium collium æternorum, *ibid.* cur

vocetur electa Gentium, *ibid.* 2. cur sit desiderium Gentium, 336, 1, 2. est summe desiderabilis, *ibid.* et seq. omnia Gentium desideria plene explevit, *ibid.* mire desideravit salvare omnes gentes, ac praesertim electos ex Gentibus, *ibid.* in caelo est desiderium beatorum et angelorum, *ibid.* est omne quod desiderari ab homine potest, 337, 1. vocatur gloria templi secundi, 339, 1; 343, 1. pacem attulit credentibus sibi, 344, 1. natus est ex familia et stirpe Zorobabel, 347, 1, 2. ejus regnum quietum et aeternum futurum est, 348, 1. qua homo, est servus Dei, *ibid.* quomodo et quare sit annulus Dei patris, quem e Zorobabelis stirpe carnem assumptentem, velut digito suo inseruit, 349, 2 et seq. est sigillum in manu Patris passivum et activum, 351, 1. idque quadrupliciter, qua homo, *ibid.* est sigillum regni divini quintupliciter, *ibid.* Patri, Ecclesiae, angelis et toti orbi honori est et decori, *ibid.* 2. est legatus Patris ad homines; est ejusdem et mundi totius deliciae et jubilus, *ibid.* est sapientia Patris increata et creata, *ibid.* nos sua cruce et gratia obsignat, *ibid.* est reconciliatio mundi totius, 352, 2. quam aperte de eo prophetet Zacharias, 357, 1. designat per virum inter myrteta stantem, 362, 2. est gloria Jerusalem, 373, 1. ejus deitas probatur, 377, 1. proprie ejus gloria est humanitas, et opera in ea patrata, *ibid.* terram sanctam sua natalitate et conversatione sanctificavit magis, quam omnes Patriarchae et Prophetae, 378, 2. ejus in die judicii majestas et ira in impios, 379, 1. ipsum representavit et nomine et officio Jesus filius Josedec pontifex, 180, 1, 2; 388, 1. pugnavit contra Luciferum in deserto se tentantem, 381, 1; 382, 1. carne humana vestitus representatur per Jesum pontificem sordidis vestibus indutum, 385, 1. cur sordidus fuisse dicatur, *ibid.* cruce et patiendone vicit diabolum, *ibid.* 2. resurgens indutus est mutatoris, 386, 1, 2. est portentum saeculorum, 387, 2. ejus incarnatio opus est omnium Dei operum maxime stupendum, 244, 2; 388, 1. est germen, 388, 2 et seq. stirpem Davidis restituit suo ortu, 389, 1. quomodo in natalitate parvus, postea excreverit, *ibid.* a primo conceptionis instanti fuit Deo unites et consecratus, *ibid.* est oriens ex alto, substantive, *ibid.* duas habet generationes, *ibid.* quae bona nascens orbi attulerit, *ibid.* et 2. est lapis angularis et fundamentalis in fabrica Ecclesiae, *ibid.*; 401, 2; 479, 1. plena ejus providentia circa Ecclesiae suae fabricam erigendam et conservandam, 390, 1. omnia Spiritus Sancti dona habuit, 391, 1. ejus corpus quomodo in passione incisum et caelatum fuerit, 391, 2. ipse lapis caelatus est in incarnatione et in passione, 392, 2. suo ortu non tantum attulit pacem et opes spirituales, sed et temporales, 394, 1, 2. candelabro representatur, 399, 2. implevit omnes legis figuras, et omnes prophetias, 402, 2. ejus initia exilia et parva fuerunt, 404, 1. quomodo vocetur lapis stanneus allegorice, 406, 1 et seq. per quatuor Sanctorum genera Deus ei orbem subiecit, 427, 1. eum quomodo bonis operibus coronemus, 433, 2. recte vocatur oriens, et cur, 434, 1, 2. sub eo et ex eo orta multitudo fidelium, *ibid.* ipso nascente nobis ortus et natus est Deus, *ibid.* aedificavit templum spirituale, id est Ecclesiam, 435, 1. gloriam promissam quando plene sit adeptus, *ibid.* quomodo sit oculus, tam videns omnia, quam in quem videant omnes, 452, 2. quomodo promissus tantum Judaeis, praedicavit etiam Sidoniis et Tyriis, 453, 2. quomodo dici possit separator, 455, 2. variis de causis insolita cum pompa Jerusalem in die Palmarum invecutus est, 457, 1, 2. et seq. ejus regnum magis spirituale quam temporale est, *ibid.* per agnum paschalem quomodo praefiguratus sit, 458, 1. in suo triumpho sedit super asinam, non asinam, cur, *ibid.* 2. sedit super asinam, et ejus pullum, non simul, sed successive, 459, 1. jumentum in brevi hoc itinere mutavit ob mysterium,

ibid. ejus sanguis cur vocetur sanguis testamenti, 460, 1. quomodo patres antiquos victos e limbo liberavit post mortem, *ibid.* 2. triduo ibi mansit, 461, 1, 2. symbolice quomodo vocetur arcus Judae, 463, 1, 2. quomodo sit pulcher et speciosus, 468, 1. ad passionem iturus cur Eucharistiam insituerit et sumpserit, 470, 2. eo moriente templi portae apertae fuere, 485, 1. venditus fuit triginta argenteis, atque hinc meruit esse pretium peccati, 492, 2. aliae hujus venditionis circumstantiae, 493, 1, 2 et seq. pathetica ejus oratio ad parcos et aedios, 493, 2. est pastor bonus, 496, 2. ei qui resistunt, frustra id faciunt, imo ab illo opprimuntur, 404, 2. an ipse crucifixus appareat animae cuique in morte judex, 510, 2. in ejus morte qui planxerint, quae sint quatuor illae familiae quae in ejus morte planxerunt, 514, 1, 2. et cur quaelibet illarum plangere debuerit, *ibid.* ipse est fons patens domui David, 516, 1, 2 et seq. effudit in nos Spiritum Sanctum, *ibid.* peccata omnia abluit, eorumque scaturigines tollit et sopit, *ibid.* ejus pathetica vox ad animam poenitentem, 520, 1. vulnera cur resurgens resumere voluerit, et in caelo servet, 521, 1, 2. ipsam cur Deus Pater Judaeis objecerit, ut ab ipsis occideretur, *ibid.* quomodo sit vir cohærens Deo Patri, 522, 1. ejus humanitas Patri et Spiritui Sancto affinis est, *ibid.* ejus praelium contra Gentes et Antichristum representatur in praelio Machabæorum contra Græcos, 527, 1. in monte Oliveti quae gesserit, *ibid.* 2. ex eodem monte Antichristum deturbabit in tartara, et illuc ad judicium descendet, 528, 1; 530, 2. ex eodem ascendit in caelum, 528, 1. facie aversa a Jerusalem spectans Romam crucifixus est, et ascendit in caelum, *ibid.* prodigiose apparuit in monte Oliveti anno ccccxxx, 529, 2. venit ad judicium cum omnibus sanctis et angelis, 532, 2. dicitur ipse, tempore christianismi, solus colendus ut Deus, 536, 1. ubinam in Aegypto exsularit, 544, 2. quomodo sit facies Patris, et cur, 554, 1. cur quae ipse facit, Patri ascribat, *ibid.* 2. in eo quidem una persona est, sed hæc virtute duplex est, 585, 1. ei quomodo viam Joannes preparavit, 586, 2. in templo Hierosolymitano docuit et fecit miracula, 587, 1. ejus deitas adstruitur, *ibid.* 2. est angelus et legatus tam novi quam veteris Testamenti, *ibid.* et seq. quintupliciter fuit angelus novi Testamenti, 588, 1, 2. summis votis a patribus sanctis diu fuit desideratus, 589, 1. ejus ad judicium vententis terror et majestas, *ibid.* 2. est ignis constans quintupliciter, 590, 1, 2. comparatur herbæ fullonum, cur, 591, 1. qua Deus omnia videt; qua homo, omnia cognoscit per scientiam infusam ac beatificam, 595, 1. est sol justitiæ ob quinque analogias, 606, 2. sed maxime in die judicii futurus est sol justitiæ, *ibid.* nomen solis græcum ἥλιος secundum omnes derivationes ei accommodatur, 607, 2. per Samsonem adumbratus fuit, 608, 1. verus amicus est, *ibid.* quomodo sit sanitas in pennis ejus, 609, 1, 2. vere sol est, Adam tantum luna, 608, 2. ejus morientis et resurgentis typhus est phoenix, 610, 1. oriens in animis fidelium, quos ibi effectus operetur, *ibid.*

Christianismo (in) omnes unum sunt, imo pauperes tenent primas partes, 506, 2.

Christianos Judaei habent ut Idumæos, 5, 2. christianis semper est contra hostes suos pugnandum, 20, 2. christianorum de Saracenis in Terra sancta victoria, post solemne omnium etiam puerorum et pecorum jejunium, 33, 2. christiani primi Jerusalem et Judææ varie afflicti fuere, 161, 2.

Christianus mystice vocari potest separator, 455, 2. christiani sunt peculium Dei, 603, 1. quomodo dicantur sancti, 546, 2. cur se invicem amare debeant, 576, 1. orant conversi ad Orientem, 528, 1. in primitiva Ecclesia habebant omnia communia, 394, 2. eos cur Deus sub Decio exagitari permiserit, 590, 2. christiani quo

- viso animati Jerusalem de Saracenis ceperint, 530, 1. de iisdem virtute Venerabilis Eucharistiae insignis victorias retulerunt, 470, 2.
- Chrysoliti gemma quia coloris marini est, ab Hebraeis dicta est Tharsis, 29, 1.
- Chus filius Cham cum filiis Arabiam incoluit, non Abyssiniam, 304, 2. eorum posterii tamen se per Abyssiniam propagarunt, *ibid.*
- Cibus iumentorum, id est hominum, est Christus jacens in praesepio, 246, 2. sine cibo multi vivere, sed sola S. Eucharistia, 472, 1.
- Ciconia quia pia, symbolum est pietatis, 421, 2.
- Cidarid erat tiara veteris pontificis, 386, 2.
- Cilices populi orti sunt a Tharsis nepote Japhet, 29, 1.
- Cilicia cur vocetur Tharsis, *ibid.*
- Cilicium erat vestis exterior Prophetarum, 518, 2.
- Cimmeria regio dura erat et aspera, 18, 1. Cimmericus Bosphorus ubi situs, 17, 2. ejus latitudo, 18, 1. cur in Cimmeria inferni sedem collocent poetae, *ibid.*
- Cinis ex herba quadam Arabica combusta quas habeat vires ad purgandam, 291, 2.
- Circensium aurigarum variae factiones: quinam earum quatuor colores: quas apud Romanos et Graecos turbas excitari, 429, 1. eorum coloribus representantur quatuor elementa, eorumque dissidia et pugnae, *ibid.* horum ludorum origo, *ibid.*
- Circulus orbem solis ambiens visus est paulo ante ortum Christi, 332, 2.
- Civitates multae dirutae, postea non eodem loco, sed alio vicino aedificatae sunt, 505, 2. civitas inferior Jerusalem cur dicatur filia Sion, 279, 1. an bene vocetur pila, *ibid.* 2.
- Clamant ad Deum etiam bestiae, eumque ad misericordiam movent, 53, 2.
- Clamore suo excitabant deos suos Gentiles quasi dormientes, 234, 2.
- Clara (S.) jugiter Christi passionem meditabatur, 512, 1, 2.
- Clarae (S.) de Monte Falco cordi crucifixi Christi figura insculpta fuit, 512, 1.
- Clarevallenses monachi olim de defectu aliquo moniti, pro reprehendente ac monente orare solebant, 552, 2.
- Claudianus cur de Dei providentia dubitaret, 203, 2.
- Claudicans, per metalepsin, idem est quod dolens, fatigatus, afflictus, 98, 1.
- Clastra regularium saecularibus videntur carceres mortis, at religiosis sunt portus, 43, 1.
- Clavus Christi freno Constantini imperatoris additus, 543, 1. eorum quatuor distributio, *ibid.* 2. miraculum quoddam circa frenum ex eis confectum, *ibid.*
- Clementia vindictam temperet, imo superet, 21, 1. potissima regentium virtus est, 488, 1, 2.
- Clerici auro inhiare non debent, 281, 2.
- Clopias piscis crescente luna albescit, decrecente nigrescit, 259, 2.
- Coccineus color erat militaris, 178, 1. et cur, *ibid.*
- Coccus nobilium, imo regum erat vestis, *ibid.*
- Coelestis felicitatis descriptio, 603, 2.
- Caelum dicitur quasi caelatum stellis, 393, 2. caeli commotio quae facta nascente Christo, 332, 1. caelum est templum Dei, in quo habitat, 234, 2. caeli et stellarum nullavis est ad danda et tollenda regna, 233, 2. in caelo perficiuntur rectitudo animae, 226, 2. caelum quomodo claudidicant Hebraei, 599, 2. caelum cur vocetur symbolice mons umbrosus; et Pharan, id est os videntis, 249, 1.
- Cogitationes sunt vestes animae, 581, 2.
- Cognitionem qualem habeat Deus piscium, culicum et rerum vilium, 220, 2. ad Dei cognitionem duplici via pertingimus, 237, 2.
- Colare quid proprie sit, 582, 2.
- Coleta (S.) assidue in vulneribus Christi commorabatur, 512, 1.
- Collectionis nomine Scriptura cur exponat mortem, defectionem, interitum, 273, 1, 2.
- Colligari in fasciculo viventium quomodo dicerentur pii viri cum vita decederent, 263, 2.
- Collo et capite mystice quomodo rex et pastor super subditos eminere debeat, 499, 2.
- Color coccineus et purpureus animos in hostes commovet, 178, 1. rufus ardorem animi notat et acuit, ignis splendorem refert, 429, 1. purpureus amoris est symbolum, 513, 1.
- Columbae vecordi assimilantur Israelitae, 208, 2.
- Coma in viro est quasi corona dignitatis, 195, 1.
- Comminatio ex necessitate proposita clementi misericordia molliendo, 56, 2.
- Commiserationis affectus potissime est e passione Domini eliciendus, 511, 2; 512, 1, 2.
- Commotio caeli et terrae cur facta in Christi incarnatione, redemptione, legislatione, 332, 2; 333, 1, 2.
- Communicantium pie orationes et suspiria sunt tropologice thymiana, 562, 2.
- Communione post fideles olim sacra caneant cantica, et subinde arcana mysteria eructabant, 471, 2. a communione meditetur communicans quo bono et dono donatus sit, 469, 1, 2. frequens communio signum et causa praedestinationis est, 470, 1.
- Compati oportet Christo tormenta passo, 512, 2.
- Complexio mutua intimaque est naturae divinae et humanae in Verbo per unionem, 393, 2.
- Conceptus hominum mundanorum quam mendaces sint, 76, 2.
- Concio Christi e praesepio, 113, 1.
- Concionator opportunitatem commodam suos monendi et ad vitae emendationem excitandi capiet, 317, 2. praedicet tam manu quam ore, 318, 1. verbo Dei abutens panem et mensam Dei polluit, 539, 1. equo assimilatur, 478, 1, 2. sit ut speculator, 271, 1. concionatores sunt angeli et nuntii Dei, 328, 1. constanter pergant in arguendis vitiis, nec cessent, donec audientium animos permoveant ad illa extirpanda, 329, 1. symbolice sunt nives, nubes, venti, fulgura, 477, 2; 478, 1. sunt quasi sigillum Dei, 352, 2. novissimorum terrores auditorio suo incutiant, 51, 1.
- Concordia quanta sustineat onera, 303, 1.
- Concupiscentia ex Adamo contracta mater et fons omnis peccati est, 419, 1. ejus quanta sit vis, 204, 2. est filia dei alieni, 577, 2.
- Confessarii sunt vicarii Christi in judicando, leviter hoc peragere judicium non debent, 591, 2. quales ii sint, ex poenitentibus agnoscitur, *ibid.*
- Confessores pro fide Christi capti, qui sibi nimis fidunt, in tormentis deficiunt, 82, 2; 83, 1. confessores in vincula et tormenta se dantes spe gloriae aeternae sunt victi spei tropologice, 462, 1. per equos varios mystice representantur, 428, 1.
- Configere, urere, secare. in Scriptura per catachresin significant quemvis gravem dolorem et supplicium, 518, 1, 2.
- Congregari ad populum suum dicebantur fideles et sancti cum diem suum obirent, 263, 2.
- Conjugatio *hitpael* Hebraeorum significat actionem reflexam qua agens agit in seipsum, 105, 1.
- Conjugii praeses priscis erat Juno, 578, 2.
- Conjugum amor quantus esse debeat, 580, 1.
- Consanguineos (in) indignos officia et beneficia conferentes, aedificant Sion in sanguinibus, 93, 2.
- Conscientiae pacem habens, Christum in anima habet, 122, 1. conscientiae remorsus est velut aquila rostro tundens, 204, 1; 281, 1. ea in die iudicii peccatorem accusabit, 283, 1. conscientia est vestis animae, 581, 1. conscientiae bonae elogium, 581, 1.
- Consecrationis templi ritus sunt quinque: aspersio, in-

- scriptio, inunctio, illuminatio, benedictio: illi Ecclesiae et religiosis domibus accommodantur, 352, 2; 353, 1.
- Consensio veteris testamenti cum novo magnam Ecclesiae fidem conciliat, 540, 2.
- Consolationes caelestes et gratiae hominem quam agilem reddant, 267, 2.
- Constans vir est immutabilis, quasi deus terrestris, 596, 2.
- Constantinopolis quo pacto divinam olim vindictam evaserit, 51, 2.
- Constantinus imperator clavo crucis Christi frenos equi sui ornavit, 343, 1, 2. ipse symbolice frenum est Domino consecratum, *ibid.* ipse jam christianus basilicas augustissimas erexit, 321, 2. cur erexit templum *Ara cæli* nuncupatum, 333, 1. pacem plenam Ecclesiae attulit, 312, 2; 313, 1.
- Constantinus Copronymus imperator sæda lue percussus animam efflavit, 322, 1.
- Constantius (S.) Mansionarius parvæ fuit staturæ, 403, 2.
- Constantius imperator militibus sacro viatico instructis Magnentium profligat, 470, 2. postea factus arianus, sacro igne percussus interiit, 322, 1.
- Consuetudinis vincula rumpenda volenti e carcere peccati egredi, 88, 1, 2. consuetudo peccandi est velut massa plumbea, 421, 1.
- Consultoria sors illicita est, nisi Deus inspiret illa utendum, 33, 2.
- Contemplatio quid sit, 255, 1.
- Contemptus sacrorum apud Judæos post reditum e captivitate unde proveniret, 565, 2. contemptus mundi omnem supprimit spem, 370, 2.
- Contentus suis animus, dives est, 218, 2.
- Conversio Indiarum orientalium et occidentalium ab Abdia prophetata est, 49, 1.
- Conversio omnium Judæorum fiet in fine mundi, 481, 1. conversio Gentium per Apostolos vocatur prædatio et spoliium, 378, 1. hæc Deo accepta est instar sacrificii, 463, 1.
- Conversus ad bonam vitam a mala tropologice dici potest torris erutus de igne, 384, 2.
- Convertere cor patrum ad filios quid sit, 612, 2 et sequens obligemur primo instanti usus rationis converti ad Deum, 360, 2.
- Convivarum quis esse debeat numerus, 167, 2. convivæ maledici suggillantur, 163, 1.
- Convivia sæpe causa excidii fuere, 167, 2. in conviviis olim mos fuit circumdato myrti ramo convivas ad cantandum excitare, 362, 2. convivia vocantur spinæ tribus de causis, 167, 2. convivium appellatum a vitæ communiione, 163, 1.
- Copia frumenti et vini an per frumentum electorum Judæis promittatur, 467, 2.
- Cor maris* est profundum maris, 41, 1. *cor terræ* est limbus patrum, *ibid.*
- Cor* origo est sensus communis, rationis, prudentiæ et sapientiæ, 323, 1. *cor amoris* symbolum et sedes est, 617, 1. *cor lotum* Deo dandum, 445, 2. *cor parvum* habent generosa animalia, magnum timida, 209, 1. id habent pisces situm ut homo, 216, 2. ex corde lætitiæ et mæroris motus exoritur, et in eodem desinit, 264, 1. *cor regum* in manu Dei est, 316, 2. cordis deliquium quos causetur effectus, 184, 1.
- Cornelius (S.) Papa suis subditis ad martyrium dux erat, 593, 1.
- Cornelii (P.) Vishavæi dogma de humilitate, 404, 2.
- Cornua lucis quomodo et cur Mosi addiderit Deus, 250, 1. cornu symbolum fortitudinis est et virium, 251, 1. cornua Christi est crux et fortitudo crucis, *ibid.* item charitas et humilitas, *ibid.* 2. cornua quatuor Zachariæ visa quid denotent, 369, 1, 2. quid mystice, 370, 1, 2.
- Corona triplici cur coronetur Romanus Pontifex, 433, 1. representat regnum Christi, *ibid.* unde vocatur regnum, 432, 1. adumbrata illa fuit in coronis Jesu pontificis, 433, 1. coronam gerit rex quasi deus quidam terrestris, *ibid.* coronæ erant olim deorum, *ibid.* 2. coronæ cujus rei regem et Pontificem moneant, *ibid.* corona Jesu pontificis e donariis Judæorum facta, an e tribus partialibus coronis facta fuit, et cur, 432, 1, 2 et seqq. coronæ forma est absolutissima, 433, 2. coronæ ovantium, subinde et triumphantium fiebant e myrto, 354, 2. coronæ dabantur convivis ad delicias, 168, 1. Coronabantur reges olim myrto, 363, 1.
- Corporale linteum in Sacro representat pannos et fascias, quibus recens natus Christus est involutus, 115, 2.
- Corpus nostrum est lutum et later, 194, 1. vestis est animæ, 581, 1. ejus resurgens sanitas est octuplex, 610, 2. corpora beatorum in die judicii gloria donabuntur, 379, 2.
- Correptio benigne accipienda est, 552, 1, 2.
- Correptor vitiorum alienorum angelus est, 552, 1. quomodo monera debeat, *ibid.*
- Correptus bene monentem et corripientem benigne audiat, *ibid.*
- Corvi vox funera et strages non raro præsentit futuras, 294, 1.
- Crapula voluptas illico in sordes, vomitum et excrementa vertitur, 233, 1.
- Crassus (M.) spoliato templo Hierosolymitano, sacrilegii poenas dedit, 504, 2.
- Creaturæ omnes, sua commotione, Christi humilitatem et exinanitionem in ejus incarnatione obstupuerunt, 334, 2. per eum restauratae sunt, *ibid.* eas invitemus oportet, ut nos in gratis Deo pro beneficiis ejus agendas adjuvent, 269, 1, 2. creaturarum omnium quæ fuerunt, sunt et erunt, perfectiones omnes, et insuper infinitas alias creaturis communicabiles continet Deus in se formaliter vel eminenter, 236, 1. creaturæ singule ab oceano essentiæ Dei guttam unam essentiæ hauriunt, 235, 2. in creaturis dum quis fidit, ab iis decipitur, 298, 1. est quoque in jugi metu et motu, 597, 1. creaturarum silentium est scala qua ad Deum ascendamus, 237, 2.
- Credere in Deo, vel credere in Deum Hebræis idem est quod credere Deo, credere in Deum; tamen Latinis plus significat, 51, 2.
- Creta insula an sit colonia Phœnicum, et nominata a Cerehim gente Philistæa maritima, 290, 1. primitus habitata est, nullum habet animal noxium, optimi vini ferax est, *ibid.*
- Cretenses re nautica excelluerunt, *ibid.* item re bellica, *ibid.*
- Cristas rubras cur gestarent in galeis milites, 178, 1.
- Crucifixus Deus portentum est a sæculis inauditum, 519, 1, 2.
- Crux Christi velut sigillum est, 351, 2. fuit quasi solium regni ejus, 244, 1. est vexillum ejus, 378, 2. ea diabolum vicit, 395, 2. ea velut cornibus dæmonem et mortem superavit, 251, 1, 2. crucis cornua fuerunt arma et cornua Christi: crux quomodo fuerit in manibus ejus, *ibid.* crux olim super Oliveti montem apparsit tempore Constantii imperatoris quid portenderet, 529, 2. crux omnis christianorum gloria, ideoque eis ambienda, 458, 1. cruces amantium exempla, 521, 1.
- Cucurbita magnam et frigidam facit umbram, 581, 2. cur pro cucurbita S. Hieronymus hederam verterit, *ibid.* ejus umbra mundi vanitatem notat, 59, 1.
- Culpa et poena cognata invicem sunt, 212, 1.
- Cultus Christi semper in una lingua floruit, 303, 2. cultus Dei est semen omnis felicitatis, 445, 2. cultus sacrorum non fuit Hierosolymis tam elegans post reditum e captivitate, quam fuerat ante, 384, 2.
- Cupiditas est charybdis insatiabilis, et velut ardens febris, et fera efferata, 228, 2. cupiditates quasi vinum inebriant hominem, 228, 1. eas contrariis poenis punit Deus, 569, 2.

Curam rerum minimarum an habeat Deus, 220, 2.
 Currus tropologicè est anima, 258, 2. currum falcatorum, et ardentibus tædis instructorum usus olim in bello erat, 79, 1. currus cherubicus, quo Deum ve hi conspexit Ezechiel, cur e templo in montem Oliveti, evolare visus sit, 530, 2.
 Custodia mysticè est secretum, item status, gradus et officium, 223, 1. custodia dicitur præceptorum et rituum observatio, 386, 2.
 Custos Hebræis vocatur præfectus, rex, dominus, 193, 1. custodem angelum quisque homo habet, 220, 2.
 Cuthæi cum Deo vero etiam idola colebant, 438, 2.
 Cyaxares rex Medorum Niniven cepit et evertit, 173, 1; 174, 2. ejus pater et filius, 173, 1. *Cyaxares* vox unde formetur, *ibid.* Scythas Media expulit, *ibid.* 2. despondit filiam suam Nitocrin Nabuchodonosori ut se in obsidio Ninives adjuvaret, *ibid.* quamdiu regnarit, 175, 1.
 Cypselus quod genus avium sit, 294, 1.
 Cyrillus diaconus Heliopoleos quale martyrium subierit, 434, 1.
 Cyrillus (S.) præcipuus antagonista Nestorii hæretici fuit, 371, 2. præfuit scholæ Alexandrinæ, 192, 1.
 Cyrus Balsasarem regem Babylonis per suos septem principes occidit, et Judæos inde liberavit: septem ejus principes qui fuerint, 123, 1. pacem Israeli dedit contra Assyrios, dum Chaldæos vicit victores Assyriorum, 121, 2. fuit typus Christi liberatoris, 225, 1. ipse asino, et Persæ asinis assimilantur, 244, 2. unde et quare dicitur mulus, *ibid.* quomodo et quare vocetur Christus, 250, 1. Cambysem filium admonuit, ut ad Deum in omni rerum tractatione confugeret, 321, 2. quo anno monarchiæ solverit captivitatem Babylonicam, 368, 1. tantum triennio fuit monarcha, *ibid.*

D.

Dagon an idem deus cum Dercete, 219, 2. quomodo pingeretur, *ibid.*
 Damascus urbs antiquissima, fuit caput Syriæ, 452, 1. etogium ejus, *ibid.* quando illa Domini requies facta sit, *ibid.*
 Damnandorum misera sors apud inferos in ætenu duratura, 618, 2; 619, 1. sunt folles et fomenta gehennæ, 553, 2. sunt velut pisces in stagno gehennæ natantes, 379, 2. eorum duplex erit poena, carentia omnis solatii, et abundantia omnis miseræ, 604, 2. in die judicii optabant manere in inferno, ne cogantur venire ad judicium, 379, 2.
 Damnatis ad mortem facies velabatur, 91, 2.
 Damnum gregis resposcet Deus a pastore, 499, 1, 2.
 Danaïdum labor irritus apud inferos, 324, 1.
 Daniel sub Evilmerodach rege in lacum leonum conjectus est, 199, 2. utrumque templum vidiisse potuit, 330, 1.
 Daniel cum sociis prima Nabuchodonosoris expeditione in Judæam, captivus abductus est, 219, 1. cur vocetur vir desideriorum, 336, 2. quousque vitam extenderit, 432, 1. an ipse cum sociis tribus, fuerit postea legatus a Judæis in Jerusalem, *ibid.*; 436, 2.
 Darius persicè significat prudentem, 360, 2. Darius, sub quo prophetavit Aggæus, quis fuerit: an fuerit Darius Medus, an Artaxerxes Longimanus, 315, 1, 2. quartus Persarum rex fuit, 316, 1. an Darius Nothus, filius spurius Longimani, *ibid.* fuit Darius Hystaspis, *ibid.*
 Darius Medus præcessit Cyrum, non ergo sub eo Aggæus prophetavit, 315, 1, 2. camelo, et Medi quibus imperabat camelis assimilantur, 244, 2.
 Darius Hystaspis dedit Judæis et Babylone reversis facultatem reedificandi templi, 15, 1. hinnitu equi electus est rex Persarum, 122, 2; 366, 1. a Græcis ad Marathonem profugatus est, 367, 1. quando Babylonem expu-

gnarit rebellantem post Cyrum, 375, 2. ejus erga Judæos propitius animus, 313, 2.
 Darius Codomannus ultimus Persarum monarcha ab Alexandro juxta Arbëllam victus est, 430, 1. hic aperuit sepulcrum Nitocris ex auri cupiditate, 173, 2.
 David fuit Bethlehemites, 112, 1, 2. quam sollicitè cum Deo ambulavit, 133, 2. passim orat a Deo in suis operibus dirigi, 81, 2. Salomoni filio quot miliones auri pro templi fabrica reliquerit, 343, 1. ejus familia cur in Christi morte plangere debuerit, 513, 2. Davidi cur promittatur Christus ex ejus semine nasciturus, 347, 2; 517, 2. ei promittit Scriptura quod in Christo implendum erat, 347, 2.
 Decalvatio totius hominis magnum est probrum, 261, 1, 2.
 Decimæ Deo dandæ, quibus de causis, 600, 1. dandæ ce meliori parte frugum, 558, 2.
 Decii imperatoris persecutionem permisit Deus ad christianorum torporem acuendum, 590, 2.
 Decor virga Zachariæ pastoris significat regimen suave per amorem et beneficia, 487, 1, 2. quid ad litteram significet, *ibid.*
 Deitas filii Dei probatur, 377, 1, 2. deitas est oceanus essentialis, majestatis et immensitatis, 235, 2.
 Delassant impii sua improbitate Deum, 581, 1.
 Deliciæ illico in sordes et vomitus vertuntur, 233, 1. earum celer transitus et fluxus, 165, 1.
 Delphicum oraculum siluit sub ortum Christi, 333, 2.
 Denarius numerus significat læta, 414, 2. item rei perfectionem, *ibid.*
 Dentes plures habet homo, ac priores ad cibi scissionem et masticationem acutos, 216, 2.
 Depilatio apud gentiles et Judæos erat signum luctus, 78, 1.
 Dercete Semiramidis mater an in piscem conversa, quomodo pingeretur, et ejus templum, 219, 2. an eadem cum Dagon deo Palestinorum, *ibid.* erat dea Syrorum, 220, 1.
 Deus semper clementia vindictam temperat et superat, 21, 1. ejus regni in anima quanta sit excellentia, *ibid.* etiam Gentium curam gerit, etiamsi corruptissimæ sint, 28, 1. ejus manus nemo effugere potest, 30, 1. facies ejus ibi dicitur esse, ubi hominibus se et suam potentiam exhibet, *ibid.* ei vocanti obediendum, *ibid.* 2. eum fugere non licet, 32, 2. comprehendit sapientes et astutos in suis consiliis, *ibid.* sæpe per sortes voluntatem suam declarat, 33, 2. sortes nautarum Jonæ direxit in bonum, 34, 1. item sortes Philistæorum et Saulis, et cur, *ibid.* ejus summa majestas, 34, 1, 2. hæc maxime a nobis timorem et reverentiam exigit, 35, 2. etiam subinde in populo innoxio peccata aliquorum occulta punit, *ibid.* ejus opus est quod infans in utero matris tanto tempore vivat sine cibo aut potu, sine egestionis et frigidæ respirationis usu, 39, 2. suos redigit ad arcta ut eum invocent, 40, 1. animas curantes periculis eripit, 45, 1, 2. cum aliquem vocat ad officium et statum, cujus institutum est vacare salutis proximi, ei dat gratiam et media ad hunc finem et necessaria et commoda, *ibid.* ejus si vocationem fugiamus, majus ab eo fugientibus instat periculum, 46, 1. ejus magnificentia perficitur in infirmitate et obedientia hominis, *ibid.* in eum non cadit pœnitentia, 53, 2. est longe clementior homine etiam sancto, 61, 1. quomodo dicatur de cœlo descendere, 63, 2. proprium ejus opus est benefacere, punire alienum, 66, 1. bonus et clemens est piis, malus et rigidus impiis, 84, 1. ejus obscuritas et caligo, 99, 1. ejus æternitas, 118, 1, 2. ejus cum Israëlitis ingratæ expostulatio, 129, 1, 2. quam de nobis sit sollicitus, 134, 1, 2. et seq. ab eo pendet omne bonum nostrum, 135, 1. ignis consumens est, hinc sollicitè cum eo ambulemus oportet, 135, 1, 2. non considerat in operibus nostris quantum, sed ex quanto, 136, 1. rectis adest

se invocantibus, 146, 1. licet peccatori pœnitenti condonet culpam, non tamen illico condonat omnem pœnam, 147, 1. ejus ira duplex est, *ibid.* quomodo adfuerit Judæis e Babylonica captivitate redeuntibus, 149, 2. summum ejus est opus peccatoris justificatio, 152, 1. quæ Dei sunt, et maxima et perfectissima sunt, 47, 1, 2. Dei adversus Ninivitas relapsos indignatio, 159, 1. ipse tardus ad vindictam, sed tarditatem supplicii gravitate compensat, 158, 2. ejus zelus contra tyrannos, 159, 1. ejus zelotypia in suos filios, *ibid.* est dominus iræ suæ, *ibid.* 2. quam forti excelsoque sit animo in offensio-nibus hominum et repulsa toleranda, *ibid.* ei militant adversus impios et hostes suos omnes creaturæ, 161, 1. ejus magnificentia et potentia describitur, 162, 1, 2; 163, 1, 2. eminens ejus imperium in omnia, 162, 2. ejus ira in impios quam sit æstuans, 302, 2. noster Mars et asylum est, 163, 2. novit suos, ignorat hostes, 164, 1. non punit bis in idipsum, 166, 2. quos in hac vita punit, non punit in futura, *ibid.* scilicet in eodem rerum ordine: nam in diverso sæpe punit bis, 167, 1. vocatur aliquando noster amor, timor, spes, patientia passive, 176, 2. ejus providentia, festudo sanctorum est, 181, 1. cur vocetur custos hominum, 195, 1. an curaret res humanas, cur multi dubitarint, 203, 2. cur sinat pios affligi, impios prosperari, *ibid.* et seqq.; 582, 1. ejus longanimitas, impassibilitas, celsitudo; super omnia jura et injurias mortalium eminet; impiorum sordibus non inquinatur, 203, 2. impios longa patientia ad pœnitentiam expectat, 204, 1. ut sanctitatem amat infinito amore, ita peccatum mortale odio odit infinito, 213, 2. ejus sanctitas infinita est, *ibid.* an habeat curam particularem piscium, 220, 2. ab æterno simul et semel omnia futura cognovit, *ibid.* non tantam habet curam piscium, quantum habet hominum, ex parte effectus, *ibid.* ejus cura generalis de minimis qualis sit, *ibid.* habitabat in templo Hierosolymitano, 234, 2. ejus majestas, potestas et vindicta tanta est, ut eam etiam vete-reantur impii, 235, 1. ejus majestas potius casto silentio quam exili nostro præconio veneranda est, *ibid.* est omnia, et omnium causa finalis, conservans et efficiens, *ibid.* 2. ejus essentia immensa quaquaversum in im-mensum omnem creaturarum intellectum, conceptum et vocem transcendit, *ibid.* est sol immensus claritatis et gloriæ, a quo singuli homines et angeli radiolum unum lucis et vite emendicant, *ibid.*; 236, 1. est fundus et fundamentum rerum omnium, cui omnia innixa recumbunt, 236, 1. perfectiones omnes in Deo sunt infinitæ et augustissimæ, *ibid.* eum quomodo vicerit amor, *ibid.* 2. in attributis omnibus et singulis est positive infinitus, *ibid.* in infinitum transcendit non tantum res omnes creatas, earumque dotes et perfectiones, sed et omnes res possibles et imaginarias, quæ sunt infinitæ, æque in infinitum, *ibid.* ei immensa debetur reverentia, cultus, amor et latria, *ibid.*; 237, 1; 555, 2. est nobis super omnia summo et sincerissimo amore diligendus, 237, 1. ejus descriptio compendio tradita, *ibid.* ad ejus cognitionem duobus modis pertingimus, *ibid.* 2. ipse incarnatus opus stupendum est, 241, 2. cur ab austro et dextro venire dicatur, 247, 2. ejus quæ sint cornua, 250, 2. solus ipse regna dat et imperia, 253, 1, 2. est rex sæculorum, præses temporum, dominus et gigas æternitatis, *ibid.* ejus æternitas est causa et origo omnium sæculorum et temporum, 254, 1. vocatur ævum ævorum, *ibid.* semper manet idem, variatis rebus aliis, *ibid.* ejus robur et potentia vocantur equus et quadrigæ, 262, 2. in calamitatibus suos im-munes præstat, 263, 1. antonomastice cur dicatur salus, 265, 1. est fortitudo nostra, quomodo, 266, 2. ei infi-nitæ gratiæ infinitis modis debentur, 268, 2. in die judicii scrutabitur arcana cordium, 282, 1, 2. ejus lucerna increata et creata quæ, *ibid.* et 283, 1. ejus amor zelo-

sus erga Judæos, 285, 2. ipse summum bonum est, 298, 2. est omniscius, 299, 2. præterita peccata cum dimisit, non recordatur amplius eorum, 307, 2. in dilectione sua stabilis est, *ibid.* cur in tribulatione suo-rum dissimulet, *ibid.* mire dilectatur nostra virtute, 308, 1. ejus in manu cor regum est, 316, 2. rogandus est ut pios det reges et principes, *ibid.* ejus inspira-tiones et monita quanti facienda sint, 317, 2. ejus libe-ralitas, 347, 1. in anima sancta, religione et Ecclesia quomodo colatur, 354, 1. in ea quomodo præsideat, *ibid.* in justo substantialiter habitat, *ibid.* et 2. ejus in ho-mines pietatis officia, 360, 2. vindictam post castiga-tionem convertit in anctores, 368, 2. erat gloria Jeru-salem, 374, 2. est per Christum gloria Ecclesiæ, 375, 1. quomodo Judæis dormierit et somnum excusserit, 379, 1. ejus dignatio carnem humanam assumptis, 385, 1. est totus oculus, 390, 1, 2. ejus providentia per cande-labrum repræsentatur, 399, 1. magna a parvis orditur, 404, 1. est ignis et ardens charitas; hinc ei ignis et lampades præferuntur, 408, 1, 2. ejus ultio et celer est et semper imminens, 413, 2. vindictam clementia tem-perat, 414, 2. cuique genti et homini, certam mensu-ram præscribit peccatorum, ut nonnisi illa impleta puniatur, 416, 2. est mundi oculus, 418, 1. elementa regit et contemperat ut auriga, 429, 1. quam ardentem cupiat esse cum hominibus, 473, 2. ejus fœdus quod fue-rit cum Judæis, 491, 2. Jerusalem quomodo contra ethnicos sapius defenderit, 505, 2 et seqq. in infirmis suum robur ostendit, 506, 2. Deus in cruce est prodigium a sæculis inauditum, 519, 1, 2. decrevit Deus Judæis Christum objicere, et permittere, ut ipsi eum occidant, ut sua morte genus humanum is redimeret, 521, 2. descendit cum omnibus angelis in auxilium fidelium, 532, 2. quibus titulus pater et dominus fide-lium sit, 535, 2. Eucharistia summe honoratur, 564, 1, 2 et seq. semper petit optima et perfectissima, 566, 1, 2. ejus maledicere et benedicere est efficax, 569, 2. est nuptiarum conciliator et vindex, 578, 2. non affligitur peccatis impiorum proprie, 581, 2. hunc ethnicus velut ignem concipiebant, 590, 1. est immutabilis octupliciter, 593, 2. hujus immutabilitatis variæ causæ, *ibid.* et seqq. naturæ ejus plenitudo et perfectio, 596, 2. est actus purus, nihil habens admixtum potentialitatis, *ibid.* est simplicissimus, *ibid.* est ipsum esse, *ibid.* 2. quod vult, hoc ab æterno voluit, *ibid.* omnia ei sunt præsentia, *ibid.* a peccatore peccato velut configitur sagitta, 598, 2. liberales in pauperes liberaliter tractat, 599, 2. in memoria sua conscribit singulorum hominum dicta et facta, 602, 2. in eo non est proprie memoria, sed visio, *ibid.*

Deiformes quomodo evasuri simus, 255, 2.
Deos tutelares orbis, gentiles eam obsidentes carmine aliquo evocabant ut ad se transirent, 66, 1.
Detractio in conviviis valde frequens est, 168, 1.
Dextera capitur in Scriptura pro parte australi, 248, 1. item est symbolum egregii alicujus conatus et operis, 381, 2.

Diabolo competit vindemia, 141, 1. diabolorum regnum in anima tyrannicum, 21, 1. in sortibus iis tribuitur prænotio futurorum, quæ soli Deo propria est, 33, 2. diabolus quomodo steterit a dextris Jesu pontificis, 381, 1, 2. quomodo a dextris Judæ proditoris, *ibid.* impedi-re voluit fabricam templi, *ibid.* cur sit a dextris impiorum, *ibid.* an quisque diabolum habeat a quo tenetur, 382, 1, 2. quomodo eum Deus pro Jesu increparit, 383, 1. allegorice lupus vespertinus est, nam noctu perambulat, 209, 2. sæpe etiam se in lupum transformat, 210, 1. hominem cur et quando mutum reddat, *ibid.* hyænæ assimilatur in eo quod mortibus hominum pascatur, et prædicatoribus insidietur, *ibid.* ipse somnum, Christus vigiliam inducit, 195, 2. quare

fulgur dicitur, 253, 2. est Belial, quem vicit Christus, 170, 2. ceto voraci assimilatur, 215, 1. templi fabricam impedire satagens monti magno assimilatur, 401, 1. item christianismo se opponens, *ibid.* diaboli idolo assistebant quasi animæ idoli, dabantque responsa, 518, 1. eaque falsa et noxia, 477, 1, 2. representantur per Æthiopes, 256, 2. et tales hominibus apparent, 293, 2. quam sint perspicaces, hinc in iudicio peccatorum occultissima quæque pendent, 283, 1. per Eucharistiam profligantur, 470, 1, 2.

Αἰψαλα quam diversimode vertatur, 249, 2; 250, 1. in eo necessario inveniebatur et cantorum, et concentus, et sententiæ mutatio, 250, 1.

Dicere Dei idem est quod facere, 261, 2.

Didymus præfuit scholæ Alexandrinæ, 192, 1.

Dies iudicii proprie dies Domini est, 12, 2. dies sæpe capitur pro clade insigni et calamitate quæ tali die contigit, 242, 1. dies Domini dicitur dies ultionis, qua aliquas gentes perdet, *ibid.* dies continuus erit post iudicium peractum, 533, 2. dies parvi et magni qui dicantur, 403, 2. dies ante diem iudicii quomodo futuri nobili et frigidi, 533, 2. dies fabricæ templi cur vocentur parvi, 403, 2. dies æternitatis erit piis clara et lucida, impiis frigida et tenebrosa, 533, 2.

Difficultates omnes in via Christi occurrentes generose perfringendæ sunt, 88, 1.

Diffidentia oritur ex defectu fidei; quam illa Deo contumeliosa sit, 298, 1.

Digitus annularis quis sit, 348, 2.

Dilectio Dei est efficax et fons omnis boni, 553, 1. dilectio proximi præsupponit dilectionem Dei, 440, 2.

Diluvium Deucalionis finxerunt poetæ ex diluvio Noe, 32, 1.

Diluvium triplex: iniquitatum unum, alterum adversitatum hujus vitæ, tertium calamitatum gehennæ, 164, 2.

Dimidium in dubiis melius est toto, 218, 2.

Diocletianus et Maximianus Christi fidem se extirpaturos jurarant, vel imperium deposituros: præstiterunt secundum, quia primum non potuerunt, 504, 2.

Diodorus Siculus erravit in rege sub quo factam scribit Tigris inundationem qua Ninive obruta, 164, 2.

Diogenes quam vestium luxum et levitatem carperet, 277, 1.

Diphthera est membrana e pelle capræ Jovis, 413, 1.

Disciplinæ observantia in monasteriis quantopere alios ad imitationem alliciat, 448, 2.

Discus quale athletarum instrumentum esset, 404, 2.

Dispositio optima quæ sit ad Venerabilem Eucharistiam sumendam, 469, 2.

Dissidium inter consanguineos propter Evangelium quale enatum sit, 144, 1, 2.

Distantia quanta sit a Joppe ad mare Rubrum, itinere maritimo, 42, 1, 2.

Divagatio quanta sit hominum mundanorum, maxime mercatorum, 216, 1.

Diversitas animorum ablata per adventum Christi, 303, 1, 2.

Divinatoria sors quæ et quatenus illicita sit, 33, 2 et seq.

Divini vocantur somniores, 477, 2.

Divinitatis quod sit hieroglyphicum et ænigma, 254, 1. ejus puritas, amor, ardor, trinitas personarum æternitatis duplex, *ibid.*

Divisoria sors quæ et an licita sit, 33, 2 et seq.

Divites omne suum robur ponunt in dormibus et opibus, 233, 2. divites in christianismo non est quod se pauperibus præferant, quia majora habent virtutum impedimenta quam pauperes, 508, 2.

Docere oportet et facere, 318, 1.

Doctor superbus aquilis assimilatur, 8, 1.

Doctores mystice per equos nigros Zachariæ representantur, 427, 1. sunt quasi sigillum Dei, 352, 2.

Doctrinam legis divinæ vendere pecunia, simonia est, 93, 1.

Doctrina pluviz quare assimiletur, 477, 1. doctrina fellita hominum animas interimentes sunt hæretici, 232, 2. doctrina consentiat cum opere, 318, 1. doctrina Christi portentosa est, 388, 1. doctrina Evangelica semper in una lingua floruit, 303, 2. doctrina Christi et Apostolorum an sit fons patens domui David, quem describit Zacharias, 516, 1, 2.

Domestici sunt maxime inimici hominis, 144, 1, 2.

Domestici Pontificum quales esse debeant, 387, 2.

Dominus fidelium quare sit Deus, 550, 1.

Domitiano imperatori sortes interitum denuntiarunt, 34, 1. ejus inutilis occupatio in captandis muscis, 221, 1; 310, 1.

Domus pulveris est terra, item corpus nostrum mortale, 72, 1, 2. domus ædificandæ in cælo duraturæ, non in terra mox casuræ, 50, 1.

Domus regia Herodis fuit magnificentior templo ab eodem ædificato, 242, 2. domus David vocantur posteri Davidis, eorumque familiæ, 506, 1. allegorice Apostoli viri quoque Apostolici, *ibid.* domus est quasi magnus quidam homo civilis, 261, 1. domus quoque symbolice est familia et respublica, *ibid.* domus spiritualis fundamentum, parietes et tectum quæ sint, 325, 1. domus in quibus immane aliquod scelus est patratum, solent destrui usque ad fundamenta, 416, 1.

Dona Spiritus Sancti plenissime fuerunt in anima Christi, 391, 1.

Donaria deorum et templorum data olim meretricibus, 69, 1.

Donatistæ e qua Scriptura suæ sectæ in Africa natæ patrocinium quærerent, 248, 2.

Dormisse et excitatus a somno quomodo dicatur Deus populo suo, 379, 1.

Dorotheus Tyri episcopus grandævus martyr obiit, 1, 1.

Dos agilitatis per pedes cervorum a Propheta exponitur, 267, 1. dotes prophetæ, robur, iudicium et efficacia, 92, 1. dotes beatorum ex visione Dei manantes anagogice vocari possunt fontes, 535, 2.

Draconis cum elephante pugna et planctus, 70, 1.

Dromades cameli sunt velocissimi, 75, 2.

Duci militari captandus sol et ventus est, 211, 2.

Duellum Christi et diaboli, 335, 2.

Dunstanus (S.) Edwinum Angliæ regem precibus ab inferno liberavit, 509, 1.

Duplex tribulatio quæ dicatur, 166, 1. duplicia bona quæ reddat Christus suis, 462, 1. duplex sæpe capitur pro multiplex, *ibid.* 2.

Durannus episcopus Tolosanus cur a morte apparuerit tumentibus labris et spumoso ore, 311, 2.

Duratio est triplex, tempus, ævum, æternitas, 118, 2.

E.

Ebrietas spiritualis quæ sit, et quam optanda, 223, 2. ebrietas destruit fortitudinem corporalem, hebetat discretionem, destruit amicitiam charitatis, consumit opes, 288, 1.

Ebrius sæpe ob nuditatem suam se omnium ludibrio exponit, 232, 2. ebrii omnia videntur moveri et apparent duplicia, 502, 2.

Ecclesia quasi domus penitentiz est, 72, 1. est domus Domini in monte ædificata, 96, 1. transcendit omnes doctrinas, leges, instructiones, scholas, religiones Judæorum et philosophorum, *ibid.* 2. ad eam gentes terrenas venire quam miraculosum sit, *ibid.* eam quam sublimiter, potenter et magnifice Christus pascat et tœuat, 120, 2. cur sit turris gregis, et Ophel, sive Jerusalem et Sion, cur vocetur filia et Sion, 99, 2; 100, 1. excindere eam tyranni voluerunt, sed non valere, 102, 2. sine

- bellis esse nequit cum sit militans, 422, 1. ei pacem quomodo Christus attulerit, *ibid.* persecutionibus crescit, 150, 1. Ecclesia a fidelibus inter se consociatis constituitur, 353, 1, 2. orta tantum post Christi recessum, sicut luna post solis occasum, 259, 2. in monte Sion inchoata est, 343, 1. ejus major gloria est quam Synagogæ, *ibid.* 2. est allegorice lapis oneris, quem cuncti tollere et abjicere volentes male periere, 404, 2. est verus Israel, 555, 2. allegorice cur Alexandria populorum est, 192, 2. ejus structores et perfectores qui, 402, 1. mystice vocatur Sion et Jerusalem, 592, 2. cur vocetur filia Sion, 307, 1. ejus felicitas in quo sita, *ibid.* 2. licet exagitata persecutionibus, semper tamen loco suo firma mansit, 505, 2. eam quam ardentem Christus amet, 336, 2. consurgit e fidelibus cruce et mortificatione expositis, 353, 1, 2. quomodo posita sit Gentilibus et Judæis quasi superliminare crapulæ, 502, 2. exterius deformis, introrsum pulchra est, 503, 1. ejus typus est candelabrum, cur, 395, 2; 399, 2. mystice est domus David, 517, 1. est mysticum Dei templum, 587, 2. est firmamentum veritatis, cur, 243, 1. eam quam validis vallis Deus communiat, 456, 2. ejus pax et longævitas, 444, 1. ejus fertilitas et amenitas, 482, 1. ejus quæ sit fortitudo, 463, 2. allegorice est terra desiderabilis, 600, 2. cur dicatur caprea amabilis, *ibid.* ejus quanta sit amplitudo et capacitas, 373, 2. est paradisus Dei, 374, 1. durabit in æternum, donec in statum beatam mutetur, 538, 1. ex ea quando et quomodo impietas expelli dicatur in Babylonem, 423, 1. ejus restauratores quovis sæculo semper Deus excitavit, 326, 2; 327, 1. ejus jura quomodo Deus quotidie propaget, 347, 2. Ecclesia Catholica vasis sacris abundat, 544, 2. Ecclesiæ Doctores quatuor accipi possunt per quatuor fabros Zachariæ visos, 370, 1, 2. Ecclesia multos ritus ex Zacharia et Apocalypsi, et similia symbola rerum sacrarum mutuata est in officiis Ecclesiasticis, 391, 2. Ecclesia vetus et nova Judæorum et Christianorum, eadem est, 307, 1. Ecclesia Gentium fidem susceptam nunquam deseret, 527, 2. quomodo prælati sit Synagogæ, et propinquior facti soli justitiæ, 528, 1. Ecclesia Græca prima pene in orbe effloruit, deditque primos præstantissimos doctores, 463, 2. Ecclesiastes cur hebraice feminine vocetur *cohelet*, 327, 2. Ecclesiasticus non texit elegia omnium virorum illustrium, 548, 1.
- Ἐξερσῶς, quid proprie sit, 184, 1.
- Enephius ventus quis sit, quam in Italia sit procellosus, 211, 1.
- Edwinus Angliæ rex precibus S. Dunstani ab inferno liberatus, 509, 1.
- Efficacia tertia dos est Prophetæ, 92, 1.
- Egestas cur proprie a Prophetis vocetur maledictio, 569, 2.
- Egredi quomodo cælo Deus dicatur ad aliquid operandum, 63, 2. inter egredi sermonem, et egredi hominem quæ sit differentia, 417, 2.
- Egressus Christi triplex est, temporalis, æternus, et partim temporalis et partim æternus, 116, 1.
- Ἐλαφός, id est cervus, græce unde dicatur, 150, 2.
- Elapidare locum aliquem quid sit, 68, 1.
- Elcesæus hebraice idem est quod serotinus, tardus, 453, 2.
- Electi in die judicii prospicient in tartarum, 531, 1. sunt peculium Christi, 603, 1. item sors sanctorum et regnum Christi, *ibid.* 2. quam Deo sint chari, *ibid.* et 604, 1.
- Eleemosynam dans dat eam Deo de suo, 339, 1.
- Elementa nostra non habent primævam puritatem et simpliciter in qua condita sunt, sed multis rebus terrestribus permixta sunt, 215, 1. elementa post judicium purgata erunt, 534, 1. elementorum dissidia repræsentantur per quatuor colores aurigarum in ludis Circensibus, 429, 1.
- Eliacim pontifex tempore Judith, etiam bellorum curam gessit, 432, 1.
- Elias abbas qua ratione donum castitatis a Deo abstinerit, 45, 2.
- Elias et Enoch indices sunt resurrectionis mortuorum futuræ, 46, 2. Elias et Enoch quamdiu in fine mundi prædicabunt, 404, 1. sunt duo filii olei, 411, 1. Elias in fine mundi promittitur venturus, 613, 2; 614, 1. an hoc nomine Joannes Baptista intelligendus sit, 614, 1. ostenditur verum Eliam venturum, *ibid.* et seqq. est futurus præcursor secundi adventus Messiae, nec primi fuit, *ibid.* 2. similis in officio, zelo, prædicatione et sanctitate fuit ei Joannes Baptista, *ibid.*; 586, 2. eam avide expectant Judæi, et cur, 614, 2. cur Judæi aliquem circumcidentes ei sellam ponant, 615, 1. soli et phœnici assimilatur, *ibid.* et 2. cur ipse potius, quam quis alius in fine mundi venturus sit, 615, 2. ejus zelus, *ibid.* missus fuit ad tollendum schisma Jeroboam, *ibid.* ob zelum cælestem raptus in cælum est, *ibid.* 2. fuit virgo, *ibid.* fuit Prophetarum dux et antesignanus, titulis multis, *ibid.* cur apparuerit in transfiguratione Christi, *ibid.* fuit Israelis custos, propheta, doctor, protector, *ibid.* in quo fuerit typus gloriosæ ascensionis Christi in cælum, *ibid.* et 616, 1. exemplum et typus est beatæ resurrectionis, 616, 1. quomodo cor patrum ad filios sit conversurus, *ibid.* 2. et seqq. Judæos ad Christum in fine mundi quomodo convertet, 617, 1. faciet pacem inter Judæos et Gentes, erit reformator cleri et populi, *ibid.* et 2.
- Elimelech maritus Noemi fuit Bethlehemites, 112, 2.
- Elisabetha (S.) ex aspectu Christi crucifixi ad vitam perfectam conversa est, 508, 2; 512, 1. precibus adolescentem vanum ad religionem impulit, 509, 1.
- Ἐπιῶν Hebræorum mensis partim nostro septembri, partim augusto respondet, 317, 1.
- Elzearius (S.) Comes Arriani quo intuitu omnes injurias æquo animo perferret, 511, 2. in vulneribus Christi tantum inveniri volebat, 521, 1.
- Emanatio æterna Christi cur vocetur a Propheta egressus in plurali, 117, 1, 2.
- Emath urbs vel est Antiochia, vel Epiphania, 452, 2.
- Emendatio vitæ non est procrastinanda, 294, 2.
- Enallage personæ Hebræis frequens est, item temporis, 111, 1; 193, 1.
- Energumeni loquentes nesciunt quid dicant, 458, 1.
- Ephebiam qualem Jason impius pontifex Hierosolymis excitavit, 503, 1.
- Epbi erat communis Hebræorum mensura, hinc sæpe pro mensura in genere capitur, 416, 2.
- Ephraim tribus inter decem erat fortissima, 481, 2.
- Ephrata dicta est prius Bethleem, 408, 1. Ephrata etymon; *ibid.* imo tota regio a fertilitate dicta Ephrata, *ibid.*
- Ephrata uxor Caleb fuit abavia Bethleem, *ibid.* an eadem sit cum Maria sorore Mosis, *ibid.* 2.
- Epicuri discipuli ejus imaginem in annulis gestabant, 348, 2.
- Episcopi quomodo ordinandos examinare debeant, et quare, 593, 1. quomodo suis sanctitate præluere debeant, 499, 2. sint vigiles et attentis, *ibid.* 1, 2. — *Vide Prælati.*
- Episcopatus in quo consistat, 392, 1. episcopatus Romano annexus est pontificatus, *ibid.*
- Epistola Hebræis vocatur liber, 458, 1.
- Equus multarum rerum symbolum est, 362, 1. annuli ex equo marino cohibent spasmus, 349, 1. equo comparatur humanitas Christi, cur, 258, 1. equi symbolici vocantur apostoli, *ibid.* est hieroglyphicum apostoli, virique apostolici, 478, 1. equi multi hostium a Machabæis in capite percussi et excæcati sunt, 505, 1. equis adorandis prisci nobiles et milites plane dediti erant, 179, 1; 543, 1. equis vehi cur fingantur angeli, 426, 1. equi bellici veloces sunt pernicitate, et sanguine effuso gaudent, 210, 2. equorum Chaldæorum generositas, *ibid.* equo rufo cur insideat vir Zachariæ apparens, 362, 1.

- equi quatuor Joannis in Apocalypsi visi designant quatuor universales Ecclesiae persecutiones, 371, 1. albus Judeos, et rufus Gentiles, *ibid.* niger haereticos, pallidus Turcas, *ibid.* equi rufi, albi et varii Zachariae visi quas gentes representent, 365, 1, 2. quos angelos denotent, 366, 1. equi albi Græcorum monarchiam representant, 428, 1. equi rufi an denotent monarchiam Romanorum, an potius Assyriorum et Chaldæorum, 427, 2. quid egerinthi, incertum, 428, 1. nigri Persas representant, *ibid.* varii Romanos, non Ægyptios, *ibid.* rufi denotant mystice apostolos et martyres, 427, 1. nigri prophetas et doctores, *ibid.* albi virgines, *ibid.* varii confessores, *ibid.* quid hi quatuor aliud representent, 428, 2.
- Eriicus quod sit animal, 294, 1. est symbolum furis, *ibid.*
- Esau dictus Edom et Seir, 5, 1. illum præ Jacob odio habitum a Deo quomodo intelligatur, 552, 2. cur vocetur Seir, 554, 1.
- Esauitæ et Idumæi multi salvati sunt, 553, 2.
- Esca eucharistica quam pulchra et divina sit, 467, 1, 2.
- Esdras an idem qui Malachias, 547, 2. ejus ætas et anni, 548, 1. vitam pene egit in Babylone, fuitque pincerna Artaxerxis, *ibid.* fuerit scriba Concilii collecti a Judæis, *ibid.* cur non meminerit Malachia, *ibid.* 2. quando Jerusalem venerit, *ibid.* idem cum Malachia populo suavisit, 549, 1. prius templum vidit, quamdiu vitam prorogavit, 330, 1. fuit patruus Jesu pontificis, 319, 1. alienigenas uxores abstulit a Judæis e Babylone reversis, 383, 1.
- Esse omne in Deo est, 236, 1.
- Esther ob gratiam et pulchritudinem vocata Edissa, 363, 1. quando vixerit, an fuerit uxor Darii Hystaspis, *ibid.*
- Ethaniam quis Hebræis esset mensis, 317, 1.
- Evacuatoria in candelabro Zachariae quæ dicantur, 410, 1, 2.
- Evangelica doctrina et lex est velut pluvia serotina, 477, 1. quomodo sit frumentum et vinum, 467, 2. a Jerusalem per totum orbem diffusa fuit, 535, 1, 2. est proprie bonus nuntius, 588, 2. — *Vide Lex.*
- Evangelii prædicatio est quasi sacrificium, 464, 1, 2. ejus vis et energia, *ibid.* Evangelium dupliciter vocari potest onus, 431, 1, 2.
- Evangelio Christi inobedientes vel injurios quomodo Deus punit, 125, 2. id per meridiem cæteras orbis plagas pervasit, 19, 1, 2. ipsum est lex pacis, amoris, concordia, 97, 1.
- Evangelistæ quatuor per quatuor fabros Zachariae visos representari queunt, 370, 2. Prophetas subinde citant non quoad verba, sed quoad sensum, 495, 2.
- Eucharistia (in) Christum devote suscipientes fiunt Bethleem et præsepe Domini, 713, 2. Eucharistia cur faces præferantur, et ante eam ardeant lampades, 408, 1. ipsa est frumentum electorum, 467, 2. item bonitas et pulchritudo Christi, *ibid.* est convivium, in quo Christus nobiscum convivatur, 468, 1. est omne bonum et pulchrum Dei et Christi, æque ac nostrum, *ibid.* est compendium omnium mirabilium operum Dei, *ibid.* 2. in ea est quasi nova mundi creatio, *ibid.* est manna supernaturale, est quasi nova Christi incarnatio, est viva representatio mortis Christi, *ibid.* in ea Deus omnia vetera miracula renovat et superat, *ibid.* quæ virtutes in ea exercentur, *ibid.* est summum sacrificium, quo Deus summe honoratur, *ibid.* est panis transsubstantiatus et supersubstantialis, *ibid.* ejus operationes, *ibid.* 469, 1, 2 et seq. est ignis divini amoris, ardorem charitatis in nobis exercens, 469, 1. unde hominibus vilesceat, *ibid.* ejus fames et desiderium optima ad eam dispositio est, *ibid.* 2. quanta ad eam aviditate accedendum sit, *ibid.* quomodo post eam sumptam se gerat homo, *ibid.* et 470, 1. facit juvenes validos, 470, 1. facit ut a Deo eligamur ad vitam æternam, *ibid.* ea olim martyres se muniebant in certaminibus, *ibid.* ea olim cur a christianis domum deferretur, *ibid.* ejus vi fideles vim dæmonum elidunt, *ibid.* dat opem in præliis et conflictibus, *ibid.* et 2. vires corporales adauget, *ibid.* multi ejus solius sumptione vitam duxerunt, 471, 1. inebriat mentes, *ibid.* 2. ejus virtute resurgemus, 472, 1. quomodo eam per antonomasiam vocent Patres, *ibid.* germinat et efficit virgines, *ibid.* et 2. reprimit libidinem, *ibid.* olim mox a baptismo cur daretur, 474, 1, 2. subinde a Patribus vocatur oratio et liturgia, 561, 1. sacramentum non tantum est, sed et sacrificium, *ibid.* quomodo sit sacrificium mundum, 563, 1, 2. est oblatio munda, quam ubique gentium Deo offerendam prædicat Propheta, 561, 1, 2 et seq. ejus sacrificium Dei nomen mire celebrat, 562, 2. cur vocetur incensum vel thymiana, *ibid.* tripliciter dicitur munda, 563, 1, 2. eminenter complectitur in se tres species sacrificii Judæi præscripti, holocaustum, pro peccato, et pacificum, *ibid.* ea summe honoratur Deus octo de causis, 564, 1, 2 et seq. est miraculum miraculorum, *ibid.* per eam participat tam offerens quam assistens omnia merita Christi, *ibid.* 2. per eam omnis gratia cum suo auctore ad nos derivatur, *ibid.* cur vocetur Eucharistia, *ibid.* quam eam reverentur angeli, *ibid.* in ea omnes virtutes exercentur, 505, 1. cur eam Deus instituerit, *ibid.* est velut manna, *ibid.* eam indigne sumentes polluant mensam Domini, 559, 1.
- Eucherius Emissenus an auctor homiliarum quæ ejus nomine circumferantur, 44, 2.
- Eucherius (S.) Lugdunensis episcopus quam insignis mundi et rerum mundanarum fuerit contemptor, 190, 2. ejus sancta familia et miracula, *ibid.*
- Eudemus philosophus annulos fecit contra dæmones et serpentes, 348, 2.
- Eversores templum et sacrorum everterunt pariter republicam æque ac se, et suam stirpem, 322, 1.
- Euphrates fuit limes Terræ sanctæ, statutus a Deo, ad Orientem, 448, 1.
- Europæ terminus ad Occidentem est Hispania, 19, 1. majori ex parte mari altuitur, *ibid.*
- Eurus ventus calidus et torrens est, 60, 1.
- Eusebius episcopus, ecclesiam in Pelusio ex oppressionibus pauperem ædificans suggillatur, 92, 2.
- Eustochium (S.) Romæ Bethleem prætulit, 113, 2.
- Euphrates est limes Judææ versus Orientem, 460, 1. ejus diversione capta Babylon a Cyro, 164, 1; 257, 1.
- Eutyches unam naturam in Christo constituens velut cornu fuit Ecclesiam impetens: damnatus is fuit a Concilio Chalcedonensi, 371, 2.
- Eutylium quomodo ad Patriarchatum Constantinopolitanum evehctus sit, 593, 2.
- Excesus Phocensium rex habuit annulos magicos, 348, 2.
- Excidium mundi representatur excidio Ninives, 183, 2.
- Excoquimur tribulatione et adversis velut igne, 590, 2.
- Exempla bonorum ante oculos sibi statuat oportet qui bonus evadere cupit, 127, 2. exempla visa quam ad movendum potentia sint, 448, 2. exempla et virtutes Sanctorum velut lucernæ sunt, 283, 2. exempla principum reipublicæ statum fundant, 403, 1.
- Exercitus etiam significat multitudinem, 20, 1. dictus ab *exercendo*, *ibid.* exercitus Niniven et Assyrios invadentium vocatur diluvium, cur, 164, 1, 2. exercitus est unus collective, sed multus distributive, 177, 2.
- Expectare aliquando pro *timere* capitur, 225, 1.
- Expeditiones tres Nabuchodonosor in Judæam fecit, 219, 1.
- Ezechias imminentibus urbi Assyriis, domos pauperum muris vicinas destruxit, 92, 2. Michæam prophetam reveritus est, ejusque oraculis compunctus, 65, 1. non est is dominator, quem nasciturum in Bethleem prædicat Michæas, 113, 1. Ezechias quando solemne suum pascha instituerit, 170, 1.

F.

- Faber communiter ferrarium significat, nisi vox distinguens addatur, 370, 1. fabri quatuor Zachariae visi, sunt angeli Judææ et Jerusalem tutores, 369, 2. fabri mystice quinam appellandi sint, 370, 1. 2. fabri turris Babel fuere figura Judæorum impietatem suam et Antichristum exultantium super basin, 422, 1, 2.
- Fabianus (S.) indicio columbæ a Deo designatus est Pontifex, 593, 2.
- Fabrica domus spiritualis quomodo sit construenda, 355, 1, 2. fabrica templorum quam Deo placeat, 347, 2 et seq.
- Fabulis scatet doctrina Judæorum, 309, 2.
- Facies imperatori præferri solitæ quomodo distinguerentur ab iis quæ Imperatrici et Patriarchæ præferebantur, 408, 2.
- Facies, id est præsentia Dei, cur dicatur esse in templo et in Judæa, 30, 1. facies maxime spectabilis pars in homine est, 575, 1. ejus aspectus ad amorem, commiserationem et odium multum movet, *ibid.* facies destituta cordis influxu, pallescit et nigrescit, 184, 2. est index animi et mentis, 560, 1.
- Facta doctrinæ respondeant, 318, 1, 2.
- Facultates temporales sunt homini ut pellis, caro, ossa, 90, 2. sunt divitum robur et fortitudo, 103, 2.
- Fæces a vino cur amoveantur, 283, 2.
- Fatx symbolum est punitionis, stragis, excidii, 413, 1.
- Famam venanti duci, mors parvi facienda, 178, 1.
- Fames Venerabilis Eucharistiæ, optima est ad eam suscipiendam dispositio, 469, 2.
- Familia est magnus quidam civilis homo, 261, 1. per familiam David quæ in Christi morte planxerit, intelligi possunt proceres: per posteros Levi, sacerdotes et pontifices; per Semei familiam, doctores et scribæ; per familiam Nathan, Prophetæ, 513, 2. cur eæ plangere debuerint, 514, 1. familia Esther cur myrtetis comparatur, 363, 1. in familia Heber mansit cultus Dei et lingua hebræa; quæ et vocatur labium electum, 303, 2. familiæ multæ potentes, sed impiæ, sæpe justo Dei judicio ad nihilum rediguntur, 416, 1.
- Far erat victima priscorum Gentilium, 563, 1.
- Felicitas (S.) septem filios ad martyrium obtulit, 567, 1.
- Felicitas summa hominis est, si Deus in eo regnet, 21, 1. felicitas mundana syllabæ unius additione facile immutatur, 197, 1. felicitas summa est ad Deum accedere, 298, 2. felicitatis omnis semen est religio et cultus Dei, 445, 2.
- Femina est quasi dimidium viri, quomodo, 579, 2. feminae apud Hebræos et Græcos separabantur a viris in convivii, oratione, aliisque actibus publicis, 313, 2. feminae pisces majores sunt maribus, sed ad cibum minus præstantes, 316, 2. — *Vide* Mulier, Uxor.
- Feræ Deo et sanctis servantur, 38, 1.
- Ferrei sæculi descriptio, 142, 1.
- Ferrum valoris symbolum est, 369, 2.
- Fervere et ardere quomodo currus dicantur, 187, 2.
- Festa christianorum cur a Zacharia vocentur nomine festi Tabernaculorum, 540, 2. festa Judaica typus sunt festorum christianorum, *ibid.* festum Tabernaculorum per septem dies celebrabatur, *ibid.*
- Fiber animal amphibium est, homini inimicum, 294, 1.
- Ficus arbores sunt bifera: priores fructus sapidiore dant in julio, posteriores in septembri, 441, 2. in Palestina non sunt omnium fructuum primi, *ibid.* ficus primæ dicuntur flores ficulnæ, 193, 2. ficus omnium fidelium est Christus, ejusque passio, Evangelium, sacramenta, gratiæ, consolationes, 394, 2.
- Fidelis quando habeat labium electum, 303, 2. fidelis omnis in baptismo consecratus est Domino, 546, 1. est sigillum Dei dupliciter, 352, 1. fideles crescunt crescente Ecclesia, 259, 2. per spem et fidem promissæ liberationis, ærumnas omnes fortiter tolerant, 226, 1. charitate dum flagrant, sunt quasi coccinei, 478, 2. sunt grex Dei, 464, 2. tropologice sunt sacerdotes mystici, 592, 2. ipsis Deus difficultates omnes complanat ad extirpanda vitia inoluta, 401, 1, 2. eorum plangens ob mortem Christi, quam quotannis recolunt, 511, 1, 2; 514, 2. fideles primi cur a Propheta dicantur claudicantes, 311, 2. quomodo a Judæis et Gentilibus exagitarentur, *ibid.* pauperes erant et humiles, 306, 2. eorum sanctimonia, 307, 1. fideles Judæi ante Jerusalem excidium a Deo moniti illud evasere, 522, 2.
- Fidem non habent parvuli, 61, 1. fides nostra est eadem quæ Dei, 226, 1, 2. fidei quanta sit virtus, et qui ejus effectus, *ibid.* est fundamentum omnis sanctitatis, 355, 1, 2. ipsa quomodo in Eucharistia exerceatur, 565, 1. fides thaumaturga ex oratione provenit, 508, 2.
- Filia latronis, idem est quod latrocinii dedita, 165, 1, 2. quas gentes per eam Propheta intelligat, *ibid.*
- Filia Sion dicebatur civitas inferior Jerusalem, 279, 1.
- Filii olei duo, sunt Jesus et Zorobabel, 410, 2 et seqq. filii Prophetarum qui dicerentur, quod eorum officium, 514, 1. filio prodigo in gratiam recepto cur detur annulus, 348, 1.
- Filius Dei est medius inter Patrem et Spiritum Sanctum, 243, 1. ipse est nodus, nexus, vinculum et centrum rerum omnium, *ibid.* 2. in ipso omnia creata et ordinata sunt, *ibid.* ipse in veteri Testamento præ cæteris personis SS. Trinitatis apparuit aut seipsum revelavit, quasi præludens suæ incarnationi, 584, 1; 588, 1.
- Flagellorum nomine cur vocentur tribulationes, 187, 2.
- Flamen dialis hederam tangere non poterat, 59, 1.
- Flora meretrix dives populum Romanum scripsit hæc dem: qua occasione dea florum facta sit, 69, 2.
- Flumen subinde vocatur fluxus aquarum, 41, 1, 2. flumina quomodo metaphorice dicantur confundi, 483, 1. eorum nomine Scriptura etiam fossas comprehendit, 304, 2. fluviorem dactilium commoditas, 534, 2.
- Fœdus duplex Dei cum Noe et Abraham, an representetur per duas virgas Zachariae, 487, 2.
- Fœnum aliquando capitur in Scriptura pro frumento spicato, et manipulis tritici, 102, 2.
- Fons Cupidinis Cyzici potantes facit amorem deponere, 473, 1; 517, 2. fons Jesu in Ægypto ubinam situs, 541, 2. fons oleo fluxit Romæ tota die sub nativitate Christi, 333, 2; 517, 1. fons patens domui David quis sit; ostenditur esse Christum incarnatum, 516, 1, 2. fontes plurimos habuit Jerusalem, 534, 2.
- Fornicatio frequentata pellicat ad continuum concubinitum, 132, 1. fornicatio Israelitarum cum filiabus Moab et Madianitidibus quam contraria fuerit, 131, 2. apud Prophetas significat idololatram, 183, 1.
- Fortes David quinam et quales essent, et eorum domus et palestra ubi esset, 507, 1, 2.
- Fortitudo prima dos Prophetæ est, 92, 1.
- Fortitudo et majestas Christi abscondita fuit in infirmitate humanitatis, passionis et crucis, 231, 1, 2. fortitudo nostra Deus est, et quid hæc ejus fortitudo in nobis faciat, 262, 2.
- Framæ telum oblongum est, et unde dicatur, 522, 1.
- Franciscus (S.) mira devotione cum parvulo de Bethleem in typica sua Bethleem est dissuaviatus, 115, 2. quantopere sacerdotes suspiceret, 574, 2. absens suis apparuit quasi sol in curru igneo, 616, 1. visus per visionem Pontifici sustentare ruentem basilicam Lateranensem, 327, 1. tria templa instauravit, *ibid.* triplicem Ordinem fundavit, *ibid.* ejus humilitas, 405, 1. ejus devotio erga Venerabilem Eucharistiam, 469, 1. quo eam affectu sumeret, 472, 1.
- Franciscus David novorum arianorum choragus, 117, 2.
- Franciscus (S.) Xaverius qualibus cum nautis in Japonam

- profectus sit, 34, 2. ejus animus intrepidus in periculis pro nomine Dei suscipiendis, 45, 2.
- Frater Hebræis etiam cognatus est, item soror, 576, 2.
- Fraternam societatem colentes validi et fortes sunt, 552, 1.
- Frena aurea olim faciebant milites, 543, 1. frenos suos clavo Christi Constantinus ornavit, *ibid.*
- Fretum Gaditanum est Bosphorus Hispanicus, 18, 1.
- Frigus in Scriptura symbolum est calamitatis et afflictionis, 533, 1.
- Fruentarius olim erat, qui nunc veredarius vel nuntius appellatur, 16, 1.
- Fruentum electorum proprie quid sit, 467, 2; 468, 1, 2 et seq.
- Frugum (pro) proventus instituta quatuor temporum jejunia, 447, 1.
- Fuga mundi suadetur, 375, 2.
- Fugere licet in persecutione tyrannum, 32, 2. fugiens a facie Dei blandientis, incidit in faciem ejus ulciscens, 30, 2.
- Fulgentius quo motivo religionem professus sit, 376, 1, 2.
- Fulgur in Scriptura symbolum est terroris, 180, 1. cur vocetur phantasia, 476, 1. fulgura sunt Dei præsentia, eumque præcedunt, 408, 2. iis et tonitruis comparantur apostoli, 476, 2. sunt arma Dei, quæ in inimicorum suorum caput ejaculantur, 163, 1, 2.
- Fulminei cur vocentur a poeta pardi, 208, 1.
- Fundamenta etiam templi Salomonici a Chaldæis eversa, 325, 1. ea Herodes tantum solvit, cum templum Zorobabelis ampliaret, 342, 2. ea Judæi cur conservarent, *ibid.* fundamenta templi secundi quando jaci cœperunt perfecte, 347, 2.
- Fundibularii olim in prima acie stantes, primi prælium inibant, 464, 1.
- Funeri veteres cur adhiberent lamentatrices, et libicines, 82, 2. in funere Gentiles et Judæi cæsariem tondébant, 78, 2.
- Funiculus coccineus christianis pueris olim ex collo suspendebatur ad averendum fascinum et quævis pericula, 178, 2. funiculus metonymice significat partem possessionis sive sortem hæreditariam, et cur, 289, 1; 487, 2. item cœtum et congregationem, *ibid.* funiculus architectorum quem usum habeat, 372, 1.
- Fures representantur per Assyrios, 289, 1.
- Furor triplex, sacerdotum, vatum et amantium, 573, 2.
- G.**
- Gabaonitæ damoati ad servilia templi ministeria, 546, 2.
- Gabriel angelus est curator populi Dei, 372, 1. *Gabriel* vox idem est quod fortitudo Dei, 480, 2.
- Gadatas et Gobrias Cyri principes Balsasarem regem occiderunt, 123, 1.
- Galeis cur cristæ rubræ adderentur, 178, 1. cur fulgetra, 180, 1.
- Galla (S.) S. Eucherii uxor totam se poenitentiae et rigori dedit, 190, 2.
- Gallia cur Judæis sit Sarepta, 17, 2. a quibus ad Christum conversa, *ibid.*
- Gallia ut sana sit et pacifica, sanguinem quolibet decennio mittat oportet, 192, 2.
- Ganea est tropologicè superliminare crapula, 503, 1.
- Garrulitas christiano et fideli cavenda est, 310, 2; 311, 1.
- Gaudere in Domino quid proprie sit, 265, 1.
- Gaudium de Dei gloria et majestate unde in nobis oritur, 237, 1. gaudium Christi est tolerantia et virtus fidelium, 308, 1, 2. e gaudio repentino multi obierunt, 264, 1.
- Gaza urbs unde dicatur, 288, 2. ejus idolum fuit Marnas, 454, 2. ejus capiendæ ab Alexandro quale portentum evenerit, 455, 1. aliæ ejus expugnationes, *ibid.*
- Geminatio verbi ejusdem apud Hebræos significat actionis vehementiam et gradum superlativum, 207, 1.
- Gemmarum quarundam vis et energia, 349, 1.
- Generaciones duas habet Christus, 389, 1.
- Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus Purgatorium contra Græcos astruxit, 591, 1.
- Gentes quomodo se coram Judæis et postea coram Christianis se humiliarint, 150, 1. se invicem hortatae sunt ut ad Ecclesiam Christi transirent; 96, 2.
- Gentiles similes fuere Judæorum in multis ritibus, 79, 1. multas de suis fabulis e veris sacrae Scripturae historiis confinxere, 32, 1. hostium deos pariter hostes suos aestimabant, et ut hostes concidebant, 68, 2. gentiles pauci in lege veteri Deum verum agnoverunt, 561, 1. multi eorum quando legem Judaicam susceperint, 447, 2.
- Gentiles multi fuere cæcolæ et solicolæ, 275, 1. putabant deos suos habere corpora, et proinde eos subinde dormire, et a somno debere excitari, 234, 2. hinc oraturi, præsertim mane, eos inclamando excitabant ut preces suas audirent, *ibid.* quam essent in victimis seligendis et adornandis diligentes, 357, 2. eorum persecutionem contra Ecclesiam designat equus rufus Joanni visus, 371, 1. primum Salomonis templum honorarunt potius quam secundum Zorobabelis, nam hoc profanarunt, 341, 2. nonnunquam oblationes obtulere in templo Hierosolymitano, 378, 2. gentes quæ et quales Christi ortum desiderarint, 336, 2. quomodo et quam ardentem Christum cognoverint, *ibid.*
- Gentium vocatio quomodo a Sophonia prædicta sit, 293, 1, 2; 305, 1. earum vires et sapientia cesserunt Evangelio, 454, 2. gentes omnes quomodo Christus suo ortu commoverit, 334, 2. Gentes turmatim ad Ecclesiam convolarunt, 444, 1, 2; 447, 2. visis doctrinis paradoxis ejus ab ea refugiebant, at interiori pulchritudine ejus visa eam amare cœperunt, 502, 1. quin et eam promoverunt, 437, 1. Gentes conversæ ad Christum omnes suas opes in Ecclesiam contulere, item omnes scientias et artes, 539, 2.
- Geni unum curvare, est Deum orando velut irridere, aut ei minari, 132, 2.
- Genna languescunt in cordis deliquio, 184, 1. ea cur lætitia et mœror statim occupet, 264, 1.
- Germani cum veste fidem mutarunt, 277, 2.
- Germania an sit Chanaan ex opinione judaizantium, 17, 2.
- Germanitas Judæ et Israel quomodo et quando dissoluta sit, 496, 1.
- Geth duplex est urbs, una in Philistæa, altera in tribu Zabulon, 23, 2. Geth cur fidem Israelitis datam scellerit, 75, 2.
- Gihon fons duplex est, superior et inferior, 534, 2.
- Gladius Dei siccitas, fames, bella in Scriptura vocantur, 326, 2.
- Glebam auream Euripides dixit solem esse, 607, 2.
- Globus imperatori in manu tradi solitus cum cruce ei infixæ quid significet, 407, 1. globus aurei coloris visus Romanis e cælo in terram descendere, paulo ante ortum Christi, 332, 2.
- Gloria Dei est scopus sacerdotis, 569, 2. gloria Dei quando et quomodo operuerit cœlos, 250, 1. et allegorice, *ibid.* 2. gloria Jerusalem erat Deus et arca fœderis, 374, 2. gloria mundi quam sit brevis et fugax, 458, 1. gloria, quæ patientes manet, quanta sit magnitudo, 205, 1.
- Gorgonia (S.), soror Gregorii Nazianzeni, virtute Venerabilis Eucharistiae a paralyti liberata est, 471, 1.
- Gothi Romanorum imperium mire auxerunt; postea ipsum varie attriverunt, 430, 2.
- Gradius quatuor ad aternitatem, lectio, meditatio, oratio, contemplatio, 256, 1.
- Græca lingua primum apostoli cœperunt propagare fidem Christi: hæc post tempora Alexandri magnam Orientis partem occupavit, 303, 2.

- Græci codices Bibliorum, et Patres Græci, unde factum quod censeant Jonam dixisse in sua prædicatione: *Adhuc quadraginta dies*, 50, 2. an utraque lectio retineri possit, *ibid.*
- Græcorum monarchia quando plane deleta sit, 430, 1. repræsentatur per equos albos, 428, 1. Judæis post reditum e captivitate continuo negotium facessivere, 463, 2; 504, 1. ab apostolis Christo subacti fuere, 463, 2. Græci milites in cocco induerentur, 178, 1. Græci baptizatis dant Eucharistiam, 474, 2.
- Gratias quas Deo mane et vespere agere christianus debeat, 556, 1. gratia exæquans gratiam quæ dicitur, 402, 1 et seqq. gratiam pro gratia accipere quid sit, *ibid.* 2. gratia major data homini lapsu per Christum, quam data Adæ in statu innocentie, 343, 2. gratie infinitæ Deo infinitis modis debentur, 268, 2.
- Gravis ponitur interdum pro magno, id est multo, 187, 2; 229, 1.
- Gregorius (S.) Magnus indicio fulgidæ columnæ agnitus ad pontificatum evehitur, 593, 2. in inguinaria lue Litanias publicas indixit, et ita pestem avertit, 51, 1.
- Gregorii (S.) Nazianzeni studium ut sui pacem colerent, cum propter se turbati essent, 36, 2. primarius macedonianorum adversarius fuit, 371, 1. Alexandriæ studuit, 192, 1. ejus parentes in morbo virtute S. synaxeos convaluere, 471, 1. corpore parvo fuit, 405, 2.
- Grossi duplices in ficibus sunt, 493, 2.
- Gulæ imago et symbolum sunt Philistiim, 20, 1.
- Gundesindus episcopus Compostellanus precibus matris a purgatorii pœnis ereptus, 509, 1.
- Guttatus color est idem qui varius, 428, 2.
- Gygis annulus revera magicus fuit, 349, 1.
- Gynaeconitis dicebatur apud Græcos pars domus feminis deputata, 513, 2.

H.

- Habacuc nomen significat luctatorem cum Deo: quam bene Propheta nomen hoc conveniat, 198, 1. an fuerit hic filius Sunamitidis, quem Elisæus vitæ restituit; negatur, *ibid.* unde ortus, et quando prophetarit, *ibid.* videtur esse unus de Prophetis, quos ad Manassen Deus misit, *ibid.* ex professo prophetat contra Juda et Jerusalem, consequenter Chaldæorum per Persas interitum prædicit, 199, 1. a Cyro liberatore assurgit ad Christum, eique insigne carmen pangit, *ibid.* prophetauit ante excidium Hierosolymæ: non est idem Habacuc, qui ab angelo raptus Danieli in Babylonem prandium attulit, *ibid.* 2. catalogo Sanctorum adscriptus est, *ibid.* quomodo conqueratur de pravitate sui ævi, 201, 1. cur Deum orans totius populi personam induat, 213, 1.
- Habitus exterior Prophetarum erat pallium ex pilis et setis animalium contextum, et cilicium, 518, 2.
- Hadrach nomen est loci vicini Damasco, sed quis et ubi sit incertum, 451, 2. an sit oppidum Cœlesyriæ, 452, 1.
- Hadriani VI Pontificis epitaphium quale, 489, 2.
- Hæresis est vestis peregrina quam assumunt Novantes, 277, 2.
- Hæretici sirenibus comparantur, 71, 1. hominem exco-riant et exossant, 90, 2. docent peccata baptismo tantum tegi per justitiam Christi nobis imputatam, 151, 2. hæretici cur sint lupi vespertini, 210, 1. per Æthiopes repræsentantur, 289, 1. eorum conjugia dissuadenda, 580, 1. eos morte plectere, non tantum licitum et sanctum, sed et præceptum est a Deo, 518, 1. negant omnes sacrificium legis novæ proprie dictum, 561, 1. hæreticorum persecutionem contra Ecclesiam repræsentat equus niger a Joanne in Apocalypsi visus, 371, 1, 2.
- Hanus instrumentum aduncum est, cui esca appenditur, 218, 2.
- Hebdomades 70 Danieli expresse fuerunt revelatæ, ante

- eum tamen erant in mente Dei decretæ, qui eas implicite et confuse aliis Prophetis revelavit, 243, 1.
- Hebrææ linguæ an in cœlo sit usus, 304, 1. ea jam valde accisa est, nec pura, nisi in S. Scriptura reperitur, 309, 2.
- Hebræi nomen unde primi inductum, 35, 1. primo ita dictus Abraham, *ibid.* id nomen olim fuit gloriosum, *ibid.* Hebræi remotissimas regiones vocabant *mare* et *insulas*, 29, 2. res maximas et præstantissimas compellant pluraliter, 117, 1. sæpe futurum per debitum exponunt, 11, 2. præceptum vocant omnem dispositionem, 38, 1. idem nomen iterantes in genitivo, significant in eo genere eximium, 82, 2. futurum subinde usurpant pro participio, 83, 1. illustri sententiæ præfigere solent *ki*, id est quia, 121, 2. hebræa verba sæpe duo contraria significant, 91, 2.
- Hebræi per pleonasmum exprimunt relativum cum suo antecedente, 160, 2. solas consonantes in verbis attendunt, 173, 1. futura sæpe ponunt pro actionis continuatione, more et consuetudine, 187, 1; 309, 1. enallage personæ est illis frequens, 193, 1; 301, 1; 512, 2. item generis et numeri, 225, 2; 410, 2. cum volunt significare animal tenerum, ei adjungunt nomen matris, 195, 2. verba contactus sive corporalis, sive spiritualis construunt cum *in* regente ablativum, vel accusativum, 205, 1; 275, 1. in Scriptura habent *Keri* et *Ketif*, ut multis in locis aliter scribant, aliter legant, 206, 1. verbum idem cum geminant significant actionis vehementiam et gradum quasi superlativum, 207, 1. quamlibet terram, vocant pulverem, 211, 2. omnem sententiam insignem et acutam vocant parabolam, proverbium vel ænigma, 228, 2. repetunt pronomem relativum vel demonstrativum, illudque jungunt cum suo nomine quod præcessit, 241, 2. rebus inanimis metaphorice dant vitam, *ibid.* filium vocant *ben*, quasi domum, 261, 1. ventrem vocant quiddam a collo ad usque inguina est, 264, 1. non solum insulas maris Mediterranei vocabant insulas, sed et omnes Europæ provincias trans mare sitas, 292, 1, 2. futura sæpe sumunt pro præsentem, 300, 1. carent gradu comparativo, et ejus vice utuntur positivo cum præpositione *plusquam*, 339, 1. articulos multiplicat per pleonasmum, 340, 2. cur pupillam vocent filiam vel virunculum, 378, 1. utuntur genere feminino pro neutro quo carent, 403, 2. sæpe notam similitudinis omittunt, 429, 2. litteræ serviles non raro apud eos per enallagen inter se commutantur, 430, 1. ordines verborum imperfectorum sæpe confundunt, 483, 2. per unam temporis differentiam sæpe omnes significant, 553, 1. faciem capiunt pro persona, 575, 1. quia carent verbo præsentem, ideo illud exprimunt per præteritum, 595, 2.

HEBRAICARUM VOCUM SYLLABUS.

- Alaphim* varia significat, 110, 2.
- Aleph* et *He* litteræ quia primæ gutturales, sæpe inter se commutantur, 294, 2; 402, 1; 518, 2.
- Amutsim* et fortes et veloces significat, sed capitur interdum pro *chamutsim*, id est *cineret*, 428, 2.
- Arza* tam cedrum significat, quam attenuabo, 295, 1, 2.
- Aspac* et calumniari et opprimere significat, 440, 2.
- Acem* significat vanum, inutile, iniquitatem, rapinam, 477, 2.
- Belial* significat inobedientiam, impietatem, apostasiam, et ipsos inobedientes et apostatas, ac ipsum diabolum, 170, 2. unde vox derivetur, *ibid.* et 171, 1.
- Berudim* quem proprie colorem denotet, 428, 2.
- Biccura* sunt ficus præcoqnæ et primitivæ, non grossi et immaturæ, 441, 1.
- Chabod* quam varia significat, 77, 2; 78, 1.
- Chaitim* tantum usitatum est in numero doali, unde in eo

- et singularem, et dualem, et pluralem vitam significat, 247, 2.
- Chasida* et ciconiam, et per antiphrasin milvum significat, 421, 2.
- Chasiz* quam diversæ sit significationis, 476, 1; 477, 1.
- Chel* robor et opes significat, 193, 1.
- Chemdat* significat non quale quale, sed ardens et ingens desiderium, 336, 1, 2.
- Cherem* proprie et communiter significat exterminium, non rete nisi abusive, 142, 1. idem et rem abominandam et succisionem significat, 537, 2; 618, 1.
- Chet* et *Ain* litteræ sono sunt vicinissimæ, hinc subinde permulantur, 294, 2.
- Chotam* est tam annulus quam sigillum, 348, 1.
- Chusan* per paragogen idem est quod *chus*, 256, 1.
- Elil* significat rem vanam et nihili, item idolum per diminutivum ab *el*, 498, 1.
- Et articulus ordinarie accusativo, raro nominativo servit, 330, 2.
- Gaal* et redimere et inquinare significat, 297, 2.
- Geon* et superbiam et magnificentiam significat, 176, 1, 2.
- Gulla* in candelabro erat vas concavum et sphericum ad capiendum oleum; quod latine vocari posset *gula*, 395, 2. ejus descriptio, *ibid.*
- Halichot* proprie perambulationes et transitus significat, 253, 2.
- He* litteræ mysteria, quod in verbo *eccabeda* apud Agæum ipsa deficiat, 325, 2.
- Iegudenu* non tantum accinctum significat, sed et unitum et conjunctum, 263, 2.
- Iotser* et figulum et monetarium et statuarium significat, 493, 2.
- Kaba* quam incertæ et multiplicis sit significationis, 598, 1.
- Kal* significat levem, velocem, facilem, vilem, 170, 1.
- Kemarin* et thurificatores, et atos significat, item alia, 274, 1, 2.
- Ki* sæpe est nota auxesis, et nota admirantis, 292, 1. sæpe non est causale, sed encliticum, additarque ornatus causa, 281, 1.
- Kippod* an sit avis, an quadrupes, an natatile, 294, 1.
- Konen* significat præparat, instaurat, fulcit, erigit, firmat, ædificat, 231, 2.
- Kos* significat colligere et acervare, 287, 1.
- Lamed* littera subinde servit nominativo, item accusativo, 268, 1. interdum et genitivo, 537, 1.
- Lamnaseach* et in finem, et victori significat, 267, 2.
- Mamzer* idem est qui spurius, qui extra matrimonium alieno patre natus est, 455, 1. item alienigena, *ibid.* 2.
- Maos* hebraice significat fortitudinem, locum fortem, præsidium, arcem, 163, 2.
- Maisar* proprie arcem significat, 223, 1.
- Matte* per metaphoram tribuere significat, 137, 2.
- Meghilla* est liber, membrana, charta, 413, 1.
- Megura* dicitur a *gur*, id est *habitare*, quia in germine quasi habitat semen, id est arista et granum protuberans ex semine, 346, 2.
- Min* sæpe propter, subinde *ad* significat, 430, 1.
- Muctar* etiam per metalepsin significat sacrificare, proprie est suffumigare, 362, 1.
- Muggas* et offertur et applicatur significat, 362, 2.
- Nun* littera in multis verbis est formativa nominis, 453, 1.
- Nachon* quintuplicem habet significationem, 96, 2.
- Nasa* et suscipere et auferre significat, 560, 1.
- Nebim* tam Prophetas, quam garrulos significat, 518, 1.
- Nezer* est corona, diadema, coma, consecratio, separatio, nazarethus, 193, 1.
- Nib* vocatur et fructus et sermo, qui germen linguæ est, 518, 1.
- Nicka* significat innocentem esse vel declarari, item nocentem declarare et punire, 415, 2.
- Nihia* unde deducatur, 82, 2.
- Nora* significat et terribilis et illustris, 207, 2.
- Nosca* tam est passivum *salvatus*, quam activum *salvator*, idemque quod *Jescua* et *Jesus*, 458, 1.
- Nuge* vox unde deducatur, et quid proprie significet, 309, 2.
- Olam* per *vau* scriptum significat sæculum, mundum, æternitatem, cur, 117, 2; 253, 2. aliud *olam* Dei, aliud hominum, 254, 1.
- Pocharim* quam varia significet, 299, 1.
- Pura* hebraice torcular proprie per catachresin quamlibet vini mensuram denotat, 346, 1.
- Raal* significat tremorem, crapulam, soporem, venenum, stuporem, concussionem, 501, 2.
- Resceph* non nisi metaphorice diabolus significat, 252, 2.
- Sala* significat calcare, urgere, insistere; *salal* attollere, -elevare, 250, 1.
- Santerot* quam amplæ et distinctæ significationis sit, 409, 2.
- Saph* significat limen et superliminare, et poculum, 501, 2.
- Scalom* non tantum pacem, sed et integrum et perfectum significat, 443, 1.
- Seet* et decretum, et magnificentiam, et onus, et tributum significat, 267, 2.
- Selah* videtur esse nota cantus ad vocem vel elevandam, vel producendam, 249, 1. est nota nunc optantis, nunc affirmantis, et applaudentis, *ibid.* varia ejus interpretatio, *ibid.* insinuat item insignem aliquem affectum quo psallens pro movente spiritu afficiebatur, *ibid.* 2. cur id tam confuse ac citra ullam rationem in psalmis positum inveniatur; alibi vero, ubi illustriores videntur sententiæ, omittatur, *ibid.* et 250, 1. ad verbum non significat *semper*, est duntaxat nota carminis et musices, 250, 1. qualis nota carminis fuerit, diversæ sunt opiniones, *ibid.* denotat saltem mutationem aliquam in cantu, quæ fiebat vocem vel elevando, vel contendendo, vel continuando, *ibid.*
- Serukim* quis color Hebræis sit, 363, 1.
- Sigionot* quam diversimode accipitur, 240, 1. *Saga* significat errare, ignorare, *ibid.*
- Thapsar* unde derivetur et quid significet, 195, 1.
- Tsade* et *Samech* litteræ affines sunt, 388, 1.
- Tsara* quid proprie significet, 87, 2.
- Tsemach* proprie est germen vel surculus, 383, 2.
- Tsiltsel* et cymbalum et frenum significat, 542, 1.
- Vau* sæpe est adversativum, significans *sed*, 532, 2. *vau* conversivum, vertit præteritum in futurum, 553, 1.
- Zera* et *Zeroa* quomodo differant, 570, 1.
- Hederam vertit S. Hieronymus hebræum verbum *ki-kaion*, et cur, 58, 2. est quædam hederæ species quæ non serpit, sed per se consistit, *ibid.* hederæ symbolum est vanitatis mundi, omnisque rei mundanæ, 59, 1. item voluptatum mundanarum, *ibid.* 2. eam cur tangere flammæ diabolice Romæ nefas esset, *ibid.* hederæ unde dicitur: est in tutela Bacchi, *ibid.* et 58, 1. capitis gradinam discutit, 58, 1.
- Hedwigis (S.) quasi angelos sacerdotes venerabatur, 574, 2. jugiter passionem Christi meditabatur, 512, 1.
- Helem unus fuit e legatis a Judæis Babylonis in Jerusalem ad aurum deferendum missis, 436, 1, 1. alio nomine vocatur Holdai, *ibid.*
- Helena Lacænæ quod fuerit sigillum, 352, 1.
- Helena (S.) stabulum Christi basilica exornavit, 108, 1; 114, 2. quomodo claves Christi distribuerit, 543, 2.
- Heliodorus templi Hierosolymitani ærarium expilans ab angelis cæsus est, 504, 1.
- Helioabalus quare omnes araneorum telas Romæ colligi jussisset, 48, 2.

Heliopoli qua occasione Judæi templum simile Hierosolymitano erexerint, 541, 2.
 Ἡλιός quod habeat etymon, 607, 2.
 Henoc et Elias primogeniti sunt nostræ resurrectionis, 615, 2.
 Henrici VIII Angliæ regis funesta catastrophe, 322, 1.
 Heraclæus scholæ Alexandrinæ præfectus fuit, 192, 1.
 Herba fullonum maculas e lana eluens qualis sit, 391, 1.
 Hercules monstrorum domitor, non alius est quam fortis Samson, 32, 1. a balæna devoratus et ex ea incolumis rediisse fingitur, 40, 1. Hercules mulieribus servivit, 580, 2.
 Herinacius animal quale sit, 294, 1 et seq.
 Herodes fuit Ascalonita, 455, 1. unde sperare et credere cœperit se fore Messiam; templum ideo magnificentum extruxit, 341, 2. ejus potentia, 342, 1. prius templum tantum ampliavit, *ibid.* id prioris templi fundamentis inædificavit, 330, 1. ne quidem unam porticum Salomonis instaurare potuit, 342, 2. invasit regnum Judæorum, 497, 1. ejus immanitas, 298, 2.
 Heroum animæ dicebantur lucos incolere, 125, 2.
 Nevila filius Chus habitavit versus Indiam, 304, 2.
 Hiatus grandis montis Oliveti de quo Zacharias, quid parabolice et anagogice significet, 531, 1.
 Hiems in Judæa et Romæ modica est, 317, 2.
 Hieronymus (S.) Roma in Bethleem migravit, ut ad præsepe Christi viveret, et eodem vocavit alias matronas et virgines Romanas: ejus corpus Romæ juxta præsepe Domini reconditum est, 247, 1. Bethleem Romæ prætulit, 413, 2. fuit parva statura, 405, 2. Alexandriæ studuit, 192, 1. an censeat Deum rerum minimarum curam non habere, 290, 2. seipsum reprehendit quod primo sensum mysticum Abdiam exponendo, attulerit omisso litterali, cum secus fieri debeat, 3, 1.
 Hispani novum orbem ad Christum converterunt, 19, 1. an orti ab Ibelis vel Iberis incolis Ponti Euxini, 18, 2. nullum habuere cum gentibus Orientis commercium, 19, 1.
 Hispani cur ad extera bella vel novas colonias ducendas emittantur, 192, 2. eorum reges a Gothis prognati sunt, quomodo sensim suum imperium propagarint, 430, 2.
 Hispania a rabbinis semper vocatur *Sepharad*, 18, 1. ponitur a geographis ultima pars orbis. *ibid.*
 Historia tota Jonæ prophætæ Christo applicatur, 44, 2.
 Historici prisci sæpe non errant in rerum narratione, sed in personis et temporibus, 164, 2.
 Holocaustum quid proprie sit, 563, 2. in eo requiritur victima mascula, 566, 2.
 Homo pulvis et cinis est, 72, 1. homo microcosmus est, et microcæcus, 261, 1. reptile est ob tres analogias, 218, 1. est compendium omnium creaturarum, 335, 1. velut arbor inversa est, 261, 2. per peccatum factus est jumentum, 246, 2. ejus descriptio moralis, 214, 2 et seq. habet homo omnis unde se extollat et humiliet, 554, 1. homines piscibus assimilantur ob varias analogias, 214, 2. eorum varii sunt ordines, gradus, complexiones, linguæ, familiæ, gentes, *ibid.* suos habent duces et principes, *ibid.* eorum in mundo jactationes et tentationes, *ibid.* eorum multi catharro vel pituita emoriuntur, *ibid.* potentiores opprimunt minus potentes, 215, 1. quantumvis sapientes, coram Deo obmutescunt, *ibid.* et 2. homines quomodo semiangeli fiant, *ibid.* a ratione et voluntate primum putrescunt, 216, 1. quam mutabiles et variabiles sint, 397, 1. respectu angelorum sunt quasi pueri, 373, 1.
 Honor parentibus debitus quatuor complectitur, 555, 2. honores et pompæ mox ut natæ moriuntur, 59, 1. honorum celer transitus et fluxus, 165, 1.
 Hor mons situs est in Arabia, 142, 2.
 Hormisdas architectus imperatoris Constantii de Roma quid sentiret, 59, 1.

Horribilo significat interdum reverendum et sacrum, 567, 2.
 Horti pensiles Babylone a Nitocri regina constructi sunt orbis miraculum, 173, 2.
 Hostes (inter) acerrimos nos ubique observantes ut supplantent, versamur, 135, 1. hostes Ecclesiæ Dei cur vocentur Ægyptii, Assyrii, Chaldæi, in Scriptura, 482, 2.
 Hostia pro peccato quæ diceretur, 563, 2.
 Hugo (S.) Cluniacensis abbas quam seria dum viveret tractaret, 311, 1, 2.
 Humana omnia mera sunt vanitas et somnium, 619, 1.
 Humanitas Christi, videns se Verbo uniri, obstupuit et etiamnum stupescit, 241, 1. fuit velut equus, cui inquitavit divinitas, 258, 1. est lucerna celestis Jerusalem, 283, 2. quam perfecte divinitati unita fuerit, 392, 2. in quo lapidi stanneo assimiletur, 407, 1. Patri et Spiritui Sancto affinis est, 522, 1, 2. mystice Christi fuit templum, 587, 2.
 Humiles et mansueti soli iram Dei lenire possunt, 288, 1. humilis anima Dei et Christi velut jumentum est, 459, 1.
 Humiliare nos quare coram Dei majestate debeamus, et deprimere in abyssum nostri nihili et miseræ, 236, 2; 237, 1.
 Humilitas cum doctrina magni est apud Deum, 8, 1. eam quantopere Christus tota vita sua dilexerit, 413, 1. humilitas est congrua via ad scientiam divinam, 410, 1. sanctitatis fundamentum est, 363, 2. quam deceat prælatos et principes, 489, 2.
 Humor melancholicus frigidus et ater tristes cogitationes et suspiciones parit, 86, 1. humor dulcis multus in marinis aquis mixtus est, 214, 2. humor phlegmaticus, crudus, lentus et viscosus quomodo calorem naturalem alere valeat, ita ut sine cibo homo vivere queat, 215, 1. humore vivunt, aqueo pisces, aereo homines, *ibid.*
 Hyæna lupi species noctu prædas exercet: ejus natura describitur, 208, 2. hyæna Arabica qualis sit, 209, 1. hyæna esto proprie non sit lupus, ad lupos tamen refertur, *ibid.* est lupo similis, *ibid.* an vocetur lupo vesperlinus, *ibid.*
 Hypocrisis est tropologice vestis peregrina, 277, 2.
 Hypocritæ quam multos greges vitiorum alant, 295, 2.
 Hyrcanus Simonis Machabæi filius, Idumæos ad circumcissionem compulit, 540, 1; 554, 2. cum Aristobolo de pontificatu et principatu decertans in causa fuit cur cum suis a Romanis subactus sit, 486, 2; 496, 1.

I.

Ibis luna non apparente non comedit, 259, 2.
 Ἰβὺς vox græca continet litteras initiales horum verborum, Ἰσχυρὸς Χριστὸς Θεὸς ἰσὺς σωτῆρ, 215, 2.
 Idola olim fabricata ex mercede meretricum, 69, 1. idola in Scriptura vocantur vanitates, abominationes, 81, 1; 456, 1. ubique per Christum et Apostolos sublata fuerunt, 518, 1. ipsi Judæi ædificabant domus et templa, eaque in basi collocabant, ut ab omnibus viderentur et colerentur, 422, 2.
 Idololatræ sunt meretrices tropologice, 69, 2; 70, 1.
 Idololatria profundissima scelerum fovea est, 461, 2. ejus excidium peractum est per apostolos Christi, 292, 1.
 Idumæa perpetuo fuit æmula et hostis populi Dei, 146, 2. quomodo ab eodem attrita, 2, 2. Idumæa unde dicta Theman, mons Seir, Edom, 243, 1. sita est in montibus, 554, 1. mansit post captivitatem deserta et desolata, *ibid.* postea unde homines in ea propagati sint, *ibid.*
 Idumæorum excidii a Chaldæis quæ fuit causa, 5, 1, 2. quando eos Chaldæi invaserint, *ibid.* hos adjuverunt in excidenda Jerusalem, et ideo excisi sunt, *ibid.* cur se invictos putarent, 7, 2. quomodo penitus a Chaldæis exspoliati et victi sunt, 9, 2; 11, 1. non plane ab eis excisi sunt, 11, 1. quomodo evadent manus Gog et Magog

- tempore Antichristi, 12, 2. jam plane delati sunt, 16, 1, 2; 535, 1. venere Judæis a Tito obsessis auxiliatum, 16, 1, 2; 535, 1. apud eos viguit sapientia, 40, 2. Judæi censent Romanos esse Idumæos, 5, 1. Idumæi in captivitate Babylonica manserunt, 554, 1, 2. an plane perierint, *ibid.* 2. fuere Judæorum deinde servi et tributarii, *ibid.* quando et a quo jussi circumcisionem accipere, 16, 2; 540, 1; 554, 2; 555, 1.
- Ignatii (S.) martyris zelus et ardor, 616, 1. quam ardentem Christum desideraret, 337, 1.
- Ignatii (S.) Loyolæ de spe in Deum gnoma, 227, 1. ignifer capitur pro valido milite, 15, 2.
- Ignis in Scriptura quamlibet plagam significat, 326, 2. ignem vocarunt Persæ deum, 590, 1. potentia et vis ignis in auro conflando, *ibid.* Christus igni comparatur, *ibid.* et seqq. cur Deo præferatur, 408, 1. item regibus, *ibid.* vocatur a poetis purpureus, cur, 178, 2. ignis sacer in secundo templo non deficit, 825, 2.
- Ignorantia et inconsideratio semper aliqua peccato conjuncta est, 240, 2.
- Illuminatio religiosæ vitæ quæ dicatur, 353, 1.
- Imaginem ejus quem diligebant, in annulis gestabant amici, 348, 2.
- Imagines vetustissimarum ecclesiarum Christum quasi pastorem depingunt, 100, 1.
- Immolatio Christi in cruce fuit pulcherrima et Deo dignissima, 468, 1.
- Immutabilitatis Dei quæ sint causæ, 596, 1, 2.
- Imperatores Romani triplici corona coronantur, 432, 2. ipsi olim cur ignis prælatus, 408, 2. quomodo vocentur reges Judæorum, 486, 2. Imperatores ethnici Christo et christianismo se opposcentes, montibus magnis comparantur, 401, 1. Imperatores qui templorum et pietatis curam habuere, opibus, victoriis et regnis a Deo donati sunt, 321, 2. item qui Pontificibus Romanis morigeri fuerunt, 436, 1.
- Impietas quomodo in Babylone sedem stabilem figat, 417, 2. impietas cur sedere fingatur, 419, 2. ipsa animam occidit, 420, 1. impietas Judæorum duplex: idololatria et occisio Christi, *ibid.*; 422, 2.
- Impii vocantur maledicti, 414, 2. sunt Seir et Edom, cur, 555, 1. eorum corpora et mentes non sunt aliud quam tentoria dæmonum, 256, 2. peccatis suis succedunt sibi ignem inferni, 606, 1. affligunt et delassant Deum, 581, 2. eorum de Dei providentia querela, 582, 1. sunt virga et flagellum Dei, quibus piorum peccata quasi pater castigat, 204, 1. eorum veratio quam parvo duret tempore, 405, 2. eos sæpe dominari, pios premi sinit Deus, 203, 1, 2; 497, 1. cur, 203, 2 et seqq. cur plangent mortem Christi in die judicii, 514, 2. in inferno quomodo futuri quasi cinis, 613, 1.
- Implere arcum est plene intendere, 462, 2.
- Improbitas modica magnam virtutem inficit, cum contra magna virtus parvam improbitatem mutare non possit, 345, 1.
- Impropria Christi in parasceve unde petita sint, 130, 1, 2.
- Impunita luctuosa et gravis peccanti est, 201, 2.
- Inamabilis capitur pro invisio, odioso, 287, 2.
- Inania quam avide consecetur homo, 310, 1, 2.
- Incarnatio Filii Dei est opus omnium operum Dei maximum et maxime stupendum, 241, 1; 388, 1. fuit infinita humiliatio, 213, 2. quam gratiarum actionem a nobis exigit, 268, 2. facta est tempore calamitosissimo et opportunissimo, 342, 2.
- Incendiorum gehennæ descriptio, 163, 1.
- Incolarum quanta Roma fuerit multitudo, 48, 1, 2.
- Incepere ventum quid phrasi S. Scripturæ significet, 334, 1.
- Indi peccata sua scripto exarata in flumen jactant, ut æterna premanent oblivione, 151, 1.
- India Orientalis quomodo in Scriptura vocetur Æthiopia, 304, 2. ejus et regionum vicinarum conversio ab Abdia et Sophonia prædicta est, 305, 1.
- Inebriari capitur in Scriptura pro *satiari*, 323, 1.
- Inferno comparatur ambitiosus et avarus, 228, 1. infernus cur vocetur orcus, *ibid.* an infernus et mors aliquando pro una re sumantur, *ibid.* cur vocetur Jupiter Summanus, *ibid.* et 2. in inferno impietas cum omnibus impiis quasi in amphora constipata est, 421, 1. ipse est anagogice pila, 281, 1. anagogice Babylon est, 422, 2.
- Infideles mystice sunt Idumæi, 5, 2. infidelium opera omnia non sunt peccata, 345, 1.
- Infirmis (in) Deus suum robur ostendit, 506, 2.
- Infirmiorem proximi portat fidelis, 353, 2.
- Infortunia dextre ferre feliciore est ingenii, quam ingentem prosperitatem regere prudentia, 204, 1.
- Infusoria candelabri erant parvi canales, per quos ex lampade oleum defluebat in lucernas; eorum numerus, situs, descriptio, 396, 2 et seqq. septem infusoria mystice sunt septem sacramenta, 397, 1.
- Ingressu (de) Christi in die Palmarum in urbem Jerusalem, quam gloriosa prædicat et clara Zacharias, 457, 2.
- Iniquitates terræ Juda solus abstulit Christus, non alii vindices et assertores Israelis, 394, 2.
- Initio operis Dei opem implorant servi Dei, 81, 1. *initium* Scriptura vocat id quod erat ante tempora, 417, 2.
- Injuriæ acceptæ species oculis objecta acuit animos in hostem, 178, 2. injuria in venditione Christi quanta sita fuerit, 492, 2; 493, 1. injuria major est injuriam inferre; minor, ferre, 201, 2.
- In medio annorum quomodo vivificavit Deus opus suum, 242, 2 et seqq.
- Inscriptio legis et disciplinæ religiosæ quomodo fiat in cinere a Christo, 353, 1.
- Inspirationes Dei quanti faciendæ sint, 317, 2.
- Instinctus naturalis in Scriptura vocatur præceptum, 59, 2.
- Instrumenta pastoris stulti quæ sint, 496, 2. et quomodo hæc a boni pastoris instrumentis differant, 497, 1.
- Inutile cur vocetur idolum et peccatum, 287, 2.
- Invenire gratiam in oculis Dei quid sit, 508, 1.
- Invidia per aspidem adumbratur, 370, 2.
- Invidos representant Ammonitæ, 289, 1.
- Ira cur vocetur ignis, 285, 1. ira Dei quam sit æstuans, 163, 1. ira Dei in peccatore duplex est, 147, 1. iræ suæ dominus est Deus, homo servus, 159, 2. iræ dies est dies judicii, cur, 284, 2.
- Irato occidit sol tropologicæ, 608, 2.
- Isaac fuit figura Christi Jesu, etiam in quantum medius fuit inter Abraham et Jacob, 243, 2.
- Isaias quando ediderit oraculum de Christo nascituro, 112, 2. quare mulus et discalceatus incesserit, 70, 1.
- Israel distributus erat a Moyse in chiliadas, 111, 1. Israel totus e captivitate Assyria non rediit, 445, 1; 459, 2. multi tamen ad Judam transierunt, et cum eo in captivitatem abducti, et ex eadem reversi sunt, 445, 1. Israelis nomen post reditum e captivitate ad solas duas tribus transit, 501, 1.
- Israelitarum scelera in proximum, 84, 2 et seqq.
- Isthmus est terra angusta inter duo freta, 18, 2.
- Itinera æternitatis quæ sint ad litteram, 253, 1, 2. sunt itinera temporis, puta præteritum, præsens et futurum, quæ sub æternitate decurrunt, *ibid.* 2. mystice autem misericordia et veritas, 254, 2.

J.

Jacob representat Judæos et Israelitas ejus posteros: hinc promissiones ei factæ in posteris ejus adimpletæ sunt, 152, 1. Jacob exemplum vigilantis pastoris est, 499, 1. quomodo vocetur Israel, 501, 1. eum dilectum fuisse præ Esau quomodo intelligatur, 552, 2; 553, 1, 2.

- Jacobus (S.) frater Domini quo loco de pinna templi precipitatus sit, 250, 2.
- Jacobi (S.) zelus indiscretus in Samaritas, 57, 2. quam paucos Hispanos ad fidem Christi converterit, 405, 1.
- Jactura temporis gravissima est, 320, 2.
- Jaddus pontifex fuit filius Jesu, 319, 2.
- Janus biceps est Noe qui vidit sæcula et quasi duos mundos, 32, 1. Janum an Augustus bis, an ter clausert, 333, 1.
- Jarcha septem annulos dedit Apollonio Thyazæo, 348, 2.
- Jason mala via pontificatum invadens fuit pastor stultus, 484, 2; 497, 1. ephibiam qualem et prostibulum in Jerusalem excitari, in qua et libidini et erapula vacabatur, 503, 1. ejus funesta mors, 504, 1.
- Jechonias impius cur rex in hebræo diminute vocetur Conias, 110, 2. eum quomodo a se projecit Deus, 549, 1. fuit avus Zorobabelis, *ibid.* non reliquit post se filium regem, 169, 2. in eo periit regnum et stirps regia Judæ, 319, 1.
- Jehova nomen continet in se SS. Trinitatem, cur duplex hæc contineat, 326, 1.
- Jejunia quatuor temporum ab Ecclesia indicta, adumbrata sunt per quatuor solemnia jejunia Judæorum, 447, 1. quatuor de causis sunt instituta, *ibid.* et 2. jejunii commoda et effectus, 439, 2. jejunio in clade et calamitate publica Deus conciliandus, *ibid.* quale jejunium Deo placeat, 440, 1. jejunia extraordinaria Judæorum quæ essent, quæ ordinaria, 446, 1, 2.
- Jejunarunt Judæi nona die mensis quarti, et decima mensis quinti quolannis per 70 annos captivitatis, quod eo die templum exustum et urbs diruta esset, 439, 1; 446, 1, 2. qui sibi jejunent, 440, 1. cur Judæi jejunarent die decima mensis septimi, et decimi decima, 446, 1, 2. jejunare templo et urbe ædificata cur eos noluerit Deus, *ibid.* 2.
- Jeremias quando cœperit prophetare, 271, 1. hujus abbreviatur est Sophonias, *ibid.*
- Jerusalem cur ab Isaia vocetur Sodoma, 76, 1. quadragesimo anno a prædicatione Christi eversa est, 50, 2. est filia latronis occidens Christum, 106, 2. unde et a Christo vocatur spelunca latronum, *ibid.* ejus propterea punitio, *ibid.* cur vocetur metonymice turris gregis, 99, 1, 2. cur item nebulosa, *ibid.* Jerusalem et Judæa a Michæa ænigmatically dicitur Bethæet sel et Maroth, 74, 2.
- Jerusalem erat quasi metropolis orbis, 230, 1. juxta templum septentrionem versus in tres regiones erat distributa, quarum quæque suum habebat murum, 278, 2. quinam in singulis habitarent, 279, 1. erat triplex civitas, singularum descriptio, 537, 2. super duos colles erat condita contrariis frontibus semet inspicientes, interveniente valle discretos, 279, 1. cur vocetur leo, 184, 1. vocatur Libanus, 233, 2; 484, 1, 2. quomodo ponenda sit in superliminare erapulae, 501, 2 et seq. quomodo id fecerit Deus, 502, 1, 2. ejus reædificandæ quanta amplitudo futura promittatur, 373, 1, 2. Jerusalem vetus fere semper in Scriptura figura est novæ, id est Ecclesiæ, *ibid.* 2. an pila vocetur, 279, 2. cur olla, *ibid.* quare vocetur pila active et passive, 280, 1. post reditum e Babylone quomodo vocetur civitas veritatis, et mons Domini, 443, 1, 2. ejus felicitas, 444, 1. est obsessa a Tito et Romanis juxta montem Calvaria, 529, 1. Jerusalem moderna alio est in loco quam fuerit vetus, 505, 2. quam hæc deserta et inculta sit, 416, 2. futura est sedes regni Antichristi, ibique ab eo occidentur Enoch et Elias, 526, 1, 2.
- Jescua est Jesus, Jescui est Jesus meus, 265, 1, 2.
- Jesus idem est quod salvator, 265, 1, 2. Jesu nomen multis ante annis prænominauit Habacuc, *ibid.* significat id nomen omnia bona et dona ab eo nobis donari, *ibid.* et seqq. non tantum significat salvatorem et salutem quam nobis dedit, sed et modum quo nos salvavit, 266, 1. ei quomodo vivere debeamus, *ibid.* et 2.
- Jesus filius Sirach fuit Christi typus, 319, 2.
- Jesus et Zorobabel cur vocentur filii olei, 410, 2 et seq. comparantur Cherubinis templi, 411, 1.
- Jesus filius Josedec pontifex fuit tum nomine, tum officio typus Christi Jesu, 319, 2; 380, 1, 2; 388, 1; 399, 2. ejus elogium, 319, 2. vixit cum populus e captivitate Babylonica rediret, 380, 1. consistit reus coram S. Michaele, accusante satana, *ibid.* 2. cur satan stet a dextris ejus, 196, 1. quod ejus fuerit peccatum, cujus eum satan accusat, 382, 2. ejus filii alienigenas duxerunt uxores, non autem ipse, nec meretricem, 383, 1. cur ei satan adversatus, *ibid.* ejus partes Deus defendit, *ibid.* cur dicatur torris erutus de igne, 384, 1, 2. quæ ejus vestes sordidæ, *ibid.* his ipse indutus representat Christum carne humana vestitum, 385, 1. cur ab angelo opem exposcat, *ibid.* mutatoris et cidari induitur, 385, 2. elicit actum contritionis de peccato suo, 386, 1. est cum sociis vir portentis quintupliciter, 387, 2. ei revelatus est Christi ortus, 389, 2. ejus corona e donariis Judæorum efformata qualis fuerit, 432, 1, 2. representat regnum Christi, 433, 1.
- Jezebelis reginæ iniquitas erga Naboth, et castigatio divina, 143, 1.
- Joannes Baptista cur dictus sit angelus, 328, 1. præparavit viam ante Christum, 584, 1; 586, 2. missus tam a Christo quam a reliquis personis ante faciem Christi, 584, 2. est medius totius S. Trinitatis, *ibid.* eum angelum incarnatum fuisse censent Judæi et Origenes, 585, 1. fuit vere homo, *ibid.* quomodo missus a Deo, *ibid.* vocatur angelus, quia gratia angelus fuit et officio, *ibid.* tantum sex menses habuit infantia: in utero matris sanctificatus fuit, pene sine cibo aut potu vixit, purissimus et castissimus fuit, *ibid.* et 2. pro castitate martyr occubuit, *ibid.* a puero sanctæ contemplationi vacavit, *ibid.* Christo servivit sicut angeli Deo; nunquam peccavit, saltem deliberate et graviter, 586, 1. ejus vitæ austeritas, *ibid.* quomodo Judæos docuerit et converterit, *ibid.* varia ejus elogia, *ibid.* et 2. a solo Spiritu Sancto in deserto edoctus fuit, 586, 1. fuit instar Cherubini, *ibid.* superavit officio, virtute et sanctitate omnes inferiores angelos, *ibid.* fuit typus Eliæ, et Elias ipsius, *ibid.* 2. in quo a cæteris Prophetis differat, *ibid.* vocatur plusquam propheta a Christo, *ibid.* fuit horizon et fibula legis veteris et novæ, *ibid.* in quo Eliæ similis fuerit, 614, 1. cur vocetur Elias, *ibid.* et 2. quomodo converterit corda patrum in filios, 617, 1.
- Joannes Chrysostomus apud Arcadium Imperatorem curavit, ut quæ in Phœnicia essent idolia, penitus tollerentur, 455, 1. albæ columbæ indicio designatus in Patriarcham est, 593, 2. corpore exiguo fuit, 405, 1.
- Joannes (S.) Damascenus natus Damasci est, 452, 1.
- Joannes (P.) Maldonatus Societatis Jesu, quotidie quinque mortis meminit, 295, 1.
- Joannes monachus sola Venerabili Eucharistia victitavit, 471, 1.
- Joannes Silentarius quam certam de Dei ope fiduciam haberet, 227, 1.
- Job an cum Christo in carne resurrexerit, 46, 1, 2. pro sua innocentia disputabat cum amicis et Deo, 128, 2. sollicitum cum Deo ambulavit, 135, 2.
- Johanan (R.) de templo Hierosolymitano vaticinium, 483, 1.
- Jonas quando prophetavit, et sub quo rege, 23, 1, 2; 52, 2; 154, 1. an fuerit filius viduæ, quem suscitavit Elias, 23, 1, 2. an adolescens ille, qui unxit Jehu in regem, 23, 2. fuit oriundus ex Geth Zabulonitide, *ibid.* missus ad Sardanapalum, 23, 1. ejus historia paucis perstricta, *ibid.* 2. Sanctorum catalogo adscriptus est, et monacho cuidam sancto cum aliis Prophetis apparuit, 25, 1, 2. mittitur in Niniven, 23, 1. prædicare jubetur illi excidium, *ibid.* quomodo fugerit in Tharsis, 29, 1, 2. quomodo nauta

- ab eo petant quo vadat, 30, 1. cur Deum fugiat, *ibid.* et 2. eum fugiens incidit in pericula, *ibid.* tempestate jactatur, 32, 2. cur dormiret in navi sopore gravi, 33, 1. sensit remorsum conscientiae ex fuga a Deo, *ibid.* sors quomodo super illum ceciderit, 34, 2. quomodo se dixerit esse Hebraeum, 35, 1. ejus charitas magnanima et poenitentia, *ibid.* et 2. quomodo petierit in mare abjici, 36, 1. cur eum Deus in mare projici vellet, *ibid.* a nautis qua restrictione missus in mare, 37, 1. devoratus est a ceto, 38, 1, 2. in eo similis fuit Christo patienti et resurgenti, 41, 2; 44, 2; 45, 1. quatuor miracula in ceto circa eum facta sunt, 39, 2. quid nomen ejus hebraice sonet, *ibid.* pressus angustiis ad Deum redit, 40, 1, 2 et seq. mox ejus opem sensit, 41, 1. spondet se iturum ad templum ad Deo gratias agendas, 41, 2. an a ceto vectus et ejectus sit in mari Rubro, 42, 1. cjus angustia similis fuit angustiae Christi in horto, 43, 1. gerit curam pro salute nautarum, *ibid.* 2. ejectus est circa Joppen, et cur, 44, 1. an fuerit e sanctis qui cum Christo resurrexere, 26, 2; 46, 1, 2. est index resurrectionis mortuorum, *ibid.* et ceto liberatus, statim adiit templum, ut vota persolveret, 47, 1. ejus sepulcrum non fuit in Ninive, sed in Palestina, 49, 2. quomodo viam tridui unius diei festinatione compleverit, 50, 1. tertiam Ninives partem praedicando obivit die primo, *ibid.* videns oraculum suum frustrari, cur sit afflictus, 57, 1, 2. laboravit indiscreto honoris proprii amore, *ibid.* optans Ninivitis puatri indiscreto zelo, peccat venialiter, *ibid.* post xl diem praedicationis suae afflicta egressus est Ninive, eventum expectans, 58, 1. videns nullam cladem sequi, murmuravit, *ibid.* quomodo Ninive valedicens in Judaeam redierit, 60, 2. Jonas cum dixit juxta Septuaginta: *Adhuc triduum, et Ninive subvertetur*, innuit mysterium resurrectionis; et juxta textum hebraicum: *Adhuc quadraginta dies*, innuit mysterium ascensionis Christi, 206, 2.
- Jonathas Judae Machabaei frater, quas Philistinorum urbes cepit, 455, 2. quomodo sit separator Azoti, *ibid.*
- Joppe celeberrimus portus est totius Judaeae, 32, 1. ejus descriptio, *ibid.*; 42, 1. quantum distet a mari Rubro, *ibid.*
- Jordanis fuit medium Terrae sanctae, 148, 1. jordanes ex nivium resolutione efferebatur, 485, 2.
- Josephus historicus e spelunca extractus ad Vespasianum deductus est, 282, 1. ejus fides saepe vacillat, 342, 2; 343, 1.
- Joseph quam in fratres peccantes fuerit benignus, 58, 1. Joseph domus cur vocentur decem tribus schismaticae, 481, 1.
- Josias fuit rex piissimus, 270, 1. ejus mortem Judaei planxere, 513, 1, 2. an in ejus morte succisum punicelum dictum Adadremmon, et haec succisio luctum auxerit, *ibid.* 1. ejus filii tres an sint tres pastores a Deo succisi, 490, 1. eorum misera sors, 276, 2.
- Josias filius Sophoniae fuit aurifer, hinc ejus nomen coronae quam fecit, fuit incisum, 431, 2. an fuerit quartus dona offerentium, 432, 1. alio nomine dicitur Hem, 436, 1.
- Josue ut victoriam prosequeretur, stilit solem et lunam, 259, 1. typus fuit Christi, 265, 2; 319, 1, 2.
- Jovis quaedam statua triocularis, 391, 1.
- Juda vocatur interdum tota gens Judaica complectens tres tribus et alios ex aliis, 478, 1.
- Judae proditoris Christum inimicis vendentis ingratitude, 493, 1. cur argenteos in templo projecit, 494, 2.
- Judaea respectu Babylonis australis est, 17, 2; 18, 2. in ea cur Deus semper censeretur esse, 30, 1, 2. Judaea cur dicatur terra desiderabilis, 441, 2; 600, 2. quomodo facta in stuporem omnibus, 441, 2. ejus termini, 460, 1; 482, 1; 484, 1; 535, 1; 536, 1. cur dicatur terra sancta, 378, 1. ejus felicitas et fertilitas tota pendeat
- ab imbre matutino et serotino, 541, 2. longior duplo est quam lata, 414, 2. ejus latitudo et longitudo, *ibid.* typus est caelestis patriae, 199, 1. in Judaeam quomodo Deus fuerit austerus simul et clemens, 451, 2.
- Judaei quaecumque dira, in salsum mare demergebant, 151, 1. etiam in vallibus habebant lucos et idola, 128, 1. eorum cum filiabus Moab fornicatio, 131, 2; 432, 1. sub gravi onere legis pressi magnis votis Christi nativitatem requirebant, 120, 1. eorum salvatores qui fuerint, 20, 2. quomodo Auster vel ad austrum sint, 16, 2. eorum victoriae tempore Machabaeorum, 17, 1. multi captivitate Babylonica afflicti resipere, 151, 1. multi per vastationem Judae in alias oras dispersi, sub Cyro et Machabaeis rediere, 19, 2. multi quoque fugere in Hispanias, *ibid.* eorum e Babylone per Zorobabel liberatio praedicatur, 86, 2. Judaei Hispani, auditis prodigiis Christi et Apostolorum, misere legalum ad eos, qui aliquos ex iis ad se mitti deprecaret, 19, 2. eorum multi a Christo in Ecclesiam collecti sunt, in fine mundi vero caso Antichristo omnes salvi fient, 98, 1. Judaei prisci contemptores Prophetarum fuerant typus Judaeorum spernentium Christum; et excidium illorum per Chaldaeos praefigurat excidium horum per Romanos, 207, 1. per Cyrum e captivitate Babylonica liberandi, ab Habacuc praedicantur, 225, 1. sibi persuadere non poterant templum ac sanctam civitatem a Deo tradendam impiis Chaldaeis, 207, 2. e Babylone redire quantopere optarent, et aggregari patribus suis in Palestina sepultis, 263, 2. eorum pravitas et nequitia tempore Habacuc, 261, 1, 2. cum veste peregrina saepe Gentilium mores et idololatriam assumebant, 277, 1. a Prophetis vocantur Chanaanæi ob impietatem, 281, 1, 2. multi in Babylone fixere sedes e captivitate reliqui, 375, 1. eos cur Prophetae tam studiose et serio hortentur ut fugiant e Babylone, 375, 1; 376, 2; 417, 2. qui Judaei Jerusalem obsederint et oppugnarint, 503, 2. non utebantur femoralibus, sed longis tunicis, 232, 2. quomodo suis in epitaphiis defunctis apprecarentur, 249, 1. cur caeteris gentibus invisibili essent, 287, 2. quando Philistaeam subegerint, 290, 2. saepe in Scriptura vocantur nominibus gentium quarum mores, cultum et vitam imitabantur, 306, 2. censebant Aethiops esse ultimos hominum, 305, 1. eos per Orientem dispersos Deus in Jerusalem per Cyrum reduxit, *ibid.* et 2. eos Christus humilitatem docuit, 306, 2. ob vana bona terrae a lege Dei recesserunt 309, 2. septuaginta annis in captivitate Babylonica mansere, Cyro permittente rediere, 313, 1; 316, 1; 420, 2. duplicem habebant annum et menses, 316, 2. utebantur mensibus lunaribus, 317, 1. ex captivitate in Jerusalem redeuntes, constituerunt ducentem Zorobabelem filium Salathiel, 319, 1. regimen summum ipsorum post captivitatem mansit penes pontifices, *ibid.*; 387, 1; 432, 1. cur in templo reaedificando segnes fuerint, 320, 1. ipsis templum reaedificantibus an dederit Deus opes et spolia Gentium se mutuo conficientium, 341, 2. quam pacifice templi fabricam absolverint, 343, 2. ipsis promissus fuit Christus, 394, 1. olim non habebant libros distinctos per folia, sed membranam oblongam, quam circa cylindrum convolvebant, 412, 2. post captivitatem idola non coluere, 417, 1; 420, 2; 422, 2; 537, 2. eorum impietas duplex, idololatria et occisio Christi, 420, 1. quando impleverint mensuram impietatis suae, *ibid.* violatae religionis convicti quas poenas olim darent, 421, 1. jejunabant quotannis die decima julii, quia ea die templum combustum fuit a Chaldaeis, et urbs diruta, 439, 1. templo restaurato petunt num ad hoc jejunare debeant, *ibid.*; 446, 1, 2. eorum sanctificatio sita erat in jejunio et abstinentia, 439, 2. dum Chaldaeos fugerunt, sparserunt se per Syriam, Persidem, Mediam, Aegyptum, 441, 1; 444, 1. quando hi redierint in Jerusalem, 444, 2. pauci a Chaldaeis in Judaea relictis sunt ad colendam ter-

- ram, 441, 1. varia eorum jejunia variis de causis, 446, 1, 2. post reditum e captivitate restituerunt lapides terminales ab Idumæis destructos, 463, 2. quia simulacra coluerunt, hinc in captivitatem abducti, 477, 2. a pastoribus suis decepti fuere, *ibid.*; 486, 1, 2. pugnabant ut plurimum pedites, 481, 1. captivitatem Assyriacam et Babyloniam fugientes eorum multi in Ægyptum profugerunt, 481, 2. an sicco pede transierint Bosphorum Thracium, 482, 2. quomodo vocentur pecora occisionis, 486, 1. qua occasione a Pompeio subacti fuerint, *ibid.* 2; 496, 1. eorum mutatio et variatio, 491, 1; 499, 2. fuerunt murmuracionibus dediti, et eorum propterea punitio, 491, 1. apostatantes a judaismo visis Machabæorum victoriis rediere, 506, 2, multi eorum Christi in crucem acti commiseratione tacti pectora percussere, 509, 2. quomodo ejus mortem planxerint, 510, 1. ipsis potissima Christus missus fuit, 517, 2. ipsi qui contribules erant Christi et fratres, eum confixere, 519, 2. eorum quot millia in excidio Jerusalem occisa et capta, 526, 2. quot sub Antiocho Epiphane, *ibid.* multi ei partim metu, partim malitia consenserunt, *ibid.*; 503, 2. e captivitate reduces aquæductus urbis restaurarunt, 534, 2. unde symbolis et parabolis sua exprimere assueverint, 540, 2. Judæi Ægyptii qua occasione Heliopoli templum extruxerint, 541, 2. in eo peccarunt, *ibid.* cur uxores post captivitatem rejicerent et alienigenas contra legem duce-
rent, 573, 2; 577, 2. ipsos ut peculium suum elegit Deus, 576, 1; 603, 1. Deo teste nuptias contrahebant, 578, 2. putarunt Joannem Baptistam fuisse angelum incarnatum, 583, 1. cum Græcis continuo ipsis negotium fuit post reditum e captivitate, 463, 2. Judæi hodierni sunt dolosi in stateris, et hoc nomine sæpe a Prophetis suggillati, 137, 2. Christum ubique deprimerere conantur, 110, 2. eorum pauci in Hispania ad Christum fuere conversi, 19, 2. Judæi obstinati consenserunt suum Messiam, qui deleat Romanos, et alias gentes Judæis et sibi subigat, 263, 1. eumque potentem et magnificentem, 457, 1; 523, 1, 2. illorum sterilitas bonorum spiritualium ob cæsum Christum, 265, 1; 582, 2. a Romanis e cloacis et sepulcris sunt ad necem extracti in excidio urbis, 282, 1. quomodo plangant urbis et regni sui eversionem, 286, 1, 2. vocatur nugæ a Propheta, 309, 1. sunt hominum vilissimi et abjectissimi, *ibid.* probrosa eorum nomina, *ibid.* et 2. nugis et fabulis scatent, *ibid.* aiunt tertium quoddam templum a suo Messia erigendum, et ipsum gloriosius Salomonico fore, 339, 2 et seq. sæpe templum conati sunt reedificare post Christum, 341, 2; 416, 2. sunt quasi torris erutus de igne, 384, 1. lucernis sua festa et sabbata celebrant, 398, 2. Christo et christianismo adversantes montibus magnis assimilantur, 401, 1. eorum ob cæsum Christum excisio et exsilium, 416, 1, 2; 423, 1. sunt in totius mundi oculis, 418, 2. nec cælum eos recipit, nec terra, 422, 1. sunt velut pila mundi totius, *ibid.* totus mundus eis carcer et exsilium est, *ibid.* Antichristo adhærebunt quasi idolo impietatis, 423, 1. in fine mundi ad Christum convertentur, *ibid.*; 481, 1; 617, 2. quæ portenta a suo Messia expectent, 482, 1, 2. quare et quando a Deo relictis, 496, 1. eorum cognationes jam obscuræ sunt, *ibid.* per terram pendulam in medio aeris representantur, 501, 2. ubique ab indigenis distinguuntur, 535, 1. eorum blasphemia de lacrymis Dei ob rejectum populum suum, 532, 1. eorum Messias refutatur, 587, 2. erit is Antichristus, *ibid.* putant Eliam fore præcursorem primi adventus Messie, 614, 1, 2. enim avide expectant, *ibid.* cur ei in circumcissione sellam ponant, 615, 1. ii qui Christo credidere, in excidio urbis tam anima quam corpore servati sunt, 496, 2. paucissimi horum Christo credidere, 523, 1; 532, 1.
- Judæus aliquando mystice capitur pro fidei et christiano, 448, 2.
- Judas Machabæus Idumæos ad circumcissionem compulsi, 15, 1. ante prælium semper opem Dei invocabat, 82, 1; 481, 1; 503, 1. quas opes ex spoliis Græcorum collegerit, 539, 2. unde dictus: a Jeremia aureum gladium accepit missum a Deo, 480, 2.
- Judas Galilæus fuit stultus populi pastor, 497, 2.
- Judicant homines pro affectu, et quod virtutis est, vitio: quod vitii est, virtuti deputant, 591, 2. *judicare* sæpe in Scriptura idem est quod vindicare, 20, 2.
- Judices ædificant Sion in sanguinibus, 92, 2. iudicis partes sunt tueri justos et justitiam, ac punire injustos eorumque injurias, 159, 1. iudicum iniquorum rapacitas: hinc lupis assimilantur, 210, 1; 299, 1.
- Judicium vocantur peccata, item pœna et condemnatio, 307, 1. item capitur pro eo quod æquum est, 288, 1. iudicium quando et quomodo assequatur suum finem, 203, 1. iudicia Dei non sunt scrutanda, *ibid.* iudicium particulare cujusque per se Christus vel per se vel per angelos, 510, 2. et quomodo utrumque intelligendum, *ibid.* in eo quisque animæ suæ causamaget, 128, 1.
- Judicii (in die) Deus scrutabitur ad lucernam et exacte secreta cordium et mentium, 282, 1, 2. cur ea dies dicitur esse prope, 284, 1. cur vocetur amara dies, *ibid.* 2. ejus diei horror, *ibid.* erit dies iræ, tribulationis, angustie, calamitatis, necessitatis, perditionis, tumultus, tenebrarum, turbinis, tubæ, desolationis et jubilationis, *ibid.* et seqq. dies nebulæ et procellarum, 285, 1. tunc impii Christum videbunt in quem confixerunt, 510, 1, 2. dies iudicii proprie nec dies, nec nox dicitur, cur; sed vespera, 533, 1. proprie Domini dies est, reliqui hominum, 275, 2. erit ea igne duplici succensa, 603, 2. cur vocetur dies resurrectionis Christi, 301, 2. ostendet hæc Christum esse verum Deum, *ibid.* quomodo tunc Deus in impios insurget, 260, 1. tunc Christus futurus proprie sol justitiæ, 606, 2. descendet in montem Oliveti, ac tum eum sua majestate et potestate concutiet, 530, 2. tunc idem opprimet suos adversarios, 504, 2. tunc impii plangent mortem Christi, 514, 2. tunc Christus et Sancti ingentur igne conflagrationis mundi, 374, 2. tunc Deus omnia regna mundi Christo subjiciet, 347, 2. tunc silebit omnis caro a facie Christi iudicis, 379, 1, 2. tunc beati optabunt egredi cælo, damnati nolent egredi inferno, *ibid.* tunc quoque peccatores quasi igne excoquantur, 590, 2.
- Juge sacrificium quale et quod esset, 561, 2.
- Jugum Christi quomodo grave sit, 451, 1, 2.
- Julianus Apostata sagitta cœlitus ictus periit, 322, 1.
- Julii decima die combustum fuit templum a Chaldæis, 439, 1; 446, 1. nona vero die murus fuit perfractus, 446, 1.
- Julius Cæsar Alexandrum Magnum sibi imitandum proposuerat, 128, 1. Judæis est Idumens, 5, 1. Julii Cæsaris ambitio, 221, 2. ejus in bellis celeritas, 208, 2. non ausus fuit Ægyptum facere provinciam, 430, 1.
- Jumentum tropologice denotat Christi humilitatem, obedientiam, resignationem, labores, patientiam et mortem, 246, 1.
- Juno prisca erat conjugii præses, 578, 2. ei sacrificantes cur fel victimæ divulum abjicerent, *ibid.*
- Jurabant Judæi per Deum verum, Gentiles per idola, 415, 1. jurans sæpe, facile pejerat, *ibid.* jurare per regem quomodo sit licitum, 275, 1. jurandi consuetudinem cur toties coarguat S. Chrysostomus, 330, 1.
- Juramentum quomodo sit actus patriæ, 275, 1.
- Jurgio obtinent superbi et impudentes, quod jure non possent, 202, 2.
- Justificatio impii majus Dei opus est, quam cœli terrarum creatio, 152, 1, 2. justificatio multorum Ninivitarum, 541, 2. justificationis exordium in adultis Dei præveniente gratia capitur, 598, 1. in justificatione peccator ater dealbatur, 306, 1.

Justinianus imperator pretiosissimam mensam templo S. Sophiæ dono dedit, 558, 2.
 Justitia triplicem patitur significationem, 133, 1. Justitia et scelerum vindicta quam Deo chara, curæ et honori sit, 276, 1; 431, 1. justitia divina quomodo in Judæos sævierit, 421, 2. justitia subinde capitur pro splendore et munditie, 606, 2. justitia finis judicii est, 203, 1.
 Justus myrto ob varias analogias assimilatur, 363, 2 et seq. justus vita et rectitudo in duobus consistit, 226, 1. justus poenitentes portant iram Dei, 147, 2. symbolice uvæ et botri vocantur, 140, 2. justis omnia quæ aggrediuntur, bene cedunt, 445, 1. — *Vide Sancti.*

K.

Kikaton quæ sit herba in Palestina, 58, 1, 2. id quia latine nomen non habet, S. Hieronymus vertit *hederam*, *ibid.* Septuaginta *cucurbitam*, *ibid.* an idem sit cum ricino, 59, 1.
 Kosachi et Hiberni vino adusto cur se ante prælium impleant, 481, 2.

L.

Labia cur statim gaudium ac mœror occupet, 264, 1. labium unum electum quomodo attulerit Christus suo in orbem adventu, 303, 1, 2. labium electum quod sit, *ibid.*
Laboris nomine in Scriptura dicitur omne peccatum, et maxime vis et injuria, cur, 202, 1. labores quos nostri causa Christus suscepit, 266, 1.
 Lacedæmonii in bello cur uterentur vestibus rubris, 428, 1. eorum unanimitas civitati pro muro fuit, 303, 1.
 Lachis urbs Juda, adventante Sennacherib, misit legatos cum muneribus ad Geth urbem Philisthim, 75, 1. primo invasa esta Sennacherib, cultum idolorum prima suscepit, *ibid.*
 Lacrymis compunctionis et poenitentiae crescit justus, 363, 2.
 Lacum Prophetæ vocant infernum et limbum, 460, 2. lacus mirabilis juxta Neapolim canem et exanimans et vivificans, 502, 1.
 Læta miscentur tristibus in hac vita, 414, 2.
 Lætitia vehemens hominem sæpe emori facit, 263, 2.
 Laicorum reformatio inchoanda a reformatione sacerdotum, 556, 2.
 Lamentatores tibiis canentes funeri adhibebantur olim, 82, 2.
 Lamia piscis fuit qui Jonam devoravit, 38, 2. ejus descriptio et magnitudo, *ibid.* unde dicitur, *ibid.*; 383, 1. lamia Aristotelis an alia a vulgari, 383, 1.
Λαμνὰδουχῶν quis ritus apud priscos, 15, 2.
Lampas capitur in candelabro Zachariæ pro vase concavo oleum continente, 395, 2. ejus descriptio, 396, 1. lampades cur Deum præcedere dicantur, 408, 1. lampades multæ Romæ in sepulcris martyrum ad aliquot sæcula arserunt sine olei affusione, 398, 2.
 Languor animi causatur ex amore perfecto, 255, 1.
 Lapidatio erat poena adulleris apud Judæos, 102, 2.
 Lapis primarius Ecclesiæ est Christus, 401, 2. lapis titularis et terminalis quis sit, *ibid.* 465, 1, 2. lapis stanneus quid dicitur, 406, 1, 2. lapis primus fabricæ alicujus magna cum solemnitate et pompa in fundamentis poni solet, 392, 2. *lapis de pariete clamabit*, adagium quid significet, 230, 2. lapis oneris quis dicitur; tales solebant poni in oppidis et vicis Judææ ad exercendas vires, 503, 2. lapis cælatas quomodo vocetur Christus, 392, 2. lapides duodecim post transitum Jordanis a Josue erecti sunt typus duodecim Apostolorum, 465, 1. lapides in victoria, triumpho et rei alicujus memoriam nonnun-

quam eriguntur, *ibid.* lapides triviales et viales qui, *ibid.* 2. lapides sancti et separationis quomodo fuerint apostoli virique apostolici, *ibid.*
 Lateranensis Basilica condita a Constantino in palatio suo Laterano, 181, 2. ejus episcopus proprius est Pontifex; in ea est cathedra ejus, ibique totius Ecclesiæ possessionem adit, 391, 2. ejus dignitas, *ibid.*
 Latina lingua omnes fideles sub Romano Pontifice Deum et Christum toto orbe colunt, 303, 2. Latinas fecere Hispanias et Gallias Romani, *ibid.*
 Latrones duo inter quos pependit Christus, an significantur per duo illa animalia, quorum in medio eum cognoscendum ait Propheta, 244, 2.
 Latus Christi utrumque in cruce perfossum fuit lancea, 516, 2. id an sit fons patens domui David, quem indicat Zacharias, *ibid.* 1. ex eo aperto fluxere omnia sacramenta, *ibid.* 2. vulnus lateris quam patens et vastum fuerit, *ibid.* 2.
 Laudari solent ab orante dotes ejus, a quo aliquid petitur, 240, 1.
 Laurentius (S.) Justinianus fuit atlas Venetiarum, cur, 618, 2.
 Lauretum in Italia integri pagiturmatim confluit, 447, 2.
 Laurus denotat prudentiam, dicata Apollini, 411, 2.
 Lebes omnis corporaliter in Jerusalem sanctificatus Domino non fuit, 545, 2. lebetes in templo, cur rei servirent, 544, 1, 2. sunt phialis pauciores et minus sacri, *ibid.* 2. lebetum multitudo quam Zacharias in templo prædicit fore, quomodo ad litteram intelligenda, *ibid.* 2.
 Lectio duplex cum est in textu hebræo, utraque mysteria admiranda præfert, 206, 2.
 Legatis olim cur daretur annulus, 348, 2.
 Legiones duæ prætorianæ Davidis unde dictæ Cerethi et Philethi, 289, 2. quod eorum officium, *ibid.* erant Philistæi, *ibid.*
Lemma, id est assumptio, Septuaginta cur vocent onus, 158, 1; 200, 1, 2.
 Leo oculis semper excubat, 408, 1. dilaceratam prædam dividit catulis suis, 185, 1. leonibus tyranni comparantur, 298, 2. leones plurimi in salibus Judææ erant, 485, 2. leones quam placidos se S. Sabæ exhibuerint, 538, 1, 2.
 Leoni (S.) Papæ impositionis manuum culpa quare non sit dimissa, 593, 1. præcipuus antagonista Eutycheis hæretici fuit, 371, 2.
 Levia verba et opera signum sunt animi levis, 311, 1.
 Levi quidam fuit proavus Christi, 513, 2. Levi familia cur in Christi morte plangere debuerit, 514, 1.
 Levitæ multi ad Christum conversi, facti sunt sancti, 592, 1.
 Lex Dei vocatur argentum, 339, 2. lex Domini in die judicii peccatorem coarguet, 283, 1. legem ponunt pii super cor, impii sub corde, 569, 2. leges sunt anima civitatis, 480, 1. lex Mosis est velut pluvia matutina, 476, 1. obligavit usque ad Christum, 613, 2. ex ejus jugo Christus ita nos eduxit, uti e profundo quodam lacu, 461, 2. lex evangelica est lex ultima, et ea finita venturum est judicium, 331, 2. quomodo dicitur perpendicularium, 406, 2. lex gratiæ et lex amoris, quietis et concordiæ, 97, 2. in ea sunt vere et proprie sacerdotes et sacrificia, 561, 2. est arx Christi munissima, 461, 2. legem perfectam attulit Christus in orbem veniens, 303, 1.
 Libanus erat terminus Judææ, et initium Gentium versus Aquilonem, 148, 2; 484, 1. per eum designatur templum aliquando et Jerusalem, cur: unde dictus, *ibid.*; 233, 2. e Libano ligna succidit pro templo Salomon, et Zorababel et Judæi pro ejusdem restauratione, 325, 1.
 Libella cur utantur architecti, 369, 1.
 Liber significat Dei mentem, voluntatem et decretum,

- 413, 1. liber memoriae Dei est liber vitae et caeli,
602, 2. liber memoriae Summi Pontificis quis sit,
603, 1.
- Liberalis Deus dat opes ad exercitationem humanitatis,
339, 1.
- Liberalitas de inimicis amicos facit, 489, 1. liberalitate
suorum non vincitur Deus, 599, 2.
- Liberatio Judaeorum e Babylone fuit typus liberationis
hominum per Christum e servitute peccati, diaboli et
inferni, 199, 1; 262, 1. quando illa facta sit, 242, 2.
- Libertas corripiendi in sacerdotibus requiritur, 572, 1.
- Libidinem sectantes saepe fiunt athei, 284, 1.
- Limbus cur vocetur lacus sine aqua, 461, 2.
- Lingua una et sermo fuit in statu innocentiae, 303, 1.
- Linguae continentia dicanda est Deo, eaque freno reprae-
sentatur, 544, 1.
- Linigeri cur dicti sacerdotes Aegypti sint, 274, 1.
- Liptote quae figura rhetorices sit, 81, 1.
- Loca aliquot Scripturae, in quibus Septuaginta versio
plane a Vulgata differt, 205, 2; 206, 1.
- Locusta locustarum, est soboles locustae, scilicet attelabus,
195, 2.
- Locutio angelorum quomodo fiat, 511, 1.
- Longaevitas quorundam piscium, 216, 1.
- Longi amentes sunt, breviores, ingenio meliores, 3, 1, 2.
- Longinus an sit is miles qui lancea Christi latus aperuit,
eumque filium Dei esse agnovit, 511, 1.
- Longitudo justa debet esse dupla ad latitudinem, 414, 2.
- Lucerna in Scriptura vocatur generis propagatio, 15, 2.
- Lucerna increata Dei est ejus mens, intellectus, perspicacia,
scientia, qua omnia clarissime praevidet, 282, 2. quae
ejusdem lucernae creata, 283, 1, 2. ad lucernam quaerere
quid sit adagialiter, 282, 1. lucernas accendunt
Judaei in festis, 398, 2. lucernas septem laterales toti-
dem calamis insistentes habebat candelabrum Zachariae
visum, 396, 1. earum descriptio, *ibid.* et 2.
- Lucerna piscis per noctem relucet, 398, 2.
- Lucifero e caelis deturbato Gentiles fixerunt Aten a Jove
caelo depulsum, 32, 1. Lucifer est noster tyrannus, ejus
jacula ignita sunt, ejus milites sunt daemones plurimi,
180, 1, 2. contra eum perpetim in terra pro Ecclesia
depugnat S. Michael, 380, 2; 381, 1. est tentator Summi
Pontificis, 381, 1.
- Lucro turpi nemo ditatur: ipsum evitandum christiano,
69, 2. est lucranti inutile: ad usus honestos impendi
non potest, a templo suo id repellat Deus, *ibid.*; 138, 2.
lucrum Deo duce collectum prosperatur, 324, 1. justam
et temperatum a Deo venit, nimium et excessivum saepe
peccatum includit, 338, 2.
- Lucus unde dicatur, non erat caedus, et ideo sacer, 125,
1. eos cur succidi ut supersubtilios Deus jussit, *ibid.* 2.
- Ludibrium Dei est homo, 211, 2.
- Ludorum et colorum Circensium origo, 429, 1.
- Ludovicus (S.) Galliae rex quid filio suo moriens circa
cultum Ecclesiae praecipit, 436, 1.
- Ludovicus Pius imperator 40 dies Jejunus transegit, Ven-
nerabilem Eucharistiam quotidie sumens, 471, 1.
- Lumborum concisio sequitur ex cordis deliquio, 184, 1.
in lumbis et renibus consistit maxima pars roboris ho-
minis, *ibid.*; 175, 2. hinc infirmi vocantur elumbes,
476, 1. lumbi confortantur, si stringantur, *ibid.*
- Lumen Evangelii successit post tenebras gentilismi,
533, 1.
- Luna crescente crescunt animalia, 259, 2.
- Lupus in fame lupum vorat, 185, 2. luporum an sit du-
plex genus, unum quod vulgo lupus, alterum quod
hyæna dicitur, 208, 2. lupis congeneres sunt hyænae,
lynxes, pantherae, lycaones, thoes, 209, 1. generosi,
insidiiosi, feroces, voracissimi et insatiabiles sunt: unde
vox lupus derivetur, *ibid.* 2. vespere et noctu grassan-
tar, et cur, *ibid.* eorum oculi lucem noctu ejaculantur,
ibid. alii etiam mane ad praedam exeunt, *ibid.* luporum
noctu quae sit ferocitas, *ibid.* lupi an veneficia pel-
lant, 210, 1.
- Lusitanis accepta ferenda conversio Indiae Orientalis,
119, 1.
- Luti nomine cur vocetur ceroma athletarum, 229, 1. lu-
tum sunt opes, *ibid.* et 2.
- Lux in Scriptura symbolum est laetitiae et jucunditatis,
91, 2; 146, 1; 533, 1. lux ex oleo quasi filius nascitur,
lactatur et nutritur, 411, 1. lux perpetuae gloriae, et
renovationis mundi futura post diem judicii, 533, 2.
- Luxuriae schema basiliscus est, 370, 2.
- Lycanthropi qui sint, et quam noctu saeviant, 210, 1.
- Lychnis lapillus crescente lana edit sonum modulatum,
259, 2.
- Lydwinia (S.) jugiter in Christi crucifixi vulneribus habi-
tabat, 512, 1.
- Lysias Antiochi dux qualiter a Deo percussus, 538, 2.
- Lysimachi superbia, 8, 1.

M.

- Macedonius negans Spiritus Sancti divinitatem velut cornu
fuit Ecclesiam ventilans, sed a Concilio Constantino-
politano damnatus est, 371, 2.
- Machabaeorum victoriae de hostibus praedicuntur a Prophe-
tis, 17, 1; 103, 1. Machabaei tres, Judas, Jonathas, Simon
intra triginta annos a Deo sublatis, 490, 1. restaurarunt et
ornarunt templum et urbem Jerusalem, 534, 2; 537, 2;
544, 2. eorum victoriae significatae symbolice per fontes,
535, 1. fuere et pontifices et principes populi, 432, 1. quo-
modo Damascus usque victorias extenderint, 451, 2. equis
generosis assimilantur, 478, 1. eorum potestas, 479, 1.
eorum robor, pugnabant pedites in equites, 481, 1. eos an-
geli in praeliis adjuverunt, 538, 2; 542, 2; 532, 2;
527, 1; 529, 1, 2. in persecutione fugerunt ad montes,
532, 1. viribus et victoriis Davidem superarunt, 507, 2.
facti sunt quasi asylum divinum, 507, 1. quomodo vo-
centur Judaei et domus David, cum essent oriundi ex
Levi, 478, 1; 507, 1, 2. eorum intentio erat non tan-
tum terminos Judaeae, sed et religionem gentis suae
propagare, 456, 1. Machabaeorum mater masculum ani-
mum habuit, 567, 1.
- Machæra et framae quomodo inter se differant, 522, 1.
- Madjanita scandalum dantes Israeli per cultum Beelphe-
gor, quas poenas Deo dederint, cæsi a Josue, 131, 2;
256, 1, 2. in Scriptura vocantur Aethiopes, nempe Ori-
entales, 256, 1; 304, 1.
- Magia cur fornicatio dicatur, 188, 1, 2.
- Magi daemone invocant, sed is tandem ab eis animam
et corpus extorqueat, 76, 2. daemones familiares habent
in annulis, 349, 1. mala suadent et faciunt, 477, 2.
- Magistratus officium quod sit, 479, 2. medico solerti as-
similatur, *ibid.* quid meminisse debeat, *ibid.*
- Magistri sententiam error circa angelorum merita, 128, 1.
- Magna lapsui patent et ruinae, 9, 1. Magna a parvis initiis
exordium capiunt, 404, 1, 2.
- Magnanimitas animae timorem prosternit, 370, 2. hæc
illustris principum et Prælatorum est virtus, 489, 2.
- Magnificare sumitur pro insultare, 12, 2.
- Mahometanorum persecutionem contra Ecclesiam adum-
brat equus pallidus Joanni in Apocalypsi visus, 371, 1.
- Majestas Dei quam augusta, sublimis et tremenda, 134, 1.
quam illa exacte a nobis serviri velit, *ibid.* 2.
- Malachias (S.) Hiberniae archiepiscopus in quo Malachiae
prophetae similis fuerit, 549, 2.
- Malachias fuit ultimus Prophetarum, nec post eum Judaei
alium usque ad Christum habuere, 331, 1. non fuit
angelus in carne humana, 547, 1. cur vocetur angelus,
ibid.; 549, 2. an sit idem cum Esdra sacerdote et scriba,
negatur, 547, 2. omnium Prophetarum ultimus fuit,

- 548, 2. juvenis obiit, *ibid.* praeiit cum aliis concilio Judaeorum collecto ad conficiendum canonem librorum sacrorum, 548, 1. prophetavit sub Dario Hystaspis et deinceps, *ibid.* 2. item post consummatam fabricam templi, *ibid.* ejus argumentum, 549, 1, 2. ejus propheta sententia brevis est, sed mysteriis secunda, *ibid.* novi Testamenti mysteria multa praenuntiat, *ibid.* Martyrologio Romano adscriptus est, *ibid.* 2.
- Malchion praeiit scholae Alexandrinae, 192, 1.
- Maledicat (quomodo) benedictionibus nostris Deus, 570, 1.
- maledicere Dei est malefacere, 261, 2; 414, 2; 569, 2.
- maledicere interdum capitur pro supplicia inferre, 414, 2. quomodo improbos in fine mundi et die iudicii Christus maledicturus sit, 619, 1.
- Malogranata apte representant sanguinem Christi, 513, 1.
- sunt symbolum optimatum, item charitatis, *ibid.* videntur uva poni, *ibid.*
- Malum oritur ex singulis defectibus, 345, 1.
- Manichaei solem adorabant ut deum, et censebant esse ipsum Christum, item navim triangulam, 607, 2.
- Maasuetudo facit morum compositionem, 288, 1.
- Manubiae hostium in templis a principibus consecrantur, 542, 2.
- Manus Dei nemo effugere potest, 28, 2.
- Manus organum est organorum, 440, 2; 552, 1. capitur pro ore, *ibid.* in manibus Christi quomodo fuerit crux et cornua crucis, 251, 1, 2. manus sumitur pro instrumento, 318, 1. manum arcu implere quid sit, 463, 1.
- Marcella (S.) a S. Hieronymo Bethlehem imitatur, 114, 1. semper mortis meminit, 294, 2.
- Marcus (S.) Evangelista Alexandriam ad fidem Christi convertit, 191, 2.
- Mardocheus utrumque templum vidisse potuit, 330, 2.
- Mare docet orare, 40, 1. mare cur quiescat admissio Jona, 371, 2. unde hebraice Tharsis dicatur, 129, 1.
- Mare Mediterraneum et Mortuum fuere termini Judaeae, 460, 1. mari qui dominatur, dominari potest et terra, 459, 2. commotiones in mari variae sub tempus Christi factae sunt, 334, 1. in mari salso quomodo dulcis liquor sit, et quo argumento id colligatur, 214, 2.
- Maresa fuit urbs subjecta Gethaem, 76, 1. alius est locus a Morasti patria Michae, *ibid.*; 62, 1.
- Maria (S.) Virgo Esther assimilatur, item myrto, 363, 1, 2. vocatur mater et pariens antonomastice, 119, 2. suis clientibus opem et consolationem offert, *ibid.* est gratia plena, *ibid.* quantum orbi praestet, 129, 2. est nobis cynosura, 130, 1. est quasi mons virtutum, caeteris Sanctis excelsior, 248, 2. lampadi comparatur et candelabro, 400, 1. per eam Sancti omnes suum lumen a Christo habent, *ibid.* ex ea Christus creatus velut germen e terra, irrorante rore vel pluvia caelesti, 388, 2. ipsa infantem ulnis gestans Augusto imperatori visa est, 333, 1. auctoris ad eam votum, 620, 1. B. Maria in columna celebris Caesar augustae locus, 405, 1.
- Maria (S.) Egyptiaca S. synaxim secum accipit in eremum vadens, 472, 1. annos 47 in solitudine peregit, 152, 2.
- Maria (S.) Magdalena ante mortem S. Eucharistiam a S. Maximo accepit, 472, 1. quomodo facta sit e lebetes phiala, 545, 1, 2. assidue in Bauma crucifixum Dominum contemplantur, 520, 2.
- Maria (S.) Oigniacensis in morbo sola Venerabili Eucharistia vivebat, 471, 1.
- Maritus vocatur dominus uxoris, 159, 1.
- Marii (C.) ambitio impotens, 221, 2.
- Marnas idolum fuit Gasensium, cujus fanum dictum Marnaeum celebre fuit, a quo id successum, 454, 2.
- Maroth dupliciter sumi potest, 74, 2. tropologice gehennam significat, 75, 1.
- Martialis poeta pater nugarum est, 310, 1.
- Martinus (S.) quam patienter Brictionem clericum toleravit, 493, 1.
- Martyris cujusdam in corde, Christi crucifixi imago reperta, 512, 1. martyres in tormentis semper Deo fisci sunt, 298, 1, 2. sunt purpurei Christi milites, 178, 2. eorum tormenta tolerantium quae esset consolatio, 610, 2. ad tormenta velut ad epulas et triumphum anbelarunt, 308, 2; 458, 1. mystice designantur per equos rufos Zachariae visos, 366, 1; 427, 1. ipsis cur olim Eucharistia daretur, 470, 1. eorum visa constantia multos spectantium ad martyrium subeundum animavit, 448, 2. martyres Tyrii quam constanter martyrium subierint, 454, 1. martyres in Judaea occisi representantur per equos rufos alio non egressos, 428, 1.
- Mascula debebat esse hostia votiva, 566, 2. talem tropologice qui offerant, 567, 1. masculum capitur pro forti, egregio, generoso, 566, 2.
- Massa plumbea in ore amphorae a Zachariae visae quomodo concipienda sit, et quid significet, 420, 2.
- Maternus (S.) a morte resuscitatus tot annis postea supervixit, quot diebus in sepulcro jacuit, 46, 2.
- Mathesis quantopere Alexandriae floret, 192, 1.
- Matrimonii vinculum sanxit Deus, 579, 1. ejus bona quibus Deus glorificatur, olim erant duo, proles et fides conjugalis, in lege nova accedit tertium, sacramentum, 83, 1.
- Matthaeus (S.) an in historia venditionis Christi, citet verba Zachariae, an Jeremiae, 495, 1, 2.
- Matutina pluvia in Palestinae quae sit, 476, 2.
- Mauritius imperator maluit hac in vita puniri quam in futura, 167, 1.
- Maxillae, percussio proverbialiter dicitur de gravi ignominia et probro, 106, 1.
- Mediatores et pacificatores merito vocantur filii Dei, 244, 1.
- Mediocris tota vita sua nos docuit Christus, *ibid.*
- Medium saepe capitur pro summo, 241, 2. an aliquando pro optimo, 242, 1. medium est extremorum centrum: anio, finis perfectio, *ibid.* 2. medium locum Christus semper elegit nascens, vivens, moriens, 243, 2.
- Medius Fidius erat aethnicis fidei praeses, 579, 1.
- Melanaetos aquila invidiae expertus, non clangit, nec murmurat, 7, 2.
- Melancholici tristitia suspicantur, 86, 1.
- Melitenses multas habent voces mutuatas ab Arabibus et Syris, 18, 1.
- Memnisse Dei summa benedictio est, 360, 1.
- Memoria non est in Deo, sed visio, 606, 2.
- Memphis Parisios quinquies magnitudine superat, 49, 1.
- Mendacium in Scriptura saepe significat quodlibet peccatum, 300, 1.
- Mendici Dei sumus quotquot sumus, 135, 1.
- Menelai pontificis Judaici scelera, 497, 1.
- Mens post communionem cum Deo unienda, 469, 2. mens suas habet aures et oculos, sed mentales, 65, 1. mens fixa in Deo fit immutabilis, 597, 2. mens humana corpori illigata hebetatur, et quasi soporatur, 395, 1. mens fidelis mystice lebes est, 545, 2.
- Mensam pretiosam Justinianus imperator templo S. Sophiae dedit, 558, 2. item Ptolemaeus Philadelphus templo Hierosolymitano, *ibid.*
- Mensium nomina hebraica, videntur esse Chaldaica, 361, 2. mensis quarti die nona, et quinti decima die cur jejunarent Judaei, 446, 1, 2. cur mensis quarti die xvii, cur item mensis v die primo et nono, *ibid.* cur mensis septimi die decimo, mensis decimi die vus, *ibid.* cur mense quinto et septimo, 439, 1.
- Menstruum typus peccati est, 517, 2.
- Mercatorum mercimonia saepe incassum cadunt ob neglectum Dei cultum, 324, 1.
- Mercaturae lucra cito dilabuntur, 163, 1.
- Merceres capitur subinde pro lucro operae, 444, 2.

- Meretrices nunquam ex meretricio discedunt, 69, 1, 2. amasios suos et jam plangendo detinent, 71, 2. olim primitias lucris venari consecrabant, 69, 1. meretricum sordes et fœtor, 189, 2.
- Messem parvam inferunt in horrea qui Dei cultum negligunt, 823, 1, 2.
- Messiam venisse contra Judæos convincitur, 336, 1; 339, 1, 2 et seqq.; 617, 2. Messias Judæorum refellitur, 525, 1, 2. qualem eum expectent et quando, *ibid.*; 265, 1; 457, 2.
- Metus pallorem membris inducit et linguæ silentium, 9, 2.
- Michæas propheta suppar est Isaïæ, et ad verbum idem subinde cum eo dicit, 63, 2; 95, 1. Michææ fuere duo, 62, 1; 199, 2. Propheta fuit Morasthites, *ibid.* ejus sepulcrum fuit in Morasthi, *ibid.* 2. fuit ex tribu Juda, *ibid.* martyr occubuit, et martyrologio ascriptus est: ejus corpus sub Theodosio seniore reperit, *ibid.* ejus argumentum, *ibid.* nominis ejus etymon, 64, 1, 2. ejus erga populum suum zelus, 57, 2; 85, 2. concisus est et plenus affectibus, 86, 1. an nudus et spoliatus inceserit, et quare, 69, 2. qua ratione se filiis novi Testamenti annumeret, 97, 2. in se representavit parvitatem et magnitudinem Bethlehem, et Christi nati in Bethlehem, 110, 1, 2. quando ediderit oraculum de Christo in Bethlehem nascituro, 112, 2. idque post vastationem per Assyrios, 107, 1.
- Michael (S.) Luciferum principem dæmonum habet antagonistam, 381, 1. tuetur et custodit summum Pontificem, *ibid.* et seqq. est defensor Jesu pontificis, 383, 2. cur vocetur Deus, *ibid.* fuit angelus stans inter myrteta, et cur ibi steterit, 362, 2 et seqq.; est præses Synagogæ, 122, 2; 367, 1, 2; 372, 1; 380, 2.
- Miles Christi omnes sensus et animæ potentias in aciem educere debet, 20, 2. eos diversimode Romani exercebant, 20, 1. milites olim Romani et Græci coccineis vestiebantur, 78, 1. olim omnes suas opes ponebant in adornandis equis et armis, 543, 1.
- Militiæ cœli cur vocentur astra, 275, 1. eam Judæi astricœ in domorum tectis cur adorarent, *ibid.*
- Mincha significat proprie sacrificium farreum ex farina vel pane, 561, 1; 562, 2. est typus Eucharistiæ, *ibid.* ei thus imponebatur, 562, 1. sal et oleum et thus cum eo adolebantur, 563, 1.
- Minervæ quædam lampas toto anno sine oleo arsit, 398, 2.
- Minimarum rerum curam an habeat Deus, 220, 2. hæ non habent angelos custodes, et alia Dei auxilia, *ibid.* minimum est tam numerorum, tum magnitudinum, tum elementorum, corporumque omnium basis et substantia, 404, 2. ejus paradoxa axiomata, *ibid.*
- Minos legislator novennio cum Jove agens, est noster. Moses diu in Sina cum Deo colloquens, 52, 1.
- Miraculis (sine) gentes non tenebantur credere apostolis prædicantibus, 51, 2. miraculum devorationis et ejectionis Jonæ, propter Ninivitas factum est, 39, 1, 2. quatuor miracula contigerunt Jonæ in cæto concluso, *ibid.* 2. miracula quænam in Eucharistia peragantur, 468, 2. miracula quotidiano usu talia videri desunt, *ibid.* 2.
- Misericordia et veritas sunt itinera æternitatis et æterni Dei, 254, 2. misericordia Dei in peccatores est ejus vindicta quam de iis sumit, 302, 1. misericordia virtus principum est, ejusque symbolum est oleum, 411, 1.
- Misericors in pauperes est sapiens, insipiens immisericors, 61, 1.
- Missa (in) cur olim omnes præsentés communicare voluerit Anacletus Papa, 470, 1.
- Mitibus tropologie oritur sol, 608, 2.
- Moabitæ quando Idumæos invaserint, 10, 1. Moabitæ quando Judæi diriperint, 292, 1. quando hi ad Dei veri cultum compulsi, *ibid.* symbolum sunt blasphemorum, 289, 1.
- Modestia per nigrum colorem denotatur mystice, 429, 1.
- Modicum omne sæculum est in oculis Dei, 331, 2.
- Mœrorem parit conscientia a mala, 33, 1.
- Mola pura est sacrificium farreum, vel farina qua victimæ immolandæ caput aspergebatur, 56, 1, 2. mola salsa quæ diceretur, 563, 1.
- Monarchiæ quatuor per quatuor quadrigas representantur, 426, 1, 2. monarchia Assyriorum et Chaldæorum per equos rufos significatur, 427, 2. monarchiæ Persicæ anni supputantur, 438, 1.
- Monetæ corrosores et falsarii quomodo castigantur, 420, 2.
- Monicæ (S.) post sacram communionem ardor, 471, 2.
- Monitor vitiorum, est angelus, 552, 1. quomodo is monere debeat, *ibid.*
- Mons Sion quomodo dicatur sanctus, 14, 2; 306, 2. montium fissuræ sunt extrema montium, 42, 2. sunt quasi fundamenta terræ, 128, 1. magnæ in rerum natura virtutis nomen obtinet, *ibid.* 2. montes quomodo Deus citet, in quibus Israëlita peccant, 127, 1. montes symbolice notant principes et magistratus, *ibid.* 2. mons umbrosus, a quo descendit Christus, typice B. Virginem denotat, 248, 2. item Deum Patrem vel cælum, *ibid.* mons magnus cur vocentur templi fabricam impedire volentes, 401, 1. montes duo erant in Jerusalem, et duo extra eam, 528, 1.
- Morasthi patria Michææ, viculus in tribu Juda, est alius locus a Maresa, 62, 1; 76, 1.
- Morbi sæpe peccatorum flagella sunt, 147, 1. morbis item laborant pisces, non tamen pestilentia, 216, 2. morborum animi curandorum quæ sit ratio, 552, 2.
- Moria mons sanctus dicitur ob quatuor causas, 443, 2. erat ad septentrionem Jerusalem, in quo ædificatum erat templum, 528, 2.
- Mors quomodo homines devoret, sed vivos retineat, 39, 1. tropologie est domus pulveris, 72, 2. in mortem descendens Christus eam occidit, 46, 1. mors quædam putredo est, 264, 1. morti comparatur ambitiosus et avarus, 228, 1. ascendit per fenestras, 279, 1. in morte an quilibet videant Christum crucifixum, boni ad exaltationem, mali ad confusionem, 510, 2.
- Mortale peccatum odit Deus odio infinito, 213, 1.
- Mortificantes vitia, passiones et membra, plangunt tropologie Christum crucifixum, 514, 2.
- Mortificatio carnis est lebes mystice, 545, 2.
- Mosis pro peccante populo zelus, 58, 1. Deum vocantem secutus est, 31, 1. Moses liberator Hebræorum et cæsor Pharaonis, typus fuit Cyri liberatoris Judæorum per cædem Balsaris, et uterque typus Christi liberatoris fideium per stragem diaboli, 262, 1. Moses de Dei promissis cur dubitaret, 491, 1. ejus posteri non fuerunt sacerdotes, 571, 2. Moses, Aaron, Maria, an sint tres pastores a Deo succisi, 489, 2. Moses et Elias an intelligantur per duo illa animalia, in quorum medio cognoscendum Christum ait Propheta, 571, 2. hi ambo assistentes Christo vocantur filii olei, 411, 1, 2.
- Moses Cretensis quomodo Judæis imposuerit, 497, 2.
- Motio et concitatio Dei catachrestice vocatur legatus, 6, 2.
- Motus orbium cœlestium an recte vocentur itinera æternitatis, 253, 1, 2.
- Mugitus est vex horrissona boum, per catachresin animalibus aliis, item homini, terræ et mari attribuitur, 578, 1.
- Mula Zopyri pariente expugnata est Babylon a Dario Hystaspis, 375, 2.
- Mulier inconstans est et garrula, 144, 2. multæ viros perdidit, *ibid.* mulier in amphoræ medio cur sedeat apud Zachariam, et quomodo id concipiendum, 419, 1. quid hoc significet, *ibid.* quid denotet, *ibid.* 2. mulieres duæ impietatem in Babylonem deferentes quid significant, 421, 1, 2. mulier symbolum est infirmitatis

- et concupiscentiæ, 419, 1. est metropolis omnium scelerum : variaz de mulierum improbitate et periculis gnoma, *ibid.* earum, etiam devolarum, fuga suadetur, 580, 2. earum potentia, *ibid.*
- Mundana omnia in comparatione Dei nihil sunt, 237, 1. mundani censent pietatem vanitatem esse, 601, 1, 2. eorum inania studia et contentiones, 376, 1.
- Mundus est domus mendacii, et omnis mundana hereditas, præsertim inique acquisita, 76, 1. est tyrannicus domus, 21, 1. ejus mutabilitas, 49, 2. ejus vanitas est instar puncti brevissimi, 77, 1, 2. mundus est quasi magnum quoddam animal, 261, 1. quamdiu durabit ex traditione Hebræorum, 242, 2. igne conflagrationis peribit, 615, 1, 2. est quasi templum sacrum Dei, 335, 1. mundi hujus fallacia descriptio, 188, 2; 190, 1. totus in maligno positus est, 187, 1. ejus illecebræ blande ingrediuntur, sed misere tandem hominem in interitum demergunt, 228, 1. ejus omnes opes, pompæ, prosperitates nobis contemnendæ sunt, 204, 2. ex eo velut e Babylone fugiendum, 375, 2. Ninivæ comparatur, quoad pompam, opes, vires, gloriam, illecebras, fucum, fraudes, vanitates et excidium, 196, 1. plena ejus descriptio, *ibid.* et 2.
- Munera hamata quæ dicantur, 219, 1, 2.
- Murus ædificatus a Tito circum urbem Jerusalem, ut eam ad extrema redigeret, 529, 1. muro triplici distinctæ erant tres regiones urbis Jerusalem versus septentrionem, 278, 2.
- Museum Serapium et Isæum fuit Alexandriae, 191, 2.
- Musca quomodo præstantior sole sit, 3, 1.
- Mussal urbs Tigri adjacens an sit Ninive vetus, 49, 2.
- Musti vires, 471, 2.
- Mutari cur nequeat Deus, 596, 1, 2.
- Mutatio officii et loci sæpe homines a suis cupidis et amoribus amovel, 283, 2. mutatio omnis quædam est mors, 597, 1.
- Mulatoriæ vestes quæ dicantur et sint, 383, 2. quid symbolice representent, 386, 1, 2.
- Muze primi sunt fructus Palæstinae, similes ficibus, sed his longiores, 141, 2.
- Myrtites vinum quas vires habeat, 364, 1.
- Myrtus ob siccitatem amat loca demissa et irrigua, 362, 2. est hilaritatis indicium, *ibid.* myrti ramo circumlato olim mos erat convivas ad cantandum in conviviis excitare, *ibid.* justorum est symbolum ob soliditatem, pulchritudinem et fragrantiam bonorum operum, 363, 1. ex ea fiebat corona principum, *ibid.* symbolum quoque est felicitatis, *ibid.* est symbolum B. Virginis, *ibid.* item omnium justorum, *ibid.* 2 et seqq. crescit juxta aquas, *ibid.* ex ejus baccis fit vinum, ejus odor, *ibid.* fuit Veneri dicata, *ibid.* semper viret, ejus oleum asstringit et indurat, 364, 1. in festis et ludis Romani ea tempora cingebant, *ibid.* ea horti et villæ sepiri solebant, *ibid.* ejus succus quam sit præstans et efficax, *ibid.* ejus baccis olim pro pipere utebantur, *ibid.* valet ad conciliandos dissidentium animos, *ibid.* aliæ ejus proprietates et vires traduntur, *ibid.* 2 et seqq. est brevis vitæ, sed celeris fructus, *ibid.* sacris olim adhibebatur, *ibid.*
- N.
- Naas rex Ammon in quo typus sit diaboli, 382, 2.
- Nabuchodonosor senior, alio nomine dictus Nabonassar vel Nabopolassar, an everterit Niniven : fuit pater Nabuchodonosoris magni qui evertit Jerusalem, 173, 2; 174, 1.
- Nabuchodonosor auctor monarchiæ Babylonice translata ab Assyriis, 173, 1, 2. ejus victoriæ, 174, 2. ejus anni subducuntur, 175, 1. minister et typus fuit diaboli, 211, 1. ob superbiam mutatus in belluam est, *ibid.* 2. est pis-
- cator Dei, 214, 1. ejus insatiabilis rapacitas, 218, 2. ejus exercitus vocatur hamus, sagena, rete, 219, 1. tres expeditiones in Judæam fecit, *ibid.* piscatori cur comparatur, *ibid.* 2; 220, 1. item ebrio, 228, 1. ulciscens oppressionem pauperum an fuit typus Christi, 225, 1. comparatur inferno et morti, 228, 1, item leoni, 185, 1. quando subegerit Æthiopus, 292, 2. typus qua in re sit Antichristi, 422, 2.
- Nabuzardan et Nabuchodonosor denotantur per duas mulieres impietatem in Babylonem abripientes, 421, 2.
- Næniam et lamentum etiam significat parabola, 82, 1.
- Nahum propheta qua occasione contra Niniven prophetet, 154, 1. quo tempore prophetarit, *ibid.* 198, 1. post Jonam quot annis, 154, 2. quando ejus prophetia completa, *ibid.* ejus ostenta quæ prodantur, 155, 1. ejus nomen hebraice quid sonet, *ibid.* 2. misit prophetiam suam ad Ninivitas per epistolam, 158. vocat prophetiam suam *onus et visionem*, cur, 157, 1, 2; 158, 1. ortus fuit ex Elcese viculo Galilææ, 158, 2. ejus prophetia contra Niniven comparatur pluviz serotinz, et Jonæ pluviz matutinæ, *ibid.*
- Nares latas et patulas qui habent, tardi ad iram sunt; qui arctas cholericis sunt, 159, 2.
- Nathan quidam fuit e majoribus Christi, 513, 2.
- Nativitatem duplicem Christus habet, 116, 2.
- Natura humana quasi vinculum omnium existit, et cum omnibus partem habens cum omnibus deliciatur, 243, 2. naturæ humanæ in peccato jacentis profunditas mystice per lacum representatur, e quo Christus victos eduxit, 461, 2.
- Nautæ infideles crebro ntuntur sortibus, 34, 2. omnes in tempestate qua Jonas jactatus est, quisque suum deum invocabat, 32, 2. cur miserit sortes dormiente Jona, 33, 1. quid a Jona percontati sint, 35, 1. cur timerent timore magno, *ibid.* 2. eorum zelus in eo salvando, 36, 1. an ad verum Deum conversi, 37, 2. et vota voverunt, *ibid.*
- Naves fabricare didicerunt homines a natatu piscis, 215, 2.
- Navigantes haud procul a periculo absunt, 30, 2.
- Nemrod primus orbis rex dominabatur Assyriæ, imperii sedem posuit Babylone : fuit auctor turris Babel, 121, 2.
- Nero ex aurea pyxide barbam Jovi Capitolino consecravit, 79, 1.
- Nazaræi abstinebant vino, 472, 1, 2. per cornum quam alebant, a vulgo separati, et quasi Deo consecrati erant, 195, 1.
- Negationis per viam melius ad Dei cognitionem pervenitur, quam per viam affirmationis et comparationis, 237, 2.
- Nesroch templum Ninives in ejus excidio solo tenus dirutum est, 181, 2.
- Nestorius ponens duas personas in Christo fuit ut cornu Ecclesiam impetens : succisum id fuit a Concilio Ephesino, 371, 2. ejus blasphema lingua a vermibus corrosa contabuit, 539, 1.
- Nigris clerici et multi monachi vestiuntur, 429, 1.
- Nigror symbolum est rei contemptæ, *ibid.*
- Nilus cur vocetur niger, 308, 1. fecundat et irrigat Ægyptum, 541, 2.
- Ninive quid sonet, et unde vox dicta, 28, 1. quandoque vocatur Ninus, quandoque Nina, *ibid.*; 110, 1. in ea Assyrii monarchiæ sedem fixere : est ad Tigrim sita : a quo condita, 28, 1; 48, 1. ejus scelera vindictam clamabant, 28, 1. an in eam a celo Jonas ejectus : ejus distantia a mari, 44, 1. in eam a Judæa facilis est via, *ibid.* ejus magnitudo quanta, 48, 1, 2. ipsa iter tridui continens quid mystice representet, 49, 1, 2. quomodo collapsa et destructa sit, *ibid.* ejus subversio a Jona prædicata, fuit conditionata, 50, 2. Ninive

- ad Jonæ prædicationem poenitens, postea ad scelera rediit, 154, 1. non est excisa ob primam in scelera recidivam, sed ob aliam posteriorem: quando ab Arbace Medo et Beloso Babylonio subacta: postea rursus reflorescens varios et potentes habuit reges, *ibid.*; 172, 2. aliud ei excidium intentat Nahum, 154, 1, 2. quando ipsum contigerit, *ibid.* ejus excidium describitur, 161, 2 et seq. ad ejus excidium variæ gentes confluerunt, 164, 1. inundatione Tigris capta et obruta est, 164, 2. dum convivaretur, oppressa fuit, 167, 2. quando id contigerit, 293, 2; 112, 2 et seq. an sub initium regni Manassis, 173, 1. an a Cyris et Persis, *ibid.* vere capta et eversa est a Cyaxare rege Medorum, et Nabuchodonosore rege Babyloniorum, *ibid.* id pluribus probatur, *ibid.* et seqq. an ante, an post excidium Hierosolymæ expugnata sit, *ibid.* 2. ostenditur, expugnatam fuisse post excidium Jerusalem a Nabuchodonosore juniore, 174, 2. sapius rebellans capta est a Medis et Chaldæis regibus, *ibid.* quamdiu a Cyaxare obsessa sit, 173, 2; 175, 2. ejus imperium quot annis steterit, 175, 2. a Deo ipsa castigata, quia Israelitis sæpe injurias irrogavit, 176, 2. condita fuit loco humido et paludoso, 182, 1. ejus opes, *ibid.* 2. erat velut lustrum leonum, 184, 2. gentes sibi subditas coegit ad idola et scelera sua, et eas vendidit in mancipia, 188, 2. est imago mundi perituri et excindendi, 196, 1. sonat idem quod speciosa, 293, 2. cur vocetur civitas Jonæ, 293, 1.
- Ninivitæ, regem suum imitati, ventri et veneri vacabant, 24, 2. quomodo ad prædicationem Jonæ crediderint in Deum, 51, 2. indixere jejunium publicum, 52, 1; 53, 2. id quadraginta diebus servaverant, *ibid.* hac poenitentia multi eorum fuere justificati, et salvati quicumque in justitia perstiterunt, 54, 1, 2. Deus iis poenam condonavit, et culpam, *ibid.* fuere vere contriti, *ibid.* dubitant de remissione non culpæ, sed poenæ, dicentes: *Quis scit si*, etc., 55, 2. quanta fuerit vis poenitentiarum, *ibid.* an statim ad prædicationem Jonæ poenituerint, 56, 1. sed post ad vomitum redeuntes a Chaldæis excisi sunt, 24, 2.
- Ninus per Assur intelligitur in Genesi, 28, 1.
- Ninus conditor Ninives quot annis ante Abraham vixerit, et quamdiu ejus monarchia in Ninive steterit, 175, 2.
- Nisan erat primus mensis anni sacri, 317, 1; 446, 1. erat mensis paschalis, 317, 1.
- Nitocris hortos pensiles in Babylone construxit, ejus sepulcrum, 173, 2.
- Nix cur vocetur visio et apparentia, 476, 2. nives terram diu obsidentes eam fecundant et dant frugum copiam, et cur, *ibid.* nives vocantur mystice apostoli et prædicatores, *ibid.* et 477, 1.
- No primo dicta est Alexandria, 191, 1, 2.
- Nobiles in christianismo non est quod se ignobilibus præferant, 506, 1, 2. majora habent impedimenta virtutis exerceñde quam ignobiles, *ibid.* 2. nobiles Romani et Chaldæi toti erant in armis et equis et frænis adornandis, 179, 1.
- Noe idem sonat quod Nahum, 155, 2.
- Nomen Dei quo Christus suos pascit, est honor, fama et gloria Dei, *deinde*, potentia et auxilium Dei; *tertio*, professio et invocatio nominis; *quarto*, ipse Deus metonymice, 121, 1.
- Nomen Jesu, — *vide* Jesus. Nomen Christi fuit *ix̄ōs*, id est *piscis*, 215, 2. nomen sæpe significat personam nominatam, 536, 1.
- Novatianus antipapa fuit tantum idolum pastoris, 498, 2.
- Novi orbis conversio Hispanis et Lusitanis gloriosa est, 19, 1.
- Novitii religionum quam ferventes sint, 266, 2.
- Nox visionibus accipiendis aptior est, 361, 2.
- Nubes quomodo vocentur flumen aereum, 41, 2.
- Nubes quadriga sunt Dei, 257, 2. iis assimilantur apostoli et viri apostolici, 476, 2.
- Nudare in Scriptura subinde *tondere* significat, 261, 2.
- Nugacitas hominum quanta sit, 309, 2.
- Nugæ quantopere fideli vitandæ sint, 310, 2. nugæ vox ab hebræo *nuge* derivata est, idemque significat, 309, 1, 2. nugæ vocantur homines et res nugaces et nihil, 309, 1.
- Numa rex populum Romanum legibus et religionis institutione domuit, 321, 2.
- Numantia ob discordiam excisa, 303, 1.
- Numerum (per) nominum divinabant veteres, 34, 1.
- Numerus cardinalis sæpe capitur pro ordinali, 317, 1.
- Nuptiarum conciliator et vindex est Deus, 578, 2. earum ritus apud Gentiles, *ibid.* earum diffinitio, *ibid.* earum præses Juno, *ibid.* ab iis abesse debet rixa et iracundia, *ibid.*

O.

- Obediendum Deo vocanti, 30, 2.
- Obedientia vera in qua re sita sit, 327, 1. manca quæ sit, 559, 2.
- Oblatio mystica quænam hæreticis sit, 561, 1. oblatio munda quæ nomini Dei offerenda promittitur, quænam sit, 560, 2. ostenditur esse Eucharisticum sacrificium, 561, 1, 2 et seq.
- Obstinatio in peccatis designatur anagogice per talentum plumbi, 421, 2.
- Occidit impios Deus, dum eos facit pios, 124, 2.
- Octo (per) primates homines, quos Michæas intelligit, 122, 1, 2. octo morsus hominum mystice quid sint, *ibid.* 2.
- Oculus quanta cura custodiatur, 378, 1. symbolum est providentiæ divinæ, 390, 1. angeli cur vocentur oculi, *ibid.* 2. oculum dextrum quomodo nobis eruat diabolus, 382, 1. oculus sceptro insistens hieroglyphicum est Dei, 282, 2. ab iis quæ odiosa nobis sunt oculos avertimus, et contra, 213, 1. oculorum porta quomodo dicatur porta piscium, 279, 1. oculi hominis quam lubrici, 217, 1. oculi in candelabro Zachariæ quid sint, 407, 1, 2. quid significant, 408, 1. oculi septem lapidis a Zacharia visi quales sint, an ei incisi vel affixi fuerint, an vero a lapide separati, sed in eum respicientes, 390, 1, 2. ostenditur ei fuisse affixos vel incisos, *ibid.* qualiter in lapide concipiendi sint, *ibid.* quid significant, *ibid.* hi tropologice sunt septem dona Spiritus Sancti, 391, 1.
- Odium (ob) uxoris non erat Judæis repudium licitum, 581, 1. odium aliquando in Scriptura vocatur minor amor, 553, 1. odio infinito Deus peccatum omne odit, 213, 2.
- Odii Judæorum in christianos quæ sit causa, 5, 1.
- Odolla quæ et Adulla et Adolla dicitur, urbs fuit magna, antiqua et regia, 77, 2. ejus uberior descriptio, *ibid.* et 78, 1.
- Odoratis rebus vires in animi syncope maxime restaurantur, 215, 1; 364, 1.
- Offensa Dei duplex est in peccatore, 147, 1.
- Officium hominis est bonum facere et mala declinare, 133, 2.
- Olea deditiois, subjectionis et obedientiæ symbolum est, 527, 2. item eternitatis, *ibid.* item pacis studium denotat, hinc Palladi sacra, 411, 2.
- Oleum misericordiam Dei symbolice repræsentat, 563, 1. habet nitorem, ignis fomentum, et pinguedinem, 411, 1. olei fons Romæ e terra profluxit per totum diem ante Christi ortum, 333, 2. eo in loco erecta ecclesia, 333, 2. 517, 1. olei proprietates pontificibus ac regibus adaptantur, 411, 1.
- Olivæ duæ apud Zachariam symbolice diversimode accipiuntur, 410, 2; 411, 1. earum descriptio, 397, 1. quid symbolice denotent, 398, 1, 2. olivæ parvæ sunt Romæ, 409, 1.

Oliveti mons qualis et ubi situs, vocatur sanctus et inclutus: quid in eo gestum, 527, 1, 2 et seq. est symbolum Ecclesie Gentilium, *ibid.* ex eo Christus in cœlum ascendit, *ibid.* inde Antichristum deturbabit, et illuc ad iudicium veniet, 528, 1. quomodo et quando scissus sit, *ibid.* 2; 529, 1, 2.

Olla atra diabolus est mystice, et quotquot in eo spem reponunt, 184, 2.

Olympias Alexandrum ex quo conceperit, 455, 2.

Olympii abbatis in cruciatibus corporeis tolerantia, 167, 2.

Onager significat typice gentes ex leges ante Christum, 246, 2.

Oonias factus pontifex a Judæis qui in Ægyptum fugerant Heliopolitani templi, 541, 2.

Onion appellatur templum, urbs et regio Heliopoleos, qua occasione id ædificatum, *ibid.* quamdiu id steterit, *ibid.*

Onocrotalus avis similis est cygno, dicta a sono quem edit instar asini; ejus ingluvies, cur vocetur gutturosa; quare conchis se repleat; erat immunda Judæis; est gulosi et gula symbotum, dicitur quoque pellectanus; est amans solitudinis, 293, 2.

Onus vocari potest Evangelium dupliciter, 451, 1, 2. *onus* vocatur propheta tristis, minax, odiosa et calamitosa, 157, 1; 200, 1; 450, 1; 501, 1; 341, 1, 2.

Opera perfecte faciendi modus et praxis, 134, 1, 2 et seq. opera bona et vitæ mutatio Deum ad clementiam flectunt, 541, 2. opera etiam corporalia et sæcularia quantumcumque levia, sollicitè facienda sunt, 134, 1, 2 et seq. opera omnia infidelium et impiorum non sunt peccata ex mente Calvinii, 345, 1. opera principum magis republice statum fundant, quam edicta et minæ, 403, 1. opera bona peccatis sordidans, ea perdit et dissipat, item qui ea ob ostentationem facit, 324, 1. opera SS. Trinitatis ad extra sunt indivisa, et tribus personis communia, 584, 2. operibus bonis coronamus Christum, 433, 2.

Operariorum labores sæpe incassum cadunt ob neglectum Dei cultum et gratiam, 324, 1.

Opes quam vanæ sint, et indignæ quibus homo cor apponat; quam noxiæ, 182, 2. ab injustis possessoribus ad justos avolare gestiunt, 193, 2. dicuntur lutum ob vilitatem, 229, 1. item quia inique collectæ animam conspurcant, *ibid.* 2. vocantur in Scriptura propagines, 177, 2. opes suas templis et personis Deo dicatis offerre, Deo quam sit gratum, 436, 2.

Ophel erat turris excelsa in Sion, juxta atrium templi, ejus descriptio, 99, 1. ab altitudine dicta est Ophel, id est tenebræ, caligo, *ibid.* non erat turris Psephina, *ibid.*

Ophel erat arx celsa et munita in Jerusalem, 225, 2.

Optima Deo danda, 558, 2; 567, 2.

Opus bonum debet habere omnes suas circumstantias positivæ et negativæ; si vel una desit, desinet esse opus bonum, eritque malum, 345, 1. opere prius concionandum quam ore, 318, 1. opus olivæ est fructus quem olea producit, 265, 1. opus Dei per excellentiam est redemptio generis humani et captivitate diaboli et peccati, 241, 2.

Oracula etiã falsa vendere auro simonia est, 93, 1. oraculum de Christo in Bethleem nascituro quando editum a Michæa, 112, 2. oracula Christus sustulit non tantum apud christianos, sed et apud Gentiles, silentium eis imposuit, 125, 1. oracula siluere ante Christi ortum, 333, 2. plane defecerunt in morte Christi, 236, 2. oraculum rationalis diu apud Judæos cessavit, 325, 2.

Orationis factæ vel neglectæ, quanta sit vis, 81, 2. oratio etiam e ventre celi cœlos penetrat, 40, 2. donum orationis ingens Dei et Spiritus Sancti donum est, 506, 2. oratio in Scriptura subinde vocatur laus, 240, 1. est fistula cœlestis, per quam a Deo per Christi merita omnem gratiam fugimus, 506, 2.

Ordinandi olim cœlitus aliquando a Deo designabantur, 593, 2.

Ordinationes sacerdotum quando communiter fiant, 447, 1.

Oriens est Christus, 388, 2 et seq.; 434, 1. Orientem respiciunt christiani orantes et templa, 528, 1.

Orientales natura calidi sunt, 192, 2.

Origenes putabat angelos in hominum custodia mereri vel demereri, 128, 1. ille putavit Malachiam, Aggæum et Joannem Baptistam fuisse angelos incarnatos, 547, 1, 2; 583, 1. præfuit scholæ Alexandrinæ, 192, 1.

Originale peccatum generatione transfunditur: per menstruum symbolice intelligitur, 517, 2.

Ornatu templorum, altarium, vasorum sacrorum Deus honoratur et delectatur, 558, 2.

Ossa sunt schema virtutum duriorum ac fortiorum, 190, 2.

Ostiensis episcopus inter Cardinales primus est, 391, 2.

Oto imperator vi Venerabilis Eucharistiæ hostes suos profligavit, 470, 2.

Ova struthio arenæ infodit, nec ea incubando fovet, quia ventrem habet implumum, 20, 2. ova piscium feminarum non perficiuntur ad generationem sine mare, 216, 2.

Ovidius in Poloniam relegatus fuit, 536, 1.

P.

Pacifica victima quæ diceretur, 563, 2. poterat esse femina, si esset voluntaria; secus si votiva, 566, 2. pacificus cum proximo ambulat cum Deo, 572, 1.

Pactum Dei cum levitis quale fuerit, 571, 2. pactum et fœdus Dei cum Judæis initum quomodo cum omnibus populis initum dicatur, 491, 2.

Palastram qualem Jason pontifex Hierosolymæ excitavit, 503, 1.

Paliurus est genus spinæ asperæ et acutæ, 143, 1.

Palladium Trojæ in arce situm erat, 181, 2.

Pallium cilicinum erat vestis exterior Prophetarum, 518, 2.

Πα, vocabatur deus a Gentilibus, 236, 2. Pan quomodo ab Amore in lucta sit victus, *ibid.*

Panis nomine Hebræi vocant omnem escam, 557, 2. panis pollutus aliquando victima polluta vocatur, *ibid.* panis supersubstantialis est Eucharistia, 468, 2. panis et vinum sunt materia Venerabilis Eucharistiæ, 562, 2. panes propositionis quales esse deberent, 557, 1, 2.

Panteus scholæ Alexandrinæ fuit præfectus, 192, 1.

Papyrus arbor est in Ægypto, ejus tabulæ olim chartæ usum præbuere, 224, 1.

Parabola vox Hebræis late patet, 82, 1. parabola sumitur pro carmine funebri, 228, 2. item pro qualibet illustri et acuta sententia, *ibid.*

Paradisus Dei olim erat Jerusalem, nunc est Ecclesia, 374, 1.

Parca unde dicantur, et quæ sint, 604, 1.

Parcere quid proprie Latinis significet, *ibid.* capitur quoque pro *misereri*, *ibid.*

Parlas animal sævum et maculosum est, 208, 1. ex arboribus in viatores subito insilit, hinc vocatur ob celeritatem fulmineus, *ibid.*

Parentes extrema laborantes inopia qui deserunt religionis prætextu, ædificant Sion in sanguinibus, 92, 2.

Parietes duo fabricæ invicem oppositi physice censentur paralleli, mathematicè non sunt, 369, 1.

Parisiensis urbis magnitudo, 49, 1.

Παρις et advenam et accolam vel incolam significat, 290, 1.

Partus Deiparæ matris fuit nobilissimus, cœloque et terræ optatissimus, 119, 2.

Parvi cur sint acutiores, 3, 1, 2. parva plus vitæ et vigoris habent quam magna, *ibid.*

Parvi dies qui dicantur, 403, 2 et seq. parvos Deus ad celsa evehere satagit, 404, 1, 2.

Parvuli in baptismo non eliciunt actum fidei, ut docent Lutherani, 61, 1. parvulus allidi ad saxa summæ crudelitatis et miserie argumentum est, 193, 2.

Pascha quo mense celebrarent Judæi, 317, 1.
 Pasqua est nomen femininum numeri singularis, 184, 2.
 Passionis Christi balneum lampade ab oleo nutrita denotatur, 399, 2. in ea fuit Christus quasi lapis cælatus, 393, 1. et per eam cælaturam omnes ejus virtutes fuere velut expolite, *ibid.* eam qui semper præ oculis habuerint et habeant, 521, 1. in ea quomodo Christus fuerit sordidatus, 385, 1.
 Passionum seræ rumpendæ ei qui e carcere peccati egredi cupit, 88, 1. passiones animæ quatuor, per quatuor cornua representantur, 379, 1, 2. sunt velut turbines et tempestaste, 161, 1, 2. sunt velut quadriga, 189, 1. illis inobsequentes, imbelles velut mulieres sunt, 194, 1. illis subsidentibus anima fit divina, 592, 1.
 Pastor sit oculus et vigilans, 499, 1. item sanctitate suis sanctetellat, *ibid.* pastoris boni et mali discrimina, 497, 1, 2. et seq. hunc et illum creat Deus, *ibid.* pastoris ævi more, *ibid.* et seq.; 500, 2. pastoris umbra et idolum quis sit, 498, 1, 2. pastor mysticus et symbolicus fuit Zacharias propheta, 486, 1, 2. et seq.; 491, 2. duo officia veri pastoris, 499, 1, 2. et seq. pastores turris in Eder primi Christi ortum didicerunt per angelum, 1100, 2. pastores septem sunt septem angeli principes synagogæ tutores, 122, 2. pastores bonos Judæis plurimos Deus misit, sed hi vel munus pascendi reliquerunt, vel tædio consumpti, vel ab eis occisi sunt, 490, 1. pastores malos quos Judæi habuerint, qui Deo nauseam moverunt, *ibid.* et seq. *ibid.*
 Pater fidelium est Deus, 555, 2. patres in limbo anagogice vocari possunt vincit spei, 462, 1. eos e limbo quomodo Christus eduxerit, 461, 1, 2.
 Pati salius hic est quam in futuro, 264, 2.
 Patientiam quam esse prælati debeant et principes, 489, 2.
 Patientia est vera potentia, 160, 2. parit coronam patienti, 436, 2.
 Patriarchæ primi Deo sua pietate et sanctitate fuere gratissimi, 141, 2. patriarchæ quomodo vocentur christi Domini, 260, 2. patriarchas christianos olim præibat lamæ padarius, 408, 2.
 Paula (S.) Bethleem Romæ prætulit, 113, 2. feminarum tria condidit monasteria, et unum virorum, *ibid.* mortua ibi est, ejus epitaphium, 144, 1.
 Paulus (S.) Arabiam ad Christum convertit, 17, 1, 2. intripidus se ingerebat periculis, 17, 2. ejus zelus pro Judæis, 58, 1. amorem legis patriæ velut stramineum ligamen discussit, 85, 1. conversionem suam a judaismo ad christianismum quantopere prædicet, 152, 2. S. Paulus nomine et corpore fuit parvus, 405, 2. ejus zelus, 464, 2; 616, 1. in quo fuerit sigillum Christi, 351, 2.
 Pauper est, qui plura cupit, 218, 2. pauperes sunt proprie Dei peculium, 84, 2. pauperes sæpe ob inopiam peccant, 415, 1; 600, 1. eos Christus quam diligeret, 506, 2. pauperes spiritu solent esse humiles et mansueti, 458, 2. *pauperes gregis*, vocantur inopes in populo, 487, 1.
 Paupertas mater et amica est humilitatis, 306, 2. paupertas Christi in nativitate, 245, 1, 2. paupertatem quantopere Christus dilexerit, 113, 1. paupertas populi est paupertas principis, 90, 1. paupertatis typus, *ibid.* 2. vera paupertas esse debet expedita, nuda, patiens, confidens, opulenta, secunda, *ibid.* paupertas Christi ditissima est, 246, 1.
 Pax quæ bona pariat, 445, 1, 2. omnem rerum copiam causatur, 411, 1. ejus emblemata, *ibid.* sub Christi regno quomodo florebit, 459, 2. est una de dotibus sacerdotis, 572, 1. pax, domitis concupiscentiis, in anima quantum bonum afferat, 344, 1. in tali anima habitat Deus, *ibid.* ea necessaria volenti in virtute proficere, *ibid.* ipsa animæ quasi signaculum, 352, 2. parem cum Deo, cum anima, cum proximis qui cupit, Christum adeat: pacem triplicem attulit Christus, 122, 1. pacem in peccatis ha-

bens prope est obdurationi, 420, 1. pacem et concordiam nos docuit Christus, dum medium ubique locum eligit, 244, 1.
 Paxillus est symbolum principis, 479, 1.
 Peccator adhærens creaturis, nil nisi turbulentum in eis invenit, 31, 1. per peccatum omni decore virtutum et gratiarum spoliatur, 79, 2. hic bibens calicem voluptatis postea bibit calicem ultionis Dei, 14, 1. ei a Deo se advertenti, opem suam subtrahit Deus, 91, 1. ei non fugiendum a Deo, sed mutandi sunt mores, 36, 1, 2. ei duplici ira irascitur, 147, 1. Deo reconciliatus, identidem ei pro beneficio justificationis gratias agat, 152, 1, 2. ejus conversionem quam avide Deus expectat, 141, 2. non advertens quo eat, in Jona fugiente representatur, 128, 2. in se immisericos est, 43, 2. cum orationis studium negligit, a Deo deditur, 81, 2. peccator polluit templum Dei, quod in anima ejus habet, 577, 1. peccando polluit octuplicem Dei sanctitatem; *ibid.* cum Deus ei suam revelat turpitudinem et sordes voluptatis, magna est gratia, 189, 2. ejus penitentia prior est, quam sit ejus justificatio et reconciliatio cum Deo; tamen prior est gratia excitans Dei, quæ pulsat mentem peccatoris, ut penitet, 598, 1. parvo pretio Deum amittit et vendit, 493, 2. peccando Deum velut cruci affigit, 598, 2. omnia quæ tangit peccato illico non inficit, 345, 1. in Scriptura vocatur stullus; 496, 2. eum salius est in præsentī sæculo puniri, quo in futuro impune habeat, 166, 2. e statu damnationis educitur velut e lacu profundo, dum ad gratiam revocatur, 461, 2. justificatus fit ex Æthiope candidus; 305, 2. conversus est velut torris erutus de igne, 384, 2. ei commiserandum est, 295, 2. peccatores cur vocentur nugæ et nugaces, 309, 1. eorum justificatio et conversio opus est Spiritus Sancti, 400, 2. in die judicii quasi igne excoquantur, 590, 2. illis semper imminet Dei ultio, 413, 2. obstinati mysticæ sunt Æthiopes, 293, 2. — *Vide Impii.*
 Peccatum quomodo clamet in cælum, 28, 2. ejus enormitas in se, 152, 1, 2. ejus pondus et dolor omnium gravissimus, 101, 2. peccatorum præteritorum recordatio, stimulus est ad sollicitam cum Deo ambulationem, 134, 1, 2. peccatum in Scriptura vocatur labor et dolor, 202, 1. cur vocetur ignorantia, 240, 1, 2. quantum sit sacrilegium, 419, 2. ejus emblemata varia, 419, 2. ejus propria descriptio, 205, 1. est mendacium practicum, 300, 1. est sagitta configens Deum, 598, 2. ejus typhus mensurum est, 517, 2. ejus splendor externus, internus fætor, 189, 2. attulit confusionem linguarum, 303, 1, 2. ejus radix penitentiæ evellenda, 591, 2. peccatum sæpe caput pro hostia pro peccato, 212, 1. peccatum Jesu pontificis quod fuerit, ob quod a Satana accusabatur, 382, 2. peccata solus Deus aufert et condonat, 386, 1. ea omnia abluit Christus, et eorum scaturigines tollit, 517, 2. peccata in occulto patrata Deus educit in lucem, 418, 2. quando peccatorum Judæorum mensura ab ipsis impleta fuerit, 416, 2; 417, 1, 2; 420, 1.
 Pecora occisionis quomodo Judæi a Propheta vocentur, 486, 1.
 Peculium Romanis erat quiddam alicujus labore et industria comparatum erat: derivatur vox a pecore, vel puilla pecunia, 603, 1. ejus usus et definitio, *ibid.*
 Pecunia est divitum robur, item nervus belli, 103, 2. item anima, sanguis, vita, 90, 2. pecunia olim ad certum pondus appendebatur, 402, 2.
 Pedum usus quid homini præstet, 215, 2. pedis immersione in agrum vel locum olim fiebat usucapio, 254, 2. pedes Domini tropologicè qui sint, 161, 2.
 Pelagii hæresiarchæ lapsus, 8, 2. in parvulis actualia peccata esse dicebat, 61, 1.
 Pelicanus idem est qui onocrotalus, 294, 1.
 Pellis est schema virtutum exteriorum, 90, 2. pelle caprina utitur Jupiter loco libri, 413, 1. pellis hyænz an

- hominem tutum contra hostes reddat, et alia ejus mira, 209, 1.
Pelta vox unde deducatur, 289, 2.
Peltati milites qui dicantur, *ibid.*
Pennis solis sunt ejus radii, 609, 1.
Perambulare in principibus, idem est quod regere, 367, 1.
Perdere et parcere contraria sunt, 604, 1.
Peregrini sumus super terram, 541, 1.
Perfectio divinæ naturæ est in causa, cur nequeat Deus mutari, 596, 1. perfectiones omnes in Deo infinitæ et augustissimæ sunt, 236, 1.
Perficere rem majus est donum quam inchoare, 403, 1.
Periculum periculo propulsatur, 46, 1.
Perire dicantur ea quorum non est usus, 273, 1.
Perpendiculo cur architecti utantur, 369, 1.
Persa Judæis benevoli fuere, 369, 2; 377, 1. cur uterentur vestibus rubris in bello, 428, 1. equos nigros representantur, *ibid.* an veste atra uterentur, *ibid.* equis pollebant, uti etiamnum equitatu contra Turcas pollent, 366, 1. quomodo requiescere fecerint viam Dei in Chaldaeos irati, 427, 1; 431, 1. Judæis plus horrore et mœroris, quam damni et stragis intulere, 428, 1. Deum censuerunt esse ignem, 590, 1. ipsis Alexander et Græci monarchiam extorsere, 347, 1; 430, 1. eorum imperii sedes erat Babylone, 430, 1. Persarum reges habebant principes, qui dicebantur oculi et aures regis, 391, 1.
Persecutione crescit Ecclesia, 150, 1. persecutio infidelium, contra christianos tempore legis novæ, quanta fuerit, 143, 1, 2. persecutio prima Ecclesiæ fuit a Judæis, 503, 1. persecutio excitatur christianorum ardor et puritas, 590, 2. persecuciones et persecutores universales Ecclesiæ per quatuor cornua Zachariæ visæ symbolice denotantur, 371, 1, 2. persecutores Ecclesiæ Deus ei subjecit, 508, 1.
Pestem cur Deus Chanaanis immiserit, 232. tempore pestis licet sorte sacerdotem eligere, qui sacramenta conferat, 33, 2.
Pelosyris esse dicitur tractatus *De Divinatione vitæ et mortis*, qui Venerabili Bedæ ascribitur, 34, 1.
Petræ scissæ sunt patiente Christo, 334, 1.
Petrus (S.) quomodo dicatur filius Jonæ, cujus pater fuit veritas, 27, 1. audiens galli cantum resolvebatur in lacrymas, memor suæ negationis, 152, 2.
Petrus et Paulus olivis comparantur, 399, 1. sunt duo filii olei, 411, 2.
Petrus Damianus fuit cardinalis et episcopus Ostiensis, 391, 2.
Phadaia frater fuit Salathiel, habuit quoque filium Zorobabelis nomine, 318, 2.
Pharan deduci potest a *peer*, id est decus, gloria, 249, 1.
Pharan mons in quo gesserit typum missionis Spiritus Sancti in Apostolos, 248, 2. symbolum est cæli, 249, 1.
Pharao typus est Balsaris regis, et uterque diaboli, 262, 1. ille cum omnibus suis in mari Rubro periit, 260, 1; 261, 2.
Pharisæi fuere pastores mali, 491, 1. eorum intolerabilis superbia, 306, 2.
Pharus insula vicina Alexandriæ turrin habet quæ navigantibus igne collucet, 191, 2.
Phialarum in templo triplex erat usus, 544, 1. magna earum illic erat copia, *ibid.* 2. est phiala lebetæ sacratorum, *ibid.* 2. et seqq. omnes erant templi, *ibid.*
Philippus diaconus Azoti primus Evangelium prædicavit, 456, 1.
Philistæa erat pars terre Chanaan, 290, 1. quando ad judaismum, et deinde ad christianismum transierit, *ibid.* 2.
Philistæi et Gentiles cum Judæis per Christum in unam Ecclesiam coaluere, 456, 2. eorum quinque erant satrapie, 283, 2. Philistæorum omnia Deus direxit in bonum, 34, 1.
Philo Judæus potissimum Alexandriæ floruit, 192, 1.
Philomela raptis ovis velpullis lugubre melosedunt, 71, 1, 2.
Philosophia est animi reditus e tenebrosa vita, 534, 2. eam venalem qui habeant, 318, 2.
Phinees cur Deus pontificatum in perpetuum consignavit, 517, 1, 2. an idem sit cum Elia, et etiamnum vivat, *ibid.*
Phœnices orti ab accolis maris Rubri, 42, 2. Veneri donum dabant de prostitutione filiarum, 69, 1. Phœnices inventores litterarum ferebantur, 433, 1.
Phœnicium mare et Tyrium, quomodo vocari possit Rubrum vel Erythræum, 42, 1.
Phœnix non est aliud quam sol, 609, 1, 2. est symbolum Christi morientis et resurgentis, 610, 1.
Phraortes pater Cyaxaris in obsidione Ninive interit cum copiis, 173, 2.
Phurim dies quos vocarent Judæi, 446, 2.
Pietas a mundanis putatur vanitas, 601, 1, 2.
Pii plangunt Christi necem in ejus funere, impii plangent in die judicii, 514, 2. pios sæpe opprimi, impios dominari sinit Deus, 203, 1, 2, ut piis det materiam patientiæ, constantiæ, virtutis, 204, 1. piorum afflictio non erit perpetua, 610, 1, 2. — *Vide* Justus, Sanctus.
Pila est mortarium: unde dicta vox, 279, 2. pila nomen proprium urbis, quis sit locus: an urbs Tiberias, *ibid.* esse dicitur vallis et vorago Mello, 280, 1.
Pinna piscibus sunt instar alarum, 215, 2.
Piscatores arte fuerunt Apostoli, *ibid.*
Piscibus assimilantur homines, 214, 2. eorum varietas sunt species, *ibid.* quique suos habent duces, *ibid.* sunt aquei et humore luxuriant, *ibid.* in aqua vivunt, et ex ea et humore aluntur, *ibid.* majores pisces devorant minores, 215, 1. muti sunt, *ibid.* et 2. pinnae juxta caput habent quasi alas, quibus mare sulcant, *ibid.* sunt velut naves natantes et velificantes, *ibid.* sunt aliqui pisces semiaves, *ibid.* ventre incubant aquis, *ibid.* saliri debent ne putrescant, 216, 1. facile ab esca illici se sinunt, *ibid.* quam vagi sint et errent, *ibid.* pedibus carent, sed pinnulas habent ut natent, *ibid.* nonnulli respirant et dormiunt, et qui, *ibid.* ad multam etiam ætatem perveniunt, *ibid.* multos habent dentes, eosque acutos et serratos, *ibid.* 2. morbis laborant, non tamen pestilentia, *ibid.* piscibus commodiores sunt imbres æstivi, et hiems serena, *ibid.* habent cor, ejusque situm qualem homo, *ibid.* generant ut homines, *ibid.* voraces sunt et gulosi omnes, item prolifici et fecundi: lubricos habent oculos, *ibid.* habent memoriam, et vitam agunt rationi humanæ vicinam, 217, 1. cur piscibus victitarint prisci homines temperantes, *ibid.* quorundam piscium astutia, *ibid.* an mansuescant, *ibid.* pisces vocantur reptilia, *ibid.* 2.
Pistilla inferni sunt puncturæ conscientiæ, 281, 1.
Pistillo tetustior, nudior, calidior proverbialiter de quo dicitur, *ibid.*
Pitæcus amplas donationes Mitylenæorum despexit, 404, 2.
Plagæ quæ Chanaanis et Chaldæis immissæ, 251, 1. plagæ piis ad coronam, impiis ad pœnam sunt, 539, 1.
Planctus draconis quis sit, et qua occasione draco plangat, 70, 1. planctus Judæorum super morte Josiæ regis et Christi, 511, 1, 2. planctus fidelium ob mortem Christi, *ibid.* quem hi quotannis renovant, 514, 1, 2. **planctus Adadremmon vel Josiæ** est proverbium significans ingentem planctum, 513, 2.
Planities apta urbibus ædificandis, 536, 2.
Plato volebat omnes generandis liberis operam dare, 15, 2. multas e fabulis suis ex Mosis Genesi est mutuatus, 33, 1. unde dictus Socrates minor, 123, 1. rempublicam imaginariam in libris *De Republica* descripsit, 363, 1.
Plumbo aurum et argentum expurgatur, non stanno, 406, 1. an adamantem frangat, *ibid.*
Pluto inferorum præses unde dicatur, 228, 1. non est idem cum inferno, *ibid.* 2.
Pluvia donum Dei est, 162, 2. pluvia matutina, sive tem-

- poranea quæ in Palæstina dicatur, 476, 2. pluvia hie-
malis copiosa est et refrigerans, 477, 1.
- Poderis erat tunica pontificia usque ad pedes demissa,
386, 1.
- Pœnæ infernalis quanta sit gravitas, 205, 1.
- Pœnitentia nemo potest nisi per gratiam Dei ad pœniten-
tiam excitetur, 386, 1. pœnitentes post peccatum sæpe
sunt fortiores quam ante lapsum, 343, 2; 506, 2. pœni-
tentium consolatio in suis mortificationibus, 610, 2; 611, 1.
- Pœnitentia aut dolor non cadit in Deum, 55, 2. alia homi-
ninum, alia Dei, *ibid.* pœnitentia voluntaria peccata
nostra punire debemus, ne ea Deus puniat in futuro,
167, 1. pœnitentia est aspersio fidelis et religiosi, 353,
1. omne sternit gaudium, 370, 2. pœnitentiæ opera non
est nuda respicientia, sed gemitus, saccus, cinis, jeju-
nium, 53, 1. ejus schema est aquila se depilans et re-
novans, 79, 2. ejus quanta vis sit et potentia, 55, 1, 2.
an per eam tollatur omnis offensa ex animo Dei, ita ut
amplius peccatori non sit offensus, 147, 1.
- Pœtæ cur vocentur nugæ, 309, 1.
- Polonia reges regnum debent S. Adalberto, 499, 1. Po-
loni equites cur luporum exuvias induant, 209, 1.
- Pollutus ea quæ tangit pollut, 344, 2.
- Pompeius Magnus quas pœnas violati templi Hierosoly-
mitani dederit, 504, 2. qua occasione Judæam invaserit,
486, 2. ejus insatiabilis ambitio, 221, 2.
- Pomorum custodia quid sit, 68, 2. Pomum vetitum Adami
videtur fuisse ficus, 194, 1.
- Ponere super cor Hebræis quid sonet, 569, 1.
- Pontici milites duri et asperi cur essent, 18, 1.
- Pontificis Romani corona e tribus partialibus constat,
433, 1. cur talem coronam gestet, *ibid.* est sponsus et
princeps Ecclesiæ, regem Christum representat quasi
ejus vicarius, tribus orbis partibus præest: æquitas
summa in eo requiritur, *ibid.* est sacerdos SS. Trini-
tatis, omnes virtutes in eo esse debent, *ibid.* cujus rei
illum corona moneat, *ibid.* recte pontificatu si fungatur,
imponit coronam pontificiam capiti Jesu Christi, *ibid.*
est custos Ecclesiæ, 387, 1. ejus domestici quales esse
debeant, *ibid.* 2. verus et proprius episcopus est Eccle-
siæ Lateranensis, 391, 2. ejus idea et norma quæ, 480,
1, 2. custodem et tutorem habet S. Michaelem, tenta-
torem Luciferum, 381, 1. animatur ad generose contra
hunc certandum, *ibid.* pontificem angelicum qualem
promittat Hieronymus Savanarola, 380, 2. pontifices
Judæos penes post reditum e captivitate fuit summa
potestas et regimen populi, 387, 1. pontifices scelerati
post tempora Zachariæ vocantur pastores stulti, 497, 1, 2.
- Pontum Euxinum (in) cur crebro pisces migrare soleant,
214, 2. Ponto Euxino dominabantur Assyrii, et inde pe-
tebant milites, 18, 1. in eum an Jonas ejectus, negatur,
42, 1, 2. ejus distantia per mare a Joppe, *ibid.*
- Popina tropologica appellari potest superliminare crapulæ,
503, 1.
- Populi peccata pontifici imputantur, 383, 1. populus ad-
ducit turbam, turba tumultum, 192, 2.
- Populosæ urbes et regiones, ut se in pace conservent,
oportet ut multos civium, præsertim otiosos et inquietos,
et pugnaces, foras emittant, 192, 2.
- Porcelli testamentum vetus quale sit, 309, 2.
- Porphyrius (S.) Gazensis episcopus Marnæ idolum incen-
dit, quo prodigio monitus, 455, 1.
- Porta gregis erat in Sion, et super eam turris, 99, 1.
an hæc dicatur turris gregis, *ibid.* 2. cur dicatur filia
Sion et gregis, *ibid.*
- Porta Benjamin erat in nova urbe Jerusalem, 537, 2.
porta Piscium in Jerusalem quæ diceretur, et unde: ejus
situs; alia ejus nomina: an ad occidentem urbis sita,
278, 1, 2. quæ porta secunda, *ibid.* 2. portæ priscae
templi quæ latitudo et longitudo, 414, 1. portæ templi
apertæ fuere moriente Christo, 485, 1.
- Portentum fuit Christus in vita, morte et doctrina,
388, 1.
- Porthmus sunt angustia maris inter duos continentes,
19, 1.
- Potentiarum animæ inter se consociatio, 353, 2.
- Potentiorum injuriæ et prædæ expositi sunt infirmi, 214, 1.
- Præceptum negativum obligat pro semper, 361, 1.
- Præcoquæ ficus quæ dicantur, 141, 1, 2.
- Prædestinationis et electionis Dei quod sit signaculum,
352, 2.
- Prædicantes hæreticorum sunt tantum idola pastorum,
498, 2.
- Præficæ uti ad luctum, ita et ad gaudendum commove-
bant, 71, 1.
- Præfidentia sæpe causa est ruinæ et excidii, 167, 2.
- Prægustum æternæ vitæ multi sancti in pia Eucharistiæ
sumptione sentiunt, 255, 2.
- Prælati non debent ut reges dominari in cleris, sed ut
pastores pascere gregem domus, 100, 1. eorum quod
sit officium, 479, 1. quales esse debeant, *ibid.* ipsis se
elevantibus elevatur Ecclesia quasi luna sequens solem,
260, 1. debent esse portenta sanctitatis, 387, 2; 388, 1.
sunt quasi sigillum Dei, 352, 2. raro liberi sunt a culpa
subditorum, 320, 1. tolerent et curent subditos rebel-
les et difficiles, 493, 1. prælati mali per lupos vesper-
tinos denotantur, 299, 1.
- Prælatum triplicem Christus habuit, 319, 2.
- Præmia generalia electorum in cælo duo sunt, 604, 2.
- Præsentia Deo sunt omnia, 596, 2.
- Præsepe Christi Domini quomodo exornatum a S. Helena,
114, 2. in præsepio cur reclinatus sit Christus, 245,
1, 2. quæ ejus tropologica causa, *ibid.* præsepii Christi
septem symbola, 247, 1, 2. est id Romam delatum,
ibid.
- Præstigiatore frequenter erant apud Judæos, 125, 1.
- Præsumptio intolerabilis est, Deum assidue offendere, et
indubitam ejus opem sperare, 93, 1.
- Prasinus quis color, conficitur ex gilvo et nigro, 429, 1.
representat terram, *ibid.*
- Pretium quod Christus a Judæis pro suo pastoratu et
doctoratu exigat, 492, 1, 2. pretium venditionis Christi
quod fuerit, *ibid.* 2.
- Primitiæ inter oblationes primum locum tenent, 599, 1.
- Princeps metaphorice vocatur angulus, 479, 1. et turris,
ibid. item paxillus et arcus, *ibid.* ejus officium, *ibid.*
qualis erga suos esse debeat, *ibid.* ipse et genus ejus po-
litice sunt unum, 214, 1. principes quomodo esse de-
beant filii olei, 411, 1. eorum prima dos prudentia est,
360, 1. illis qua dotes et virtutes necessariæ sint, 489,
1, 2. audiant Ecclesiam et Pontificem, 436, 1. sunt
quasi sigillum Dei, 352, 2. eorum opera et vita fundant
reipublicæ statum, 403, 2. sunt quasi aurigæ reipu-
blicæ, 179, 2. olim myrto coronabantur, 363, 1. qui-
dam fato se et natura cæterorum dominos constitutos
arbitrantur, 253, 2. bene principatu fungentes coronant
Christum, 433, 2. principes perversi Judæorum vocan-
cantur pastores stulti, 497, 1, 2. principes septem pri-
marios habebant reges Persarum, 391, 1. principes ur-
bium olim vocabantur reges, 454, 2. a principibus Ec-
clesiasticis pendet Ecclesia, 316, 2.
- Principes non castigant nisi ex prudentium consilio, 21, 1.
principes suos nec expilent nec deglubant, 90, 1. sym-
bolice vocantur montes et fundamenta terræ, 128, 2.
eorum rebus ne se immisceant subditi, 144, 2. pii ma-
gnam in cælo gloriam sunt adepturi: impii vero in
gehenna graviter sua et subditorum scelera luent,
66, 1, 2.
- Probatia piscina unde diceretur, 99, 2.
- Procellæ sæpe a Deo immittuntur ob scelera quæ in na-
vibus fiunt, aut antea facta sunt, 33, 1. procellæ et
grandines symbolum sunt horrendi prælii, supplicii,

- vindictæ, 285, 1. illis assimilantur apostoli, 477, 1.
- Prodigiorum viri qui et quales dicantur, 387, 2; 388, 1.
- prodigia urbis Jerusalem capiendâ a Romanis, 483, 1.
- Profano anno utebantur Judæi ad commercia et res civiles, 371, 1, quando is inciperet, *ibid.*
- Promethei ludi quomodo celebrabantur, 15, 2.
- Prometheus est pyrophorus, 16, 1.
- Promissio Dei cur vocetur misericordia et veritas, 151, 2.
- Propagatio religionis olim fiebat cum propagatione generis, 273, 1.
- Propagines urbium sunt vel suburbia, pagi, oppida, vel familiæ et tribus, vel filii et nepotes, vel opes et messes, 177, 1, 2.
- Prophetæ non scripserunt omnes prophetias suas, vel si scripserint, aliquæ perierunt, 23, 2. eorum tres sunt dotes, robur iudicium et efficacia, 92, 1. prophetiæ spiritum non habebant perpetuo, sed erat is transiens, 57, 2. (cujuscumque) Prophetæ pater aut avus in titulo ponitur, an ipsi quoque Prophetæ fuerint, 273, 1. prophetæ falsi cur se spiritu prophetico agi simularent, 299, 1. Prophetæ solebant viva voce prophettare et concionari, ac deinde eadem in libro scribere, ut ab auditoribus repeti, et a posteris legi possent, 158, 1. non loquebantur in extasi, *ibid.* et 2. visio eorum qualis esset, *ibid.* post tristitia læta subjungere solent, 163, 2; 199, 1. personas sæpe mutant, et ab una ad aliam transeunt, 179, 2. loquuntur de futuro per præteritum ob futuri certitudinem, 207, 1. in Christum desinunt, et ad eum subito avolant, 301, 2. vocantur manus et organum Dei, 318, 1. in suis minis et oraculis identidem iterant: *Hæc dicit Dominus*, 321, 1. sunt angeli Domini, 328, 1. omnia tempora, æque ac terrena et secularia, videntur ipsis modicum quid, imo punctum vel momentum duntaxat, 331, 2. multa prophetarunt quæ scripto nobis non consignarunt, 358, 2. sæpe non distinguunt tempora quibus prophetias habuerunt, 380, 1. saliant et resiliunt a typo ad antitypum, 402, 1. per equos nigros representantur mystice, 427, 1. montibus assimilantur, *ibid.* 2. de Christo vaticinaturi non ex abrupto ad eum transeunt, sed gradatim, et cur, 451, 2. vocantur Videntes, 494, 1. multa eorum quæ scribunt in visione ipsis ostensa, alia re ipsa per eos et in eis facta sunt, *ibid.* eorum vestis exterior erat pallium e setis et pilis animalium contextum, 518, 2. loquuntur parabolice, symbolice et ænigmatice, cur, 540, 2. omnes homines fuere; nulli angeli, 547, 1. cur angeli vocentur, *ibid.* cur in Christi morte plangere debuerint, 514, 1.
- Prophetia Jonæ de Ninives subversione comminatoria fuit, et conditionata, 51, 1. prophetia quælibet vocatur nunc visio, nunc verbum, 361, 2. prophetiam Deus sanctoribus subinde negat, minus sanctis vero, imo impiis, eam communicat, 548, 1. olim erat quasi hæreditaria, et de avis transibat in filios et nepotes, 360, 1. prophetiæ pleræque Prophetis per intervalla variis diebus, quin et annis, a Deo fuere revelatæ, 380, 1.
- Prophetici spiritus saltus et resultus qui, 402, 1.
- Proselyti ad judaismum facti multi per victorias Machabæorum, 540, 1.
- Prosperitas sæpe opprimit eum a quo habetur, 204, 2. ea stultus efficitur stultior, *ibid.* 1.
- Providentiæ Dei duæ partes sunt mens et voluntas, puta sapientia et decretum, sive præordinatio et executio, 427, 1. ipsa est triplex, 391, 1. est velut testudo sanctorum, sub qua latitant, 181, 1. illa in Deo et sapientia, æterna est, 596, 2. de ea cur dubitarent multi, 203, 1, 2. obscura et occulta nobis est, 363, 2. per candelabrum representatur, 399, 1; 408, 1. oculus et sol mundi est, 390, 2; 418, 1.
- Proximus, cur Hebræis sit socius et amicus, 446, 1.
- Prudentia magistra et mater fortitudinis est, 160, 2.
- Psalmi qui Aggæi et Zachariæ nomine inscribuntur, an ab ipsis compositi, 314, 1, 2.
- Pseudopastores cur vocentur hirci, 478, 1.
- Pseudoprophetæ comptuli incedebant, 91, 2. pseudoprophetæ cur sibi stigmata infligerent, 519, 1.
- Ptolemæus Philadelphus bibliothecam Alexandrinam mire auxit, ipsius auspiciis adornata interpretatio Bibliorum Græcorum, 192, 1; 482, 1. Ptolemæus Philadelphus multa Judæorum millia ex Ægypto libertate donata domum remisit, et ideo obtinuit 72 interpretes, 482, 1. qualem mensam templo Hierosolymitano obtulerit, 558, 2.
- Ptolemæus Philopator templum Hierosolymæ ingressus Sancta sanctorum ingredi volens, quas pœnas dederit, 504, 1.
- Publicum scelus publica pœna puniendum, 418, 2.
- Puella quædam Tullensis triennio toto omni cibo abstinuit, 471, 1.
- Puer in primo instanti usus rationis non tenetur ad Deum per amorem Dei super omnia naturalem vel supernaturalem converti, 360, 2. puer capitur pro ministro, 373, 1. puerorum maxima habenda est cura, 498, 1.
- Pugnam vitiorum et virtutum tropologice representat contentio Esau et Jacob, 555, 1.
- Pulchrum et pulchritudo Christi quomodo sit Eucharistia, 468, 1.
- Pullus asinæ cui Christus insedit, quid symbolice representet, 459, 1. pulli struthionum a parente derelicti miserabiliter ejulant, 70, 2. mater eos non pascit, *ibid.*
- Pulvis pedum Dei, quem eis Nabum attribuit, tria denotat, 161, 2.
- Puniceta Romanorum deliciae sunt, 513, 1.
- Punit (quos) Deus in hac vita, non punit in futura, 166, 2.
- Pupilla nihil magis custoditur, 378, 1. cur Hebræis dicitur filia, *ibid.*
- Purgatorius ignis post hanc vitam adstruitur, 591, 1. est murus igneus paradisi celestis, 374, 2.
- Puritas angelica in sacerdotibus requiritur, 563, 2. puritas omnimoda dicitur sanctitas, 214, 1. nascitur ex amore et adhæsione ad Deum, resque divinas et cœlestes, *ibid.*
- Ἐρπύρα*, id est *frumentarius*: quod ejus officium, 15, 2. vel ignifer, *ibid.* potius est antesignanus castrorum, qui laurum, corollas et lampada præferebat, 16, 1. erat inviolabilis: hinc significat residuum, *ibid.*
- Purpureas cristas galeis cur adderent milites, 178, 1. purpureis et coccineis vestibus utebantur Chaldæi, 472, 2. purpureus color index ignei animi est; dicitur quasi purus urens, id est ignis, 178, 2.
- Purus est qui toto affectu adhæret Deo, 214, 1.
- Pusillanimes tristitia de se et aliis semper ominantur, 86, 1.
- Pusilli homines ingenio et arte præstant, 3, 1, 2.
- Putredo cur vocetur mors periphrastice, 264, 1.
- Pyrethorum magorum in Cappadocia quod esset officium, 274, 1.
- Pythagorici per numerum nomium incedebant, 34, 1.
- Q.
- Quadragenarius numerus symbolum est penitentia, 51, 1.
- Quadragesimale jejunium qui servant, Deo anni velut decimas per abstinentiam dependunt, 447, 1, 2.
- Quadragesimo post Christi mortem anno Jerusalem a Romanis excisa est, 485, 1.
- Quadragesima Martyres (SS.) quibus se vocibus ad constantiam animarint, 534, 1.
- Quadriga Dei sunt nubes, 257, 2. quadrigæ quatuor quas Zacharias vidit, quid significant, 426, 1, 2. representant quatuor monarchias, et cur, *ibid.* in quadrigis depugna-

bant veteres; hinc quadriga belli et regni bello parti symbolum, *ibid.* et 427, 1. mystice hæ quadrigæ sunt quatuor genera Sanctorum, 427, 1. ventis assimilantur, 429, 1.

Quatuor temporum jejunia adumbrata per quatuor solemnia Judæorum jejunia, 447, 1. ob quatuor causas ea instituta sunt, *ibid.* et 2.

Quercus symbolum sunt divitum, 485, 2. item fortitudinis et constantiæ, 411, 2.

Querela impiorum de Dei providentia, 582, 1.

Quies in Deo quam suavis sit, 436, 1.

Quinam quærant Deum, et quomodo, 275, 2.

Quinzai Tartaria urbs complectitur iter triduo et amplius, et ejus descriptio, 48, 2.

Quippe ponitur interdum pro *quavis*, 453, 1.

R.

Racematio competit Christo, diabolo plena vindemia, 441, 1.

Radices hebræe sunt trilitteræ: quadrilitteræ sunt peregrinæ, vel ex duabus radicibus hebræis conflatae, 19, 2.

Radix lucis cur vocentur cornua, 250, 2.

Ramiri regis Castellæ de Saracenis victoria virtute venerabilis Eucharistia parta, 470, 2.

Ratio hominis ei est velut lucerna, et eum accusabit in die judicii, 283, 1. rationem quam exactam in die judicii exacturus sit Deus, 282, 1, 2.

Raucum an hominem lupus reddat, 210, 1.

Receptores maleficorum penis iisdem subjacent quibus ipsi malefici, 32, 2.

Rectam habere animam est recte de Deo sentire, 226, 1.

Rectoribus quæ sint dotes et virtutes necessariae, 489, 2. sunt atlantes reipublicæ, 393, 1.

Redemptio generis humani et captivitate diaboli et peccati est per antonemiasiam opus Dei, 241, 1.

Reformatio laicorum inchoanda a reformatione sacerdotum, 556, 2.

Refractarii faciem avertunt, 440, 2.

Regimen optimum est quo suavitas cum fortitudine miscetur, 424, 1. regimen duplex Dei erga Judæos post tempora Zachariæ, unum amoris, alterum terroris, 488, 1. regimen lenè et amoris longe potentius et durabilius est regimine duriori, *ibid.* regimen summum Judæorum et captivitate reversorum mansit penes pontifices, 319, 1.

Regina Saba venit ex Abyssinia, 304, 2.

Regiones suburbicariæ quæ Romæ dicerentur, 48, 1.

Regiones olim deserte, per fidem Christi redditæ sunt habitabiles, 536, 2.

Regna, remota justitia, sunt magna atrocina, 105, 1. regnum animæ est primum et maximum, 101, 1. regnum Dei in anima quam excellens sit, 21, 1, 2. consistit in gratia et virtutibus, *ibid.* dirigitur ad animæ quæ regitur utilitatem, *ibid.* facit subditos suos nobiles, *ibid.* regna hujus mundi quam brevi concidunt, 165, 1. qua ratione habeant naturam ventorum, 429, 2. in regno Christi desinunt monarchiarum symbola a Prophetis visa, 431, 1; 435, 2. in id omnes reges et regna desinunt, 457, 1. id magis spirituale quam temporale est, *ibid.* regnum omne sub alio graviore est regno, 370, 1. regnum Juda et Israel an litteraliter significant duæ virgæ pastoritiae Zachariæ, 487, 2.

Religio christiana semper in una lingua floruit, 303, 2. religionis virtutem quomodo in Eucharistia exercere possimus, 565, 1. mater est omnis felicitatis, 445, 2. quantopere Deo placeat, 347, 2.

Religiones in quibus viget disciplina, sunt horti maligranatorum, 511, 2. eæ quantopere ambiantur, 448, 2. sunt velut domus David, cur, 507, 2. in iis non minus colitur Deus quam in templo votis, oblationibus, sacrificiis, 354, 1. in eis Deus præsidet, *ibid.*

Religiosi sint familiares Deo et cum eo ambulent, 136, 1, 2. religiosi velut fortes Davides sunt, 507, 2. sunt angelis familiares, *ibid.* quomodo plangent mortem Domini, 511, 2. Deo per vota ligati sunt velut sacrum quoddam vas, 567, 1. sunt Dei holocaustum, *ibid.* eorum vita quam alta et a vulgo separata sit, 466, 1. eos parit vita religiosa, 448, 2. sunt gloria Ecclesiæ, 506, 2. esse debent portenta sanctitatis et prudentiæ, 388, 1, 2. velut connubium ineunt cum Deo, 577, 1. opibus coacervandis non inhient, 282, 1. cur sæpe sedes suas mutant, 283, 1. religiosi veteres vocabantur filii Prophetarum, 514, 1.

Reliquiæ Idumæorum per Eliam et Enoch convertentur, 120, 1.

Remigius (S.) cœlitus episcopus Rhemensis designatus est, 593, 2.

Remissio peccatorum summum Dei donum est, 153, 1, 2. remissione peccati sui ex parte sua, quomodo dubitare penitens possit, 55, 2.

Remmon duplex fuit urbs, una in tribu Simeonis, altera in Judæ: utriusque situs, 537, 1. unde locus dictus, *ibid.*

Remora pisciculus ingentes naves valido vento actas remoratur, 3, 2.

Renegati robor Turcæ, sunt infensissimi Ecclesiæ hostes, 539, 2.

Reprobationis signum et causa est nolle Deum sequi, sed suas voluntates, inclinationes et cupidines, 31, 2.

Reptile est animal quod ventre serpit et repit, aut quod tam exiguos habet pedes, ut iis non tam incedere quam repere videatur, 217, 2; 218, 1. ea in terra degunt, et in suis antris quam primum deprehenduntur; nullum habent ducem, solitaria vivunt, tardigrada sunt, *ibid.* reptilibus comparantur homines, *ibid.*

Repudium uxorum multis argumentis dissuadet, 579, 1, 2 et seqq. non erat id olim licitum ob uxoris odium, 580, 2.

Respondere capitur nonnunquam pro incipere loqui, 409, 1.

Respublica est quasi magnus quidam homo politicus, 261, 1. reipublicæ firmamentum, decus et gloria sunt regnum, sacerdotium et militia, 479, 1.

Restauratores Ecclesiæ suæ semper excitavit Deus, 326, 2; 327, 1.

Resurrectionis Christi aptissimus testis et præco poterat esse Jonas, 46, 1, 2.

Resurrectio ad gloriam denotatur per aquilam se depulvantem et renovantem, 79, 2. resurrectio est effectus Eucharistiæ, 472, 1. in resurrectione universali vesperi quomodo sit lux futura, 533, 2 et seq. resurrectio Christi cur vocetur dies judicii, 301, 2. is quomodo in die resurrectionis suæ prædatur sit gentes, limbum et infernum; in secundo adventu prædatur sit omnes impios, *ibid.* in ea Christus quomodo sordidas vestes velut exerit, 386, 1, 2. ea post passionem successit quasi lux post tenebras, 533, 2.

Revelationes spirituales assidue mentem mire illustrant, 255, 1, 2.

Reverentia quomodo generet horrorem et stuporem, 567, 2.

Rex græce cur dicatur βασιλεύς, 127, 2. rex est qui cupiditatibus suis, potentis animæ, ut appetitibus, sensibus, linguæ et omnibus membris dominatur, 21, 2; 101, 1. rex Ninives publicum suis indixit jejunium ad prædicationem Jonæ, 52, 1. rex gerit coronam quasi quidam deus terrestris, 433, 1. rex mitis Jerusalem ingressurus, quem prædicit Zacharias, non est Zorobabel, 457, 1. sed Christus, *ibid.* nec Alexander Magnus, *ibid.* rex quidam toti orbi dominaturus, ex Oriente venturus a Sibyllis prædictus est: is erat Christus; hoc oraculum Gentiles ad Vespasianum detorserunt, 333, 1, 2. regum omnium celer est et ortus occasus, 185, 1. eorum cor est in manu Dei, 316, 2. sunt filii olei, 411, 1. aurigis comparantur, 436, 2. reges audient pontifices, 436, 1. reges summam habeant potentiam, sapientiam, bonitatem, et cur, 489, 1. sunt

Dei simulacrum, *ibid.* soli comparantur, cordi et medico, *ibid.* regum liberalium exempla, *ibid.* eorum doctes variae, *ibid.* 2. olim in palatiis habebant templa deorum tutelarium suorum, 181, 2. regibus variis olim lampades et faces prælucebant, 408, 2. cur, *ibid.* regibus piis Deus difficultates omnes complanat ad extirpandam hæresin, 401, 1, 2. reges barbari uxoribus civitates donabant, 183, 2. reges varii Babylonii recensentur, 172, 2. reges Judæorum et duces justii iniquique an per duplicem Zachariæ virgam significantur litteraliter, 487, 2. — *Vide* Princeps.

Reges sunt pastores populi, 90, 1. sunt christi, quia uncti oleo in inauguratione, 123, 2. illorum est prodesse omnibus, nocere nemini, 21, 1. ab iis pendet regni fides vel infidelitas, 67, 2. reges tam decem quam duarum trium toti populo causa idololatriæ fuere, 67, 1.

Ricinum quale sit herba, an hebræo *kikaion* respondeat, 59, 1.

Rigor humanitate mitigandus principi et rectori est, 480, 1, 2 et seqq.

Rixa omnis a nuptiis abesse debet, et conjugio, 579, 1.

Robur animæ in quo consistat, et quomodo parandum, 176, 1.

Rogandus Deus, ut nos iis dirigat viis, quibus præscit nos ad salutem venturos, 31, 2.

Roma gentilis cur symbolica vocetur *filia latronis*, 106, 2. ejus primi incolæ fuere latrones, 107, 1. an primitus vocata Valentia, 87, 1. ejus magnitudo et dimensio, 48, 1. ejus incolæ, *ibid.*, 2. roma impia et ethnica cur a S. Joanne vocetur Babylon, 422, 2. plena fuit aqueductibus, 534, 2. Romæ perenne quasi ver est, 317, 2. Roma moderna alio loco est quam vetus, 505, 2. Romanorum monarchia per equos varios et fortes representatur, 428, 1. ejus fortitudo et varietas, *ibid.* 2. quando ea cæperit, 430, 1. quam varie in Judæos affecti fuerint, 428, 2. an Judæis fuerint stulti pastores, 497, 1. eorum castra Jerusalem obsidentium describuntur, 528, 2; 529, 1. urbem et templum Jerusalem funditus diruerunt, 485, 1. etiam linguam suam vicias gentes suscipere cogebant, 303, 2. conlicturi cum hoste, tunicam coccineam in prætorio exponebant, 178, 1. Judæos post excidium urbis in cloacis, speluncis, sepulcris scrutati inde extraxerunt ad necem, 282, 1. Romani qui imperium urbis auxerint, 430, 1.

Romani Pontifices semper exagitati semper crevere et numero et robore, 505, 2. Romanæ Ecclesiæ dignitas et potestas, 399, 2. princeps est omnium Ecclesiarum, 391, 2.

Romulæ (S.) felix mors et ingressus in cælum, 197, 2.

Romulus jactis urbis fundamentis templa Jovi Statori et Feretrio dedicavit, 321, 2.

Roma Græcis est puniceum, 513, 1.

Ros significat mystice suavitatem, 121, 1.

Rostri in candelabro Zachariæ quæ dicantur, et quid representent, 409, 2.

Rubeus color zeli et acrimonie est index, 329, 1.

Rufi equi alacriores et animosiores sunt, *ibid.* quas gentes representent, 363, 1, 2. rufus equus Zachariæ visus quid symbolice denotet, 362, 1.

Rure natus est Christus, 103, 1.

Rutellum vel rutrum dicitur a *radendo*, 13, 2.

Russata quæ factio aurigarum, 429, 1. color hic ignem representat, *ibid.* russati cur et unde dicerentur milites, 178, 1.

S.

Sabæi sunt Indi, æque ac Persici, Arabici et Abyssini, 303, 1.

Sabas (S.) quam parvi Deo fretus vim omnem tum hominum, tum dæmonum et ferarum faceret, 535, 1, 2.

Sabbath mensis respondet nostro jannario, 361, 2.

Saccus cilicinus erat exterior vestis Prophetarum, 518, 2.

Sacerdos, altare et sacrificium sunt correlativa, 561, 2. sacerdos quidam Romæ 40 annos ex sola aeris inspiratione vixit, 213, 1. sacerdos mystice lebes est, et cur, 543, 2. omnis in ordinatione consecratus est Domino, 546, 1. sacerdotes sacrificantes in quo Deiparæ matri similes sint, 115, 2. sacerdotes præ laicis sunt tribus titulis filii Dei, 556, 2. ab eorum reformatione inchoanda reformatio laicorum, *ibid.* stomacho comparatur, et quomodo, *ibid.* eorum vita qualis esse debeat, *ibid.* quanta in iis requiratur puritas, 563, 2; 592, 1, 2. eorum quanta sit dignitas, 565, 1, 2; 574, 1. sunt mediatores Dei et hominum, 565, 1, 2; 574, 1. Dei gloria est eorum scopus, 569, 2. variae eorum doctes, 571, 2 et seqq. in iis requiritur libertas corripiendi, 572, 1. zelum habeant animarum et sint ferventes, *ibid.* animarum peruentium reddent rationem, *ibid.* et 2. eorum est scire et docere legem Dei, *ibid.* 2. quomodo sancta et salutaria loqui debeant, *ibid.* comparatur apibus, *ibid.*, 574, 1, 2. angeli septem titulis sunt, 573, 1, 2; 583, 1; 594, 1. sunt legati populi ad Deum, 573, 1. sunt Dei ministri, et jugiter ei adstare debent, *ibid.* 2. quomodo inter homines agere debeant, 573, 2. eorum potestas, *ibid.* sunt majores regibus, 574, 1. impuri justo Dei judicio contempti et ludibrio sunt, *ibid.* 2. immundi tactu rei sacræ non sanctificantur, sed potius eam sedant, 345, 1. baptismum non vitiant, *ibid.* populorum sanctitate excedant, 499, 1, 2. inter angelos versantur, 387, 1. esse debent in vita portentuosus, *ibid.* 2. sacerdotes in primitiva Ecclesia pene omnes ad mortem rapiantur, erantque duces ad martyrium, 592, 2; 593, 1.

Sacerdotum veterum arroganter in templo incedentium fastus taxatur, 277, 2. pauperum bona specie religionis, quasi illa offerenda sint Deo, dolose diripiebant, 278, 1. sacra obituri mutabant vestes, 336, 1. sacrificabant tunica linea induti, 274, 1. sacerdotes Priapi erant feminae, 182, 1.

Sacerdotium majus est regno, imo est cæleste regnum, 574, 1.

Sacra cur negligerent Judæi post reditum e captivitate Babylonica, 533, 1.

Sacramenta ex opere operato, non operantes justificant, 61, 1. sacramenta semper omnibus patent, 535, 2. sacramenta septem mystice intelliguntur per septem infusoria candelabri Zachariæ, 397, 1. in eorum multis est usus olei, *ibid.*

Sacrificia gentiles sortibus addebant ad idolum quod consulebant, conciliandum, 34, 2. sacrificium est cibus Dei, 557, 2. ejus tres species a Deo Judæis præscriptæ erant, 563, 2. omne olim cremabatur, 561, 2. veterum fuit oblatio thuris, 271, 2. sacrificia Judæorum placebant et valebant ex opere operantis, nostrum scilicet Eucharistiæ, ex opere operato, 557, 2; 560, 2; 591, 1. est hoc præstantius Aaronico, 594, 2. imo omnium præstantissimum, 468, 2. sacrificium mysticum animæ sanctæ quod sit, 354, 1. sacrificium christianorum aut eucharisticum est, aut spirituale et mentale, 546, 1.

Sacro anno utebantur Judæi ad festa et res sacræ, 316, 2. quod ejus initium, 317, 1.

Saddai nomen Dei est, quia ipse abundat, 601, 1.

Sagena est rete minus, 219, 1. ita vocatur Belus deus Chalæorum, *ibid.* et 2. item industria militaris et arma Nabuchodonosor, *ibid.*

Sagittæ cælestes sunt fulmina, tonitrua, grandines, et lapides, 259, 1.

Sals aliud est marinum, aliud terrestre, quod ex terra instar bituminis effoditur, 291, 2. conservat pisces a putrefactione, 216, 1. sale aspersa terra sterilescent, 291, 2. sal symbolum est communionis, *ibid.* item eternitatis: id adaptatur sacrificio Eucharistico, 563, 1.

- Salathiel an fuerit binomius, 318, 2. an fuerit Zorobabelis pater, an avus, an pater ejusdem adoptivus, *ibid.* mortuus est in Babylone, 319, 1.
- Salomon rex uti nomine, ita re ipsa pacificus, fuit typus Christi, 123, 1. Salomon an habuerit annulum fatalem sapientiae, 348, 2.
- Salomonis (R.) fabella de pisce masculo et femina Jonam devorante, 40, 2.
- Salus nonnunquam accipitur pro splendore et munditie, 606, 2.
- Salutatio Christi et Apostolorum ex ritu Hebræorum erat, *Pax vobis*, 445, 1.
- Salvandum paucitas, 441, 1; 523, 1.
- Salvatio Judæorum e captivitate Babylonica fuit umbra salvationis, quam attulit Christus, 14, 2. salvatio hominum sive salus, sunt Dei equi et quadrigæ, 258, 1.
- Salvianus, Episcoporum appellatur magister, 500, 1.
- Samaria vocatur a Michæa ænigmatice Aphra, Sappir, Saanan, 74, 2. quomodo in acervum lapidum convertenda dicatur, 67, 2.
- Samaritæ cur Gentium nomine vocentur, 301, 1, 2. cur fabricam templi impedirent, 320, 1.
- Samson unde dicatur: fuit typus Christi, 608, 1.
- Sanaan accipi potest vel ut nomen proprium urbium, vel ut appellativum significans exitum, 73, 1, 2.
- Sanaballat cum Samaritis templi restorationem impediens mons magnus bene an dicatur, 401, 1.
- Sanctum sanctorum lampadi candelabri assimilatur, 399, 1.
- Sanctus et perfectus quis proprie sit, 214, 1. sancti viri descriptio graphica, 466, 1, 2. sanctum ferventem unum plures facit Deus quam centum communes justos, 618, 1. sancti iram Dei portant dum pro peccatis suis puniuntur, 147, 2. sancti penitentes Dei erga se misericordiam semper celebrarunt, 152, 2. sancti veteris Testamenti ob fidem in Christum venturum ad novum pertinuerunt Testamentum, 97, 2. sancti semper omnes suas vires, virtutes, victorias, et triumphos Deo et Christo adscribunt, 268, 1, 2. semper gratiam Dei conservant tum pro se, tum pro aliis, 533, 2. sunt corona Dei, 433, 2. cervis assimilantur, 267, 1. quam Deo sunt chari, 603, 2. quam ardentem Jesum desiderant, 337, 1. quo magis a Deo in altum extolluntur, eo humiliores sunt, 273, 1. adversis probantur, ut igne aurum, 523, 1, 2. sunt munimen et ornamentum urbium, regnoorum et totius universi, 264, 1. sunt peculium Dei, 603, 1, 2. item sors sanctorum et regnum Christi, 608, 1. visa impiorum prosperitate sæpe turbantur, 203, 2. eorum precibus stat orbis terrarum, 618, 1, 2. eorum vita peccatori velut lucerna est, 283, 2. immense oderunt peccatum tam in se quam in aliis, 214, 1. sancti zelosi sunt atlantes orbis, 618, 1. item civitates refugii, *ibid.* 2. sancti omnes quomodo animam et corpus cælarint et exornarint, 293, 1, 2. eorum oculi intenti in Christum sunt, 390, 1. suum lumen habent non a se, sed a Christo per B. Virginem, 400, 1. sancti varii qui orationi mire dediti fuere, 508, 2. sancti eminentes brevis sunt ævi, sed illud multis virtutibus implent, 364, 2.
- Sanctificare jejunium quid sit, 439, 2.
- Sanctificatio legalis et cæremonialis legis veteris quæ diceretur, 344, 2. sanctificatio vel sanctitas Dei est octuplex, 577, 1, 2. sanctificatio Judæorum sita erat in abstinentia et jejunio, 439, 2.
- Sanctitas execratur omne peccatum, 213, 2. consistit in conformitate cum lege æterna, quæ est in mente Dei, 214, 1. item in amore et conjunctione cum Deo, *ibid.* sanctitas immaculata et sinceritas per equos albos mystice denotatur, 423, 2. primaria pastorum dos est, 409, 2. ea quam homines alliciat, 448, 2.
- Sanguinea, calida et spiritosa complexio parit cogitationes bonas, lætas, animosas, 86, 1.
- Sanguinis nomine vocatur omne enorme scelus per Sennedochen, 187, 1. sanguis Christi sumptus animat ad sanguinem fundendum pro eo, 470, 1. item nos acuit ad fortiter cum dæmone, mundo et carne pugnandum, 178, 2. quomodo et quare vocetur is, sanguis testamenti, 460, 1, 2. sanguinis typus est coccus sive purpura, 178, 1, 2.
- Sanitatem quomodo in penis suis habeat Christus, 609, 1, 2. sanitas corporis resurgentis octuplex est, 610, 2. sanitas animæ beatæ triplex, *ibid.*
- Sapientes superbi sunt aquilæ, 8, 1.
- Sapientia gloriabantur Phœnices et Sidonii, 453, 1. sapientia Dei per equos varios denotatur, 429, 1.
- Saponariæ herbæ quis sit usus, 591, 1.
- Sapores rex Aureliano Cæsare pro scabello usus est, 211, 1.
- Sappir capi potest primo ut appellativum, deinde ut nomen proprium urbis, 72, 1, 2. Sappir urbs quæ sit: ejus descriptio, *ibid.*
- Saraceni an denotentur per equos varios, 428, 2. eorum imbecillitas, *ibid.* se in aqua Siloe lavantes fœtorem hircinum quem habent, mitigant, 516, 1.
- Sarais pontifex occisus est a Nabuchodonosor, fuit pater Esdræ et Josedec, 319, 1, 2.
- Sarasar et Rogommelech querentes de jejunio quales fuerint, 438, 1, 2.
- Sardanapalus, Assyriæ rex, cur e Paphlagonia militem collegerit, 18, 1. fuit hominum mollissimus, 24, 1; 52, 2. quomodo regno exuatur, 24, 1. proprium ejus nomen est Tonosconcoleros, *ibid.* ejus nomen abiit in proverbium, significatque hominem mollem, *ibid.* ejus epitaphium, *ibid.* regnavit in Ninive, cum eo profectus est Jonas, 52, 2. quando regnaverit, 24, 1. in eo occidit ex parte monarchia Assyriorum: sed postea rursus restituta fuit, 52, 2. ad prædicationem Jonæ egit penitentiam, at postea cum suis ad vomitum rediit, 53, 1. in penitentia indutus est sacco, *ibid.* quando vixerit, 173, 1. an sit idem qui Asaraddon, *ibid.* ejus effeminatio, 580, 1.
- Sarepta idem est quod conflatorium, 20, 1. Sarepta Sidoniorum quæ sit, 17, 1. Sarepta cur dicatur Gallia, *ib.*
- Sarepter an sit nomen officii, 439, 1.
- Satagere quid proprie sit, 462, 1.
- Satan idem est quod adversarius; ita vocatur diabolus, qui fidelibus ubique et summe adversatur, 381, 1. cur stet a dextris Jesu pontificis, *ibid.* 2.
- Satisfactio penitentiae in Scriptura aliquando significatur per judicium, 133, 1. satisfactio Christi non impedit quominus nos pro nostris peccatis satisfacere debeamus, 167, 1. discrimen inter satisfactionem Christi et nostram, *ibid.* Satyrus S. Ambrosii frater Venerabilis Eucharistia ad collum appensa e naufragio evasit, 471, 1.
- Scandalum mulierum Moab quomodo se extenderit de Setim usque ad Galgalam, 131, 2.
- Scelerum gravitas et multitudo viris sanctis obstruit os, quo minus se deprecatos pro iis interponere audeant, 202, 1.
- Sceptra olim gestabant universi principes ac magistratus, 261, 2. credebant veteres ea habere quid divinitatis, hinc per ea jurabant, *ibid.* capiuntur interdum pro ipso rege, *ibid.*
- Schisma Israel a Juda sub Roboam contigit, 496, 1.
- Schola Alexandrina quam celebris foret, 192, 1.
- Scientia omnis æterna maxime Deum decet, illique propria est, 220, 2.
- Scipio quam graviter choreas duceret, unde nomen traxerit, 444, 1.
- Scipio Africanus ad imitandum sibi proponebat Ciryum Xenophontis, 128, 1.
- Scissio montis Oliveti quam Zacharias indicat, quid significet, et quomodo ea facta intelligatur, 528, 2 et seqq.

- quando ea contigerit, 529, 1, 2. quid ea repræsentet, *ibid.* 2. 530, 2. hiatus ex ea secutus, 531, 1.
- Scopos* est vermis, unde dicitur, 231, 1.
- Scopos* vel *Sapha* quis locus in Jerusalem, 529, 1.
- Scribæ et Pharisei ex quibus orti sint, 513, 2. cur in morte Christi plangere debuissent, *ibid.* fuere perversi Judæorum pastores, 491, 1; 497, 1. eorum intolerabilis superbia, 306, 2. iis substituit Christus humiles Apostolos, *ibid.*
- S. Scriptura per iudicium et misericordiam solet significare omne virtutis officium, et omne opus bonum, 133, 1. S. Scriptura est liber Dei, quæ in eo scripta continentur, 413, 2. ipsa quod Ecclesiæ est tribuit Christo, et vice versa, ob summam Christi cum ea conjunctionem, 301, 2; 377, 2. sæpe ea facta vel futura dicit, quæ fieri decet aut debent; sive quæ fiant honestas postulat, vel quibus ut fiant iusta gravisque causa datur, 514, 1. iuxta situm Judææ plagas mundi consiguare solet, 430, 1. utitur computu anni sacri, non profani, 316, 2; 346, 2. cum opus quoddam uni personæ divinæ attribuit, cæteras subintelligit, 584, 2. solet per tempus rei exitum significare, 361, 2. per omnes gentes vel omnem terram, intelligit ejus provinciæ, de qua sermo est, 308, 1. Scripturarum alitudo, quibus prophelatus est Christus, est velut mons umbrosus, 248, 2.
- Scrupulosi umbras peccatorum timent, 9, 2.
- Scrutabitur omnes cogitationes in die iudicii Deus, 282, 1, 2.
- Sculptilia vocantur idola, cur, 68, 2.
- Sculptilium quanta sit vanitas, 234, 1. ea per Evangelium exterminata et obivioni tradita sunt, 169, 2.
- Septhum cur Jason posuerit in ephedia quam Hierosolymis excitat, 503, 1.
- Secreta qui tacita velit, primus lateat, 144, 2. secretum mystice vocatur custodia, 223, 1.
- Secunda porta Jerusalem erat, quæ erat in secundo muro, 278, 2. quomodo ea capta a Chaldeis, *ibid.* et 279, 1.
- Securitatem quietissimam qua phrasi expriment Hebræi, 95, 2.
- Sedendo homo fit sapiens et divinus, 592, 1.
- Seditionis mala: nascitur a tumultu, 192, 1.
- Seducitor hominem exoriat et exossat, 90, 2.
- Seir mons, in quo erectus fuit serpens æneus, typum gessit crucis Christi, 248, 1, 2.
- Sejanus equus dominorum suorum fuit pernicies, 478, 2.
- Selemnus annis amoris est remedium, 473, 1.
- Selucius Asiæ rex ingentia dona misit templo Hierosolymitano, 378, 2.
- Selymus, Turcarum imperator Julium Cæsarem ad imitandum in exemplum sibi sumpserat, 128, 1.
- Semei quidam fuit e majoribus Christi, 513, 2.
- Semen pacis quod sit, 445, 1. semen in Palæstina in novembri germinare incipit, 317, 2.
- Senatus Romanus quanti religionem olim fecerit, 321, 2.
- Senes valent experientia, sapientia, prudentia, 444, 1.
- Sennaar unde dicta sit Babylon, 422, 1. Sennaar cur Judæi vocent quamcumque gravem calamitatem, carcerem et exilium, *ibid.*
- Sennacherib excisa Samaria a Salmanasar, venit in Judæam et Jerusalem obsedit, sed ab angelo casus est, 71, 2; 75, 1, 2. Sennacherib a filiis in templo Dei sui est interfectus, 169, 1. vocatur Belial, cur, 170, 2. ejus castra cæsa ab angelo ad interuentionem, 164, 2; 168, 2.
- Sensum litteralem ab allegorico non distinguunt patres multi, 380, 1. allegoricus sæpe litterali potior est, *ibid.*
- sensus sextus præscientiæ Prophetis proprius est, 201, 1.
- sensuum ululatus et plangens in die mortis ac iudicii, 279, 1.
- Sententia Dei de excindenda urbe per Michæam prolata, abolita non fuit tempore Jeremiæ, sed suspensa duntaxat, 94, 1. hæc sententia erat de excidio per Chaldeos, non autem per Romanos, *ibid.* 2.
- Separator Azoti quomodo fuerit Alexander, Jonathas Machabæus, et mystice Christus, 455, 1, 2.
- Sepeliri semper desiderarunt viri sancti in patria, 263, 2.
- Sepharad* unde deducatur, 18, 2. quid assyriace significet, *ibid.* quid arabice, *ibid.* per *Sepharad* vulgo accipitur Hispania, *ibid.* easdem habet consonantes quas græcum *Sperida*, quomodo Græcis Hispania vocatur, *ibid.* est nomen assyriacum, 19, 2. quam varia significet, *ibid.* an post tempora Abdiæ Hispania vocata sit *Sepharad*, et a recentioribus Rabbinis, *ibid.* Sepharvaim urbs an juxta Bosphorum sita, et unde dicta, 18, 1.
- Sepheta est nomen proprium regionis campestris Judææ, 16, 2.
- Septem (per) angelos principes regit Deus Ecclesiam et orbem, 122, 3. septem principes intimos habebant reges Assyriorum et Persarum, *ibid.*
- Septenarii numeri mysteria, 390, 2; 391, 1, 2.
- Septuaginta interpretes posuerunt et ipsi numerum quadraginta dierum in prædicatione Jonæ, sed eorum numerus depravatus est, 50, 2. Septuaginta interpretum versio procurante Ptolemæo Philadelpho Alexandria facta et cusa est, 192, 1; 482, 1. non sine Spiritus Sancti instinctu aliter quædam in sua versione vertunt, quam sint in hebræo, 206, 2. an fuerint quasi Prophetæ et scriptores hagiographi, *ibid.* nonnulla addunt in sua versione quæ non sunt in hebræo, 244, 1. *ain* litteram sæpe vertunt in G, 288, 2. Septuaginta anni captivitatis Babylonice quando inchoandi sint, et finiantur, 316, 2. Septuaginta anni desolationis templi et urbis alii sunt ab annis 70 captivitatis Babylonice, 367, 2.
- Sepulcrum Jonæ in Assyria, 49, 2. ipsum magna devotione a christianis frequentatur, *ibid.*
- Sericus color quis dicitur, 363, 1.
- Serotina pluvia quæ sit in Palæstina, 476, 1.
- Serpentes proprie terram comedunt, 150, 1.
- Sertorius qua industria Charatino expugnari, 211, 2.
- Servitus Hebræorum in Ægypto fuit typus captivitatis Babylonice; et utraque fuit typus tyrannidis peccati et concupiscentiæ, 262, 2.
- Servus servorum Dei* titulus Pontificis est, 489, 2.
- Servi olim detondebantur, 78, 1.
- Severus abbas sola prope Eucharistia vitam duxit, 471, 1.
- Sex mille annis an durabit mundus, 242, 2.
- Sexum an mutet hyæna alteris annis, 209, 1.
- Sibylla Cumana sub Tarquinio Superbo vixit, 333, 1.
- Sibylla Erythræa de Christo vaticinans quando floruerit, 112, 2.
- Siclus ponderare debebat quatuor drachmas, 492, 2. unde vox derivetur, *ibid.*
- Sidonii tempore Christi Judæis conjuncti vel associati erant, subacti a Machabæis, 452, 2.
- Sigillum veterum erat in pala annuli, 348, 1. sigillum Christi, crux est, diaboli voluptas, 351, 2. sigillum Dei dupliciter est fidelis, 352, 1.
- Signabant veteres omnia annulo, 348, 1.
- Silentis otiosi etiam Deo reddenda erit ratio, 46, 1. silentio potius profundo veneranda est Dei majestas, quam exili nostro præconio, 235, 1. silentium reverentiæ, timoris, admirationis et stuporis est indicium, 275, 2.
- Silere est revereri, timere, obstupescere, 234, 2. silent omnia a facie Dei, 235, 1, 2.
- Siloë fons quis fuerit, et ubi situs, 515, 2. fluit cum silentio: quæ in eo mira contigerint: quam ejus aqua ipis etiam Saracenis hodie in pretio sit, 516, 1. nomine et virtute sua repræsentat Christum, *ibid.*
- S. Simeon Salus, atlas fuit orbis, 618, 2.
- Simiæ orbes oculorum dilatantur crescente luna, et contrahuntur, 259, 2.
- Simon pontifex vixit tempore Ptolemæi Philadelpho, 531, 1.

- Simon quidam auctor Scribarum et Phariseorum, 513, 2.
 Simon Machabeus Gazam expugnavit, 454, 2.
 Simoniacus rerum sacrarum nudinator est, et licite esse non potest, 546, 2.
 Simplicitas Dei quanta sit, 596, 1.
 Sina (in) monte quam gloriosum se exhibuerit Deus, 231, 1. is typum gessit Sionis, in qua data est lex nova in Pentecoste, 248, 1, 2.
 Sinarum conversionem prædixit Isaias, eosque vocat *Sinim*, esto ejus ævo non habuerint hoc nomen, 19, 2.
 Sion (in) Christus Ecclesiam inchoavit, uti Salomon in eo corporale templum edificavit, 96, 1, 2. Sion proprie significat superioris urbis partem, in qua erat templum et arx David, 93, 2. cur vocetur turris gregis metonymice, 99, 1, 2. de Sion quomodo egressa sit lex Evangelii Christi, 97, 1.
 Sion mons sanctus dicitur ob quatuor causas, 444, 1. quæ in eo contigerint, *ibid.* erat in Jerusalem ad austrum, in eo erat arx David, 528, 1.
 Sirenium fabula quid significet: fuerunt ipsæ partim volucres, partim virgines, 71, 1. ubi habitaverint: has Ulysses cur declinaret, *ibid.* vox Siren unde dicitur, *ibid.* sciebant et plangere, *ibid.*
 Smilax sive volvola quæ herba: duæ ejus sunt species, 168, 1.
 Sociatio fidelium Ecclesiam integravit, 353, 2.
 Socrates cur vocetur nugarum antistes, 309, 1.
 Societatis nequam incommoda, 478, 1.
 Sodomitæ puniti hic et in futuro, 168, 2.
 Sol trius et unus est quomodo, 606, 2; 607, 1. dictus est sol, quia solus in mundo, 607, 1. eum Manichæi adorabant, et censebant esse navim triangulam, *ibid.* ejus elogium ex Plinio, *ibid.* 2. est typus veri amici, 608, 1. ejus pennæ sunt radii, cur, 609, 1. quanta ejus velocitas, *ibid.* oriens radios expandit in figuram avis, *ibid.* Ægyptii eum vocarunt phœnicem, cur, *ibid.* quomodo sit in ejus pennis sanitas, 610, 1, 2. sua luce fugat serpentes et feras noxias, *ibid.* 1. in passione Domini quomodo sit obscuratus, 332, 1. eum et lunam veteres colebant, 275, 1. signa in sole quæ visa sint paulo ante ortum Christi, 332, 1. sol stetit et luna pugante Jesu contra Amorrhæos, 259, 1. sol oriens Christus est, 389, 1, 2. item sol justitiæ in primo suo adventu ob quinque analogias, 606, 2.
 Sollicitudo ambulandi cum Deo quid a nobis requirat, 134, 1. etiam ad laicos et conjugatos spectat, 136, 1.
 Somnum diabolus inducit, Christus vigiliam, 195, 2. somnus macerem sepelit, 33, 1. somnus Jonæ representat somnum Christi in navi, *ibid.*
 Sophonias propheta quis: ipsa vox quid hebraice significet: ejus majores et locus natalis, 270, 1. Sanctorum catalogo adscriptus est, *ibid.* quo tempore prophetavit, *ibid.* et 2. prophetat solis duabus tribulibus; ejus argumentum, *ibid.* Christum iis liberatorem promittit: an prophetavit primis octodecim annis Josiæ, *ibid.* Joeli in stylo similis est: est abbreviator Jeremiæ, 271, 1. ejus illustris prosapia, majorum ejus nomina exponuntur, 273, 1. an fuerit abnepos Ezechie regis, *ibid.*
 Sordes in splendida veste manifestiores sunt, 384, 2.
 Sordidatus cur dicitur fuisse Christus Jesus, *ibid.*
 Sortes cur miserint nautæ quibuscum navigat Jonas, 33, 1. sors est triplex: divinatoria, consultoria, divinatoria, *ibid.* 2. sortes quales in jure Canonico ventur, *ibid.* duplex in divinatoriis peccatum committitur, *ibid.* sortes Domitiano interitum, Alexandro Severo imperium denuntiaverunt, 34, 1. Pythagorica sors qualis fuerit, *ibid.* sortem nautarum Jonæ superstitionam Deus ordinavit in bonum, *ibid.* et 2. item sortem Philisteorum, item sortes Saulis, *ibid.*
 Spadix quis sit color, et is maxime in equo commendatur, 362, 1.
 Speculari volentes divina, mentem a terrenis avocare, et in Deo abscondere debent, 270, 1.
 Speculator sit concionator oportet, 271, 1. item pastor, *ibid.* et 2.
 Spelunca natalis Christi quantopere a Constantino et ejus matre S. Helena fuerit exornata, 108, 1; 114, 2.
 Spes omnes mundanorum fallaces sunt, 76, 2; 77, 1. spes concepta de plurimorum doctrina et conversatione quam sæpe vana et fragilis sit, 326, 1. spes nulla damnatis superest, 606, 2. spes quomodo in Eucharistia exercentur, 563, 1. spes omnes difficultates complanat, 401, 2. spei quanta sit virtus, et qui ejus effectus, 226, 2.
 Sphæra planum tantum in puncto tangit, 465, 2.
 Spicæ cur vocentur rami pleni olivis, 409, 1.
 Spiritus capitur interdum pro arte architectonica, 331, 1. spiritus Dei multiplex est, *ibid.* item spiritus sapientiæ, 429, 1. spiritus precum quis sit, ejusque effectus, 508, 1, 2. spiritus in Scriptura significat mentis impetum ac vehementiam, *ibid.*
 Spiritus increatus Dei duplex est: prior in Deo essentialis, ipsa mens et potentia divina; alter notionalis, puta Spiritus Sanctus, 330, 2 et seqq. spiritus creatus sunt dona spiritus increati, *ibid.* Spiritus prophetas, informat, 92, 1. Spiritus Sanctus dedit Apostolis donum linguarum, quo ab omnibus gentibus intelligerentur, et vicissim omnes intelligerent, 303, 2. non vocatur ab Aggæo desideratus cunctis gentibus, sed Christus, 336, 1. hunc pauci Judæi cognovere, Gentes fere nullæ, *ibid.* hic in anima sancta substantialiter adest et habitat, 354, 1, 2. est murus igneus Ecclesiæ, 374, 1. ejus principales effectus duo, 508, 1, 2. est spiritus veritatis, 443, 2. super Christum baptizandum in specie columbæ descendit, 332, 2. ei peccantium conversio accepta referenda, 400, 2. quam eam is suaviter peragat, *ibid.* est spiritus mansuetudinis, *ibid.*
 Spiritualia commode Christus per symbola corporalia Judæis exposuit, 541, 1.
 Spolia victores Deo dicant, 542, 2.
 Sponsæ cur anulum in digito annulari gestent, 348, 1. sponsus animæ Deus est, 577, 1.
 Stannum et plumbum sæpe pro ejusdem nature et conditionis metallo capitur, est tamen inter utrumque discrimen, 406, 2. stanni tres proprietates, 496, 2; 407, 1.
 Statuæ multæ Romæ ad terram concidere nascente Christo, 333, 2.
 Statuarius nomen referri potest et ad figulum et ad confatorem, 493, 1, 2.
 Stella insoliti splendoris apparuit nato Christo, 332, 2. stella magis in Bethleem apparuit, ibique stetit, 114, 2. stellis comparantur electi reprobi, illi fixis, hi cadentibus, 8, 2. stellæ Deum præcedere quomodo dicantur, 408, 1, 2. eas cur veteres adorarent, 275, 1. regna et res humanæ a stellis non reguntur, 253, 2. stellæ peccatorum in die judicii coarguent et exprobrant, 283, 1, 2.
 Stephanus (S.) Hungaria rex martyr fuit, 499, 1.
 Stephanus monachus quomodo in agone mortis cum demonibus disputavit, 129, 1.
 Stigmata crucifixionis in Christi corpore post resurrectionem manserunt, 510, 1.
 Stimuli ad sollicitam cum Deo ambulationem sunt varii, 83, 2. stimulos ad omnem virtutem exercendam addit, exempla prædecessorum intueri, 134, 1, 2.
 Stirpem Davidis suo ortu Christus restituit, 388, 2.
 Stomacho comparantur sacerdotes, cur, 537, 1.
 Strages Judæorum impiorum vocatur sacrificium solemne; ejus partes per omnia applicantur rei significatæ, 275, 2. strages Pharaonis in mari, et Chaldaeorum in Babylone typus fuisse peccati prostrati a Christo, 262, 1.
 Struthionum quis gemitus dicitur, 76, 2. femiæ magis

clamosæ sunt quam mares, cum pullos perdant : sunt valde amantes pullorum : quomodo capiuntur, *ibid.* cur dicantur crudeles in eos, *ibid.* reperiuntur struthiones tantum in calidis terris : cur dicantur struthiocameli, *ibid.*
 Stultus pastor quis dicatur, 496, 2. stultus quis proprie sit, *ibid.*
 Sturninus quis color sit, 366, 1 ; 428, 2.
 Stylus erat instrumentum scriptorium, 224, 2. stylis a discipulis suis punctus fuit S. Cassianus, *ibid.*
 Snavitate Ecclesiam gubernat Deus, 400, 2.
 Subditi a superioribus correpti non sunt defendendi, 232, 2. eorum peccata superioribus et pastoribus adscribuntur, 333, 1.
 Subsannatio fit vel sibilando, vel manus complodendo, 295, 2.
Subter vilem et acum sedere quid Hebræis sonet, 394, 1.
 Suburbia Romæ olim quam late patuerint, 48, 1.
 Suffraganeus Trevirensis est episcopus Azotius, 435, 2.
 Sulfusoria candelabri quæ dicerentur, 410, 1.
 Sulphur ardore suo omnia purificat, 591, 1.
 Superbi astris se sequant, 8, 2. eorum fastus et lapsus, *ibid.* superbi in die iudicii futuri ut stipula, 606, 1.
 Superbia mater est omnis sceleris et confusionis. 306, 1. ea in Ecclesia et religione maxime Deo displicet, *ibid.* 2.
 Superiores quantum onus in regimine sustineant, 383, 1. ab iis animas exigit Christus iudex, *ibid.*
 Superliminare crapulæ vel tremoris quod dicatur respectu Jerusalem, 501, 2 et seq. quid hoc tropologicè significet, 503, 1.
 Supplicia quæ Deus in domos facinorosorum immittit, eas molunt, donec ad fundamenta eas comminuant, 413, 2 ; 416, 1.
 Surculus cur vocetur Christus, 388, 2.
 Suspendium animæ quid sit, 255, 1.
 Symbola quæ ostendant clementiam vindictam temperandam, 21, 1. in symbolis quæ adduntur, non omnia rei significata conveniunt, 494, 2.
 Symbolici sunt Zacharias, Daniel, Ezechiel, 356, 1.
 Symmachus interpres Bibliorum fuit ebionita, Christi divinitatem negans, 260, 2.
 Symphorosa (S.) septem filios et maritum Getulium ad martyrium obtulit, 567, 2.
 Symposiarcha apud veteres cuique convivæ suum admictebatur et miscere calicem, 86, 1.
 Synagoga tamdiu afflicta est, donec Deipara Christum salvatorem Israelis peperit, 119, 2. cur vocetur claudicans, 98, 1. Synagoga viri scripta Mosis per capita et libros digesserunt, 107, 2.

T.

Tabernaculum capitur pro quavis domo, 506, 1. tabernaculi Mosaici symbolica adaptatio, 399, 1. in festo Tabernaculorum cur Judæi jubeantur gestare ramos myrteos, 363, 1.
 Tabes tyrannorum et hæresiarcharum, 538, 2.
 Tabulis ligneis (in), maxime bureis, olim scribebatur, 224, 1. iisque vel nudis vel cera obductis, *ibid.* tabulæ legis quas Moses a Deo acceperat, lucis radios longe ejaculabantur, 250, 2.
 Talentum plumbi apud Zachariam amphoram occultans symbolice notat gravitatem culpæ et pænæ, 418, 2. item gravem rigidamque Dei sententiam, quæ Judæis pœnam culpæ adæquatam commensurabat, idem diurnitatem supplicii et exsilio et execrationis Judæorum, *ibid.* quid tropologicè et anagogicè significet, 421, 1. talentum auri et argenti, quod aureos contineat, 342, 2.
 Tammuz Hebræis erat quartus mensis, respondens partim junio, partim julio nostro, 446, 1.

Tammuz, id est Adonis, idolum Alexandria erat, 191, 1.
 Tarquinius Superbus quo anno urbe a Romanis pulsus, 367, 1.
 Tartessum in Hispania an Jonas fugere voluerit, dum in Tharsis fugere vellet, 39, 2.
 Thebet mensis decimus Hebræorum partim decembri, partim januarii respondet : cur die hujus x Judæi jejunarent, 446, 1.
 Tecta domorum in Judæa et Syria etiamnum plana sunt, 274, 2.
 Tempestas est symbolum horrendi prælii, conflictus, stragis, supplicii, vindictæ, 235, 1. tempestas ingens maris, facta in Britannia tempore Christi, 334, 1.
 Temporum lapides et tigna clamabant contra hæreticos qui ea demoliti sunt, in die iudicii, item contra sacerdotes qui in ipsis scandalum fidelibus dederunt, 231, 1, 2. eorum fabrica quam Deo placeat, 347, 2. templum primo erigendum in urbis fabrica, 321, 2. est domus Dei, 337, 1, ipsum decet sanctitudo, 353, 1. arrogant non est adeundum, 277, 2. ipsum inter et animam sanctam octo analogiæ, 352, 2. templum non admittit turpe iurum, 69, 1. templum in quo Christus Dominus in Missa offertur repræsentat Bethleem, 115, 2. dici potest sanctitas, cur, 15, 1, 2. christiana templa superant templum Salomonicum numero et gloria, 343, 2. respiciunt Orientem, 528, 1.
 Templum Salomonis cur dicatur Ophel, 99, 1. Libanus, 233, 2. videbatur eminere esse mons niveus, *ibid.* in eo solo Hierosolymis Deo immolari poterat, 541, 1. subterraneis aquæductibus refertum fuit, 534, 2. erat locus orationis æque ac oraculi, 439, 1. id qua in re secundo præstaret, 330, 1 ; 339, 1, 2. utrumque multi viderunt, *ibid.*
 Templi secundi fundamenta iacta et parietes erecti sub Cyro, sub Dario peracta contignatio, 325, 1. quo anno Darii Hystaspis inchoatum et perfectum fuerit, 316, 1, 2. huic quinque defuerunt, quæ in primo fuerunt, arca, urim et tammim, ignis sacer, præsentia Dei in Sancto sanctorum et prophetia, 325, 2 ; 339, 1, 2. tamen priori gloriosius fuit, ex eo quod Christus in eo Deo Patri oblatum sit, docerit, versatus sit, miracula patravit, etc., 339, 1, 2 et seq. diutius duravit quam primum, 341, 1. ejus gloria est Christus Jesus, 343, 1. in eo iacta sunt Ecclesiæ christianæ fundamenta, *ibid.* fuit longe impar primo in structura, pretio et gloria, 342, 1, 2. sæpius a diversis fuit pollutum, 341, 1. non commendatur ab Aggæo, quod diutius steterit primo, sed quod Christus illud sit ingressus, *ibid.* an ipsum restauratum ab Herode, *ibid.* 2. in ejus fabrica cur populus tergiversaretur, 320, 1. ejus fabrica rebus sacris in computo mensium annumeratur, 317, 1. cæpta hæc est in mense augusto, *ibid.* 2. ejus portæ sponte apertæ quid designent, 485, 1.
 Templum utrumque quam diu duravit, 341, 1. templum Herodis an fuerit augustius Salomonicum, 341, 2 et seq. non extractum, diruto Zorobabelico, sed in tantum ampliatum, 342, 1. templa tria sibi promissa esse dicunt Judæi pertinaces, 339, 2. templum Jani clausum tertio, tempore Christi ab Augusto, 333, 1.
 Temporanea pluvia in Palestina quæ sit, 476, 1.
 Tempus habet finem suum ac principium, 118, 2. est intrinseca mensura vitæ hominum, *ibid.* tempus in quo parturiens pariet, quod a Propheta dicitur, 119, 1, 2. tempus præsens vitæ, est tempus merendi vel demerendi, 205, 1. tempus Evangelii est medium inter tempus legis et tempus gloriæ, 243, 1. tempus omne accommodum et opportunum est ad bene agendum et penitentium, 320, 2. tempus est mensura non otii, sed pii negotii, *ibid.* ejus quantum sit pretium, *ibid.* tempora consideranda sunt, nam tempus docet prudentiam, 316, 1.
 Tenebræ Egypti unde ortum habuerint, 259, 1. tenebræ

- sunt insignia et velamina divinae potentiae, majestatis et gloriae, 351, 1. in Scriptura symbolum sunt calamitatis et persecutionis, 533, 1.
- Tentationes sunt daemonum jacula, 180, 1, 2.
- Teresa (S.) vovit se in qualibet re facturam id quod optimum esset, 567, 1. ejus de humilitatione sui sententia, 405, 1.
- Teribazus veste insolescens Alexandro Magno ludibrio fuit, 277, 1.
- Ternarius symbolum est aequitatis summæ, 433, 1.
- Terra Assur est Ninive et Assyria, 123, 2. terra Nemrod est Babylon, *ibid.*
- Terra aluntur et vivunt plantæ, reptilia, serpentes, cur, 215, 1. in terra quæ commotio facta sit nascente Christo, 334, 1. item illo patiente, *ibid.*
- Terræna homines multi toti cogitant, 218, 1.
- Tertia pars relinquenda, duabus dispersis, quamquam intelligatur, 522, 2. tertia hominum pars non salvatur, 523, 1.
- Testamentum Grunni Porcelli, 309, 2. testamenti duo, vetus et novum, sunt velut duo montes, 427, 2. hæc an intelligantur per duo illa animalia, in quorum medio cognoscendum Christum ait Propheta, 244, 2. an represententur per duplicem Zachariæ virgam ad litteram, 487, 2. testamentum in Scriptura sæpe significat pactum, 537, 2. testamentum novum quomodo sanciverit Christus, ejusque sit angelus, *ibid.* et 588, 1, 2.
- Testudinis bellicæ descriptio, 130, 2. erat testudo duplex, una arietaria, altera militaris, *ibid.* testudo animal vocatur a testa qua se contegit, *ibid.*
- Thalmud Judæorum videtur cento fabularum, 309, 2.
- Tharsis dicta sunt omnia loca vicina Ciliciæ, mare Mediterraneum, quodvis mare, et Oceanus ipse, 29, 1. item gemma chrysolithus, quia coloris marini, *ibid.* Tharsis quoque significat Carthaginem vel Tinetum, *ibid.* 2. proprie Tarsum Ciliciæ urbem, *ibid.*
- Thebæ urbs Ægypti centum portas aut aulas habuit, 49, 1.
- Themam nepos Esau dedit nomen regioni Idumæ, 247, 2. significat Themam quoque plagam australem, *ibid.* vox Themam an derivetur à *thamin*, id est *dextera*, *ibid.*
- Theodas stultus, Judæorum fuit pastor, 497, 2.
- Theodorus Mopsuestenus ebionizans aperta de Christo vaticinia, alio detorquebat, 437, 1.
- Theodosius imperator senior miraculose de Eugenio tyranno victoriam retulit, 161, 1. benigne audivit corripientem Ambrosium, 552, 2.
- Theodosii imperatoris junioris lucubrations et lampas artificiosa, 398, 2.
- Theodotion interpres Bibliorum ebionita adversatus est Christi divinitati, 260, 1, 2.
- Theophilus præfuit scholæ Alexandrinæ, 192, 1.
- Theseus ex pueris excedens Apollini Delphico comam consecravit, 79, 1.
- Thoes ex lupo et byæna generantur, 209, 1.
- Thurificare est quoddam sacrificare, 274, 2.
- Thus omnium gentium ritu Deo adoletur, 562, 1. id Judæi imponebant omni sacrificio carneo, *ibid.* 2.
- Thymiama bis quotidie Deo in altari thymiamatis adolebatur, *ibid.* hoc nomine cur vocetur Eucharistia, 562, 2.
- Tigris in urbem inundatione capta est Ninive, 164, 2; 181, 1. Tigris et Euphrates cur vocentur flumina Æthiopia, 304, 2.
- Timere in S. Scriptura est colere, revereri, adorare, 33, 2. 275, 2.
- Timor timidus et anxius eripit quasi lumen, mentem, oculos, 285, 2. timor servilis et filialis est pondus cordis, 569, 1, 2. talis timor domino a servo debetur, 535, 2. timor Dei est prima dos sacerdotis, 571, 2.
- Timus an sit tantum productio nominis in verbis in *timas* desinentibus, 274, 2.
- Tinnabula cur mulis appendantur, 542, 1, 2.
- Tirones in armis omnique labore et austeritate castrensi exercendi, 20, 1.
- Tironum militaris institutio in quo consistat, 463, 1.
- Tisri mensis Hebræorum septimus erat, respondens nostro partim septembri, partim octobri, hujus die tertia Judæi jejunabant, 317, 1; 446, 1. erat is plenus solemnitatibus, 317, 1.
- Titio ad ignem proverbium quid significet, 384, 1.
- Titulus crucis Christi est e buxo, litteræ ei nudæ incisæ sunt, 224, 1.
- Titus imperator qua parte urbem Jerusalem obsederit, 529, 1. in expugnatione urbis Judæis candelabrum ademit, 398, 2.
- Tobias junior quando mortuus, an viderit excidium Ninive, 173, 1, 2.
- Tolerantia nostra mire delectatur Deus, 308, 1.
- Torcularia regis quis locus in Jerusalem, 537, 2.
- Torris erutus de igne symbolice significat Jesum pontificem populumque in Babylone ita tostum, ut pene consumptus sit, 384, 1, 2.
- Totum qui cupit, perdit totum, 218, 2.
- Tradi et vendi quomodo dicatur quis, ut faciat malum, 188, 2.
- Transfiguratio Christi symbolice demonstratur, 411, 1, 2.
- Transitus Israelis per aquas maris Rubri et Jordanis celebratur, 256, 2 et seq.
- Transsubstantiatio est velut quædam creatio, 463, 2.
- Tremor maxime invadit labia, genua, cor, 264, 1.
- Tres juvenes in fornace Babylonia an sint viri portenti, 387, 2. tres pastores, quos Deus succidit, quinam sint, 489, 2.
- Tribulatio duplex quæ dicatur, 166, 1. tribulatio velut sigillum Christi est, 351, 2. item velut pila, in qua Deus peccatores tundit, ut poenitentiae gemitus extundat, 230, 2. nos ea excoquit Deus quasi igne, 590, 2. in tribulatione vicinus adest Deus, 43, 1. tribulationes quam sint utiles, 476, 2; 523, 1, 2. ipsis pii a Deo colantur, 592, 2. fortiter tolerata animam fidelem Deo de novo quasi uniant, 308, 1. tribulationes mundi sunt flagella Niinives, 188, 2.
- Tribunal (ad) Dei confugere satius est quam ad hominum, 61, 1.
- Tribus duæ post reditum e captivitate, Israelis nomen sibi cur vindicarint, 552, 1. ex iis quomodo multi se Judæis junxerint, 481, 1. in Assyria evanescere dispersæ per orbem, 501, 1.
- Tridui iter quomodo Ninive complecteretur, 47, 2.
- Trigesimum (ante) annum apud Hebræos ordinarie nemini docere aut prophetare licebat, 199, 2.
- Trinitatis (SS.) mysterium a Zacharia indicatur, 377, 1; 383, 2. ejus symbolum est sol, 607, 1. ipsa in anima sancta substantialiter et personaliter habitat, 354, 1.
- Triturandi modus apud varios varius, 103, 1.
- Triumphantes cur quadriga veherentur, 426, 2.
- Triumphus S. Crucis quale festum in Hispania, et qua occasione institutum, 470, 2.
- Trophæis magnorum ducum multi excitati duces præclari evasere, 481, 2.
- Turba sæpe causa ruinæ est, 192, 1, 2.
- Turcis cur bellum inferri vellet a christianis S. Catharina Senensis, *ibid.* 2.
- Turris designat symbolice principem, 479, 1. turris Hanneel erat ultima civitatis veteris Jerusalem, et inde cepit augeri civitas, adjecta urbe nova, 537, 2. turris gregis est locus in quo Jacob pavit greges, 98, 2. ejus descriptio, *ibid.* fuit juxta Bethlehem, et ibi angeli pastoribus Christi ortum annuntiarunt; dicta est turris Gregis etiam ante Jacob tempora, *ibid.*
- Typus per omnia non respondet antitypo, 494, 2.
- Tyranni dominia et regna ædificant et adaugent per cædes, rapinas et bella injusta, 93, 2. tyranni Ecclesiæ

gravier a Deo percussi, 538, 2. sunt Dei instrumenta, flagella et lictores, ut vel pios defendant, vel impios castigant, 204, 1; 430, 1. ipsi dum invadunt aliena, justo Dei judicio perdunt sua, et intereunt cum sua stirpe et nomine, 169, 1. eorum celer ortus est et interitus, 185, 1.
 Tyropæon vocabatur vorago Mello, 280, 2.
 Tyrus cur vocata sit rupes, 453, 1. ejus sapientia in qua resita fuerit, *ibid.* tria portenta ejus vastandæ per Alexandrum, *ibid.* 2. est item a Machabæis subacta, *ibid.* tempore Christi Judæis associata erat, *ibid.* ejus tria robora disjecta per Evangelium Christi, 454, 1. quos habuerit martyres sub Diocletiano, *ibid.* ex insula facta peninsula per Nabuchodonosorem et Alexandrum, *ibid.* duplex est, nova et vetus, 505, 2.

U.

Umbra (de) asini fabulam cur Demosthenes narravit, 60, 1.
 Uncio fidelis et religiosi quæ sit, 353, 1.
 Unio animorum quam sit ad adversa toleranda potens, 303, 1.
 Unitas linguæ multum facit ad unionem et consociationem Ecclesiarum, 303, 2.
 Unusquisque alios in aliquo superat, 554, 1.
 Urbanitas Prælatos et principes maxime decet, 489, 2.
 Urbis etymon, 94, 1. urbis condendæ et diruendæ ritus erat aratrum circum eam ducere, 93, 2. urbes Israelis quomodo distributæ erant per chiliades, 111, 1. urbes aliquot magnæ et populosæ recensentur, 48, 1, 2; 49, 1, 2. urbium magnarum quanta sit vanitas, 49, 2. urbes rupibus impositæ vocantur Aidi, 8, 1, quomodo decalventur, 78, 1, 2. solent vocari filia vel virgines, cur, 109, 2.
 Urim et tummim pluribus annis in secundo templo defuit, 325, 2.
 Uterus Virginis matris mystice fuit templum Christi, 587, 1.
 Utopia (in) Mori quam aurum sorderet, 183, 1.
 Uxores suas quibus nominibus Judæi amare teneantur, 575, 2 et seqq. uxorum repudium multis argumentis dissuadetur, *ibid.* uxor pubertatis diligenda, *ibid.*

V.

Valens imperator in tugurio a Gothis concrematus est, 322, 1.
 Valentinianorum dæmones triginta potius nominum portenta sunt, quam numina, 309, 2.
 Vallis quasi montium et terræ sunt fundamentum, 128, 1.
 Vallis Josaphat est vallis Cedron: ejus descriptio, 280, 1. quando dicatur vallis Siloe, *ibid.* vallis Jerusalem quousque pertingat: cur hæc vocetur Pila a Sophonia, *ibid.* 2. vallis Mello et Tyropæon erat inter montes Sion et Moria, 528, 1, 2; 531, 2. valles minus terræ motu quantuntur quam montes, 531, 1, 2.
 Vandregisilus nomen proprium, e tribus conflatum, idem est quod e tribus sociis unus, 142, 2.
 Vanitas urbium et omnium rerum mundanarum, 49, 2. vanitas auri, gemmarum et byssi, 182, 2. vanitas omnis splendoris mundani, 190, 1.
 Varius color quis dicatur, 365, 1. varii equi Zachariæ visi denotant gentes varias Judæis vicinas, eis partim amicas, partim inimicas, *ibid.* 2. an Romanos repræsentent, *ibid.*
 Vasa sacra semel consecrata Deo manent in æternum sacra, 545, 2. vasis sacris abundat Ecclesia catholica, *ibid.*
 Vates pyrophori qui Græcis essent, 16, 1.
 Vectigalia iniqua imponentes ædificant in sanguinibus, 92, 2.

Vena ex eadem sæpe prodit primo stannum, deinde argentum, postea plumbum, 407, 1.
 Venditus Christus fuit quindecim florenis Brabantici, 492, 2.
 Venetus color est cæruleus, sive marinus, 429, 1. repræsentat mare et aquam, *ibid.*
 Venter ceti quomodo dicatur inferus, 41, 1. venter Hebræis est quidquid a collo ad inguina est, 264, 1.
 Ventosus dicitur de jactabundo et mendace, 86, 1.
 Ventriculus in victima pacifica sacerdoti cedebat, 571, 1.
 Ventus orientalis in Judæa vehementissimus est, 211, 1. ventorum carcer et constrictio, 427, 1, 2. ipsis comparantur apostoli et prædicatores, 477, 1.
 Venus cur diceretur myrtea, 363, 1. ejus sacerdotes apud Babylonios, Cyprios, Phœnices erant feminæ, 182, 1.
 Verbum Domini acre est in peccatores, molle et clemens in justos, 451, 2. ipsum quanti faciendum sit, 321, 1. est velut lucerna, 283, 1. verba levia signum sunt animi levis, 311, 1. verba multa secunda apud Latinos conjugationis conjungantur et in tertia, 168, 1.
 Veritas aliquando significat justitiam, 133, 1. veritatis filius quomodo sit Christus, 27, 1. veritas est una de præcipuis sacerdotum dotibus, 571, 2. ipsa amara est, adulatio blanda, 384, 2. veritas prima et increata Dei, est ratio formalis credendi in fide, 226, 1.
 Vermes minatur Deus Balsazari, 230, 1. vermis qui hederam Jonæ erosit fuit extraordinarius aliquis nostris mordacior, 59, 2.
 Verriculum retis genus unde vocetur; idem est cum sagena, 219, 1.
 Versio Bibliorum septuaginta interpretum in græcum sermonem quando adornata sit, 446, 2.
 Vesperis quomodo sit futura lux, allegorice, symbolice et anagogice, 533, 1, 2.
 Vespertini lupi qui dicantur ab Habacuc, 208, 1. num vespertinus eorum epithetum est, 269, 2.
 Vestalium virginum quod esset officium, 274, 1.
 Vestis rei sacræ contactu sanctificata an sanctificet omne id quod tangit, 344, 2. vestis convivialis et lata erat alba, 428, 1. vestem peregrinam quam vocet Propheta, 276, 2. vestem coccineam tutos præstare in præliis et periculis credebant Gentiles, 178, 2. vestium novitatem et luxum Deus odit et punit, 277, 1. vestes sordidæ Jesu pontificis quid ad litteram et symbolice et allegorice denotent, 384, 2. vestes mutatoriarum, quas is induit, sacræ fuere, 385, 2.
 Via in cælum obstructa vi perfringenda, 88, 1.
 Viæ vocantur opera eorumque successus et fructus, 322, 2.
 Victima Gentilium priscorum erat far, non caro, 563, 1. victima cæca et clauda symbolice quæ sit, 559, 1. victime spirituales quæ, 546, 1. victimæ piaculares mentem a culpa expiare non possunt, 344, 2.
 Victoribus olim dabatur annulus, 348, 2.
 Victoria omnis de hostibus tam corporalibus quam spiritalibus ascribenda est Deo, 103, 2. victoria sæpe in bellis dependet a bono duce, 211, 1. victoria de Amorrhæis quam retulit Josue, quam miraculosa fuerit, 239, 1. victoria christianorum navalis de Turcis ad Nauptum a Deo venit ventum propitium christianis dante, 160, 2. victoria Christi de gentilismo, 527, 1. victoria et triumphus Deo accepti referendi, 268, 1, 2.
 Videre Deum quomodo quis possit, 573, 2.
 Vigilantia et cura gregis primaria pastoris dos, 499, 1. ejus emblemata quod, 408, 2.
 Vigilantius hæreticus noluit lampades ante reliquias Sanctorum accendi, 408, 1.
 Vigilantiam Christus inducit, diabolus somnum, 195, 2.
 Vincentius (S.) Fererius fuit atlas orbis, 618, 2.
 Vincit spei sunt duplices; erantque Judæi fideles expectantes redemptionem Israel per Christum, 461, 2. quinam tales præterea fuerint, 462, 1.

Vindictæ se (quomodo) de impiis Deus, 302, 1.
 Vindicta per clementiam temperanda, 21, 1. vindicta Dei dicitur quandoque ebrietas, 503, 1. vindicta de improbis patienter expectanda piis, 531, 2. celer in peccatores descendit, 413, 2. semper iis imminet, *ibid.* est inevitabilis, 414, 1. vindicta scelerum quam Deo grata sit et sancta, 431, 1, 2.
 Vini vires, 228, 1; 471, 2. ejus mala et effectus, 472, 2. accendit animos in prælia, et hominem interritum reddit, 479, 1. ei comparantur cupiditates, 228, 1. vino generoso oppleti intrepidi irruunt in hostes, 481, 2. vinum Cretense præstantissimum est, 290, 1. vinum germinans virgines quod sit, 471, 2. vinum quotidie in iugis sacrificio agni libabatur, 562, 2.
 Violenter (non), sed leniter et suaviter operatur Spiritus Sanctus, 400, 2.
 Vir Zachariæ apprensus fuit angelus Michael vel Gabriel, 362, 2. viri apostolici equo generoso assimilantur, 478, 1. sunt filii et posteri apostolorum, 306, 1. terrena non nisi modice et necessitate coacti tangunt, 463, 2. viri prodigii qui et quales dicantur, 387, 2. viros eximios Deus corpore parvos formavit, 403, 1, 2. viri sancti genuina descriptio, 466, 1, 2.
 Virgæ duæ Zachariæ prophetæ, quarum uni nomen Decor, alteri Funiculus, quid significant, 387, 2 et seqq.
 Virgo virido roseoque colore florescens symbolum est juventæ perpetuæ et vitæ immortalis, 472, 1. virgines mystice designantur per equos albos Zachariæ visos, 366, 1; 427, 1. earum status similis est angelico, 583, 2.
 Virtus in medio consistit, 243, 2. ejus potestus e quibus signis colligatur, 311, 1. ea vitium potentius est, 343, 1, 2. facit angelos, imò deos et Dei filios, 383, 2. ejus tres sunt gradus et intensiones respectu eam habentium, 590, 1. virtutes quasi vitia nonnunquam traduntur, 591, 2. virtutes quatuor apostolicæ denotantur per quadricolores equos Zachariæ, 428, 2. virtutes quasnam homo in Encharistia exerceat, 468, 2.
 Visio prophetarum erat intelligentia mentalis, qua intelligebant ea quæ Deus ipsis revelabat, 158, 1, 2.
 Visitare interdum capitur pro punire, 478, 1.
 Vita hæc mortalis meræ sunt tenebræ, 533, 2. vitam divinam et humanam in se complexus est Christus, 247, 2. hic a vita temporali ad æternam nos traducit, *ibid.* vita infernalis et beata arbiter est, *ibid.* vita sacerdotis esse debet angelica, 388, 1, 2. ejus idea et speculum, 575, 1. vita religiosa parit religiosos, 448, 2. vitæ sanctitatis prophetæ prophetiæ donum accipere meruere, 318, 1. ad vitam beatam anhelantis suspiria, 611, 1, 2. vita sanctorum et Christi velut lucerna est, hæc arguit in die iudicii nequiam peccatorum, 283, 2. vita sanctorum quam alta et separata sit, 466, 1, 2. vitas sanctorum sibi proponat ad perfectionem aspirans, 128, 1.
 Vitia septem capitalia fidelis per septem virtutes contrarius, septem dona Spiritus Sancti, septem petitiones orationis Dominicæ, septemque primas beatitudines expugnare debet, 19, 2. vitia omnia quomodo justus expugnet, 364, 2. vitia quatuor maxime Ecclesiam et fideles impotentia, accipi possunt per quatuor cornua Zachariæ visa, 370, 2. vitia publica non principibus a concionatore imputanda, sed populo, 320, 1. vitium virtute potentius est, 343, 1, 2. — *Vide* Peccatum, Virtus.
 Vitis omnium fidelium est Christus, ejusque passio, Evangelium, sacramenta, gratiæ, consolationes, 394, 2.
 Vituli quam et quare petulci sint, 611, 2. vitulus de armento quis dicatur, 612, 1.
 Vivere debemus Christo, qui suam pro nobis vitam dedit, et ob quem vivimus, 266, 1.
 Vocales olim et puncta in textu hebræo non erant, 206, 1.
 Vocatio Dei sequenda, 30, 2. vocatio Gentium a Prophetis prædicta est, 437, 1.
 Volumen quid sit, 412, 2; 413, 1. cur videat Zacharias

volumen volans, et in eo quæ scripta sint, 413, 1. cur vocetur compendium, *ibid.* et 2. cur volet, variæ dantur causæ, *ibid.* cur longum viginti cubitis, latum decem, 414, 1, 2.
 Voluntas Dei per preces, considerationes, eleemosynas, jejunia, sedulo exquirenda, et ea cognita, illico exsequenda, 31, 2. voluntas Dei est mensura et regula omnis sanctitatis, 214, 1. ipsa æterna est, 596, 2.
 Voluptas Hypani fluvio assimilatur, 14, 1. ejus tædia, dolores, fastidia et furiae ultricis conscientiæ, *ibid.* voluptates sæpe hominem enecant, 59, 1. voluptas hydra multorum capitum est, 419, 1. est mater omnis peccati, *ibid.* 2. est sigillum diaboli, 351, 2. ea quæ nec ex Deo, nec in Deo est, voluptatis excrementum est, 233, 1. voluptates aquis comparantur, 212, 2. earum sectatores non possunt ædificare templum Dei, 322, 1.
 Vorago ingens e fissione montis Oliveti in die iudicii, improbos missura in tartara, erit profundissima, 531, 1. vorago Mello cur vocetur pila, 280, 1.
 Vota religiosorum esse debent perfecta, 567, 1. votum Deo dolo eludens peccat contra justitiam et religionem, 566, 2.
 Vox fortis signum est animi fortis, remissa timidi, 9, 2.
 Votivæ hostiæ esse debebant perfecta, 566, 2.
 Vulcanus cur claudus a poetis fingatur, 250, 2.
 Vulgata interpres solet subinde pro nomine proprio ejus significatum reddere, præsertim quando in eo est vis aliqua, 293, 2.
 Vulnera Christi quinque fuere quasi fontes gratiæ et sanguinis, 516, 2. in illis tuta quies est, 517, 1. medentur omnibus animi morbis, *ibid.* cur ea ipse resurgens resumere voluerit, et in celo servare, 521, 1, 2.
 Vultus Christi iudicis quam futurus terribilis, 379, 2.

X.

Xenophon in *Cyri Pædiâ* ideam insignis regis descripsit, 368, 1.

Z.

Zachariæ tres illustres fuere, et quis illorum inter templum et altare sit occisus, 357, 2. Zacharias propheta cæcus fuit Aggæo, 356, 1; 360, 1. ejus symbola, 356, 1. ejus etymon, *ibid.* ejus argumentum, *ibid.* 2. cur vocetur memoria Domini, 357, 2. martyrem fuisse censent nonnulli, *ibid.* ejus miracula, 358, 1. ejus sanctitas, *ibid.* an ortus et tribu Levi, 357, 2. ejus corpus quando inventum, 358, 2. quomodo in visione pretium pastoratus sui a Judæis poposcerit, ac triginta argenteos ab eis datos ad statuarium projecit, 492, 1; 494, 1. fuit Judæis in honore et veneratione, 494, 1. an tantum per visionem representata ei sit venditio Christi, *ibid.* pretium parvum pro pastoratu cur ei populo sit assignatum, *ibid.* illius pretii acceptio et projectio, cum Christi pretio a Juda accepto et projecto comparatur, 494, 2.

Zacharias pater Joannis Baptistæ fuit propheta æque ac filius, 360, 1, 2.

Zelosi sunt atlantes orbis, 618, 1.

Zelote in obsidio urbis per Titum, suis contentionibus urbem exhaustere, 486, 2.

Zelus indiscretus displicet Deo, 57, 2. talis fuit zelus Jonæ optantis Niniven subverti, *ibid.* item SS. Jacobi et Joannis ignem in Samaritias mitti optantium, et S. Carpi, *ibid.* zelus est ingens amor rei amata, 443, 1. duos actus contrarios complectitur, 159, 1. per equos rufos mystice representatur, 429, 1. zelus Eliæ quantum fuerit, 615, 1. zelus animarum sacerdotibus necessarius, 572, 1. zelus gloriæ Dei unde in viris sanctis oriatur, 237, 1. quanta

sit virtus, et quanti a Deo fiat, 616, 1. zelus Christi erga peccatores et impios, 302, 2. zelus Dei pro Jerusalem quis sit, 368, 2. zelus maritorum pro uxoribus, 283, 2. Zopyrus se deformavit, ut Dario regi suo Babylonem expugnaret, 375, 2. Darii de eo elogium, *ibid.*
 Zorobabel fuit filius Salathiel, 318, 2; 349, 1. alius est Zorobabel filius Phadsiaz, 318, 2. nominis Zorobabelis quatuor derivationes, 319, 1. ei in ducatu succedere filii et posterii usque ad Christum, *ibid.* quomodo in solutione problematis coram Dario propositi palmam tulerit, et quam propterea mercedem sit consecutus, 320, 1. quomodo populum ad fabricam templi sit cohortatus, 320, 2; 349, 2. an Deus ei promittat per Aggæum, eum cum suis ab invasione Gog et Magog indemnem fore, aut eum a Persis nullum damnum passurum, 347,

1, 2. ejus ex semine promittitur Christus nasciturus, *ibid.* et seq. quod ævo ejus Jechonix impio Deus abstulit, hoc ei restituit ob pietatem, 349, 1. quomodo et quare sit annulus Dei, *ibid.* 2 et seq. ejus stirps quomodo a Deo conservata, *ibid.* quomodo Deo fuerit honori et ornamento, *ibid.* fuit Dei legatus ad regem Darium et ad populum, fuit quoque Deo carus, *ibid.* quomodo sit quasi gener Dei, *ibid.* ejus sapientia, *ibid.* in Babylonem redux ibi defunctus est, 350, 2. qua in re fuerit typus Christi Jesu, 319, 1; 350, 2; 399, 1. fuit princeps rerum civilium et reipublicæ, uti Jesus Ecclesiæ et rerum sacrarum, 397, 2. olivæ comparatur, 399, 2; 409, 2; 410, 2. significatur per lapidem primum, 401, 2. an a Zacharia recte vocetur *Oriens*, 434, 1.

INDEX

MATERIARUM MORALIUM

AD EVANGELIA DOMINICARUM

AC FESTORUM ALIQUOT ET FERIARUM PER ANNUM, ACCOMMODATARUM, IN GRATIAM CONCIONANTIUM.

DOMINICA I ADVENTUS.

ERUNT SIGNA IN SOLE ET LUNA. — Unum e signis judicii instantis erit ignis conflagrationis, qui totum orbem succendet; isque duplex, 605, 2. ejus conflagrationis horror describitur, 606, 1. hoc igne peccatores excoquentur, 590, 2. aliud signum est Elias et Henoch in mundum venientes; illorum adventus describitur, 613, 2 et seq. Elias cur Christus tunc missurus sit, 614, 2 et seq. hic multos Judæos ad fidem christianam convertet, 616, 2.
 IN SOLE. — Christus est Sol, Adam nonnisi luna, 608, 2.
 ET TUNC VIDEBUNT FILIUM HOMINIS VENIENTEM. — Christus iudex hoc die erit proprie sol justitiæ ob rationes varias, 606, 2. ejus ad iudicium venientis majestas, 379, 1, 2. cum omnibus angelis et sanctis ad iudicandum veniet, 532, 2. dies iudicii auferet impiis spem salutis unquam consequendæ, 606, 2. Christi iudicis quanta tunc futura perspicacitas, 594, 2. tunc scrutabitur conscientias velut ad lucernam, 282, 1, 2. ejus diei horror ex variis epithetis ostenditur, 284, 2 et seq.

DOMINICA II ADVENTUS.

CEM AUDISSET JOANNES IN VINCLIS. — Consuetudinum malarum et passionum vincula rumpenda sunt e carcere peccati et diaboli in libertatem filiorum Dei egredi volentibus, 81, 1, 2.
 TU ES QUI VENTURUS ES, AN ALIUM EXPECTAVIS. — Judæi post Christum suum Messiam frustra expectant, 265, 1.
 ARUNDINEM VENTO AGITATAM. — Mutatio omnis est quadam mors, 597, 1. contra mens in Deo fixa sit immutabilis, *ibid.* vir constans est quasi deus terrestris, 596, 2.
 HOMINEM MOLLIBUS VESTITUM. — Vestium luxus, novitas et mollietates reprehenditur, 277, 1. vestis peregrina vocari potest hæresis et hypocrisis, *ibid.* 2.

ECCE EGO MITTO ANGELO MEUM. — Joannes Baptista quomodo missus ante faciem Christi, 534, 2. an fuerit angelus incarnatus, 585, 1. vocatur angelus ob octo analogias, 327, 2; 585, 1, 2. ejus infantia, abstinencia, castimonia, recessus in eremum, vitæ innocentia, 585, 1, 2 et seq. elogia varia ejusdem, *ibid.* doctus est a Spiritu Sancto, 586, 1. est alter Elias, *ibid.* 2. missus est ut Christum jam missum indicaret, *ibid.* 2. fuit horizon et fibula legis veteris et novæ, *ibid.* ei similis fuit et futurus est Elias zelo, officio, predicatione et sanctitate, 614, 2. quomodo corda patrum ad filios converterit, et incredulos ad prudentiam, 616, 2.

DOMINICA III ADVENTUS.

PROPHETA ES TU? — Prophetarum tres sunt dotes, robor, iudicium et efficacia, 92, 1.
 AN ALIUM EXPECTAVIS? — Bene petunt Judæi an alium expectent, quia eum qui venit Christum repudiant, et alium expectant Messiam, scilicet Antichristum, qui ipsum erit idolam et numen, 423, 1. hujus mores, et imperium describitur, 497, 2; 498, 1. quomodo is in fine sæculi dissolvendus ac destruendus a Christo sit, 422, 2; 530, 2; 532, 2. Messiam jam dudum venisse contra illos ostenditur, 336, 1; 339, 1, 2.

FERIA IV QUATUOR TEMP. ADVENT.

Christus carnem assumens, ut humanam naturam liberaret, est vindex et Samson orbis, 608, 1. ipse humana carne indutus representatur per Jesum pontificem sordidis vestibus indutum, 385, 1. humanitas hæc fuit quasi equus aut quadriga, cui inequitavit divinitas, 258, 1. hæc quoque fuit templum Christi, 587, 1, 2.

DOMINICA IV ADVENTUS.

PREDICANS BAPTISMUM POENITENTIÆ. — Poenitentia pu-

blica sæpe publicas clades avertit, 51, 1. Nativitarum pœnitentia, 53, 1, 2. eorum plurimi per pœnitentiam suam sunt justificati, et qui in ea ad mortem usque perseverarunt, salvati, 54, 1. pœnitentiæ vis et effectus, 55, 1. pœnitentium et pœnitentiæ schema est aquila pennas veteres abiciens, et novas assumens, 79, 2. pœnitentia non est in solo dolore de peccatis sita, sed etiam in susceptione operum pœnialium, et satisfactione per eadem pro illis, 167, 1. pœnitentia voluntaria interdum suscipienda est, *ibid.*

PRÆDICANS. — Concionator opportunitate plagarum a Deo immissarum utatur ad peccatores convertendos, 317, 2. prædicet ore et manu, id est dicat et faciat, uti fecit Joannes Baptista, 318, 1. constans sit in vitis arguendis, nec deficiat, 329, 2. est annulus Dei, 352, 2.

ERUNT PRAYA IN DIRECTA. — Rectitudo animæ duabus in rebus sita est, 223, 1.

IN FESTO NATIVITATIS DOMINI.

Ortus Christi elogia, 111, 1, 2. ejus egressus triplex, æternus, temporalis, et partim temporalis et æternus, 116, 1, 2.

ERAT LUX VERA. — Christus Dominus primo suo in mundum adventu fait sol justitiæ ob quinque analogias, 606, 2. ejus in quantum sol est, elogia, *ibid.*; 607, 1. ipse rutilantissimus sol est, Adam non nisi luna, 608, 2. oriens ex Virgine est velut germen oriens, 388, 2. item ut sol post tenebras exoriens, et stellæ in tenebris lucentes, 389, 1. hinc et per candelabrum et lucernas representatur, 399, 2. ipse centrum, principium, finis, nodus, vinculum, vita, salus, felicitas orbis universi, 334, 2. est angelus tam veteris quam novi Testamenti, 587, 2. est angelus novi Testamenti quintupliciter, 588, 1, 2. ejus initia quam parva fuerint, 404, 1.

VERBUM CARO FACTUM EST. — Christus incarnatus est sigillum Dei Patris quadrupliciter, 351, 2.

PLENUM GRATIÆ ET VERITATIS. — Gratia quia ipse plenus est, hinc sua nos gratia et virtute obsignat, ut sigillum ceram, 351, 2.

Nascente Christo, et ante nativitatem ejus commotio facta est in cœlo et in terra, 332, 2; 333, 1, 2. quæ commotio facta in mari, 334, 1. cur tres hæ commotiones factæ sint, *ibid.* 2. gentium quæ tunc facta sit commotio, *ibid.* quomodo ejus adventum gentes omnes desiderarint, 336, 1, 2 et seqq. gloria Dei quomodo in hac nativitate cœlum et terram compleverit, 250, 1, 2.

RECLINAVIT EUM IN PRÆSEPIO. — In quorum animalium medio Christus cognitus sit, 244, 2. in præsepio quare sit reclinatus, 245, 1. ejus concio et præsepio ad homines, *ibid.* 2 et 246, 1. causa tropologica cur Christus in præsepio jacuerit, *ibid.* septem symbola hujus præsepil, 247, 1.

IN FESTO S. STEPHANI.

JERUSALEM QUÆ OCCIDIS PROPHETAS. — Jerusalem occidens prophetas, et ipsum principem prophetarum Christum, est filia latronis, 105, 2.

IN FESTO SS. INNOCENTIIUM.

QUIA NON ERAT EIS LOCUS IN DIVERSORIO. — Locus natalis Christi fuit stabulum, ejus descriptio, natus est rure, 108, 1. ejus concio et præsepio, 113, 1, 2. stabulo natali Christi similia sunt templa catholicorum, 115, 2. cur natus in Bethleem, 112, 2 et seqq. eam profanavit Adrianus imperator erecto illic Adonidis simulacro, sed cohonestavit eam imperatrix Helena, ejusque filius Constantinus, 114, 2. Bethleem descriptio, situs, elogia, 108, 1, 2. cur dicatur et sit domus panis, *ibid.* 2. quomodo nequaquam sit minima in principibus Juda, 109, 1, 2 et seqq.

PASTORES ERANT CUSTODIENTES VIGILIAS SUPER GREGEM SUUM. — Turris gregis quis sit locus, juxta quem pastores hi oves suas custodiebant, 98, 2.

ET FUGE IN ÆGYPTUM. — Fons Jesu in Ægypto quis sit et ubi fuerit, 541, 2. Herodes, quem Jesus fugit, cur vellet haberi Messias, et qua ratione populo id ostendere vellet, 341, 2.

IN FESTO CIRCUMCISIONIS.

VOCATUM EST NOMEN EJUS JESUS. — Nomen Jesu quam amabile et reverendum, ejus significatio et effectus, 265, 1, 2. varii præferentes nomen Jesu, fuerunt typos Jesu Christi, 319, 2. aspirationes piæ ad Jesum, 337, 2.

IN FESTO EPIPHANIE.

Occasione magorum qui primi e gentilibus ad Christum venire, et idcirco gentium primitiæ vocantur, agi poterit de vocatione gentium ad fidem et Ecclesiam Christi. Gentes ergo Ecclesiam construxere, 553, 2. quantus earum statim ad eam confluxus fuerit, 330, 2. quomodo hæc accessio facta sit, 444, 2.

STELLAM EJUS. — Stella hæc describitur et alia prodigia nascente Christo facta, 332, 2 et seqq. stellas cur veteres adorarent, 275, 1. stellæ peccatorem in die judicii accusabunt, 283, 1, 2.

MYRRHAM. — Quia myrrha symbolum mortis et mortificationis est, agi poterit de mortificatione. Sancti quomodo carnem suam mortificaverint, 545, 2.

DOMINICA I POST EPIPHANIAM.

EXISTIMANTES ILLUM IN COMITATU ESSE. — Ut hinc colligere est, viri a feminis in oratione, et actibus publicis separabantur, 513, 2.

ET ERAT SUBDITUS ILLIS. — Obedientiæ vera quibus in rebus sita sit, 327, 2.

DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

NUPTIÆ FACTÆ SUNT. — Nuptiæ Dei cum anima sancta quomodo contrahantur, 577, 1. nuptiarum conciliator et vindex est Deus, 578, 2. earum ritus apud Gentiles, *ibid.* septem argumenta a repudio et adulterio avocantia, 579, 1, 2. fidei conjugalis symbolum est annulus, 348, 2. annuli usus et symbola plurima, *ibid.* vir uxori cur debeat amorem, 579, 2; 580, 1.

DOMINICA III POST EPIPHANIAM.

IN TENEBRAS EXTERIORES. — Hæ tenebræ quia inferni typos sunt, hinc de eo agi poterit. Infernus est velut pila, in qua tunduntur damnati, 281, 1. — *Vide Domin. XIX post Pentecosten.*

DOMINICA IV POST EPIPHANIAM.

ECCE MOTUS MAGNUS FACTUS EST. — Quia nonnullorum interpretum opinio est, hanc maris tempestatem occasione Judæ proditoris excitatam fuisse, videre est quam sit malorum Deoque exosorum societas noxia, 32, 2; 143, 1.

Per motum hunc symbolice intelligi possunt bellatum externa, tum interna. Virtutum et vitiorum quanta inter se sit pugna, 555, 1. passionem animæ quatuor sunt velut impetnosi turbines, 161, 1, 2. earum compeſcendarum ratio, *ibid.* 2. sunt item velut quatuor equi indomiti hominem in diversa raptantes, 189, 1. mundus quam sit turbulentus, ideo cymba nostra quamprimum ex eo subducenda, 375, 2. cupiditas est charybdis insatiabilis, 223, 2. item mentis ebrietas, 223, 1. qui creaturas sectatur, in perpetuo motu et metu est, 597, 1.

IPSE VERO DORMIEBAT. — Diabolus somnum menti inducit et soporem, 195, 2.

IMPERAVIT VENTIS. — Quomodo Deus mox adsit se invocantibus, et sperantibus in eo, 146, 1. quomodo Deus increpet mare et ventos, 162, 1.

MORICE FIDEI. — De Deo in adversis nunquam despe-

randum, 298, 1. spes et fides de Dei ope omnia adversa superat, 226, 2.

ET FACTA EST TRANQUILLITAS MAGNA. — Creaturæ omnes tum cælestes, tum terrestres silent in conspectu Dei, 237, 2. quies et tranquillitas mentis quanta lateat in cultu et famulatu Dei, 436, 2.

DOMINICA VI POST EPIPHANIAM.

SIMILE EST REGNUM CÆLORUM. — Regnum divinum quomodo per Christum Deus in terra stabiliat, 351, 2.

FERMENTO. — Vitium statim malignitatem suam affricat, non ita virtus, etsi magna, 345, 1, 2.

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

CONDUcere OPERARIOS. — Omnia opera infidelium et impiorum non sunt peccata, 315, 1. virtutum, et bonorum operum tres sunt gradus, 590, 1, 2. operibus bonis coronatus Christum, 433, 2. bona opera quinam amittant, 324, 1.

CONDUcere OPERARIOS. — Operariorum labor sæpe in irritum cadit quidquid demum agunt, quia Dei cultum negligunt, 324, 1.

QUID STATIS HIC TOTA DIE OTIOSI? — Acedi a Christo quomodo sugillantur, 495, 2.

ITE ET VOS IN VINEAM MEAM. — Vendemia plena compefit diabolo, facematio Christo, 441, 1.

AN OCVLVS TVS NEQVAM? — Ut malevoli hi et invidi operarii conqueruntur de facto patrisfamilias, ita impii conqueruntur de Dei providentia, 581, 2. Christus est noster oculus activus et passivus, 452, 2.

MULTI VOCATI, PAUCI ELECTI. — Electio Jacobi præ Esau quomodo intelligenda sit, 552, 2; 553, 1.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

SEMEN EST VERBUM DEI. — Verbum Dei magni faciendum est, 324, 1.

UT VIDENTES NON VIDEANT, ET AUDIENTES NON AUDIANT. — Sensuum portæ custodiendæ, et occasione videndi et audiendi illicita, etiam oblatæ, evincendæ, et cur, 279, 1. videns et audiens, et videre et audire nolens, est omnis peccator in malo obstinatus, qui proinde Æthiopi colorem non exuenti comparatur, 292, 2. peccandi consuetudo est velut massa plumbea, 421, 1. obstinatio in peccatis denotatur per talentum plumbi, *ibid.*

DOMINICA IN QUINQUAGESIMA.

ET OCCIDENT EUM. — Crux, in qua Christus mortuus, est sigillum Christi, 351, 2.

IPSE VERO MULTO MAGIS CLAVABAT. — Sancti viri quam ad Jesum et Deum ardentem clamant et anhelent, 337, 1, 2. quia hisce diebus multi crapulæ, gulæ et libidini indulgent, agi poterit de insanis peccatorum. Voluptas sigillum diaboli est, 351, 2. improbi vita sua nequam delassant et affligunt Deum, 581, 2. peccatores villi pretio et parva voluptatula Deum vendunt, 493, 1. bacchanalia sugillantur, 503, 2. crapula et gula quam fœda sit, 233, 1. ebrietatis sordes, *ibid.* voluptas omnis, et maxime crapula, quam laboriosa sit, 202, 1. ebrietatem sequitur destructio fortitudinis corporalis, 288, 1. in bacchanalibus quodammodo impletur peccatorum mensura cujusque, 423, 2. chorea mundanæ descriptio, 612, 1, 2. peccatoribus omnibus celer imminet vindicta, 413, 1. peccatores sunt nugaces ut nugas agentes, 309, 1. impunitas illorum luctuosa est, 202, 1. peccantibus commiserandum est, 293, 2. — *Vide Indicem rerum, verbo Peccator.*

IN DIE CINERUM.

MEMENTO HOMO QVIA CINIS. — Hominum vilitas et fragilis conditio, 218, 1.

DOMINICA I IN QUADRAGESIMA.

DUCITVS EST A SPIRITU IN DESERTVM. — Secessus et quies

parit sapientiam, 592, 1. in secessu et secreto loqui Deus animæ solet, 223, 1.

ACCEDENS TENTATOR. — Diabolus quomodo sit a dextris impiorum, 381, 1, 2. daemones sunt velut atri Æthiopes, 256, 2.

ET CUM JEJUNASSET. — Jejunium Ninivitarum, 53, 2. jejunium corporale abstrahit mentem a vitiis et rebus corporeis, eamque Deo vicinam reddit, 439, 2. per jejunia Judæorum representantur jejunia quatuor temporum quæ christiani servant, 447, 1. quatuor de causis ea sunt instituta, *ibid.* et 2. quadragesimale jejunium observantes, Deo quodammodo anni totius decimam dant, 446, 1, 2.

OSTENDIT ILLI OMNIA REGNA. — Regna et potentatus hujus mundi cur ventis comparentur, 429, 2. regna regum omnium per Christi regnum Deus subvertit, 351, 1. regnum omne sub alio potentiore regno est, 370, 1. regna hujus mundi quam fluxa sint et cito transeant, 165, 1. eorum ortus et occasus celer est, 185, 1. regnorum et monarchiarum omnium auctor et provector est Deus, 426, 2.

REGNA MUNDI. — Mundana omnia, quantumvis magna, præ Deo nihil sunt, 237, 1. mundus quam fucatus et fallax sit, 190, 1; 196, 1. ejus fallacia describitur, 196, 1, 2.

ANGELI MINISTRABANT EI. — Suos in afflictionibus et tentationibus præstantes Deus intuetur, 307, 2.

FERIA VI QUAT. TEMP. QUADRAGES.

PISCINA PROBatica. — Siloe fons, a quo piscina hæc dependet, describitur, quantæque sit Saracenis venerationi, 515, 1.

DOMINICA II IN QUADRAGESIMA.

RESPLENDUIT FACIES EJVS SICVT SOL. — Christus splendore suo omnium oculos offuscat, 589, 2. Deus oculus et sol mundi est, 417, 2. — *Vide notata de sole in Nativitate Domini. et Indicem rerum, verb. Sol.*

APPARUERUNT MOYSES ET ELIAS. — Hi duo cur vocentur filii olei, 411, 1, 2. — *De Elia vide alia notata in Domin. I Adventus.* Elias similis erit officio, zelo, predicatione et sanctitate Joanni Baptistæ, et hic illi, 615, 2. cur apparuerit cum Mose in hac transfiguratione, 615, 2. ob zelum raptus est in cælum, *ibid.* ejus elogium, *ibid.* quomodo conversurus sit cor patrum ad filios, 616, 2 et seq.

DOMINICA III IN QUADRAGESIMA.

OMNE REGNUM IN SE DIVISVM DESOLABITVR. — Concordia quantæ sit potentia causa, 303, 1. linguæ unitas quantum ad civilem et politicam concordiam conferat, *ibid.* 2.

DOMINICA IV IN QUADRAGESIMA.

Occasione panum miraculose multiplicatorum agi poterit de eleemosyna, quæ dantes dicit, unde eam qui dant, dant Deo de suo, 358, 2.

FERIA II POST DOMIN. IV QUADRAGESIMA.

QUADRAGINTA ET SEX ANNIS EDIFICATVM. — Templum tam Salomonis quam Zorobabelis quot annis duravit, 341, 1. templum ab Herode exstructum an magnificentius Salomonico fuerit, *ibid.* 2. templum Salomonis cur vocetur Libanus, 484, 1, 2. — *Vide reliqua de templis notata in Dedicatione Ecclesie.*

FERIA III.

VADIT, ET CORRIPIE EUM. — Qui alium de vitiis monet, angelus est, 552, 1. hoc qui facit veri amici officium præstat, *ibid.* et seq.

DOMINICA DE PASSIONE.

QUIS EX VOBIS ARGVET ME DE PECCATO? — Sic loqui potest quilibet fidelis bonæ conscientia, qui proinde sigillum Dei est in quo ejus imago relucet, 352, 1.

DOMINICA PALMARUM.

INVENIETIS ASINAM. — Christus cur cum solemnī pompa Jerusalem sit ingressus, 457, 1, 2. sedit super asinam et ejus pullum, non simul, sed successive, 459, 1. asini quam in Judæa frequentes et usitati sint, 458, 2. quid duo hæc animalia symbolice denotent, 459, 1.

EJECIT VENDENTES. — Quare eos Dominus hodie templo ejecerit, 556, 2. ira Dei in peccantes quam ardens sit, 163, 1. quia Ecclesia hodie fidelibus passionem Domini proponit, de ea tractari poterit. Christus patiēdo et cruce sua vicit diabolū. 385, 1. venditus fuit triginta argenteis, 492, 2; 493, 1, 2. hæc venditio pluribus examinatur, *ibid.* hinc meruit esse pretium peccati, 492, 2. Judæ eum vendentis ingratitude, 520, 1. Christus ut Deus, in crucem actus, est portentum sæculorum, 519, 1, 2. ei passo compati debemus, 512, 2. facie aversa a Jerusalem crucifixus est, Romam versus conversa, 528, 1. tenebræ unde factæ sicut in passione Christi, 533, 1. his visis et Christi morte Judæi corde compuncti sunt, 509, 2. plangitio fidelium ob ejus mortem quotannis, 511, 1, 2. clavo crucis Dominicæ frænos equi sui ornavit Constantinus imperator, 543, 1. quando et quo tempore præcise per passionem suam Christus mundum redemerit, 243, 1, 2.

IN FESTO PASCHATIS.

SURREXIT, NON EST IHC. — Christi morientis et deinde resurgentis imago est phoenix, 610, 1. ejus quanta fuerit post resurrectionem gloria, 434, 2. Christus a morte gloriosus resurgens, indatus quodammodo vestibus mutatoris est, 386, 1, 2. eum patres et limbo liberaturum prædixerunt Prophetæ, 460, 2. statim a morte ad inferos descendit, 461, 1. hi patres in limbo quomodo vocentur vincti spei, 462, 1. corporis resurgentis sanitas est octuplex, 610, 2. in resurrectione universali in fine mundi erit lux æternæ claritatis, nunc vero nox est, 533, 2. hæc resurrectio universalis cur vocetur dies resurrectionis Christi, 301, 2.

FERIA II POST PASCHA.

QUI FUIT POTENS IN OPERE ET SERMONE. — Christianus et docere debet et facere, 318, 1. vitia populi magis exemplo quam castigatione tollenda sunt, 403, 1.

NOS SPERABAMUS. — Sperandum est Deum in adversis auxiliaturum, et ea ablaturum, 226, 1. — *Vide in Indice rerum verb.* Spes.

JESUS APPROPINQUANS IBAT CUM ILLIS. — Sollicitudo ambulandi cum Deo quid requirat, 134, 1. varii ad eam stimuli, *ibid.* 1, 2. modus et praxis ambulandi cum Deo per sex alas, *ibid.* et 135, 1.

INCIPIENS A MOYSE ET PROPHETIS INTERPRETABATUR. — Testamenti veteris et novi consensus magnam doctrinæ christianæ auctoritatem conciliat, 540, 2.

FERIA III POST PASCHA.

STREXIT IN MEDIO DISCIPULORUM. — Christus est medium universi, ac semper dum vixit, medium locum elegit, 243, 1, 2. et quare, *ibid.* quomodo ipse sit medium duarum vitarum, 247, 2.

PANTEM PISCIS ASSI. — Christus factus homo est piscis hujus sæculi, at in crucis craticula assatus est, 215, 2.

DOMINICA IN ALBIS.

PAX VOBIS. — Pacis quod sit emblema, 411, 1. pax animæ et serena conscientia invitat Deum ad habitandum in ea, 344, 1. pacis semen quintuplex est, 445, 1. — *Vide rerum Indicem verb.* Pax.

OSTENDIT ILLIS MANUS ET LATUS. — Vulnera manuum, lateris ac pedum, cur Christus a resurrectione resumere voluerit, et adhuc in cælo servet, 521, 1, 2. sancti viri jugiter in vulneribus hæc commorantur, 511, 2. in his tutissima quies et statio est, 517, 1.

MITTE IN LATUS MEUM. — Ex hoc latere perforato omnia sacramenta et gratiæ effluxere, 516, 2. vulnus hoc quam ingens fuerit: utrumque latus lancea militis apertum fuit, *ibid.*; 517, 1.

DOMINICA II POST PASCHA.

EGO SUM PASTOR BONUS. — Christus pastor oves suas semper pascit et protegit, 120, 2. nomen Dei quo suas oves Christus pascit, quadruplex est, 121, 1.

PASTOR BONUS ANIMAM SUAM DAT. — Bonus pastor quomodo a malo differat, 497, 1; 498, 2. vero pastori duo sunt necessaria, vigilantia et eminentia sanctitatis, 499, 1. — *Vide Indicem rerum verb.* Pastor.

DOMINICA III POST PASCHA.

MUNDUS AUTEM GAUDEBIT. — Mundi gaudium et voluptas mendax est, peccanti risu et impunitas luctuosa est, 201, 2.

VOS VERO CONTRISTABIMINI. — Deus pius opprimi, impios dominari permittit, cur, 203, 2 et seq.

TRISTITIA VESTRA CONVERTETUR IN GAUDIUM. — Pœnitentis sese macerantes et lugentes qua se spe solentur, 611, 1. Deus flagellans suos per tyrannos et impios, mox in flagella ipsa pro suis convertitur, 158, 2; 159, 1; 368, 2. quos Deus in hac vita punit et tristari facit, in altera ridere faciet et præmiabit, 166, 2.

DOMINICA IV POST PASCHA.

ARGUET DE PECCATO. — Amaritudo quanta peccati voluptatem sequitur, 14, 1. peccati emblema quod sit, 419, 2. peccatum et impietas ob sex causas sedere fingitur, *ibid.* et 420, 1. peccati gravitas et poena ejus, talento plumbeo representatur, 420, 2. peccata sunt folles, et peccatores torres ardentes, 334, 2. peccatum est sagitta Deum configens, 593, 2. peccatum odit Deus odio infinito, 213, 2. — *Plura vide in Indice rerum verb.* Peccatum.

DE JUSTITIA. — Peccatorum vindicta et justitia quam Deo sit grata, 431, 1, 2. sceleratorum castigatio et justitia acceptissimum Deo sacrificium est, 276, 1. scelus publicum publica poena castigandum, 418, 1.

DE JUDICIO. — Judicia hominum quam falsa sint et male fundata, 591, 1.

IN LITANIS MAJORIBUS.

PETITE, ET DABITUR VOBIS. — In clade publica jejunio et precibus Deus placandus est, 439, 2.

OMNIS QUI PETIT ACCIPIT. — Orationis commoda et neglectæ incommoda, 81, 1.

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI.

ASSUMPTUS EST IN CÆLUM. — Mons Oliveti, e quo Christus in cælum ascendit, qualis sit, quæque in eo ipse gesserit, 527, 2. est symbolum Ecclesiæ gentium, *ibid.* olea quarum rerum sit symbolum, *ibid.* ascendit illic Christus in cælum facie ab Jerusalem aversa, et Romam versus conversa, 528, 1. Is mons quomodo scissus, *ibid.* 2. quæ in eo apparitiones factæ, 529, 2. hic Antichristo et in die judicii dehiscet, 520, 2. qua nos via potissimum ad Deum ascendere valeamus, 237, 2. christiano cuilibet via in cælos vi perfringenda est, 188, 1.

DOMINICA INFRA OCTAV. ASCENS.

ABSQUE SYNAGOGIS FACIENT VOS. — Nihil novum hoc christiano, qui se hac in terra peregrinum esse putat, 541, 1.

DOMINICA PENTECOSTES.

PARACLETUS AUTEM SPIRITUS SANCTUS. — Spiritui Sancto appropriatur amor, 531, 1. septem ejus dona sunt velut septem oculi, 391, 1. ejus dona divisim et diversimode data sunt, 534, 1. Spiritum Sanctum auro emere volens,

merus mercator est, 346, 2. ejus inspirationes quanti faciendæ sint, 317, 2.

SPIRITUS SANCTUS SPECIE IGNEARUM LINGUARUM DESCENDIT: nam Deus ignis est, et ei ignis præfertur, 374, 1; 408, 1. quomodo etiam Christus sit ignis conflans quintupliciter, 590, 1. linguarum quale donum Spiritus Sanctus Apostolis dederit, 303, 2. — *Plura vide in Indicem rerum, verb. Spiritus.*

MANSIONEM APUD EUM FACIEMUS. — Substantialiter in justo Deus habitat, 354, 1, 2. anima sancta Deo terra desiderabilis est, 601, 2. Sion mons, in quo Spiritus Sanctus datus, cur dicatur Sanctus, 444, 1. — *Vide Indicem rerum verb. Sion et Sina.*

FERIA II POST PENTECOSTEN.

SIC DEUS DILEXIT MUNDUM. — Charitas et humilitas Christi sunt ejus cornua, 251, 1, 2.

UT OMNIS QUI CREDIT IN ILLUM, NON PEREAT. — Alterius vitæ spem habent justis, 601, 2. Christus est omnium gentium et hominum salvator, 257, 1.

DOMINICA SS. TRINITATIS.

DOCETE OMNES GENTES. — Animas curantes et lucrantes periculis a Deo eximuntur, 45, 1, 2. Religio est mater felicitatis, 445, 2. doctrina Evangelica velut aqua per totum orbem derivata est, 535, 1, 2. fides christiana effectit ut regiones olim deserte colli cœperint, 536, 2. quanta dissidia occasione Evangelii enata sint inter domesticos, patre dissentiente ab Evangelio, filio assentiente, et matre a filia, 445, 1, 2.

IN NOMINE PATRIS ET FILII ET SPIRITUS. — Deus est immutabilis octo de causis, 595, 2. quæ hujus immutabilitatis causa, *ibid.* et seqq. ejus plenitudo, 596, 2. ipse est actus purus, simplicissimus; ipsum est esse; quod vult, ab æterno voluit; omnia ei sunt præsentia, *ibid.* virtutes omnes in eo sunt eminentissimæ, et ipse in suis attributis infinitus est, 236, 1. lucerna Dei increata est ejus mens et perspicacia, creatas lucernas habet quinque, 282, 1, 2. omnibus in rebus constans est, 597, 2. in eo non est memoria, sed rerum visio, 602, 2. noster et dominus et pater est, et utroque titulo debetur ei amor, 555, 2. ejus sanctitas octuplex est, 576, 2. ejus quæ sint cornua, 250, 2. divinitatis quod sit emblema, 254, 1. ejus majestas est silentio veneranda, 235, 1. quam illa augusta, sublimis et immensa sit, *ibid.* 2. Filii Dei Christi Jesu divinitas astruitur contra Arianos, 377, 1.

DOMINICA I POST PENTECOSTEN.

NOLITE JUDICARE. — Mundani judicant pietatem meram esse vanitatem, 601, 2.

PERFECTUS AUTEM ERIT. — Cor totum Deo dandum, et ad perfectionem tendendum, 445, 2. vitæ perfectio in religione servata alios ad eam sectandam allicit, 448, 2. vitæ perfectio et sanctitas in quo consistat, 214, 1.

EADEM MENSURA QUAM MENSU FUERITIS. — Avaritia punitur egestate et penuria, 569, 2.

IN FESTO CORPORIS CHRISTI.

CARO MEA VERE EST CIBUS. — In Eucharistia Christum devotè suscipientes, fiunt Bethleem et præsepe, 415, 2. Eucharistia est bonum et pulchrum Christi, 468, 1. compendium est mirabilium Dei, *ibid.* omnes ejus proprietates, effectus et dignitates exponuntur, *ibid.* et seqq. quo ad eam affecta accedere oporteat, 469, 2. quomodo post ejus sumptionem se homo gerere debeat, *ibid.* ipsa facit hominem velut juvenescere et fortem, 470, 1. martyres per eam ad conflictum animantur, *ibid.* per eam dæmonum vis infringitur, *ibid.* ejus ope multi de hostibus victoriam retulerunt, *ibid.* et 2. ejus sumptio sæpe morbos fugat, *ibid.* et seqq. ipsa mentes inebriat, *ibid.* variorum sanctorum erga eam affectus, 471, 2.

ejus vi resurgemus, 472, 1. reprimit ipsa libidinis impetum, *ibid.* 2. quos effectus in S. Catharina Senensi operata sit, 473, 1. germinat virginitalatem, *ibid.* et 2. olim mox a baptismo dabatur, 474, 1, 2. sacrificium Eucharisticum præstantius Aaronico est, 549, 1; 594, 2. ipsum vocatur oblatio munda, 563, 1, 2. cur item incensum vel thymiana, *ibid.* 2. in Eucharistia eminet Dei misericordia, 563, 1. tripliciter dicitur munda, *ibid.* continet in se eminenter tres species sacrificiorum Judaicorum, *ibid.* 2. ea Deus summe honoratur, 564, 1, 2. ei quanta debeatur reverentia et honor, 234, 2; 235, 1.

DOMINICA II POST PENTECOSTEN.

VIOREM DUXI. — Uxori secreta non sunt revelanda, 444, 1, 2. mulier symbolum concupiscentiæ est: quorum ipsa sit malorum causa, 419, 1. mulierum, eliam devotarum, fuga suadetur, 580, 2.

JUGA BOVM EML. — Per hunc ut plurimum avari representantur. Avaritiæ imago est mulier in amphora sedens apud Zachariam, 432, 2 et seqq.

DOMINICA III POST PENTECOSTEN.

ERANT APPROPINQUANTES AD JESUM PECCATORES. — Animæ peccantium sunt ficus in os diaboli cadentes, 194, 1. conversio peccatoris quomodo fiat, 400, 2. peccator polluit octuplicem sanctitatem Dei, 577, 1.

PECCATORE POENITENTIAM AGENTE. — *Vide notata supra Domin. III Adventus, et Dominica in Quinquagesima.*

DOMINICA IV POST PENTECOSTEN.

IN NAVIM QUÆ ERAT SIMONIS. — Quia navis hæc Ecclesiæ typus est, hinc de ea agi poterit. Ecclesiam quomodo Apostoli et apostolici viri protegant, 123, 1. quomodo dicatur turris gregis, 100, 1. Ecclesia ergo est collectio ex omnibus populis, 193, 1, 2. Ecclesiæ suæ semper de reformatoribus Deus providit, 326, 2. ejus typus est candelabrum Zachariæ, 395, 2; 399, 2. hujus candelabri infusoria septem sunt septem sacramenta, 395, 1. Ecclesiæ quæ sint valla et munimenta, 456, 2. eam quotquot oppugnarunt, ab ea oppressi sunt, 505, 2. ejus fundatio et propagatio Dei vi et robore facta est, 400, 1. ejus major est gloria quam Synagogæ, 343, 1. ipsa est terra desiderabilis, 600, 2. est exterius horrida, introrsum pulchra, 503, 1. prælato se elevante elevatur Ecclesia quasi luna sequens solem, 260, 1. Ecclesia ac religio maxime semper in una lingua floruit, 303, 1. Ecclesiæ florentis typus est Jerusalem florens, 373, 2.

PER TOTAM NOCTEM LABORANTES, NIHIL CEPIMUS. — Mandanorum inania, vana, laboriosa studia et contentiones, 59, 1; 376, 1. bona opera quinam amittant, 324, 1, 2.

PISCUM MULTITUDINEM. — Homines sunt in hoc mundo velut pisces, ob varias analogias, 214, 2.

DOMINICA V POST PENTECOSTEN.

NISI ABUNDAVERIT JUSTITIA. — Exigit Christus plus a Christianis quam olim Deus a Judæis, hinc doctrina ejus vocari posset onus grave, quo sensu, 451, 1, 2.

PLUSQUAM SCRIBARUM ET PHARISÆORUM. — Horum et sectæ Pharisæicæ ortus et auctores, 513, 2.

QUI IRASCITUR FRATRI SUO, REUS ERIT. — Talionem quomodo Deus tyrannis justos affligentibus reddat, 169, 1, 2.

DOMINICA VI POST PENTECOSTEN.

MISEROR SUPER TURBAM. — Fons omnis misericordiæ et bonitatis est Christus, 517, 2. hujus fontis aqua omnia peccata nostra emundantur, *ibid.*

QUIA JAM TRIDGO SUSTINENT ME. — Tolerantia et virtutibus nostris mire delectatur Deus, 303, 1.

DOMINICA VII POST PENTECOSTEN.

ATTENDITE A FALSIS PROPHETIS. — Hæretici, qui per fal-

sos prophetas intelligi possunt, plerique vindice Dei manu percussi, 538, 2. hæretici induunt vestem peregrinam, 277, 1.

INTRINSECUS SUNT LUPI RAPACES. — Lupi vespertini qui dicantur, 208, 2. talis est diabolus et gula, 209, 2. hæretici lupis vespertinis assimilantur, 210, 1.

A FRUCTIBUS EORUM COGNOSCEtis EOS. — Hæreticorum mores, 90, 2. eorum fructus sunt sacrilegia et templorum profanatio, contra quos clamabunt lapides et ruinae in die iudicii, 231, 1.

DOMINICA VIII POST PENTECOSTEN.

QUASI DISSIPASSET. — Uti villicus hic, factus inops, iniquis artibus rem suam augere voluit, ita pauperes saepe ex inopia peccant, 601, 1.

SCRIBE. — Liber memoriæ Dei est velut liber prædicationis, vitæ et cæli, 602, 2.

QUINQUAGINTA. — Villicus hic dimidium sibi servavit, sic dimidium melius est cum certitudine, quam totum cum incertitudine, 218, 2.

DE MAMMONA INIQUITATIS. — Aurum quam vanum sit et indignum, cui homo cor suum apponat, 182, 2 et seqq. avari cor habent in opibus, quæ eorum idolum sunt, 282, 2. avarus ebrius, morti et inferno similis est, 228, 1. opes densam lutum cur vocari queant, 229, 2.

DOMINICA IX POST PENTECOSTEN.

NON RELINQUENT IN TE LAPIDEM SUPER LAPIDEM. — Anima peccato infecta est velut urbs eversa et pessumdata, 94, 2. urbes magnæ et potentes Deo permittente tandem concidunt, uti et omnis mundi pompa, 49, 2. Jerusalem est a Tito obsessa juxta montem Calvaria, 259, 1. eam Deus ante quam exciuderet, expectavit plenam peccatorum ejus mensuram, 416, 2. supplicium semper capiti scelesti imminet, 413, 2. familia impia usque ad ultimum caput a Deo excinditur, 416, 1. anni desolationis Jerusalem et captivitatis Babylonicae a quo anno inchoandi, 367, 2 et seqq. Jerusalem a Romanis mox capiendæ prodigia, 435, 1. gentes eam inique capientes et templum profanantes quas Deo penas dederint, 304, 1, 2. Jerusalem descriptio, 537, 1.

QUOD NON COGNOVERIS TEMPUS. — Temporis et opportunitatis quanta ratio habenda, 320, 2. tempus docet prudentiam, 346, 1.

CORPIT REICERE EMENTES ET VENDENTES IN ILLO. — Lucrum turpe a templo suo arceat Dominus, 68, 2; 138, 2.

VOS AUTEM FECISTIS. — Improperia Christi ad hominem ingratum, 130, 1, 2.

DOMINICA X POST PENTECOSTEN.

UT ORABENT. — Orationis spiritus a Deo venit, 508, 1, 2. quantum ea Dei sit donum, *ibid.* Sancti saepe suis precibus hominem a damnatione liberant, *ibid.* et 509, 1.

NOLEBAT REC OCULOS AD COELUM LEVARE. — Homo quomodo se coram Deo deicere debeat, 237, 1.

OMNIS QUI SE EXALTAT, HUMILIABITUR. — Superbia quomodo semper a Deo retundatur, quamque ei omnis superbus exosus sit, 8, 1. superbus ebrius, inferno et morti cur comparetur, 228, 1.

DOMINICA XI POST PENTECOSTEN.

SOLUTUM EST VINCLUM LINGUÆ EJUS. — Linguae continentia Deo dicanda est, 544, 1.

LOQUEBATUR RECTE. — Nugæ et nugacia verba quantopere fideli cavenda sint, 510, 2.

DOMINICA XII POST PENTECOSTEN.

DILIGES DOMINUM DEUM TUUM ET TOTO CORDE. — Amorem quantum Deo debeamus, 237, 1, 2.

INFUNDENS OLEUM. — Oleum quarum rerum sit symbolum, 527, 2. — *Vide Indicem rerum, verb. Olea et Oliva.*

VADE, ET TU FAC SIMILITER. — Exempli virorum magno-

rum sibi ob oculos ponere, acer est ad omnem virtutem stimulus, 127, 2. exemplorum quanta sit vis in bonum, 448, 2.

DOMINICA XIII POST PENTECOSTEN.

OSTENDITE VOS SACERDOTIBUS. — Sacerdotes inter angelos versantur, 387, 1. esse debent portenta sanctitatis, *ibid.* 2. sunt filii Dei tribus titulis, 556, 2. ab eorum reformatione inchoanda reformatio laicorum, *ibid.* stomacho comparantur, *ibid.* eorum quanta esse debeat puritas, 563, 2. quanta eorum sit dignitas, 565, 1. scopus eorum sit gloria Dei, 569, 2. variæ ipsorum dotes, 571, 2 et seqq. eorum est scire et docere legem Dei, 572, 2. angeli sunt variis titulis, 573, 2. apes sunt ob octo analogias, 574, 1, 2. vitæ illorum idea et speculum, 575, 1. eorum fastus suggillatur, 277, 2. item eorum avaritia, 281, 2. mystice cur lebetes sint, 545, 2.

OSTENDITE VOS SACERDOTIBUS. — Accommodari hoc confessionis sacramento potest. Confessarii quomodo se gerere in pœnitentibus audiendis debeant, 591, 2.

GRATIAS AGENS. Infinitas Deo gratias agere oportet pro ejus in nos beneficiis, idque infinitis titulis, 268, 2.

DOMINICA XIV POST PENTECOSTEN.

PATER VESTER COELESTIS PASCIT ILLA. — Ergo sancti se Dei providentiæ committant, utpote quæ fortissima testudo est, 181, 1. Dei providentia est velut candelabrum aureum, 399, 1. providentiam particularem piscium an habeat Deus, 220, 2.

QUERITE PRIMUM REGNUM DEI ET JUSTITIAM. — Virtutibus ante omnia incumbendum, nam per eas animæ et per cruces calatur Deo, 393, 1. hominum quorundam inania studia et contentiones neglectis rebus seriis, 510, 1, 2.

DOMINICA XVI POST PENTECOSTEN.

CUM INVITATUS ERIS AD NUPTIAS. — Convivalis et mensalis detractio suggillatur, 168, 1.

QUOMODO PRIMOS ACCUBITUS ELIGERENT. — Ambitionis et studii præeminentia quanta sit vis, 221, 2.

DOMINICA XVII POST PENTECOSTEN.

SEDE A DEXTRIS MEIS. — Dextera symbolum honorum est, 331, 2.

DOMINICA XIX POST PENTECOSTEN.

SIMILE EST REGNUM COELORUM HOMINI REGI. — Quomodo homo regnum Dei fiat, et quanta regni hujus sit excellentia, 21, 1, 2; 101, 1.

AMICE, QUOMODO HUC INTRASTI? — Amici veri typus sol est ob quinque analogias; et talis amicus Christus est, 608, 1. amici beneficentia comparantur, 489, 2.

NON HABENS VESTEM NUPCIALEM. — Animæ vestis et ornamentum virtus est, 559, 1.

IN TENEBRAS EXTERIORES. — Per hasce intelligitur infernus, qui allegorice Babylon, confusio et obscuritas est, 423, 1. inferni folles sunt damnati, 553, 1. vorago inferni describitur, 531, 1. puniri in hac vita satius est quam in die iudicii vel apud inferos, 264, 2.

DOMINICA XX POST PENTECOSTEN.

NISI SIGNA ET PRODIGIA VIDERITIS. — Miracula Jonæ in ventre ceti, 39, 2.

DOMINICA XXI POST PENTECOSTEN.

PATIENTIAM HABE IN ME. — Patientia est vera potentia, 460, 2.

DEBITUM DIMISIT EI. — Peccatori confitenti Deus culpam quidem remittit, ac pœnam reservat, quam luat oportet, aut hoc in sæculo, aut in Purgatorio, 146, 2; 147, 1.

TENENS SUFFOCABAT EUM. — Non ita Deus; sed semper vindictam clementia temperat, 121, 1. homo homini hodie

quam inimicus et durus sit, quamque parva in iis sit fides, 144, 1.

DOMINICA XXII POST PENTECOSTEN.

QUID ME TENTATIS, HYPOCRITE? Hypocritis est velut vestis peregrina, 277, 2.

COGNITA NEQUITIA EORUM. — Judeorum sub Christo quanta fuerit obstinatio, 532, 1.

DARE CÆSARI QUÆ SUNT CÆSARIS. — Reges sunt pastores populi, 90, 1. ab iis pendet regnorum pietas et fides, 67, 2. tyranni per vim et bella injusta dominia sua ædificant et adaugent, 92, 2. cor imperatorum et regum in manu est Dei, 316, 2. imperatores et reges templorum et honoris Dei curam habentes, quomodo ab eo opibus et victoriis aucti sint, 321, 2. regibus olim cur præferretur ignis, 408, 2. reges sunt filii olei tripliciter, 411, 1. rectores sunt atlantes regni et civitatum, 383, 1. audiant Romanus Pontificem, 436, 1. hoc qui fecere, semper felices fuerunt, *ibid.* coronam gerunt quasi dii quidam terrestres, 433, 1, 2. sunt anguli, paxilli et arcus populo, 479, 1. quomodo se in populi regimine gerere debeant, *ibid.* 2. variæ eorum dotes, 489, 2 et seqq. clementia quantopere eos deceat, 488, 1, 2. regendi quæ sit optima ratio, *ibid.* — *Plura de regno et imperio vide notata in Domin. I in Quadrag. et in Indice rerum, verb. Tyranni, Rex, Princeps.*

DOMINICA XXIII POST PENTECOSTEN.

SI TETIGERO TANTUM VESTIMENTUM. — Christus sanat ut sol variis modis, 610, 1.

DOMINICA ULTIMA POST PENTECOSTEN.

ERIT TUNC TRIBULATIO MAGNA. — Excidium Ninives est typus excidii mundi sub diem iudicii, 183, 2.

SICUT FULGER EXIT. — Fulgura sunt arma indignantis Dei, 163, 1, 2; 408, 2.

ET QUI IN TECTO. — Tecta domorum Judæarum erant plana, 274, 2.

ITE, MALEDICTI. — Maledictionis nomine intelligitur omne supplicium, 414, 2. hæc ultima maledictio quam sit metuenda, 618, 2. Christus quomodo tunc hædos ab ovibus separabit, 455, 2. tunc quoque quasi lapis oneris impios opprimet, 504, 2. eorum tunc planctus ob mortem Christi, 514, 1, 2.

IN IGNEM ÆTERNUM. — Æternitatis origo est immutabilitas, 118, 2. differt ab ævo et tempore, *ibid.* æternitatis vera et viva hypotyposis, 619, 2. itinera æternitatis quæ sint, 255, 1, 2. itinera ad æternitatem quæ sint, *ibid.* æternitatis gigas est Deus: æternitas est axis sæculorum, 254, 1. gradus ad æternitatem qui sint, 256, 1.

IN DEDICATIONE ECCLESIAE.

QUIA STATURA PUSILLUS ERAT. — Pusilli homines ingenio et arte præstant, 3, 1, 2.

DECIMAS DO OMNIUM QUÆ. — Decimæ dari cur jubeantur, 600, 1. Ecclesie typus est candelabrum Zachariæ, 393, 2; 399, 2. templa christiana superant Salomonicum numero, dignitate et gloria, 343, 1, 2. templum Hierosolymitanum qui profanaarunt, quas Deo pœnas dederint, 504, 1, 2. analogiæ octo inter religionem et templum materiale, 352, 2 et seqq. item octo inter animam sanctam et templum, *ibid.* ecclesia primo erigenda in urbis fabrica, 321, 2. sacrorum et templorum neglectus unde proveniat, 558, 1. bona et opes suas Dei templis offerre quam Deo sit gratum, *ibid.* 2. templorum ornatus et fabrica quantopere placeat Deo, 347, 2; 358, 2. spolia de hostibus relata et manubias victores dicant Deo, et in templis suspendant, 542, 2. ritus consecrationis templorum quinque sunt, 352, 2. eorum eversores omnes semper male perierunt, 323, 1. homo est domus, templum et parvus mundus, mundus autem magnus homo, 261, 1. ædituorum quod sit officium, et olim Hierosolymis esset, 274, 1, 2.

IN FESTO CONVERSIONIS S. PAULI.

APPROPINQUARET DAMASCO. — Damasci situs, elogia, celebritas, 452, 1. conversio peccatoris quomodo fiat, 400, 2. S. Paulus corpore et nomine parvus fuit, 405, 2. ejus zelus, 464, 2; 616, 1.

DOMINE, QUID ME VIS FACERE. — S. Paulus suum peccatum utique et passim in epistolis propalat, uti et reliqui sancti peccatores gratiam justificationis semper deprædicant, 152, 2. putant hi omne malum quod in orbe contingit, ob sua peccata accidere, 147, 2.

IN FESTO PURIFICATIONIS.

UT SISTERENT ILLUM. — Christus templum ingrediens suo id introitu illustravit, 339, 1.

OFFERRENT HOSTIAM ET DUOS PULLOS. — Victimæ masculas cur requirat Deus, 565, 2. meliora et optima semper Deo danda et votenda, 559, 1, 2; 567, 1.

IN FESTO CATHEDRÆ S. PETRI.

TU ES PETRUS, ET SUPER. — Prælati ac Pontificis qualis esse vita debeat, 479, 2; 480, 1, 2. pontifice et prælato se elevante elevatur Ecclesia, quasi luna sequens solem, 260, 1. prælati Ecclesie esse debent monstra sanctitatis, 387, 2. sunt annulus Dei, 352, 2. cardinales septem diaconi per septem oculos representantur, 391, 2. cardinalium et episcoporum qualis esse vita debeat, 392, 1. romani Pontificis custos est S. Michael, tentator Lucifer, 381, 1. cur Pontifex triplici corona coronetur, 433, 1.

IN FESTO S. MATTHIÆ.

SORS CECIDIT SUPER MATTHIAM. — Triplex est sors, divinatoria, divinatoria et consultoria, et quæ ex his et quatenus licita, 33, 2; 34, 1. ordinandos in episcopos et Pontifices sæpe Deus cœlitus designat, uti S. Matthiam per sortes in apostolum designavit, 593, 1.

IN FESTO ANNUNTIAT. B. VIRGINIS.

CONCIPIES IN UTERO. — Uterus B. Virginis fuit templum Dei mysticum, 587, 1. Christus in utero hoc conceptus, est symbolice vir in myrtetis stans, 302, 2. e charitate ardenti Christus Dominus incarnatus est, 248, 2. hoc incarnationis opus est maxime stupendum, 241, 1; 388, 1. unde et ipsamet humanitas Christi hoc obstupuit, 241, 1, 2. Christus in incarnatione et passione est velut lapis cælatus, 392, 2.

IN FESTO INVENTIONIS S. CRUCIS.

SICUT MOSES EXALTAVIT. — Crux sigillum Christi est, 351, 2. crux ambienda, non declinanda, 458, 1. cornua crucis sunt et Christi cornua, 251, 1, 2.

IN NATIVIT. S. JOANNIS BAPTISTÆ.

Vide notata in Dominica II et III Adventus.

IN FESTO S. MARIE MAGDALENÆ.

S. Maria Magdalena passionem Domini assidue revolvit, 520, 2.

REMITTUNTUR EI PECCATA MULTA, QUIA DILEXIT MULTUM. — Pœnitentia post lapsum Deo gratior, quam segnis innocentia ante lapsum, 343, 2. Christi ad pœnitentem pathetica vox, 520, 1, 2. in justificatione Deus Æthiopes, id est peccatores, velut dealbat, 305, 2.

IN FESTO S. JACOBI APOSTOLI.

DIC UT SEDEANT. — Ambitionis quanta sit vis, 221, 2. POTESTIS BIBERE CALICEM? — S. Jacobus apostolus quam paucos in Hispania converterit, 405, 1. ejus zelus fuit indiscretus, 7, 2. sic episcopi ordinandos serio ante examinare debent, 593, 2. Jacobus et Joannes vocantur filii tonitru, quia zelosi erant; hinc ostendi poterit quam

ingens virtus sit zelus, quantique Deus zelosos faciat, 611, 1. zelosi sancti sunt orbis atlantes, 618, 1. ob zelum Elias raptus in caelum est, 616, 2.

IN FESTO ASSUMPTIONIS B. VIRGINIS.

Maria Virgo velut myrtus est, 363, 1. quam saepe Deum iratum propitium nobis reddat, *ibid.* 2. ipsa lampas Ecclesiae est, 400, 1. per eam sancti omnes lumen suum a Christo accipiunt, *ibid.*

IN FESTO S. MATTHÆI.

ET SURGENS SECUTUS EST. — Mox ut Deus vocat, obediendum et sequendum, 39, 2. emendationem vitae procrastinantes clamant cum corvo, *cras, cras*, 295, 1. peccatori dum suam Deus turpitudinem ostendit, magnam illi gratiam praestat, 189, 2.

IN FESTO DEDICAT. S. MICHAELIS.

NISI EFFICIAMINI SICUT PARYLLI. — Viri magni et illustres ut plurimum parvo sunt corpore, sed animo et corde magno, 403, 1, 2. parva plerumque sunt initia rerum maximarum, 404, 1, 2. Deus in parvis suam magnificentiam et artem patefacit, 3, 1, 2. quomodo magnitudinem suam ad parva contrahat, *ibid.*

EFFICIAMINI PARYLLI. — An pueri statim ac ratione uti incipiunt, teneantur ad Deum converti, 360, 2.

S. Michael vocatur Deus aliquando in sacra Scriptura, quia legatus Dei est, 283, 2. est custos Ecclesiae et Romani Pontificis, 381, 1. angeli septem primarii stantes ante thronum Dei representantur per septem lampades et septem agni oculos, 403, 1. per hosce septem exercet Deus suam providentiam, 398, 1. angeli praesto semper sunt afflictis, 362, 1. eorum vis et potentia in regna, reges et principes, 370, 1. sunt murus igneus Ecclesiae et fidei, 374, 1. sunt oculi vigilantes, 390, 1. angelum quisque an habeat a quo ad malum impellatur, ut a custode impellitur ad bonum, 382, 1, 2.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Sancti quo titulo maxime laudent Deum, 555, 2. felicitas beatorum in caelo describitur, 603, 1, 2. eorum premium duplex erit, *ibid.* eorum quae sit sanitas, 610, 2. agilitate pollebunt admirabili, 612, 1. haec pedibus cervorum assimilatur, 267, 1, 2. eorum chori et choreae circum Agnum quales futurae, 612, 1. quam felices illi futuri sint in die extremi iudicii, 619, 1, 2. eorum simul et angelorum desiderium est Christus Agnus, 337, 1, 2. serviunt in caelo Deo labio uno, an lingua hebraea loquantur et Deum laudent, 304, 1. eorum memoria quamdiu maneat, taundanorum quam brevis sit, 602, 2. ipsi sunt peculium Dei, 603, 1, 2. item sors sanctorum, et regnum Christi, *ibid.* 2. pia ad vitam caelestem viri pii anhelantis suspiria, 611, 1, 2. vita sanctorum in terra adhuc viventium quam elevata sit, 466, 1. sanctorum et perfectorum virorum graphica descriptio, *ibid.* quam ardentem Jesum Christum ac Deum videre desiderant, 337, 1, 2. sancti illustres velut lampades saeculi sunt, 400, 1. sanctorum genera quatuor per quatuor Zachariae equos representantur, 427, 1. sancti myrto comparantur, 363, 2 et seqq.

BEATI PAUPERES. — Pauperum solatium est, quod ducem habeant Christum, cuius vita paupercula et obscura fuit, 385, 1. pauperes, sub christianismo cur potiores sint divitibus, 506, 2. paupertas Christi ditissima fuit, 246, 1. paupertatis typus, 245, 2. — *Vide in Indice rerum, verb. Pauper et Paupertas.*

BEATI MITES. — Mansueto et miti oritur sol, irato occidit, 608, 2.

BEATI QUI LUGENT. — Afflictorum et moerentium quae sit in luctu consolatio, 611, 1. afflicti semper praesto sunt angeli, 362, 1, 2.

BEATI PACIFICI. — Pacificus cum proximo ambulat cum Deo, 572, 1.

BEATI QUI PERSECUTIONEM PATIUNTUR. — Adversa et persecutionem tolerantes, qua spe sese solentur, 610, 1, 2. in omni adversitate ad Jesum recurrendum est, quia ipse est omne quod sperare possumus, 337, 2. tribulationibus velut igne et camino excoquimur et depuramur, 523, 1, 2; 590, 2; 592, 2. annus tribulationum est annus meritum, 476, 1. tribulatio velut mortarium est, in quo triduntur peccatores, 280, 2. tribulationes mundi sunt Dei flagella, 188, 2. tolerantia adversitatum signum est rectitudinis animae, 226, 1, 2.

IN COMMÉMOR. FIDEL. ANIMARUM.

Occasione animarum purgatoris poenis detentorum, ipsum Purgatorium contra haereticos modernos et Graecos adstruetur, 374, 2; 591, 1. an cuique morienti singulatum appareat Christus iudex, 510, 2.

IN COMMUNI APOSTOLORUM.

Apostoli sunt velut equi Christi, 258, 1, 2; 473, 1. eorum quatuor virtutes primariae, sanctitas, zelus, sapientia, modestia representantur per quatuor Zachariae equos, 428, 2. ipsi sunt arcus Dei, 463, 2. sunt fortes ut David, 507, 2. iis, etsi infirmis instrumentis, mira Deus perfecit, 404, 1, 2; 506, 2. conversio gentium vocatur spoliolum et praedatio apostolorum, 378, 1. sunt nives, nubes, venti, fulgura, 476, 2; 475, 1.

IN COMMUNI PONTIFICUM.

Jesus filius Josedec pontifex fuit typus Christi variis in rebus, 319, 2; 380, 1, 2; 388, 1; 399, 2. Pontifices et praelati sunt annulus Dei, 352, 2.

IN COMMUNI MARTYRUM.

Martyres qua spe seipos in tormentis solarentur, 611, 1. multae martyres in sexu fragili animum masculinum praetulere, 567, 1, 2.

IN COMMUNI CONFESSORUM.

NEGOTIAMINI USQUE DUM VENIO. — Mercaturae lucra quam cito aufugiant, 165, 1. Religiosi sunt domus David mystice, 507, 2. cur se muros custodire debeant, 567, 1. concionatores et doctores sunt annulus Dei, 352, 2.

IN COMMUNI VIRGINUM.

Virginitatis et virginum quae sit dignitas, 583, 2. quae post voluptatem carnalem sequatur in conscientia afflictio et amaritudo, 14, 1.

FINIS INDICIS.

